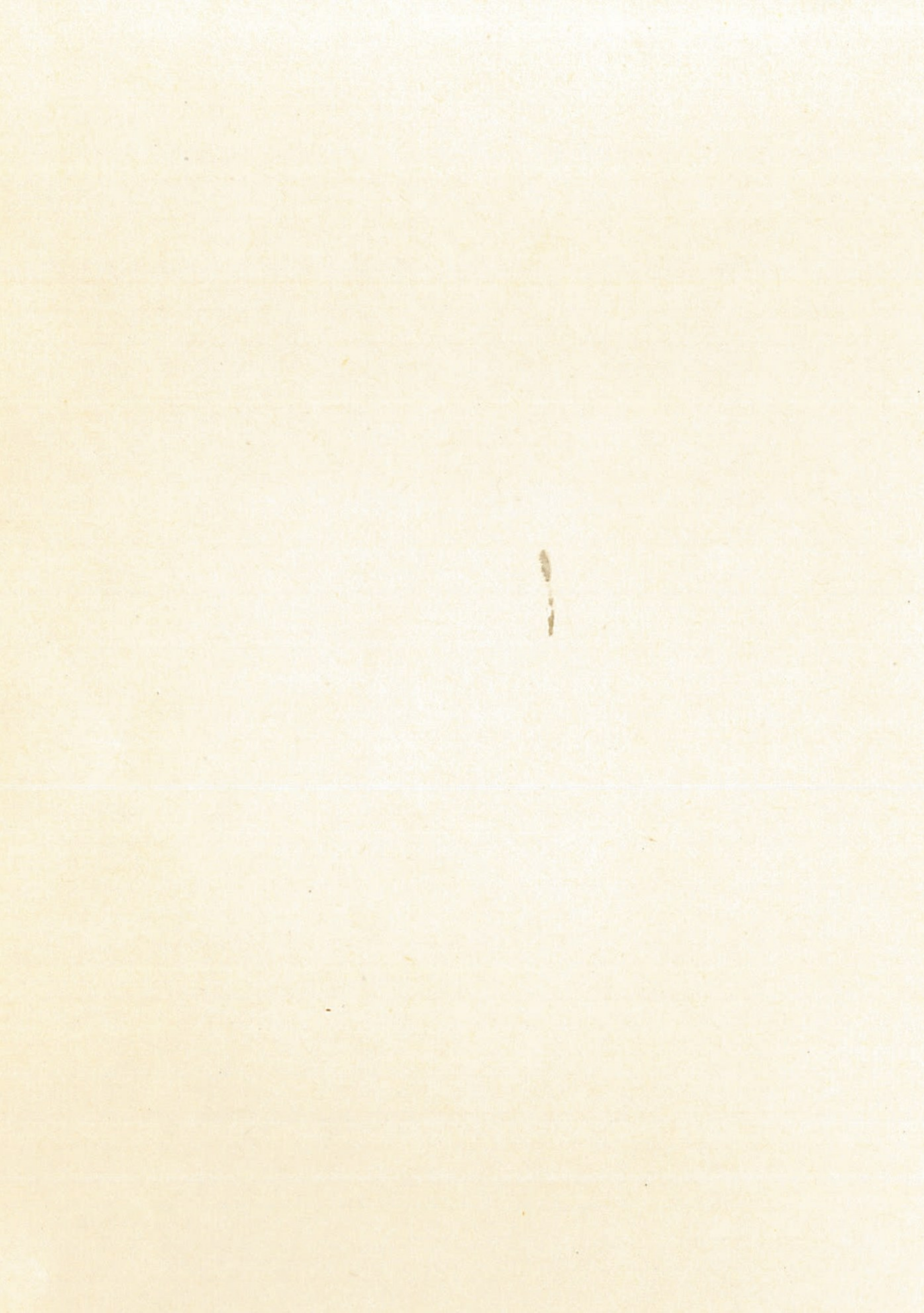

JAN NERUDA
LITERATURA
II

KNIHOVNA KLASIKŮ

KNIHOVNA KLASIKŮ

ЖК

SPISY JANA NERUDY

Svazek dvanáctý

JAN NERUDA

LITERATURA

II

KNIHOVNA KLASIKŮ

Státní nakladatelství krásné literatury a umění

Praha 1961

SPISY JANA NERUDY

řídí Ústav pro českou literaturu Československé akademie věd

Hlavní redaktor Jan Mukařovský

Redakční rada:

Aleš Haman, Miloslav Novotný, Miloš Pohorský, Rudolf Skřeček,

Felix Vodička

Výkonní redaktori Aleš Haman a Olga Svejková

Svazek připravil Jan Thon

Graficky upravil František Muzika

NOVÝ PRACOVNÍK NA NÁRODA ROLI DĚDIČNÉ: MATICE LIDU

△ V Praze 18. dubna

Jen bezprávně přiosobují sobě Angličané jméno „národa nejpracovnějšiho“. Je-li nějaký zvláštní „národ práce“, jsou to Češi, jež snad ještě znáte. Míním ony Čechy, kteří jsou jimi skutečně a cele, onu přední stráž Slovanstva, která vzdor tomu, že je přední stráž, skoro opuštěnou a rozhodně ohroženou, přece nechce být pouhým *přechodem* od Němců k Slovanům, nýbrž ihned Slovanem plně a cele, Slovanem českým. A tito Češi jsou nejen národem práce, nýbrž přímo hned práce obrovské. Angličan pracuje, aby život svůj zpříjemnil, pošinul dál, Čech pracuje, aby život teprv zachránil, ba teprv vyvolal, vykouznil. Je to úkol velký, těžký, ale přece tak krásný jako sám ideální pojem práce.

Jsme na pokraji světa slovanského, o nějž bijí moře národův. Moře uděluje pevnině dary, moře pevniny ale také urývá, ubírá; co na jedné straně přidá, na druhé zase oderve. Pevniny slovanské přibývá, to je pravda, přibývá jí mocně; ale my nejsme na té straně, na které se úrodná ta nanáška tvoří, my jsme na straně, kde břeh se podemílá, rozrývá, roztrhuje. Víme, co na západu slovanského břehu již urváno, sousedé sobě z těch odmělek uhosподаřili celou pyšnou říš, víme, že žíhavé vlny prorývají i půdu naši domácí a že pevné musíme zarážet jehly a vysoko na nich povznést chrám svůj, chcem-li si zabezpečit život. Někdy se nám děje jako stavitelům Šalamounova chrámu, co za dne vystavíme, v noci nám nepřátelé boří. Boření jde tak rychle a jasnější naše dny jsou tak krátky! Děje se nám také jako stavitelům námořským: za příboje pracují pokud možno nad vodou, za odboje dopevňují a rozšiřují základy.

Bez základů to nejde, bez nich je čas příboje úplně ztracen, a — čas odboje je u nás vždy tak krátký!

Právě zase ustál příboj, proud politický se nás vzdálil, vody se ztratily, jsme na suchu. Nevíme, jak dlouho odboj potrvá, víme ale, že pevných, širých základů pro budoucí stavbu potřebí, tedy rychle ku práci. Naším základem je lid, veškera snaha musí jít na upevnění se a rozšíření v lidu. Přirozená práva jdou ještě nad posvátná práva historická. Tato se mohou odelhat, násilně odstranit, onano jednou nabyta ztrácejí se jen s životem samým. Odstraňte skalnaté pohoří, můžete-li! A takové skálovité bytosti nabývá národ, jehož jednotlivé prvky jsou uvědomělostí a vzděláním vjedno slity. Národ uvědomělý *netouží* po cizím, národ vzdělaný ani ciziny *nepotřebuje*. Vzdělávání lidu je naším prvním úkolem a velké pro nás štěstí jest, že lid náš je tak vděčná a kyprá půda, v níž símě vložené rychle se rozklíčí a rozbují. Musíme být ale pilnými rozsévači, chceme-li dojít žní místo hladomoru.

Považujem za zvláště šťastnou náhodu, že hned před počátkem nynějšího odboje dostavil se statný jeden nový rozsévač, že skutkem se stala krásná zas jedna myšlenka, a snad ani nepotřebujeme podotýkat, že nový skutek ten má již i pyšné jméno své, v čele nese krásný název „*Malice pro lid*“.

Není zde příležitosti vhodné, abychom promluvili o tom, jak povstala a kým se v skutek vtělila myšlenka ta. Dosti na tom, že zde jest. Když zavane první jarní dech, také se neptáme, odkud přišel. Snad je v tom kousek nevděčnosti, ale milo je užívatí jara bez rozboru jara.

Malice nová bude přítelem, učitelem i bavitelem lidu, navštíví ho v domácnosti jeho, vypraví ho na cesty životní i sprovodí po nich. Prostředkem jejím jsou knihy — známo, jaký posvátný význam má „knih“ pro lid náš. V kněžách prostonárodní Malice naší má lid najít svým časem vše, čeho mu ku vzdělání ducha třeba. V střídavém pořádku uvedou ho do všech říší vědění. Jedna mu podá obraz vlastního jeho života domácího a rodinného a ozáří mu život ten, aby

měl plné vědění jeho; ukáže mu, jak může život svůj tělesný i duševní sobě doplnit, zpříjemnit, zachovat i povznést. Druhá mu podá rozbor přírody a přírodních sil, aby poznal příčiny a přirozené následky činů svých, aby zaměstnání jeho stalo se mu průhledné a on sám aby nebyl konatelem často slepým, zděděnými jen pravidly se řídícím. Třetí mu poví něco o původu jeho, o jeho otcích, o skutcích předků jeho, o slavných dějinách národa, jehož členem že jest, naplní ho oprávněnou pýchou. Čtvrtá mu ukáže, že co člen českého národa je zároveň členem převelkého národa slovanského, rozvine před ním celý ten pestře rozkošný a uchvacující obraz Slovanstva a přivede ho k vědomí úkolu, jaký má na kmenu slovanském větev česká. Pátá sáhne ještě dál a rozvine před ním obraz celého lidstva, kroků lidstva spásonosných i zchybených, poučí ho o konečném našem krásném cíli a postaví ho na jasné stanovisko všeobecné lidskosti. Šestá sdělí mu pravidla všeho společenského a politického ruchu, i přischoptí ho, aby nejen jasně porozuměl dějinám přítomnosti, nýbrž aby se v nich činně a rozumně sám také účastniti mohl. Sedmá a mnohá další podá mu slohový plod umělecký, povídku druhu takového, jakouž možno opět a opět číst.

Vše to bude moci působit v rozměrech posud netušených, avšak aby mohlo takto působit ve prospěch lidu, musí lid se sám také zúčastnit v rozměrech obrovských. Zde nestačí sta oučastníků, nestačí jich ani několik jen málo tisíc. Matice lidu musí v každém uvědomělém Čechu vzbudit touhu, aby se stal apoštolem prospěchu celého lidu českého, *veškerí uvědomělí našinci* v městech i po venkově musí se stát horlivými apoštoly nové Matice. Působení Matice musí se vztáhnout až na nejchudší chýži českou, musí ozářit život i nejposlednější rodiny. Pak teprv bude Matice lidu tím, čím býti má: *matkou lidu*. Jděte a pracujte!

Má to konečně něco do sebe, řekne-li se: Čilý ruch literární osvědčuje se také tím, zjevují-li se za kněhkupeckými skly i literární zbytečnosti. Viděli jsme na příklad leccos v době literárního znovuzkříšení svého. Tisklo se mnoho, chvatně, pilně, avšak vše čelilo k tomu, aby písemnictví naše se *doplňovalo*, aby připraveno bylo naroveň s písemnictvím cizím co do *zastoupení* všech zanedbaných odborů. Nikdo nepracoval bezúčelně, každý sobě obral obor ještě nezabraný, každý pracoval s účely vícenásobnými a fráze později až na komiku zvrácená „Kniha ta vyplňuje opět jednu důležitou *mezeru* v písemnictví našem“ — měla tenkrát ještě svaté své právo. Čilost byla v tom jistá a velká, nikoliv však jak jí cizina nyní rozumí: byla to čilost potřeby a duševního hladu, nevyvolávala *nadprodukcí* i nehleděla sobě pikantních desertů aniž dragantové, nezáživné garnitury. Nebyla okázalá.

Jinde, kde šťastnými okolnostmi vyvinulo se písemnictví do pravidelné plnosti, kde hovíce požadavkům času i jeho skutečným pokrokům jen *doplňují*, vidí důkaz čilosti také v tom, zjevují-li se spisy, jichž není pražádná potřeba, ba jež i překázejí a umrtvují, jako ty liány v tropickém, překypujícím pralese. Nemíním tím ani básně, které u nás se nyní považují za velkou zbytečnost, ani ony příkladně smělé literární plody německé, které se skrývají za vymyšlenou firmou „Verlagsbureau“. Míním ony knihy, jež skokem mají čtoucího hlupáka vzdělat na polovičního historika, přírodopisce a jež jsou místo populární jen povrchní, míním ale též takové knihy, které vpravdě poskytují lidu klamivý, ale netrvalý lak, které nejsou povrchně, nýbrž

často velmi důkladně pracovány, někdy někoho trochu poučí, většinou ale návod podávají, jak člověk hloupý může se zdát alespoň na okamžik chytrým, zkrátka jak týž hlupáček může někoho stran své duševní nicoty na okamžik zklamat. A div divoucí, kdežto v písemnictví svém trávíme již hezky dlouho sezónu mrtvou, kde věda v parnu udalostí podřimuje a básnictví těsně podle ní zbožně klímá, objevují se také u nás všelijaké takové důkazy „čilosti“ v cizím smyslu a máme již také svou „literaturu zbytečnosti“. Povrchně a prázdňě psané romány prší žabím deštěm do všech krajů českých, jarmarečně odbývaná historie a jiná věda svádí lid náš k planosti — kéž máme zas tu prvotní svou dobu „důležitých mezer“, čilosti v domácím smyslu!

Do té literatury zbytečné počítám také ty „obratné gratulanty“, „velepříjemné společníky“, „tajemníky lásky“, „obratné listovní stylisty“ atd., které mají vesměs za účel, aby pro daný případ duševně vypomohly, na okamžik někoho olakovaly, do světla větší vzdělanosti uvedly, pak ho ale ještě chudšího a nesamostatnějšího pro okamžiky nejopravdovější zůstavily. Nepíšu z jakéhos kněhkupeckého stanoviska *proti nim*, možno že nakladateli prospějí a že nakladatel po nich může pomýšlet na něco zdravějšího, možno že z nich má dobrák, kterého vůbec každá nová česká kniha těší, také radost svou, ba možno i, že jsou dle svého důkladně pracovány a že v nich pohozeno mnohé dobré zrnko, které by jinde působilo. Avšak píšu *o nich* ze stanoviska literárního, a stanovisko to netrpí žádných planat, aniž jen trpí, aby se šířil směr nepřirozený a šířil náhled, že chudou, ale zdravou vrbu okrášlím tím, přivážu-li na ni sebepěknější růži umělou.

Týž pocit má as každý vzdělanec, také ale každý, kdož má vůbec jen zdravý rozum a zdravý cit. Či může otce těšit, odříkává-li mu dítě kroucenou a snad docela i veršovanou gratulaci, místo aby mu podalo důkaz, že činí přirozený pokrok v rozvoji svých myšlenek mladých a že se učí myšlenky ty již také pronášet s prostou jasností? A ne-

musí být každému zdravě myslícímu člověku mnohem příjemnější, přeje-li mu prostý člověk srdečné to svoje „dlouhé panování“, jež sice již od otců zdědil, jemuž však alespoň rozumí, než aby mu vynutil lítost, že se člověk ten tak učením trápil a namáhal, jen aby — mohl být neupřímným? A což teprv ty z „tajemníků lásky“ a „obratných stylistů“ vypsané listy, které soustrast svou vyslovují nebo o upřímné lásce, o kouzelném dojmu a věčné věrnosti zcela tak horují, jak pod záhlavím „mileneč vyznává svou lásku“ na stránce té a té je předepsáno, podle prázdného času dle kratšího neb delšího formuláře se řídí a z přílišné opatrnosti ani o jediné slovo více nemají na řádce psané, než se nalezá tam na tištěné! Stalo se již, že se obě krásné korespondující duše na jedné stránce setkaly, ba stalo se i, že po seznání i uznání obapolného opisujícího talentu — měli oba humoru dosti, aby napříště si sdělili jen stránku knihy, na níž možno se všeho pohodlně dočísti.

Ještě hůř je ale s listy praktickým záležitostem života věnovanými. Pro ty možno naučit jen formě nejvšeobecnější, vše ostatní se musí řídit dle případu a potřeby. Kdo ví, co psáti chce, a kdo vůbec jasně *myslí*, dovede již sám vždy napsat list řádný, vzdělaný okrouhlejší, méně vzdělaný prostější, vždy ale jasný, úplně vyhovující.

Lenošní návody listovní nejsou bohudíky vynálezem českým a nebudou mít také u nás nikdy většího uznání, než mají nyní jinde. Jindy je jinde měly, v té době, když „patřilo k tomu ještě větší vzdělání jich užít, než nyní je napsat“. První, který v Německu napsal knihu takovou, měl se za tak velkého génia, že se nechal opěvat a hymny na osobu svou vytiskl v čele knihy své! Obratných stylistů bylo však odjakživa tolik, mnoho-li dobrých myslitelů, nechť již stylisovali tito ústy nebo perem. Děva Kralodvorského rukopisu stěžuje sobě, že „nenie perce, nenie blanky“, by psala lístek, ale nestěžuje sobě, že není „tajemníka lásky“, David psal pověstný svůj list uriášský zajisté bez „obratného stylisty“ a listy Ciceronovy jsou podnes lepší těch, které by dovedli napsat spisovatelé „návodů“.

Myslit sebe naučit a myslit učit jiné je prvním a jedině platným pravidlem. Pište, co chcete a o čem chcete, ale pište jen to, co k přemýšlení přivádí, nikoli to, co je zastavuje, nepište duševních lenochů!

NÁRODNÍ NOVINY 26. června 1867

△

Je pravda, nejsme bohati; avšak tak chudi nejsme také, abychom za vše vděčni byli. Naše literatura není přebohata, má ale přec dosti rozhodně dobrých věcí, než aby nás uspokojilo, co *není* rozhodně dobré. Proto také musí být literární začátečník velmi opatrný při svém prvním vystoupení, aby kritiku nepřiměl k zapomenutí těch zásad, kterých se takto vždy naproti začátečnictví hledí. Mladý *E. Engel*, vydav nyní svazek *Básní*, nebyl *dost* opatrný; nechcem však přece zapomenout zásad oněch. Devět desetin šlaky a desátá teprv železo, lámané ještě sic, ale přec železo! A patříme již jednou k těm, kteří kvůli dvouřádkovému čistě poetickému místu odpustí sto třiceti potištěným stránkám, že se na nich roztahuje dutý, nenový a nepoetický verš.

Těch přívětivých úsudků dobrých přátel! Také Engel se na ně vymlouvá, patří výmluva ta do předmluvy mladého veršovce jako postskriptum do listu mladé dívky. Dobří přátelé měli však zde poradit, aby vybral tři neb čtyry nebo třeba i dvakráte tolik básní z celé sbírky a otiskl je v některém časopise; ostatními neprospěje nikomu a ublíží sobě. Ovšem vytisknout sobě může nákladem svým každý sbírku jakoukoli, pak ale bývá dobré vytisknout to ono co „manuskript“ veřejnosti sobě nehledící. Říkáme to bez obalu proto, že dle jednotlivých známek zdravosti soudíme, že sobě vše to řekne Engel jednou také sám a ostřeji.

O poetické předměty neměl Engel nouze. Ve sbírce jeho nalezáme zastoupeny všechny druhy, výpravnou romanci i píseň žertovnou, verš milostný i vlastenecký. Lyrika milostná arciť daleko nadvládá, nepovznášejíc se ostatně slohovým obratem nebo myšlenkou nad to, co vše zde bylo tisíckrát již. Jest to právě údělem mládí, že smí, ba

musí vše samo zas promyslit a procítit, co všichni předchůdci již myslili. Proto také bychom se pranic tomu nedivili, kdybychom ty známé „zahrádky, pěkné dívečky, červenou růži a čtveračivé bůže“ našli — v manuskriptu a kdybychom tam se dověděli, že také Engel má dívčí oči za hvězdy, dívčí kadeře za vlny, že nechává Amora se zrodit z důlku v dívčí tváři atd. Každý musí vše to znovu promyslit, avšak každý musí, chce-li s tím do veřejnosti, také osvědčit, že je v té všeobecnosti individualitou, že myslí samostatně a alespoň o něco *jinak* než ostatní. Engel *bude* jednou takovou individualitou, upřímné to přesvědčení vážili jsme z básně nadepsané „Největší básník“, v níž srovnává pěkným vzletem vesmír s básní praví ku konci o sobě a dívce své

— *jsme právě rým*
v nejhezčí boží písni.

Obraz to k závidění pěkný! Avšak také tato báseň trpí trochu délkou jako jiné, které vesměs svědčí, že při mladistvé snaze říci mnoho a vše co nejdůkladněji propracování se k pointu bývá těžké. Mnohá by tu byla příležitost vděčná k dobrému pointu, mnohý i učiněn rozběh dobrý, forma ale ještě vadí. Avšak za zcela nešťastné v myšlence, provedení i *logice* musíme naznačit některé básně Englovy, jichž jednu, nadepsanou „Divná věc“, uvádíme co příklad nejvýmluvnější.

Má nejmilejší dívko,
což je to divná věc,
Tys věru, přísahám Ti,
jak papír pijavec! —

On kaňky — a Ty piješ
mé smysly napořád —
neb na Tvých lících je možná
botanizírovat.

*Rostou tam lilie, růže,
i zázvor, cibule, křen: —
v nich srdce mé zamotané
neví teď ach, kudy ven!?*

Nedostatek určité formy vadí rovněž básním výpravným, ostatně plyně se rozvinujícím. Nejvíc ale vadí při lechtivých předmětech sociálních, jež se posud Englovi nejméně ostře daří. Číslo nadepsané „Z venkova“ je číslem nejméně povedeným. „Vše se může říci, přijde ale na to, jak se řekne,“ pravil kdys státní zástupce Jaroš, znatel všelikých literárních způsobů říkání.

Engel má jistý fond lehkého humoru, jenž nezanikne-li předčasně, může leckdys svěže se objevit. Stůjtež zde dva epigramatické příklady.

Ach, kdysi slůvek lásky tok

*Ach, kdysi slůvek lásky tok
na krásné rty Ti plynul,
jak čistý by se potůček
byl přes kaménky řinul.*

*Však zkušeností lijákem
přibylo proudům síly,
a ty znenáhla celý jez
Tvých zubů vyvrátily.*

*Teď osamělá stolička
jen vpravo vlevo trčí —
a spousta klepů přes dáseň
jak řeka splavem hrčí!*

Básník X mluví:

*Já a Homér, my jsme dva,
já napřed, Homér vzadu,*

*neb jemu básně podstrčili —
já ale sám je kradu!*

Jsou-li obě ta čísla adresována na určité osoby, možno pisateli jich říci, co řekl kdys první konsul přivedenému před něho epigramatikovi: „Monsieur! Máte v sobě část líbezného impertinence, z vás bude tedy přece něco!“

NÁRODNÍ LISTY 14. srpna 1867

△

V době té těžké, kde se nám zdá, že každým již okamžikem slova se zalknou, aby činy na jich místo nastoupily, kdy již žízňáme, aby se něco stalo, co by také náš nynější trapný stav změnilo, kdy již každý víry pozbyl v lásku a upřímnost, vystupuje z našeho středu muž, aby nanovo kázal politiku lásky, snášlivost, vůli upřímnou. Staříčkový *Jan Purkyně*, jenž v službě humanity zestár a zešedivěl, jehož ryzému českému srdci humanita nikdy nebyla hříčkou a nikdy snem nezkalenému vášněmi jeho rozumu, Jan Purkyně, jenž má plné, svaté právo k názvu apoštola humanity, vystupuje na řečniště rakouských národů a přímým, vřelým a jasným slovem volá v rozhučelé již vody, že není ještě pozdě na smír, že třeba jen vzájemné spravedlivosti, abychom znovu srostli v pevný kruh, pak již nezlomitelný, věčný.

Vznešené slovo, jenže se bojíme, že vody je přehluší, krásné slovo, jenže nám samým se zdá, jako by to byla píseň blahého mládí, jižto jsme již zapomněli, kouzelně krásný sen, jenž nás sice blažil před ránem skutečnosti, jemuž ale více nevěříme. S protivnou nám střízlivostí díváme se v ledovou, svírající skutečnost, nepoznali jsme lásky, ztratili jsme víru v ni, jsme demoralisováni.

Naší vinou ta demoralisace není. My náleželi k těm, kteří smýšleli o lidstvu co nejvznešeněji. Je tomu krátká řádka let, co bychom se ještě byli dali ukřížovat pro ideál svůj, pro láskyplnou součinnost celého lidstva, krátká řádka, a přec je nám, jako by byl celý věk pracoval na vykořenění

* *Austria polyglotta*. Od Jana Purkyně. Tiskem a nákladem dra Edv. Grégra.

našeho ideálu, jsme o věk starší a o deset věků horší. Tenkrát jsme byli přesvědčeni, že třeba jen volné doby, aby národové vzájemné své poměry v lásce sobě vyrovnali za vůdcovství osvícených vzdělanců svých. *Láska* k lidstvu je vlastním údělem slovanského srdce, *víru* v lidstvo vážili jsme z lidstva ostatního, ovšem ze *slov* jeho, z poetického jeho ubezpečování, anáž k činům nebyla příležitost. Kdyby byl Čech na počátek vykýžené volnější doby přinesl s sebou hotovou již nadvládu, řadu nespravedlivých výsad a majetek neoprávněný, byl by zajisté z dnů těch prvních učinil svatou dobu, byl by na okamžitou újmu svou vzdal se milerád všeho, co by mu spravedlivě nepatřilo. Avšak Čech přišel co žadatel, co ten, který od jiných očekávati musí ustoupení spravedlivé, a — vysmáli se mu jako hloupě snivému děcku. Nyní teprv — příliš pozdě pro rozum náš a příliš záhy pro náš cit — jsme poznali, jak vyhlána byla slova našich sousedů a nejnadšenější poeta jejich že nedovedl ani na kruh jejich vzdělanců působit. Poznali jsme bolestně, že mezitím, co nám rtové slibovali bratrské políbení, z prsou již vyjížděly po nás nože, že kde jsme humanitou se dovolávali, brutalitou nám odpovídali, ba že dle slov jednoho z dávno vyhynulých poctivých myslitelů jejich byl jim „štít humanity nejlepší a nejjistější příkrývkou pro nejhanebnější veřejné šibalství“.

Jako kdys ve jmenu vznešeného křesťanstva onen Karel, jemuž dali příjmi „Velikého“, ohněm a mečem páchal ukrutnosti na národech mírumilovných, takž nyní zas ve jmenu vznešené humanity sáhali nízcí duchem lidé na život náš míru sobě kýžící. „Vzdejte se života svého ve prospěch náš, jenž jest prospěchem humanity,“ volali a volají na nás; my ale již byli poznali dle činů, co v prsou jejich vězí, že v prsou jejich nesídlí jasný obraz humanity, neboť „jak ji v srdci chováš, tak ji činy obrazíš“. Ubíjeli v nás lásku a víru, aby se nám tím spíše život zhnusil a my jej omrzeli odhodili; my ale právě ve jmenu humanity držíme se života toho, nepřestanem zápasit o něj, neboť chceme z něho znovu vzkřísit umrtvělou tu lásku a víru, chceme sami po-

moci humanitě ku konečnému vítězství v dobrém toho vědomí, že posavadní lživí hlasatelé její jí nepomohou.

Ovšem, boj každý za život je tuhý, palčivý, náruživosti v něm rostou na rozměry strašidelné, dobré stránky srdce a ducha mizí. Dostali jsme se opravdu již do náruživostí rozkypělých, strhli nás do proudu boje nemilosrdného a bojujem již těmiže zbraněmi, jakých užito dřív proti nám. S nelíčenou, zuřivou nenávistí vrhli se na nás, a nelíče jinak, než jak jest, nenávistí toutéž jsme také my nyní již naplněni. A v dobu tu černou, ze samého středu o život svůj tuze zápasícího národa vyvstává ještě jednou, snad již naposled, jasná postava lidumilného kmeta, světlym paprskem čistého svého ducha snaží se lidumil rozptýlit přeplněné mraky a podává ještě jednou palmu smíru a lásky!

Jsi nám vítán, zjeve míruplný, třebaš bys nám v skutečnosti zlé připadal jen jako odlesk krásných kdys snů! Vítáme tě co nový doklad, že český národ je vždy a vždy přístup slovu spravedlivému, že vždy a vždy dovede Čech znovu zrodit spravedlivost z vlastního srdce svého. Jsi zjevem čistě českým, poukazuješ cizotě na nové ještě prospěchy, jen aby vlastní naše právo rozhodně zvítězilo; jsme každým okamžikem hotovi dáti se zas cestou tvou nám od dávna milou — avšak proti nám stojí na vše připravený voj, a ten, bojíme se, ten tvých slov lásky přehluší novou vřavou svou. Na nás věc prozatím nevisí, tolik ale jest jisto, že kdykoliv rozhodně věhlasným činem shora neb jakoukoli proměnou mezi námi dole vše se zas urovná ve bratrský smír, český národ že slovem i skutkem znovu zrodí utlumenou nyní lásku a že skutky svými dá tělo věčně pravdivým slovům tvým:

*Duch jest,
jenž smíří protivy!*

NÁRODNÍ LISTY 18. září 1867

Dnes nás dojdou zvěsty ze severovýchodní části naší vlasti, že se tam rozestřela radost a opanovala nadšení. Králové Dvůr, jedna z nejdůležitějších stráží národnosti naší, stráž přední, stojící co klín český ve vřkolí německém, slaví dnes paměť nejdůležitějšího svého dne.

Romantický polohou i dějinami svými Dvůr Králové je stár a dlouhá to řada dnů minula již kolem něho. Byli jasni i chmurni, šťastni i žalostni, velké činy válečné děly se hojně kolem hradeb města, jakož uvnitř rozkvétala slavná díla míru. Králové Dvůr, statečnou a vlasteneckou myslí občanů svých, také nyní pevná bašta českých snah, zdá se býti osudem určen, aby neminulo se ho nic, co důležitějšího se děje na půdě české, ni v radosti, ni v žalu. Největší rána tohoto století, která zasáhla zemi českou, loňská to válka s Prusy, skoro že hlavní tíží svou padla na Dvůr Králové; boj zuřil v samých ulicích jeho, za dnův pruské okupace nebyl ani jediného ušetřen. A nejlesklejší zase zjev tohoto století, který ozářil zemi českou, slavný náš Rukopis kralodvorský, vyšel z téhož událostmi bohatého místa. Jím a pro něj již není Dvůr Králové vzdor své exposici co přední stráž naše přec žádné „enfant perdu“ více, jeho jméno bude jmenováno a slaveno, pokud vůbec lidstvo slaviti bude samo sebe oslavou vznešených děl svých.

Je tomu právě padesát let, o málo dní více, co ve věžním sklepení Králové Dvora nalezen Hankou náš Rukopis. Byl to tenkrát svatý večer, který strávil kruh kralodvorských vlastenců s nadšeným nalezcem svým Hankou. Radost jejich šířila se dál a dál, zahrnujíc nejdřív veškeré české kruhy uvědomělé, přecházejíc pak na bratrské kmeny slovanské a zachvacujíc konečně veškerý svět vzdělaný. Na-

dšení bylo všeobecné, velcí básníci jako Goethe, Brodziński, Zaleski, Kollár a Quinet vítali Rukopis náš s nadšením, národní odpůrce náš Hartmann vzdal se naproti němu vši zakysalosti své, de la Motte Fouqué jej opěvoval, mužové vědy rozpisovali se o něm šíř a šíř. Dobrovský, Šafařík, Kopitar, Palacký, Pertz, Šiškov, Bowring, Eichhoff, Ida z Düringsfeldu, Cyprian Robert, Talvj, Chateaubriand, Cesare Cantù, Rosenkranz a jiní a jiní věnovali mu veškeru svou pozornost, spisy a pojednání o Rukopisu tvoří dohromady již zvláštní a celou literaturu, jako se literatura taková zvláštní utvořila kolem Božské komedie, kolem Fausta nebo jiných ještě děl světových. Počet děl o Rukopise roste za příčinou vnitřní jeho ceny dál a vzmůže se zajisté ještě úžasně, jakmile jen literární život všech kmenů slovanských bude čilejší a duševní vzájemnost jich činnější. Prozatím i nedávné podezřívání Rukopisu a uměle kladený mu odpor obohatil znovu značně literaturu o Rukopise, i povstaly z literárního boje díla a pojednání důležitá od Jirečků, Nebeského, nehledě k rovněž četným spisům směru protivného.

Z boje posledního vzrostlo také předůležité nám dílo Légerovo, rodilého Francouze, velkého přítele našich snah, kterýž nanovo převedl celý Rukopis na jazyk francouzský. Překlady do cizích jazyků znenáhla se doplňují, takže za krátko již budou vznešené zpěvy české majetkem celého vzdělaného světa. Do některých jazyků přeložen jest Rukopis cele již vícekrát, takž do německého (Hartmann, Kapper, Svoboda a Thun, Wenzig, Waldau a známo, že překládal i Goethe sám) a do francouzského. Do slovanských nářečí o závod překládali přední básníci všech kmenů, mimo to známe překlady do italského, anglického, maďarského, dánského, švédského, částečně do rumunského, finského, ba i starořeckého. Vydán jest Rukopis již mnohokráte, s českým pouze textem, s textem spojeným českým a německým, později v polyglotě; vydán jest i fotograficky, vydání steno- grafické se připravuje, skvostně ilustrované se začalo a nyní je naděje, že se po delší přestávce dokončí.

Není úkolem prostého fejetonu, abychom zde ukázali, jaký vliv měl Rukopis na pěknou literaturu domácí; vliv ten je také nezměřitelný. Ovšem kázání těch, kteří vzorné básně ty staročeské chtěli mít jediným vzorem veškeré naší české poezii moderní, nemohlo se setkat s výsledkem při požadavcích dnů našich; co v tom směru jednotlivého učiněno, nepovzneslo se nad imitaci a osvědčilo leda dobrou vůli. Avšak Rukopisu připadl týž úkol, při vychovávání duševních sil českých, jaký mají na školách i jiná velká díla básnická, čtení Homéra a Sofokla, Goetha a Schillera. Úkolu tomu dostojí a dostál již Rukopis o to spíš a vydatněji, oč je nám bližší. A v tom ohledu nelze věru působení Rukopisu *nikdy* ocenit dokonale. Každý z nás ví, jak mnoho hodin nejkrásnějšího nadšení vážili jsme všichni z něho, jak jsme se z něho vzdělávali, čestili, utužovali v národním vědomí a pýše. Proto také není jubileum nynější prvním jubileem českým, v pamětní den nalezení Rukopisu děla se již tak mnohá slavnost upřímná. V pozůstalosti Hankově musí se nalezat mnohá památka slavností těch, neboť každý se snažil, aby o tom zvěděl šťastný nálezce, „pěstoun Josef“, jak mu biblickým obrazem říkáno. Zvláště před desíti lety, na paměť tedy uběhlých čtyř decennií, pečováno v kruzích pražských o oslavu Rukopisu a mladší básníci čeští podali tenkrát Hankovi album s četnými rukopisnými básněmi svými.

Všechny ty slavnosti dřívější měly ovšem jen ráz soukromý, život český musil se chovat pod korou, *nadšení* české smělo tím méně na veřejnost. Nyní je doba jiná. *Žijem* a nadšení naše je oprávněno vyšlehnout třeba sebevš a sebejasněji. Dnešní slavnost ve Dvoře Králové nenáleží jen Rukopisu, nýbrž všem duševním stránkám a zjevům českého ducha, oslavujem básnického ducha předků svých a s ním zároveň duševní a politické vzkříšení synů. Půl věku za námi, nové věky před námi!

△

„Konečně pak vznášíme prosbu ke všem sl. redakcím, aby buď tento náš článek otiskly buď celý, buď u výtahu; aneb aby samy ze svého stanoviska otázku námi podnícenou vzaly na přetřes a obecenstvu ji rozložily,“ — napsal Český obzor literární na konci jednoho článku svého. A o čem ten článek jednal? O ničem novém a o něčem smutném, o starém to stesku, že pěkná literatura česká nemá nyní vzdělavatelů, vzdělavatelé že nemají nakladatelů, nakladatelé že nemají odběratelů, odběratelé že nemají pěkné literatury, z kteréhož puntíku mohli bychom svůj otčenášek začít zase znovu. Ač jsme ten otčenášek odříkali již často v listech svých a pokaždé k němu nějaké „zdrávas“ připojili, chceme pro důležitost věci být novému hlasu přece zase ozvěnou.

Není věci, která by slušela i politickému listu líp, než když sobě všímá vůbec duševní tvořivosti i vnímavosti svého národa, pro politika rozhodného je to ale povinnost svatá, která se ovšem leckdy odstraní jako jiné také povinnosti svaté. K politickým vůdcům obracejí se s žalobami svými zástupcové krásných umění vždy, kdykoli pro život čistě politický, tedy veřejný, trpěl život národa vnitřní. Obracejí se právem. V dobách čilého politického hnutí jsou vůdcové političtí základním tónem, dle něhož zvučí vše ostatní, udávají jaksi módu, a nestarají-li se sami nápadně o umění pěkná, nestará se podle nich také masa lidu. Nebyli bychom úkazy musili pozorovat za doby poslední zde samých u sebe, abychom pravdu tu poznali: jinde byly již také dny úpadku nebo stagnace a viděli jsme, co se tam tenkrát dělo. Připomenem-li sobě ze známějších nám literatur cizích francouzskou a německou, známe i jeden čas,

kdy obě vedly nářky *současně*, kdy zároveň stýskaly sobě na neplodnost a neživost vlastní, kdy sáhal Francouz po plodech německých, Němec po francouzských a zas sobě obě naříkaly, že jedna i druhá se tou výměnou kazí. Dokázalo se toho, že politika musila ustoupit ve vlastní prospěch od své monarchie, aby národ zase se posilnil ke krokům dalším. Jakž v literatuře pěkné, takž i v ostatním: ve Francii vycházela celá díla, v nichž státníci byli poučováni i pobízeni, aby se postarali o to, by křísen byl duch národa a buzena v něm láska k umění výtvarnému, v Německu vycházejí posud díla, která státníky vybízejí, aby ujali se vzdělávání lidu také hudbou. Pro nás je nad umění výtvarné a hudební posud literatura nepoměrně důležitější. My teprv se namáháme býti jednuškou, my, pravý ten „národ práce“, a to práce obrovské, pracujem teprv o založení své existence; ta existence ale není možna bez literárního působení, z něhož nabyti musí síly národní naše mluva, jímž vypěstovati se musí národní duch v času přiměřené formy. Bez literatury jsme hora bez lesů, déšť splákne hlínu, vichr zabrání, aby se usadila nová; holá skála a pouhý geografický pojem nemá ani v hospodářství národův ani v politice významu.

Okolnost, že *jsme* vůbec v počátcích, že jsme také chudi co do sil produktivních, činí literární stagnaci pro nás tím povážlivější. Ze staršího nemožno u nás pro nynějšek mnoho získat, a umlčí-li se „jedna série“ sil produktivních, druhá nenastupuje tak rychle. Český obzor literární, jemuž bychom pro zdravou tendenci jeho přáli valné rozšíření, poukázal k tomu již vícekrátě důkladně a vřele. Právě dotýká se nejnovější číslo *Obzoru* znovu otázky té i rozebírá ji, aby vypátralo původ stagnace i upozornilo na možný konec její. Ve *spisovatelstvu* viny nenalézá, z dobrého as přesvědčení, že naproti stálé a tak výdatné netečnosti sama ideálnost musila by se odmlčet. Vinu spatří v obecenstvu, dobře ale bude, zahrne-li v ni i ty, kteří obecenstvo vedou.

Beseda umělecká, jejíž zásluhou jest zaražení kritického

Obzoru, sáhá však již dál a výdatně dál nad pouhou kritiku, chceť pomáhati také činem. V lůně Besedy tvoří se spolek, jenž sobě učinil účelem činné „podporování krásné literatury české“. Podporování to ve smyslu Besedy musí se ovšem dít způsobem tím, že se v obecenstvu musí pracovat ku povzbuzení záliby v čtení, čtení a kupování kněh musí se stát znovu módou, aby se stalo znovu potřebou. Obecenstvo, širší, veškeré obecenstvo české musí být zabráno v kruh ten, neboť pouhá vzájemná asekurace mezi spisovateli málo by spomohla, ba rozpadla by se v samých počátcích svých. Široký musí být ten kruh, aby čím dříve tím líp vyšla záležitost ze stadia pouhé módy. Držena v úzkých kruzích nepozbyla by ani protivného rázu dobročinnosti, strojené obětovnosti, čímž vším se produktivnosti nepomůže, ba spíše se produktivnost disgustuje, vidouc v sobě něco jen trpěného, zbytečného. Dobročinnost by se mohla zakrátko podobat sběrací skříni Hogarthova žebráka, nad níž si pavouk rozpřed pohodlně síť, a pro nakladatele bylo by pak mnohem hůř, než je posud. Tedy kruhy hodně široké, a nepochybujem, že se Besedě zdaří. Bude to čin blahodatný, skutečný čin!

NÁRODNÍ LISTY 22. října 1867

△

„Osvětou k svobodě“ napsala sobě Maticе lidu místo jiného monogramu; heslo to je nyní heslem světovým, všeobecným. Již je sobě toho každý vzdělanec vědom, že dojde-li vůbec lidstvo kdys svobody úplné, dojde jí jen na základě všeobecného vzdělání. Kdekoliv posud despotie slaví kvasy své, je krmena a živena *nevědomostí* lidu; blbý lid je kanibalským choutkám jejím nejmilejší lahůdkou. Jakmile však lid těšiti se bude ve všech vrstvách svých ovoci ze všeobecné vzdělanosti se vyvinujícím, jakmile pozná tím dobře sama sebe, svou důstojnost i veškerá lidská práva svá, mžikem musí zmizeti všecken útlak a každý odpor proti právům lidu zlomí se jako stéblo naproti zachvatné, obrovské vůli a síle lidu. Sílu má a měl lid ovšem vždy tutéž, avšak trávící se bezplodně v poutech nevědomělosti; a vůli má a měl vždy *potud* jen, pokud sobě byl plně práv svých vědom i cíle svého. Pokračující vzdělanost rozpoutává sílu a vykazuje vůli pravý směr, proto také je každý pokrok na dráze osvěty zároveň pokrokem politickým, každý čin duševní, nechť se stane v literatuře, v umění neb jinde, zároveň činem politického významu. Ve smyslu tom má také Maticе lidu, určivši sobě za úkol šíření osvěty, nepopíratelnou svou důležitost politickou a měly by ji podporovat i kruhy ty, které v době nynější nevšímají sobě jiného než ruchu politického.

Je-li jinde čin literární zároveň činem politickým, je jím u nás desateronásobně. Čím vzdělanější stane se lid náš pomocí českého jazyka a vlastních kněh svých, tím zabezpečenější je budoucnost jeho. Kniha je naše nejbezpečnější zbraň, novověkou naší sudlicí, kněhkupectví české připadá nám jako národní zbrojnice a nad tiskárnu českou

mohl by se směle dát nápis „V tomto táboře je život národa“, aniž by bylo třeba strachu, že historie zvrátí a zkoriguje nápis ten, jako již zvrátila jiné nápisy podobné. Matice lidu vstoupila v řadu těch, kteří podávají zbraň českému lidu, zbraň nezlomnou, protože duchovní.

Matice lidu učinila sobě úkolem, že rozšiřovati bude v lidu dobré spisy české. Uspořádala se tak, že činiti to může prostředky co nejmírnějšími, peněžitý příspěvek, jaký od svých členů vybírá, je tak skrovný, že i nejchudší občan sdíleti se může. Stalo se tak vzhledem k peněžitém poměrům českým vůbec, k poměrům českého chudšího lidu zvláště. Pokud se posud jeví součinnost lidu v novém ústavě tom, lze říci, že právě lid prostý dobře porozuměl výhodě své: prostý dělník přichází, oblečen ještě v pracovní šat svůj, aby zapsati se dal v seznam odběratelů, venkovský řemeslník a baráčník spolčují se k společné zásilce příspěvku svého. Doufáme, že kruhy ty rozšíří se vždy dál a dál a že nebude znenáhla ani jediné české vesničky, v níž by nebylo členů matičních a nečítaly se spisy Matice nové. Rozumí se samo sebou, že také zámožnější a vzdělanější již třídy české hojně přicházejí s příspěvky svými. Je toho také potřebí, neb jen tenkrát může Matice lidu řádně prospívati, mnoho sobě objednávatí a vydávati spisů, když počet členů čítati se bude po mnohých tisících. Jeť ve vlastním prospěchu každého člena jednotlivého, aby se stal apoštolem Matice a všemožně působil k rozmnožení členstva.

Matice lidu hleděti bude každým spisem svým ku třídám všem, není spolkem snad jen tu onu třídu čtenářstva na zřeteli májícím, nýbrž „spolkem pro vydávání *laciných* kněh českých“ vůbec. Nechť pojednávati se bude ve spisech jejích o předmětu jakémkoli, stane se to vždy formou jasnou, každému přístupnou; předměty ty bude ale zas vybíratí a je zpracovávati tak, aby byly i tomu zase novy, kdož je čtenářem třeba dávno již obeznalým. První spisovatelé čeští věnují Matici svou píli, výbor matiční pak se stará, aby v příhodném a časovém střídání se dotýkáno

bylo jednoho oboru po druhém, zábava aby se střídala s poučením, nejčastěji ale, aby obého bylo docíleno zároveň. Tímto způsobem povznesou se díla Maticí vydávaná nad cenu pouze časovou, nad knihy, kteréž, jednou přečteny, provždy se odloží, a díla její působiti budou a podrží cenu svou i pro pokolení příští. Tendence Matice lidu nesnáší se vůbec se žádným stanoviskem jednostranným, její účel je všeobecnost na základě moderního lidstva, v ní nebude mít nijaké tmářství, nijaké myšlenkové zpátečnictví útulku, chceť lid nejen vzdělávat, nýbrž ihned povznést na stanovisko takové, aby měl ostatní svět vzdělaný úctu před zjevy českého ducha.

Působení Matice lidu již nastalo. Ač teprv letos idea její klíčiti počala, leží přec již první dílo její před námi. Jest to výtečně psaný *Obraz světa slovanského*. Nejenže vedle bohatě poskytovaného poučení jest obsah knihy té právě nyní velmi časový, ale obsah ten jest jaksi *základem*, na kterémž vůbec možno dále pokračovati duchu českému. „Znej nejprv sama sebe“ — a pak teprv poznáš, čeho kdy dosáhnout můžeš. Šťastný a významný zajisté začátek!

NÁRODNÍ LISTY 1. listopadu 1867

„Přičiň se sám a pak teprv ti bude spomoženo“, zní domácí jeden prostředek ze sympatické lékárny našich babiček a matiček a prostředek ten je tím lepší, čím méně při něm říkání a koření. Ze života soukromého hodí se také na život veřejný, z jednotlivce na celý národ. Kdo chce čekat, až lidé k němu přijdou, zahyne, nepřejeli mu náhoda, že ho někdo potřebuje; zahyne takto jednotlivec, zahyne celý národ třeba. I velcí národové musí svou jsoucnost jiným stále na mysl uvádět, aby sami netrpěli; velcí národové činí to nejvíce akty násilnictví, menší, nemohouce k násilnictví sáhnout, hledí uměním, hlavně ale všelikými cestami literními udržeti se na povrchu proudu časového, vnucují se jaksi ostatnímu světu, a když tento o nich mluvit nechce, mluví k němu sami o sobě, o zásluhách svých, až konečně svět uznav zásluhy ty, uzná i oprávněnost jsoucnosti celého toho malého národa, a uznav ji, chrání ji také. Skrývat skromně talenty své, nevynutit na společenství úctu před talenty svými je tolik co vraždit talenty ty, neboť společenstvo jich nevyhledá samo, a nalezených v proudu dalšího života rádo zase zapomíná. Pýcha národa je v *tom* ohledu samovražda národa; uvědoměle nevraždil se ale ještě žádný národ, ani národ nejpyšnější, jenž tím více klade váhy na život svůj.

Víme všichni, jak nás dusilo a dusí posud to, že ostatní svět evropský o nás tak málo ví a mluví. Byli sice někteří a jsou posud tací, kteří čekají nápravy z „přirozeného“ rozvoje, kteří z pýchy výše zmíněné odmítají hrdě od sebe všelikou činnost vlastní, všeliké vnucování a domlouvání se. Jiní zase, rozvahy chladnější, uvažují udalost již zběhlou, že skutečně dovedl svět jednou již zapomenout na

národ Husův, Žižkův, Komenských atd. Tito hledí i k tomu, jak jiní, také malí národové v ohledu tom se přičiňují, a poukazují hlavně k příkladu všestranně činných Maďarův. V minulých dvou desetiletích spal národ maďarský jakoby smrtelný spánek svůj, a přece neuplynul skoro jediný týden, aby se o něm obšírně i pochvalně nemluvalo buď v člancích časopiseckých, buď ve zvláštních brošurkách. Agitace ta vycházela z vlastního lůna pyšného národa maďarského a setkávala se s výsledkem: v okamžiku, kdy národ samostatně zase vystoupil na kolbiště politické, byl již znám ostatnímu světu a setkával se se sympatiemi.

My nemůžeme jít toutéž cestou, síly naše dílem jsou zabrány úkoly domácími, dílem by bylo veškeré namáhání jejich marno. Výdatná protiagitace našich odpůrců zatarasila nám alespoň pole jedno: v nynějším okamžiku na příklad není po celém Německu ani jediného časopisu dosti poctivého, který by přijal třeba sebe objektivnější a ne-strannější vylíčení našich poměrů. Který časopis by to učinil, byl by ihned zaplaven dopisy milených našich krajanů, vytýkajícími mu, že nejednal v zájmech *německých*, jsa spravedliv, a v hrůze nad proviněním svým i nezamýšlenou zradou otiskl by ihned celou řadu článků nám protivných. Chceme-li nyní v cizině pro sebe působit, musíme sáhnout ihned dál, přes země našich susedů. V poslední době učiněn pokus takový, pokus velmi zdařilý a výsledek jeho leží již více dnův před námi. Je to dílo veliké a skvostné a honosí se obšírným titulem *La Bohême historique, pittoresque et littéraire*.

Ve vydávání krásného toho díla uvázali se mužové dva, Čech Josef Frič, aby „pomáhal i v cizině vlasti své“, druhý, Francouz Louis Léger, „aby posloužil pravdě“. Dílo se jim podařilo nade vše očekávání; praví-li v předmluvě vydavatelé o velkých vadách díla svého, jest to výraz skromnosti až přílišné, a slibují-li, že později teprv podají dokonalý literární „pomník české velikosti“, vítáme sice s radostí slib ten, avšak nezapomínáme přitom, že to, co zde podali, zasluhuje již veškerou vděčnost naši. Dílo jejich

nalézá se již i v rukou širšího obecnstva českého a jsme přesvědčeni, že s úsudkem naším obecnstvo souhlasí.

Ovšem že dle historického privileje českého, dle něhož „kolik Čechů, tolik stran“, místo jednohlasně vděčných hlasů pronesly se *proti* albu pařížskému již také hlasy hyperkritické. Důvody jejich jsou rozličny a často právě tak liliputánské, v jakých jen malí a menší lidé malého národa libovati sobě mohou. Jedni jsou vůbec proti albu již za tou příčinou, že vyšla myšlénka jeho od lidí jim „protivných“, druzí proto, že v něm marně hledali oslavu jmen vlastních nebo oslavu jmen přátel svých, třetí, že album není dosti důkladně vědecké, dosti „museálně české“. Tito jsou konečně jediní, kteří zasluhují odpověď. Avšak dají sobě odpověď sami, vzpomenou-li sobě, že album je souborem prací spisovatelů *rozličných*, nad jejichž pracemi nepřislušelo vydavatelům jiné než dosti omezené a lechtivé právo redaktorské. Dají sobě odpověď sami, rozpomenou-li se, že celý ráz francouzského čtenářstva a písemnictva je úplně jiný než ráz čtenářstva a písemnictva českého, Palacký že jinak vypravuje než Lamartine, francouzský román že se musí českému čtenářstvu teprv přikrojit, francouzská hra, *úplně* přeložena, že je českému jevišti cizá. Duch francouzský nemůže se právě měřit měřítkem českým a na čtenářstvo *francouzské* mysli vydavatelé našeho alba. Mimo to musilo se hledět hlavně k příjemné formě, více tedy k příjemnému, čistě francouzskému a rychlému *abstrahování* myšlenky, nikoli k matematicky sice přísnému, avšak nudnému a pomalému rozvinu jejímu. V tom ohledu čítá pařížské album některé články rozhodně mistrovské, jimž se co do obsahu nemůže ani z „nejmuseálnějšího“ stanoviska dost málo vytknout. A takových článků je v albu daleká většina, ostatní články vynikají buď hladkou formou, buď obsahem svým, pro Francouze zajímavým.

Vydavatelé začínají předmluvu svou slovy, že účelem jejich jest seznámiti Francii s Čechy. Pomocí frančtiny myslíme že dokázali již jedinou knihou tou *více*, že rozšířili vědomosti o českých dějinách i snahách nepoměrně dál

než přes pouhou Francii. Obecenstvo české ale, které pochopivši důležitost podniku a dosah základní jeho myšlenky, ze všech sil podporovalo dílo jednou započaté, získalo sobě zásluh, jichž potud ani náležitě ocenit nemožno!

NÁRODNÍ LISTY 6. listopadu 1867

NĚCO VŠEOBECNÉHO O VZDĚLANOSTI
A NĚCO ZVLÁŠTNÍHO O ČESKÝCH
ČASOPISECH ILUSTROVANÝCH

△

Arciže má každý člověk dvě oči, dvě uši a mozek svůj, arcíže po narození svém, jakož dle stejných zákonů roste, také stejným u všech zdravých způsobem učí se rozeznávat zrakem vzdálenost i blízkost, tedy plastiku, sluchem výšku i nízkost tónu atd. Tomu všemu by se naučil, i kdyby byl prvním člověkem a sám ve světě, ba naučil by se z názorů dobytých náhodou i činiti závěrky na případy nenahodilé. Avšak člověk je zvíře společenské a i historické, žije nejen s jinými, nýbrž i po jiných a duch jeho rozvíjí se nejen zkušeností jeho vlastní, jež ho činí individualitou, nýbrž i zkušeností všech jeho předků a současníků, jež ho činí člověkem vzdělaným. Vzdělanost vylučuje každou jednostrannost, vyžaduje harmonického rozvíjení všech duchovních i citových stránek, podle toho, jak daleko dospěl v harmonii, měří se vzdělanost člověka. Člověk učený není právě proto také již člověk vzdělaný, je třeba novým pilířem společnosti lidské, vzdělanec je ale jejím pyšným, šťastným květem. Těžko je vychovávat člověka pro společnost lidskou, neboť vychovávání je *odvykání sobectví*, ještě tíž je ale v něm samém přivésti rozum a cit na výši stejnou, *odvykání jednostranného afektu*. Hned si to povíme jasněji.

Opakujem banální: každý člověk má mozek *svůj* sice, ale průměrně stejně silný s mozky p. t. pánů bližních. Jak to tedy přijde, že jeden je již unešen rytířskou povídkou, druhý teprv Goethovým Faustem? Každý člověk má dvě oči; oči jednoho ale dlí se zalíbením již na křiklavé barvě posvícenských obrazů, druhého teprv na Raffaelově Madoně. Sluch jednoho člověka spokojí se již s veselým rytmem a lehkou melodií, sluch druhého potřebuje již takměř harmonii sférickou. — „Člověk méně neb zcela

nevzdělaný neklade zvláštních požadavků na výtvor „umělecký“, žádá od něho jen jednostranný dojem, chce jím být přiveden buď k pláči, či k veselí, člověk všestranněji vzdělaný má již požadavků víc, žádá dojem všestrannější, dojem na rozum i cit, konečně dojem *zcela* harmonický, jakýž ovšem nevede ani k divokému žalu ani k divokému veselí, nýbrž k blaženému povznešení.“

Všestranně vzdělanými nebudou arci nikdy lidé *všichni*. Vždy budou lidé, kterým hulákající Loupežníci na Chlumu budou milejší než nejdůmyslnější Narcis, kterým hrubě řezaný, notně „bolestnými“ ale ranami opatřený krucifix bude milejší než nějaká Madona od Levého a kterým basař tlukoucí šmytcem na hřbet basy bude milejší než celý Smetanův Dalibor. Ale úkolem vzdělavatelů lidstva je, aby prvějších bylo vždy co možná málo, těchto vždy co možná mnoho. Je to úkol velmi těžký, posud státní správa *nikde* nehledí k tomu, aby v lidu mimo vzdělání praktické vzdělání vůbec harmonické výdatně se šířilo, a pomůcky soukromé nestačí. Nejsnáz to jde ještě v básnictví: kdo jednou naučil se číst, pilným probíráním se v knihách probere se sám k jakés vyšší soudnosti. V tom ohledu talent spisovatelů a podnikavost nakladatelů našich mnoho učinily již i pro opuštěný národ český. Kniha je poměrně lacina, obraz však neb socha ale již tak draha, že výdaj na ně (na *dobré*) někdy přesahuje i prostředky celých obcí. V tom oboru nepůsobilo u nás posud nic než — ilustrované časopisy. Hudba pak šťastným talentem našeho národa a nešťastnými jeho dějinami, jež ho nutily, aby „víc hudl než mluvil“, mnoho dobrého u nás posud způsobila. Avšak sluch lidský nejsnáz ze všech smyslů našich „zflámovatí“, pro hudební vzdělání lidu našeho musí se stát mnoho pro budoucnost *systematického*, k čemuž nepřikročili zemská správa, musí přikročit každá obec především rozumným pěstováním sborového a čtvero zpěvu, rozumně řízené pěvecké spolky atd.

O tom však o všem později jinde. Pro dnešek chtěl jsem jen poukázat k tomu, jak je povinností každého vzdělance,

aby ve prospěch té jedné stránky všeobecného vzdělání našeho lidu, kvůli tomu, aby také u nás *umění výtvarné* pomáhalo lid povznášet, podporoval a šířil jedině posud útulky umění toho, *časopisy naše ilustrované*. Máme jen dva, *Květy* a *Světозor*, avšak již dva ty listy reprezentují nás ve světě uměleckém velmi, velmi čestně.

Na svou značnou výši uměleckou vyšínuly se oba takměř jedním skokem. Před nimi byla takměř poušť. Lumír přinášel sice za rok jeden „historický obraz“ co prémii, někdy vyšla i některá více méně špatná litografovaná podobizna Husa, Žižky nebo moderního některého výtečníka — co to bylo na celý národ, jakž mohlo nějaký život rozproudit! Kalendáře byly sice někdy ilustrovány, avšak vyznamenávaly se tím, čím podnes se vyznamenávají, srdečně špatným tiskem. As před desíti lety začly pak ilustrované listy české. Obrazy života a Rodinná kronika přinášely obrazy původní i přenešené, Rodinná kronika později tendenčně jenom původní. Avšak nebylo prostředků peněžitých, obraz nesměl stát přes jistou, velmi skromnou sumičku, umělci pracovali z milosti, ditto řezbáři, papír nebyl z nejlepší sorty, tiskař neměl praxe. Ledacos podáno dobrého, ale při vší práci víc jen dobré vůle než dobré práce.

Nyní se ujaly záležitosti té firmy na prostředky bohatší a výsledek je již skvělý. Máme listy zcela *naše*, umění v nich nalezá dobrého útulku, život domácí i cizí dochází v nich uměleckého znázornění, časovost své plné platnosti. Jaký to rozdíl mezi dřív a nyní! Dřív dostačil podpis a všeobecná forma, nyní se žádá, aby časopisem přinešená podobizna znázorňovala uměleckým způsobem i ducha. Obecenstvo, dobrým dárkem jedním poučené, žádá všude nejen pěknou formu, nýbrž i pěknou myšlenku a ve všem všudy pěkné provedení technické.

K paralele té přiměla nás poslední *Mařákova* krajinka Bojiště králohradecké, ve *Květech* uveřejněná. Mařák je velký, znamenitý talent, tím potěšnější je pak, že talent takový může se osvědčit již doma. Podívejme se na tu kabinetní práci! Již první pohled naplňuje nás dojmem

harmonickým, Mařák hledí hlavně působit *poesí světla* a poesie ta se mu daří. Maloval bojiště, ale nepřekročil meze krajinářům položené, neužil sterých pomůcek vedlejších, jakých bojiště na příklad malíři historickému nebo specificky bitevnímu podává, vzal z nich jen velmi málo a k zcela lehkému jen vyznačení — a přece činí krajina jeho při prvním hned na ni pohledu dojem určitý. Celý vzduch, celá příroda obrázku toho, v zádumčivém tónu večerním držená, naznačuje, že se tu stal děj velký, ale smutný, „mrtvá“ příroda je tu v přímé součinnosti s dějinami lidstva. Nazvete Mařákův obraz krajinou *historickou* (ale nikoli v starším smyslu „biblickém“ nebo novějším „výmarským“) a máte pravdu, nazvete ji krajinou *dramatickou* a máte rovněž pravdu vzdor té temné mrtvosti její, nebo spíše právě pro ni. Jeť ohromná síla tragická v celém rázu vzorné krajinky té, těžký soumrak rozložil se vzduchem, na tmavé zemi rozhostila se již černá smrt, ve výši plují zkázonosná mračna dál. Jen dvě barvy měl zde Mařák po ruce, jakého dojmu ale docílil odstínováním jich a stupňováním stínů v stínech! Přitom zjevil se ale Mařák zároveň co výtečný portrétista, vrbínovitý ráz bojiště králohradeckého s mírnými výšinami v pozadí je velmi šťastně znázorněn. Ba i kdo sobě vzpomene na historické faktum mlhy a deště dne 3. července, najde na obrázku malém věrnost v každém ohledu portrétní. A co dál, co neméně důležitého, je to, že i provedení řezbářské a práce tiskařská dokazují dle obrázku toho, že umělec smí se již svěřit silám domácím!

Jmenovali jsme jeden obraz, mohli bychom jich jmenovat z listů českých již víc podobně výtečných. Dobré následky musí se dostavit, avšak neškodí trochu pomoci! Pohled na umělecký výtvar vzdělává sice již sám sebou, avšak aby *uvědomění* rychle se šířilo, *prosím*: dávejte k uměleckým výtvarům vždy text *přímo* k nim poukazující, je rozbírající, estetisující!

NAŠE LISTY 15. prosince 1868

PRVOSENKY

Básně Václava Šolce

△

Vyhoupili jsme se na vlny dějin. Co nás dříve těšilo, jarní květ, klidný luh, netěší nás víc, nenasloucháme ani ranní skřivánčí písni víc. Opravdovost tlumí jiskru v oku, hledáme břeh, pozorujem vlny, vedem loď, slovo hravé nemá místa. Politika požírá vše, ostatní „až potom“! Český Homér učinil dobře, že se nám posud nenarodil, a s Jeřábkovým „budoucím géniem“ ještě někde v neorganických atomech se potlouká; řeklo by se mu, že by měl raděj úvodní článek napsat než ty boje hrdinné a půtky velké ve verších, na něž nikdo času nemá.

A do té doby vyslal Václav Šolc své Prvosenky! Prvosenky jsou krásná kvítka a jméno jich vzít za název svých básní není ani tak skromné, jak to vypadá. Také nemá Šolc žádnou příčinu, aby byl příliš skromný, ba on ani nemusí „klobouk točit a vlasy si hladit“, hláse se, že by rád jednou počítán byl také mezi p. t. pány a pány básníky české, on hned vstoupil do řady jich a praví: „Jsem tu.“ A nezbyvá než upřímně ho uvítat. Jeť to básník z boží milosti, živý, opravdový, a protož: Buď vítán!

Zabránit by arci nemohl a zajisté také nechtěl, aby si někdo sedl na křeslo přísné kritiky a s vytaženým obočím vyčetl mu, čím kde vskutku pochybil. Přišlo by jen na formu, aby „začátečník“ buď soudci vděčně ruku stiskl, buď se mu do očí vysmál. Dle toho by pak také ohnivěji či méně ohnivě pokračoval, ale pokračoval by najisto, neboť „pěvcova ústa nemají vůle, mají určeno“. Určení trvá jako u slavíka, pokud láska trvá, a Šolc má mnoho lásky, k sobě samému, k svým pokrevním, k dívce, vlasti, lidstvu. Není pěvcem jara nebo pěvcem činu, je pěvcem obého a všeho, co svůj obraz v duši jeho vlije.

Mohli bychom říci Šolcovi: Dalekou většinu básní těch jsme čtli již po časopisech. Ale hned bychom musili připojit, že nás již tenkrát a jednotlivě zajímaly. Mohli bychom mu říci, že v přemnohé jeho písni ozývají se známé již tóny a akordy, ale každý člověk žije právě *celý* život znovu, když básnická individualita má právo podat se dle veškerého rozvinu svého, bez ohledu na to, že už jiní podobně rostli a zráli, rmoutili i radovali se. Tolik je jisto, že Šolc není žádný básnický ožuvavec, že o starých věcech často i starým způsobem přec jen nově píše. Mohli bychom právem říci, že neučinil dost přísný výbor, mnoho, ba dost mnoho že zde přímo na újmu, ale k výboru přísnému Šolc sám ještě dojde, my, kteří sobě přejem již exempláře vybrakovaného, můžem zalepit tu a onu stránku, třeba pět po sobě, šestou jistě necháme na pokoji. Mohli bychom právem říci, že forma je někdy až strach hrbolovitá, ne-umělecká, kdo ale ví, kdy a jak se vyšvihla ta raketa z prsou, bylo-li času a chutě na úpravu (později mate láska k vlastním plodům všechnu autokritiku); mladý život Šolcův byl již dost pestrý v utrpení, až se ustálí, nabude také uměleckého klidu. Již nyní dosvědčuje mnohá krásná šansona v duchu bérangerovském, že Šolc má jemný sluch i rytmický smysl.

Snad je Šolc umělecký začátečník vůbec, který se v rozmanitém osvědčí, v Prvosenkách prozatím se nám objevil co rozhodný lyrik. Básnickou stránku předmětu, pojmu či dojmu nalézá bez hledání, slovo je ho poslušno, obrazu, byť nejodvážnějšího, Šolc se neleká. Jeho básnická mluva je právě *jeho* mluva, on nenechává češtinu s nabytým již jejím bohatstvím hotových frází poetických básnit za sebe, jinak by zase nedovedl básnit než právě česky. V jeho verších je náruživé žilobití, ohnivá krev, vane z nich mnohdy dech až palčivý, přec ale příjemný. Vzdor některé neurvalosti — ale ne dle oblíbené fráze právě *pro* ni — je Šolc předně básníkem moderním. Má dost něžnosti u vylíčení lásky pohlavní, dost lásky rodinné, ohnivou lásku k vlasti, ale také velkou a opravdovou lásku k lidstvu celému,

vřelý cit pro jeho zájmy, jeho radosti i bídu. „Lid“, ten chudý, opuštěný, opovrhovaný, milý lid je mu posvátnou schránkou, jíž pěje nejpěknější svůj hymnus, trpká někdy píseň jeho má jen účel, aby soucitně mírnila trpkost smutných osudů, — „zběd lidu strunu spletl jsem“. Šolc bude mít význam sociální a tedy moderní, v tom ohledu *nebude* českým Petřofim, jak se tomu kdes chtělo, v jiném ohledu ovšem je nepopíratelná podobnost. Z časovosti třeba stranické (v politickém) nelze nikomu vinu vykládat, ten, který řekl: „Básník stojí na vyšší vartě než na cimbuří strany nějaké“, byl — Freiligrath, básník nejstrannější.

Možno že bude ze Šolce „mnoho“, možno že „málo“, jak se říká. Jsou už tak obecně divné náhledy o umělcích. Prostou kameu cenili staří, byla-li skutečně *umělecky* vyvedena, rovněž velice jako velkou sochu. Ať již vyvede Šolc „mnoho“ nebo „málo“, něco uměleckého vyvede jistě. Má všechny vlastnosti, jimiž se stává člověk nadaný umělcem.

NAŠE LISTY 14. ledna 1869

ČESKÝ ROMÁN VESNICKÝ
A JEHO TVŮRKYNĚ

△

Člověk leccos napíše. Jednou jsem napsal, že u nás „vesnický román není už možný, poněvadž je tak ten nejzvláštnější ráz české vesnice již setřen, český venkovan prodchnut časově novými náhledy, čehož právě ani lítovat netřeba“, atd. Člověk při dobrém zraku a nejlepší vůli přece jen mnoho přehlídne, a já zapomněl, že individualita zůstane věčně věkův individualitou, jen ta že, učíc se od jiných, zmizí, která vůbec za nic nestojí. Pranic mne tenkrát nemýlil Pravidův výtečný Matěj sprosták, lyrický jeho proud, trpnost té arci plastické, ale nedramatické postavy vzbuzovaly ve mně domněnku, že v sentimentálním, lyrickém ovšem lze něco „českého“ najít, jakmile ale zasvitnou nám vůbec dny jasnější, že pak nastalá dramaticnost českého života bude dramaticností všeobecnou, světovou, jaká se hodí na vesnickou povídku rázu světového, po příkladu Sandové nebo Auerbacha, nikoli ale na román ryze český, který by ani jinde vyrůst nemohl než právě z půdy české, jako Björnsonovy Selské novely jinde ani vyrůst nemohly než ze sněžných dolin skandinávských. Mýlil jsem se, jako se mýlili ti, kteří se domnívali, že český národ je proto mrtev, že se uzavřel do chaloupek selských. Jako Jungmannové z chaloupek češtinu vyvedli zas ven do kruhu živých jazyků, vnikla spisovatelka Karolína Světlá do těchže chaloupek a vyvedla z nich českou individualitu dramatickou, způsobilou, aby uvedena v český román připojila k světové literatuře článek nový, tím zároveň českou literaturu důstojně uvedla v písemnictví to světové. Necht' dřív či později, když nic jiného, vesnické romány Světlé musí se překládat do jazyků cizích, a možno,

velmi snadno možno, že pak teprv, když cizina dá příklad dobrý, budou se také u nás vesnické romány Světlé cenit tak vysoko, jak toho právem zasluhují.

Vesnický román, uveřejněný ve Květech, a Kříž u potoka, jež vydala právě Matice lidu, jsou takými díly původními, která se rovnají všem cizím. Je v nich netušené bohatství krásy, čtoucímu je, jako by pomocí kouzelného prutu rozstupovala se před ním hora a rozevíraly poklady, tak vzácné a oslňující, že posud nespátril podobných. Jsou to skutečně poklady strmých hor. Jevišťem povídek těch jsou romantické skaliny a hory na severu naší vlasti, kde se lid náš zachoval v původnosti své víc než jinde, kde cizáctví neb dlouhý útisk neměly ni pohodlného přístupu, ni valného výsledku. Povaha česká v nivách se opatrně samu v sebe uzavírající, volně květla zde na modrých horách krkonošských dál jako vzácná květina alpská, již nikdo nezalévá než teplý déšť nebes a nikdo nezakrývá než mlčelivý, tichý sníh. V zimách se povaha utužila, stala se podobna těm mohutným skalinám, k nimž byla připoutána. A kteroukoli z povah těch Karolína Světlá předvádí, v každé poznáváme českost ryzou, nemůže být lepších zrcadel, ba nepravíme mnoho, řeknem-li, že lze dle nich napsat fyziologii českého lidu vůbec a z té zas výklad k českým dějinám. Lebky tvrdé jako skalní půda; nepřipouštějí myšlenku každou, ale kterou nechají se zaklíčit, odté více neupustí, pěstují ji dál a dál, až vyroste v strom s ovocem zamyšleným, třeba by kořeny stromu skalní půdu prorvaly a potrhaly — bezohlednost k samým sobě kvůli myšlence vznešené, kvůli ohledům na prospěch jiných. Srdce ohnivé jako sopka; k čemu v lásce přilnulo, přitavené neodtrhneš nikdy víc, a odtrhneš-li, usmrtíš. Rozmysl, který se navlas neuhne z cesty své a třeba ve vlastním zániku osobním hledá blaho své, a zas náruživost strhující vše s sebou jako horská bystřina dravá. Dobrota nejvyšší a železná v ní důslednost a zase zloba nanejvýš rozpoutaná a otravující vše vůkol, otravující třeba s žhavým bolem v srdci — kvůli důslednosti. Takové jsou ty povahy české, s puritánským svým, bezohledným zárodkem, kde

nevidíš na nich krystalisaci dokonanou, můžeš alespoň týž zákon studovat v jich krystalenosti, nedokonanosti.

A takové povahy, rozhodné i méně stupňované, líčí Světlá ve jmenovaných svých povídkách. Mistrně vyvozuje z psychologických příčin napotomní čin co výsledek, líčí tak podrobně, že na konci jejího románu je nám vždy, jako bychom byli právě vešli do galerie vzorně plastických postav. Jsou to postavy nové, jakých v galeriích jiných národů nenaleznem, a přece nám známé, neboť je nám, jako bychom byli z vlastního nitra materiálu k nim dodali. Ale jak praveno, kresleny jsou tak určitě, že sochař by neměl velkou práci, znázorňuje je mramorem.

Jak jsou, jsou vesnické romány Karolíny Světlé krásny, můžem v tom oboru ještě mnoho očekávat krásného, ano snad ještě krásnějšího. To není výtka, míníme-li, že by Světlá na poli dramatickém po případě ještě větších výsledků docílila než v romanopisectví. Román má mimo povahopis i scenérii a tato posud kvůli dolíčení povah u Světlé trpěla, vlastně v poměrné své neplastičnosti jest jen prostičkým rámcem kolem mistrného obrazu. To se nejspíš ještě vyrovná, neboť Světlá teprv přednedávnem našla pravý směr svůj, vystupuje právě nyní ještě do výše. Světlá začla s románem reflexivním a sociálním. Ač i v tom stala se zjevem obdivuhodným, nespokojena s výsledky na půdě moderní opustila salón a velkoměšťáky, zavřela se do českých chaloupek a našla v nich vesnický svůj román. Ač v některém ohledu podobna švédskému spisovateli Björnsonu, jakž nepodobna je mu v směru snahy své! Björnson začal tam, kam nyní Světlá došla, a došel nyní, odkud Světlá byla vyšla. Pokud líčil Björnson jen zvláštní povahy lidu svého, byl šťasten, jakmile chtěl lid „zmodernisovat“, stal se (viz nejnovější jeho povídku Rybářské děvče) začátečníkem. Každý talent má osobní svůj ráz a Karolína Světlá našla ve vesnickém románu *zatím* nejvděčnější pole, aby na něm rozvinula vzácnou svou poetickou osobnost.

NAŠE LISTY 27. ledna 1869

ALMANAH ČESKÉHO STUDENTSTVA

Akademickým čtenářským spolkem v Praze vydaný na památku
jeho dvacítiletého trvání

△

„Na památku dvacítilet—“ skoro by se člověk leknul, že má pouze knížku „příležitostnou“ před sebou, při níž může být rád, není-li obsah alespoň urážlivě prázdný. Avšak začnem-li číst, máme ihned přesvědčení zcela jiné. Těch „dvacet let“ je jaksí pouhou, arci vítanou příležitostí, dobrým titulem, časovou vinětou; avšak kdyby nebylo těch dvacíti let Akademického spolku, bylo by z těch čtyřiceti mladých veršovců, kteří přispěli k slavnostnímu almanahu, jistě alespoň dvacet přec již v době nynější někde a někudy se do veřejnosti odvážilo a práce jejich byly by se dojista vytiskly, necht' již v knížce jiné či v jednotlivých číslech časopisů. Je to právě nová generace, která se hlásí, že chce býti účastna duševní práce české, nová vlna, která z věčně se omlazujících pramenů našeho národa přibyla do moře zápasného, aby pomohla loď naši povznášet výš a výš. Buď tím vítanější, že se v ní třpytí povolání.

Vítaná kniha, obsahující také dost prací takých mužů mladých, kteří by ani odmlčet se nedovedli, kdyby sami chtěli, právě proto, že jsou povoláni. Síla je tu ovšem rozdílná, jedněch větší, pudící k samostatnému průlomu, vábící a strhující ostatních za sebou. Pro český literární dějepis je to významné, že první vystupování mladých spisovatelů děje se skoro vždy společně, — úkaz to ostatně opakující se i jinde v národním životě českém a zakládající se v té vzájemnosti, spolupůsobivosti, v tom svazku rodinném, v jakém náš národ na své štěstí žije. Je-li ten úkaz i ve směrech chladné rozvahy, jakž by se tedy nenašel v intencích rozkvětlého mládí, zvláště tam, kde za pomoci vzdělanosti je ideálnost vzletná! Myslíme, že bychom čtouce ty mnohé pěkné a zas ty mnohé alespoň dobře míněné

básně studentského almanahu dovedli as naurčito říci, kteří z přispívatelů byli by vystoupili i bez slavnostní příležitosti a mají intenci zcela svou, pak kteří zas vzbuzeni byli a vyrostli z pravidla: „Člověk teprv vidí, že *jest*, když se v *jiných* najde“, a kteří konečně přijati byli do kruhu lepších jen proto, že i ti lepší jsou ještě mladi, k samým sobě ještě nedůvěřivi, — vždyť víme, že „chyby dělají přátely“ a mladým mužům že přátelství je právě nejprvnějším měřítkem! Je-li to přátelství semenem ušlechtilého příštího života, je zas zmíněná sebedůvěra zárukou příštích rozhodných úspěchů literárních.

Nás ani dost málo napadnout nemůže, abychom se zde v takové roztrídování jmenovité pouštěli; v tom, ale jedině v tom ohledu užíváme výhody, jaké podává kritice *každá* kniha příležitostní. Nač bychom také tomu onomu vytknuli, že myšlenka jeho je nenova nebo slabá nebo nedobře provedena. Než rok se s rokem sejde, nahlídne již nejspíš svůj klam a přestal „básnit“; básnictví našemu neublížily jeho verše a jemu samému také ne: mladé síly hledají tu i tam, zkoušejí se v tom i onom — nazvem to třeba hrou, však víme, že taková ušlechtilá hra mladé síle neškodí, nýbrž prospívá. Vzdor těm některým přívěškům je almanah čtenářského spolku i z nejprísnějšiho stanoviska zjevem rozhodně utěšeným. Jsou v něm práce větší i menší, které mají cenu svou trvalou, jiné, které vzbuzují nádeje co nejpěknější. Čtoucím je nám, jako bychom s vystupujícími zde mladými básníky nastoupili cestu do krajiny, která musí a musí se stát bohatou, půvabnou, a již první pohled do krajiny naplňuje nás milou útěchou, na samém počátku vidíme již pyšný květ a cítíme sílu jarní. Básně se musí číst, my jsme přesvědčeni, že tyto „studentské“ básně se budou mnoho číst, a kritiku svou — jiné zde není prozatím potřebí — utvoří sobě každý čtenář sám. Bude-li číst báseň „Bouře“ (str. 5), bude překvapen tou intencí čistě poetickou, tou velkou silou mladistvou, která prozatím ani jasně neví, kam položit se váhou nejrozhodnějši; přečte-li báseň „Má poesie“ (str. 24), sezná, jak zdravá původnost hledí

zpracovat dojmy odjinud nabyté; přečte-li rozkošnou, v myšlénce zcela novou, humorem sálající a také umělecky zcela zaokrouhlenou legendu „V klášterním sklepě“ (str. 246), uvítá v ní již báseň, která provždy zůstane dobrou, atd.

Obor, ve kterém se almanah studentský pohybuje, odpovídá zcela věku básníkův. Málo chladné epiky, mnoho, velmi mnoho lyriky, a to ohnivě: vlast, svoboda, to se rozumí, že nejvíc láska. Vždyť žijí ti mladí básníci nově ten starý život, jejich myšlénky jsou alespoň jim rozhodně nové, proč by nově nepěli také ty staré písně! Kdo z nich individualitou, poznáš hned, ta stará píseň přec je zase nova. A rovněž se nemůžem divit tomu nadbytku zoufalosti, té spoustě neštěstí, jaká z tak mnohé písně zde hledí. Mládí je do smrti, do neštěstí zamilováno, květnatý sad stává se mu teprv poetickým, je-li v něm zároveň nějaký hrob; „weltschmerz“ nenarodil se teprv s Leopardim a nezahynul pod bodavým perem Heineovým, byl vždy a bude, pokud touhy budou. Na touhy má ale mládí výsadu.

Co se týče poetického směru celistvého, je zde celkem týž směr, řekli bychom tatáž „škola“, která se v básnictví českém objevila před rokem 1860 a která ovšem nedošla posud úplného protříbení nebo snad již vrchole. V tom jímá nás pocit elegický. Je tomu právě as desíletí — zdá se již celou věčností! —, co jsme vstoupili do veřejnosti v podobném kruhu přátelském a podobným způsobem almanahovým. Kruh byl značně menší, přece za krátkou dobu desíti let ovadla zcela polovice malého toho kruhu a ostatní nemohli dvacátou část toho dosáhnout, nač by síla byla stačila. Nemáme jiného přání pro talenty nyní vystupující, než aby národ náš tak dlouho zkoušený dožil se konečně nějaké té doby šťastné, v níž by talent rozvinout se mohl radostně a v plné síle své!

NÁRODNÍ LISTY 3. června 1869

Almanah omladiny československé

Ročník druhý

(Sestavitelé: Ant. Čapek a Jos. Dürich. Nakladatel: I. L. Kober)

Výsledek prvního ročníku Ruchu přiměl omladinu naši, aby pokračovala u výročních takých sbornících prací poetických. Mezi mládeží je jak známo duševní ruch vždy nejúčinnější, poetická produktivnost kvantitativně vždy největší. Třeba by velmi mnohý později, vystoupiv z kruhu mladých soudruhů, zároveň ihned odložil péro na věčný již odpočinek, pokud je v kruhu tom, pomáhá vesele v chóru, že to ze všech stran zní a šveholí jako v lesině za jara. A písně i básně ty hravě zplozené netrpí v úkrytu psacího stolku, mladý poeta, třeba by se k tomu nepřiznal, přec jen nerád sdílí osud slavíka „pějícího hluché noci“, on chce být slyšán, rozbolestnit neb rozjasnit jiné s sebou. Časopisy české nemají dostatek místa na otištění *všech* produktů básnických, omladina sobě zřídila tedy výroční svůj sborník. Hmotný výsledek potěšitelně svědčí, že obecenstvo dovede ocenit duševního ruchu, a my přejeme, aby sborníky ty po dlouhou řadu let byly pravidelným zjevem na chudém obzoru českého písemnictví.

Vítáme Ruch. Nebudem srovnávat druhý ročník s prvním, snad bychom v některém ohledu ublížili pozdějšímu už proto, že nemá právě té nahodilé výhody býti „prvním“, veskrz nám novým. Poměrně nás zajímá i to, co o sobě slabšího v ročníku druhém; jeť rozhodně zas lepšími věcmi dána dostatečná protiváha a pak těší i básnička slabší zřejmým svým mladistvým nadšením, upřímným citem a ideální vůlí. V *plastičnosti*, vlastnosti to každému uměleckému dílu rozhodně potřebné, neučiněno sice zvláštních pokroků, avšak lyrická forma daří se skoro všem velmi pěkně, verš je vesměs plynňý a zvučný, svědčící, že jsme dosáhli již modernější poetické mluvy. Obsah je většinou

„časový“ a „mladý“. Odpovídajíc době horuje mnohá báseň v uvědomělosti národní, povznášející se nad těsný obzor kmenových zvláštností, v lásce k upící vlasti a zlaté svobodě — našli jsme v nich vesměs oheň a žár, třeba ne právě novou myšlénku. Nebo odpovídajíc věku zanáší se láskou. A v tom ohledu jsou zde as veškeré žánry zastoupeny, od lásky „nešťastné“, která je skoro ještě vábivější než ta šťastná, až k oné, neuvědoměle vylhané reflexi, která sobě libuje v chladnosti a vtipu.

Nebudem také probírat číslo za číslem a poetu za poetou. Neposloužili bychom svými poznámkami všude stejně, musít se i neobjektivnější čtenář přiznat, že také jeho naladění není vždy stejné. Náhle vzbudí ozvěnu píseň, které jsme sobě dříve ani nepovšimli. Zastavíme-li se tedy zde onde u práce jednotlivé, jmenujem-li to či ono jméno, děje se na povzbuzení obecenstva, jemuž podáváme tím charakteristickou ukázkou, nikoli ale právě na újmu jmen jiných.

Mezi pěvci je tu i několik pěvkyně, a to velmi šťastných. *Eliška Krásnohorská*, jež jest v jistém ohledu poetické unikum v literatuře naší, vždy svoje a vždy unášející, *Berta Mühlsteinova*, jejíž písně dýší hluboký, melancholický cit, *Antonie Hoffmannova*, *Jana Hradecká*, jež se zvláště šťastně uvádí básní „Můj chrám“, a *Albína Dvořáková*, jejíž básně jsou pravý kaleidoskop poetických dojmů. Bohatý vnitřní cit její nachází obyčejně formu co nejjednodušší, kdežto zase jiné verše svědčí, že mladý duch chvěje se ještě v dojmech poesí cizích. Báseň „Zahleděla“ je na příklad význačna jednoduchostí svou:

*Zahleděla jsem se v obraz toho,
jemuž pro mne rovno v světě není;
zahleděla jsem se dlouho, dlouho —
krasším byl mi v každém okamžení.*

*Zakalila mlha oko moje
zatemnila jiskru jeho žhavu,*

*bohatá pak, trpká slza těžce
padla na tu krásnou, drahou hlavu.*

Rovněž jednoduchostí svou jímající je Čiperova:

*Chudá je ta láska moje,
jak ta jabloň v širém poli: —
trochu oko pozapláče,
trochu srdce pozabolí;
trochu slunko pozasvitne,
pak zas soumrak v nebe táhne,
kapka těchy v srdce kane,
které mořem touhy prahne.
Chudá je ta láska moje,
jak ta jabloň v širém poli —
umře! — nikdo nezapláče —
nikoho to nezabolí. —*

„Hrad nad mořem“ Jaroslava Golla a „Jízda k nevěstě“ Miroslava Krajiníka vynikají elegantní svou romanciérskou formou. Ježkův „Kolovrátkář“ šťastně našel novou formu pro starý žal, Wünschovo „Na rozcestí“ má hravý důmysl a „Dalibor“ Václava Šolce onen přídech původnosti, jenž jest údělem vyvolených, — Šolc je „poeta natus“. Zvláštní půvab mají pro nás ale práce Josefa Sládka. Jsouť pozdravem z oněch krajů zaokeánských, k jichž svobodě naše srdce stůně. Sládek již po delší čas žije v Americe. České jeho srdce rovnou měrou lne k volnosti velkého národa, jako je přístupno elegickým dojmům z poroby kmenů národem tím potlačených, a mezi těmi hned nadšenými, hned soucitnými zvuky zní stesk po domovině jako vzdech k smrti stísněného. Sládek vnesl nové motivy do poetické literatury naší, už za to musíme být Ruchu vděční.

NÁRODNÍ LISTY 16. března 1870

Z NYNĚJŠÍ ČASOVÉ LITERATURY
VELKONĚMECKÉ

△

Prusové teď nadávají Francouzům a Francouzi Prusům a člověk nemůže říct, že by to nebylo v pořádku — prozatím. Až bude po vojně, bude se moci sesumovat, kdo se má stydět za hrubost větší. Známe lehkou satiru a vždy elegantní vtip Francouzů a známe také hrubou vypínavost Prusů; těmto jsme nyní pořád ještě na stopě a víme dle úkazů časové jich literatury, že vypínavost se v plodech těch opět a opět osvědčuje, — o Francouzích ale víme nyní méně a nemůžem tvrdit, že elegance jich opustila.

Literatura německá nyní dřímá, oznamované dříve spisy nevycházejí, zato „odbor časový“ kvete. *Denně vycházející Kriegs-Zeitung* chlubí se již velkými tisíci odběratelů a G. von Glasenapp již oznámil list konkurující, taktéž denně vydávaný. *Wacht am Rhein* (Spamer v Lipsku) nazývá se časopis příležitostně vycházející, jen o vojně jednající a ilustrovaný. Karel Minde vydává *Illustrierte Kriegszeitung*, Lipské ilustrované noviny mají ilustrovanou týdenní přílohu atd. Ještě nejsou s ničím v koncích a už oznamují kritické i nekritické *dějiny* nynější války, ano leckterého spisu toho vyšlo již několik sešitů. *Der deutsche Krieg gegen Frankreich im Jahre 1870*, *Die neuesten Weltereignisse 1870 oder Der große Kampf der deutschen Nation gegen Frankreich*, *Geschichte des deutsch-französischen Krieges*, *Illustrierte Kriegschronik*, *Der Krieg am Rhein*, *Militärisch-politische Betrachtung des Krieges von —*, *Die Bluttauf der deutschen Einheit*, *Der Franzosenkrieg 1870 oder Deutschlands Feuerprobe*, *Deutschlands Krieg und Sieg im Jahre 1870* a padesát jiných.

Nynější vojna už se rozprádá v *románech a novelách* sešitových, psaných dle pokroku událostí, jako: *Der rothe Husar oder Das Gespenst von St. Helena*, *Napoleon III. der entlarvte Verräther und bluttriefende Tyrann*, *Das schwarze Buch von Frankreich*, *Die Bismarck-Novelle*, *Victora Hugona* známý spis *Napoleon le Petit* oznamují v nových překladech, ano i známý „starý bavorský ovčák Tomáš“ musí vydávat „nová proroctví o úpadu Francie a viktorii německé“ — „ein Büchlein der Zukunft“. Rovněž květe německé *písničkářství*: *Der Deutschen Heldenkampf in Wort und Lied*, *Kriegs- und Vaterlandslieder*, *Kriegslieder gegen die Wälschen*, *Sammlung der deutschen Kriegs- und Volkslieder des Jahres 1870* atp.

Nejčtetnější a nejpestřejší jsou ovšem spisky a písně *humoristické, satirické* a prostě *nadávkové*, vydané pseudonymně nebo i pyšně s podpisem úplným. *Napoleon* ovšem dostává nejvíc, pak „Lulu“, jeho synáček, pak „diese Eugenie“. Poděkování se Napoleona III., postaveného před tribunál kasačního dvoru, a jeho rozloučení se s národem — Parodie na proklamaci Napoleonovu („Co sobě Louis přitom byl vlastně myslel“) — První Schreibebrief koželuha Augusta Kulicke v Berlíně francouzskému císaři v Paříži — Ludvíčkova cesta do pekel čili Hat ihn schon! („nejnovější píseň ponocných“) — Satan a drahý jeho synáček — Hurrah drauf los! („Jetzt Mann für Mann, treibt dem Louis die Krone an; den Rhein hätt' er gerne genommen, aber Prügel wird er bekommen“) — Korunní princ a maršál („Ein kriegerisch Schelmliedlein“) — Louis kulometák — Jak sobě Strousberg koupil Louisa — On, Ona a Ono — Luiken, nu' freue Dir, die Berliner kommen — Zündnadle (Sešit 4: „Mach' ma hohn's Vortrag“, „Panna (!) z Orleansu r. 70.“ atd) — Operace jehlovkou vykonaná na Napoleonu. Tragikomická scéna v Tuilleriích. — Pád tyrana čili Napoleonovy poslední okamžiky. Volné scény dle Shakespearova Richarda III. — Mažte je na chassepot čili On, Ona, Ono, Plon-Plon, Ollivier, Gramont — Louis co zajatec — Napoleon co žhář (spisek, v němž se dokazuje,

že Německo nebude mít pokoje, pokud nepověsí (!) Napoleona) atd. atd.

Národu francouzskému domlouvají tímtež způsobem „šetrným“. Zvlášt' „slušně“ se podařilo spisu „Antoinetta táhne s vojem amazonek na Berlín. Tuze důležité a pikantní čtení pro všechny mobilní mládence. Od Casanovy mladšího“. Samo nakladatelstvo praví, že spis ten „zavazuje již o hranice neslušnosti“. Kdož ale, čta nyní, jak Prusové bezbranné sedláky ve Francii věší, jak zastřelují každého, kdož jim nemůže dodat potravín, aniž by se jen o pohřbení mrtvoly postarali, jak činí násilí ženám i dívkám, neustrnul, když dostane do rukou drzý spis *Krvavé ukrutnosti francouzské armády čili Hyény na bojišti*. A kdož by sobě nevzpomněl, jak utrhačně a rovněž lživě také r. 1866 chtěli Prusové poctivý a dobrý lid náš český nařknout před světem z „hyénství“ podobného!

Hudebníci závodí se spisovateli. Už mají *Weißenburger Sturmmarsch*, *Wörther Siegesmarsch*, *Saarbrücker Siegesmarsch*, *Rheinliedmarsch*, *Borussiamarsch*, *Deutscher Kriegsmarsch*, *Vaterländischer Marsch*, *Wilhelmsmarsch*, *Vorwärts-*, *Coburger-*, *Torgauer-*, *Hohenfriedberger-*, *Mollwitzer-*, *Banner-*, *Steinmetzmarsch*, pochod *Über's Rhein*, *Zum Rhein*, *über'n Rhein*, *Auf nach Paris!*, asi deset pochodů nazvaných *Wacht am Rhein*, pak *Schnellfeuergalopp*, a již na dvacet pochodů nazvaných *směle Pariser Einzungsmarsch*.

Kresby, jednotlivé obrazy a karikatury jdou již do nesčíslna. *Lulu pokřtěn ohněm*, *Císař co žebrák*, *Napoleon et famille s kolovrátkem*, *Napoleon na psu* — *Purgirmittel gegen Länderschwindel*, *Napoleon in fünf Situationen zum Klappen*, *Vergnügungszug nach Cayenne*, *Le Boeuf*, *Stößt er? Nein, er stößt nicht!*, *Lude der Kugelspritzer und sein Sohn Lulu, der unerschrockene*, *Porträt eines Vielgenannten mit dem Motto „Nu woll'n wir mal Loui'n die Jacke verhauen“* atd. atd. Po každé bitvě, ano každé jen trochu větší udalosti vyjde hned velké „věrné“ vyobrazení, ano nakladatelstvo Humburgovo v Berlíně ozna-

mujíc román Napoleon III., krvelačný císař Francouzů, čili Vítězství udatných Němců, jenž prý vyjde v 25 sešitech, již slibuje co prémii velký obraz *Vtrhnutí udatné armády německé do Paříže*. Je to „národní uvědomělost“.

NÁRODNÍ LISTY 30. srpna 1870

Přiznávám se, že těžko, velmi těžko mi psát tento nekrolog. Za posledního desetiletí nám smrt zasadila tolik ran, že při nové ráně nemáme více slov, jako nemívají více slz, kohož stíhá neštěstí za neštěstím. V našem národě cítí se úmrtí vynikajícího muže zcela jinak než jinde, potřebujem ho více, známe ho také líp. My nepochováváme mrtvých svých ven mimo českou osadu, my jako pietyplný mohamedán vykopeme hrob hned vedle svého domu, uložíme ho v zahrádce srdce svého. Jsme národem ještě dost mladým a dosti jednomyslným, než abychom se nepovažovali za rodinu jednu jedinou. A on, Erben, byl tak cele náš, každou myšlenkou svou, každým tlukem srdce! On z naší rodiny vyrostl, byl jejím květem, jejím ovocem, její chloubou, jejím služebníkem! Na tutéž půdu, kde jeho kolébka stála, stavíme máry s rakví jeho.

Rakev poety! Pokryta květy, jako jeho hrob ozářen jasem růžovým. Z jeho vlastního srdce vykvetly ty živé květy a rozžehla se ta zář. Erben byl poetou v nejpravějším slova smyslu, v onom smyslu, jemuž se rozumí po světě celém. Až přijde ostatní svět k plnému poznání českého národa, až donucen či dobrovolně vřadí nás mezi ostatní živé národy, bude Erbenovo jméno vřaděno skvít se v literatuře světové. To činí, že poetů v lidstvu je jako divokých květů po kraji, málo ale poetů umělců. Erben byl poeta a umělec antického klidu! Erben nebyl lyrikem ani subjektivním ani reflexivním, on byl tvůrcem objektivním, jeho význam vrcholí se v epice. Jako by sama sebe zalhával, osobnost svou osobnosti národní obětovně podřizoval, nikdy nečteme, co jeho srdce rmoutí či blaží, nikdy necítíme, co jeho mysl rozrývá či povznáší, nikde nevidíme osobnost

Erbenovu vynikat co nadšeného či bolem zchváceného či tiše blaženého *člověka* Erbena, ovšem ale s úchvatnou silou před nás předstupuje osobnost Erbena *umělce*. Erbenovy myšlenky byly jaksi upjaty na myšlenky národa celého, jeho srdce jako by jinak nebylo ani dovedlo tlouct než zároveň se srdcem celého českého lidu. Erben naslouchal, co lid sobě vypravuje, on bral výtvořiny fantazie lidu našeho, přibral zcela roucho, v jaké lid ty své fantazie mluvou šatí, a vytvořil z toho plod umělecký, tak dokonalý, že nejen výtky, ba ani nejmenší pochybnosti v kterékoliv své částce nepřipouští. Erben je básníkem naším *nejčestějším*. Kdyby celý národ náš byl co hotový umělec jal se zpracovat pověsti své, jinak nemohl básnit Polednici, jinak ne Vrbu než Erben. V Erbenových baladách verš co verš nelze sobě vůbec ani jinak, čestěji a umělečtěji zároveň myslet. Kdykoliv jsem bral do ruky naše písně národní, vydané taktéž Erbenem, ani jsem nepocítil, jak národní epika naproti převážné lyrice je chuda, jak skrovně vypadá oddíl „balad národních“ naproti ostatnímu, — mněť připadalo, že Erbenova Kytice celá patří sem. Ona umělecká dokonalost staví Erbena na Olymp literatury světové, ta jeho českost je literatuře světové obohacením.

Erben vydal Kytici — a dost! Ne jako Voltaire svazků sedmdesát, jako Horác jeden jediný. Můžem tím snáz celé to bohatství nosit při sobě. Bývá-li v novějším básnířství celý svazek duševně lacinější než „pár rukaviček“, u Erbena je verš co verš samé zlato ryzé. Malým kusem zlata vyzlatíš celý dům, malou knížkou svou vyzlatil nám chrám českého života. Dobře se pamatuju, s jak zbožným pocitem nesl jsem si Kytici z knihkupeckého krámu, — bylť jsem se až zachvěl, když prodavač mně ji byl podal co majetek můj.

Erben byl poetou národa, nikoliv strany nějaké či doby. Jeho Pegasus nebyl na štěstí nikdy nucen, aby sobě byl přál raději býti už od počátku dobrým jen tahounem. Také by toho byl nikdy nedovedl. „Pravý básník nemůže se *vždy* na minutu dostavit, kdy pošta odjíždí. Často uslyší

výtku, že zameškal poslední zvonění a že jeho století, zaobalené v nejnovější mokré časopisy, právě odjelo o štaci dál...“ „Hoří-li plamen posvátný na oltáři tvého srdce a ty dovolíš, aby vítr volně zalehl: zalehne a odnese vzduchem i uhel a popel.“ — Povznešen nad dobu má poeta rázu Erbenova význam pro všechny doby, nemíchaje se do politiky pomáhá národu svému přece k vítězství — „světová poezie je světové smíření“, jakž Rückert krásně praví.

Co psal Erben historického, filologického atp., nemůže mně zde připadnout, nejsem také kompetentním, abych o tom pronesl vůbec platný soud. Mne mimo Kytici nejvíc zajímá Erbenovo „věčné jinošství“, jaké se mu zachovalo u pěstování pověstí národních. Pracoval na mythologii slovanské, že jí nedopracoval, nenahradí nám snad celé století. Když Erben vypravoval pověst národní, bývalo to nejrozkošnější epos v próze. Jak filosoficky dovedl vniknout do jich poetického obsahu, jak poeticky dovedl vypravovat jich filosofii! Praví-li kdosi, že „filosofii jeví se božství v lidskosti, poezií lidskost v božství“ — u Erbena obé zjevení se spojovalo skvěle. Erben filosof skutečně myšlenkou veden našel vždy cit, Erben poeta vždy se neomylně docítil, kdeže je myšlenka.

Erbenova památka mohla by teprv vyhynout v národě, kdyby v něm vymřel všecken cit a vyhasly všechny myšlenky. Jeho památka je věčná!

NÁRODNÍ LISTY 22. listopadu 1870

Chudás! Před samou smrtí mu řekl pan „En“ v listu postoupeném účelům národní organisace, že nečetl jména jeho v seznamu „čelných spisovatelův“, aniž že ho zná odněkud jinud. Dle „básní“ svých, uveřejněných v 63. a 64. sešitu Národní bibliotéky, jest prý to (!) při všem svém nadání přece jen literární začátečník, plody jeho jsou prý nezralé atd. Chudás! Nebyl sice chtivý slávy, ale to „En“ zajisté jej zarmoutilo takovou svrchovaně urážlivou nespravedlností. Když na tu ránu týž list, patrně s vědomím, jakou křivdu na něm byl spáchal, přinesl flastr s nápisem „rozhodný talent básnický“, Václav Šolc již byl ztuhlý a neměl potřebí — odpouštěti; umřel co úřadně prohlášený „literární začátečník“. Aby vás bůh pomiloval, pánové, a ještě pokud vy žijete, dal nám aspoň ještě tři takové literární začátečníky, jakým byl Václav Šolc. Kéž by někteří z těch na programu postavených „čelných spisovatelův“ byli skončili takovými „nezralými plody“, jimiž Václav Šolc začal; v písemnictví českém, v poesii české bylo by o pěkný kousek dobré práce více. Krev se člověku zpění, když vedle něho něco takového se stane. Pánové sobě po deset lét nevšímají, co v literatuře české se děje, kdo a jak myslí, a když po tom čase náhodou narazí nosem do toho neb onoho jména, kteréž není zapsáno v jejich deskách, ihned jsou hotovi s úsudkem. „Literární začátečník“, „neznáme ho odnikud“; aby pak přece pověděli, že ho znají, prohodí s nejlehčím svědomím a s nejsmělejším čelem „nezralé plody“. Po tomto milostivém ohlednutí se v rozvoji novočeské literatury obrátí se na druhé ucho a nevšímají sobě nových začátečníkův zas — deset let. Něco takového, čímž v listě postoupeném účelům národní organisace dáno bylo

„sbohem“ Václavu Šolcovi, nemůže se v jiném organizovaném národě ani přihodit. Šolc po roce 1860 ozdoboval básněmi svými téměř všechny tehdy vydávané listy naše beletristické, roku 1869 vydal sbírku své poesie jmenem Prvosenky, téhož roku byl spoluredaktorem a přispívatelem krásného Almanahu českého studentstva, roku 1870 přispěl svými verši do jarého Ruchu, a když roku 1871 vydán byl sešitek jeho básnických prací ve společnosti „čelnějších spisovatelů“, řekne se mu s nevyrovnanou nevědomostí již v prvním čísle listu národní organizace, že jméno jeho odnikud se nezná!... Ovšem, kdo stále čte toliko své spisy, nezná nic. Ale má býti aspoň tak prozřetelný nebo svědomitý, aby v čas potřeby — mlčel; estetické dementi, zvláště když musí být vytištěno ve vlastním listu, není pěknější než politické...

Václav Šolc nám promine, že vzpomínky naň užíváme k těmto steskům na jednu vadu našeho vnitřního života národního; jest o tom více co povídat, jeho zkušenost budí v nás cit tím trpčí, poněvadž není ani tak málo smutná, jakou sám tušil, když pěl:

*I tlouk jsem na srdce jak žebrák drzý,
na rozích ulic zpíval nuzotu,
a měl jsem věru posluchačstvo brzy:
žebráky, kluky — ulic holotu;
i pustil proud jsem v tváře jejich tmavy
a rozžal vyhaslých těch očí zář,
že křičely ty pestré bídy davy:
„Ať žije veselý náš písničkář!“*

*A chasa ta roznesla moje písně,
že ze všech úst pro otce žebraly,
nesouce k srdcím kruté moje tísně,
mé z oněch nocí sny a zápal;
a že to byly dcery krásných čarů
a milostná jim v oku plála zář,*

*vzali je páni nyní do kočáru,
za nímž pak v blátě klusal písničkář!*

*Zavezli písňě skvělých do salónů,
zde vítali je hlučným potleskem
a ozdobili šumným rouchem tónů,
i věncův okrášlili výkvětem;
plesali všichni po městech i kraji,
na trůně radoval se sám i cař,
a vše se kochalo v mých písni ráji —
však vyhnán z něho jen sám písničkář.*

*Padá tu záře z oken křišťálových
a z nebes blesky na zem šlehají,
při mocném hlasu tónů Perunových
tam v oknech moje písňě zpívají;
pod okny zpívám — skráně obnažené
vyzáblou vzhůru k plesu nesa tvář
a v blesku vida nebe otevřené
již naposled, já nuzný písničkář:*

*„Vy páni dobří, slavní vlastencové,
až přejde hodina mých zdejších dob,
se mnou i moji zpěvní zemrou snové,
tož napíšete takto na můj hrob:
Jej naše láska časně pochovala,
bohatec, žebrák, král i hodnostář,
všech po smrti mu zvučná hlučí chvála,
že za živa byl slavný písničkář!“*

Nikoliv, byl jsi literární začátečník; tak zvolali za tebou, ubohý písničkáři, a jména tvého neznali odnikud.

V prvních letech po 1860 Václav Šolc byl v kruhu tehdejších jediných pěstitelův básnického písemnictví českého druhem velmi oblíbeným; jeho básně, co věrné ohlasy tehdejšího nejslechetnějšího snažení mladé generace mezi spisovatelstvem českým, myšlenkou i formou nikoliv ne-

patrné a nikoliv obyčejné plody umělecké, vítány a čítány byly se srdečnou radostí mezi básníky našimi, kteří seznali větší slávu, budouce „dobrymi“ než — „čelnějšími“. Václav Šolc v nové době básnického vzletu myslí české zaujímá místo čestné a souvisí dosti pevně s vývojem novočeské literatury. Když hnán smutným řízením svého života znenadání zmizel z Prahy, pojala přátele a literární druhy jeho bolest rovněž upřímná, jako byla radost, s kterouž jej na sklonku roku 1868 opět uvítali v kruhu svém. Bohužel že tato radost z jeho návratu byla krátká; talent básnický, tak mocný v poznání a vytvoření motivův vpravdě uměleckých, nedovedl trvale zvítěziti nad klamnými a záhubnými vřadami života dobrodružného. Poslední opětné vzchopení se bylo přerušeno smrtí. Poesie česká, kterouž až do hrobu miloval, zachová milou památku svého ubohého „písničkáře“.

NÁRODNÍ LISTY 20. července 1871

BÁSNĚ ALEXANDRA PETŐFIHO*

Přeložil Karel Tůma a František Brábek

—*velké jméno syna tvého
to věčně, věčně bude žít!*

△

Že Petőfi uveden do našeho písemnictví a *jak* uveden, považuju za sváteční událost. Nevím, který básník celé světové literatury by mně byl milejší Petőfiho, jenž není, věru není klasikem, jenž je jenom a jenom Petőfim, to jest nejohnivějším pěvcem lásky, vlastenectví a svobody!

Petőfi je dýmantovou tou sponkou, kterou literatura maďarská připnula se k literatuře světové. Krásný, ohnivý národ maďarský nemá většího syna než jeho a neměl dne šťastnějšího než den, kdy mu narozen Petőfi. Krásné má vlastnosti národ ten: úchvatný oheň, hluboký cit, velkou pohostinnost, ještě větší upřímnost, krvavou lásku k vlasti a volnosti, pod tím vším základ jakéhos tejného odvěkého smutku, tón dojemně elegický, a všechny ty vlastnosti u Petőfiho došly ideálního výrazu, vyzrály na křišťál, dožily se poetického svého vtělení. Kdybychom nevěděli o národu tom takto praničeho a znali jen Petőfiho básně, znali bychom již přece zas i nejjemnější nerv národa. Kde je Petőfi náš?

Vypravovat život Petőfiho nebudem. Nejdřív byl chudým hercem, pak chudým básníkem. Ale velmi záhy básníkem slavným. *Musil* se slavným stát, duch jeho cítil sílu svou, orlí zrak jeho četl ve věčných hvězdách sám věčnost svou — hrdě mohl zvěstovat milované matce své:

*velké jméno syna tvého
to věčně, věčně bude žít!*

Petőfiho život vzdor chudobě nejkrásnější život! Žil jen krátce — Lenauův blesk zanikající v horách —, ale žil vlasti

* Poesie světová. Sbíрка básnických spisův jinojazyčných. II. Petőfi. — V Praze. V komisi kněhkupectví dr. Grégra a F. Dattla, 1871.

na největší oslavu a umřel pro vlast. Toho stáří přece dožil, že mohl vidět: jen vlastní silou stal jsem se prvním pěvcem, nejuznanějším duchem celého národa. A jen jedné užíval výhody: přízně vhodné doby. Nejkrásněj kvetla jeho doba, kdy

*vzbouřilo se širé moře,
širé moře národů.*

A když to moře zase spoutáno, když národ maďarský sklesl pod ranou smrtelnou, zmizel náhle Petőfi. O jeho smrti neví se ničeho, tolik je jisto, že úpadku národa nepřezil, že zhynul kdes v boji: kdyby v boji byl nezhytnul, úpadku byl by nepřezil přece —

*my, že raději ocel v srdci
nežli pouta na rukou!*

Jak odporučit básně Petőfiho? Každému vzdělanci je alespoň dle literárního významu svého znám, po nynějším českém výboru z prací jeho bude u nás znám dost a dost — snad i příliš četnými epigony. Prozatím třeba jen říci: Kdo chceš číst krásnou romanci, čti Petőfiho, kdo chceš nadšený hymnus na vlast, kdo píseň veselou, kdo píseň milostnou, čti zase Petőfiho. Uměť Petőfi i vesel být i milovat. Veselí bylo ovšem krátké, milování nešťastné, ale on nepěl jen při jediné číši a jediné růži — *Dívce do památníku* je poetický odkaz Petőfiho všem dívkám vůbec, nejen dívkám maďarským. Zde slova ta závětná:

*U večer, dítě mé, si vyjdi jarní,
když větéřkové svěží, vlahodární
porozkvetlými luhy laškují
a vlnky na potoku zčeřují,
jenž šumným olším jemně rokotá,
kde slavík píseň svoji klokotá...
Tam ždej a patř, jak šerí se a stmívá,
až hvězdy vzplanou, vzejde luna snívá; —*

a když pak vlnek šum a kvítí vonný dech
a luny zář a vánku vřelý vzdech,
třpyt hvězdiček, slavíka tklivý žal
tvou mladou duši celou zaujal: — —
Ó pak jdi domů, dívko, pak jdi spát
a dřímej sladce až do bíla rána,
tou září, zpěvem, vůní ovívána...
a v takém snu co bude se ti zdát,
co rozkoší ti ňadra rozvlní...,
to vše ať v žití se ti vyplní!

Kratčej pak nedovedem vyznačit poetický ráz Petófiho
vůbec, než uvedem-li báseň, v níž svou poesii líčí sám.

Můj Pegas

Můj Pegas není běhoun anglický
o tenkých nožkách, těla hubeného,
ni široplecí tahoun baltický,
německý hranáč kroku loudavého.

Maďarské hříbě jesti Pegas můj,
pravá krev maďarská, živější blesku,
a slunko rádo stápi obraz svůj
v hedbávné jeho pleti jemném lesku.

On neuzrost v stáji uzavřené skryt,
ni zkoušel kdesi trápení školácké;
pod nebem zrozen — a já si jej chyt
na krásné pustě — pustě Kiš-Kunžacké.

Nezhmoždím sedlem outlý jeho hřbet,
onť cítí se i houní uhnětený —
však sednu-li, pak stihni jeho let:
s bleskemtě sivák můj je spřátelený!

Nejraděj k pustě volné zatočí;
tamť jeho vlast, již zapřítí on nechce,

*tam-li se dám,— což bujně poskočí
a z dálky zhlédna ji už hasá, řehce! —*

*Po vseh si rád na slůvko zabloudím,
kde dívky v rojích jako včelky medné,
na nejkrasší si kytku vyloudím —
a ženu dál, jak když se vichr zvedne.*

*Tak nese mne můj oř a slova jen —
ó že mne ze světa radš nevynese!...
Kol huby zpěněn, všecek uřícen
ne mdlobou však, leč ohněm se tak třese!*

*Můj Pegas ještě mdloby nepoznal
a také nikdy nesmí poumdlíti!
Neb ač jsem drahně cesty vykonal,
mých tužeb cíl ten dál — mně nelze dlíti!*

*Již vzchop se, vzchop, můj druhu sokolí!
Ať v letu hřívá tvá se větrem zmítá,
a dráhu-li nám vrazi zakolí:
tož kopnuv je, leť dál jak bouře litá!*

Zároveň služtež obě básně co doklady výtečného českého překladu. Jsme v literatuře své šťastni na překlady, pracujet se u nás s velkou svědomitostí, velkým porozuměním a skoro vždy i s poetickým talentem. Básně Alexandra Petőfiho patří k překladům našim nejlepším. Čtou se plynně jako kterýkoli náš originál, slovo přiléhá k cizí myšlence tak měkce jako hravá vlna, český oheň a český myšlenkový blesk září tu a svítí jak sám oheň a blesk velkého poety maďarského. Tolik je jisto, že není lepšího překladu básní těch do jazyka jakéhokoli. K tomu také připojuje se ještě, že Petőfi byl pěvcem ideální svobody, pěvcem národa teprv se moci domáhajícího, — kde by mu mohli líp porozumět než u nás?

V poslední době nastal v literatuře naší opět čilý ruch. Vytiskli nás aspoň na čas z širšího politického kolbiště — nuž také dobrá. Jest člověku zvláště volno, dostane-li se z rozvlněného moře na chvílku na pevný břeh. Než si pro nás zase přijedou aneb, co lépe, než vystavíme si vlastní svou loď, natrháme trochu květin, další cesta bude pak příjemnější. Beztoho se nám již po nich zastesklo. Předěšlý týden přinesl nám mimo jiné také jednu delší báseň lyricko-epickou, a co lépe, báseň ta je *dobrá*. „Jan z Dubé“ ležel již po delší dobu v rukopise, Otakar Červinka byl až dosud člověkem „neznámým“, který sice několika svými v almanachu Ruchu za r. 1868 uveřejněnými básněmi zjevil se co nepopíratelný talent, zároveň ale již tam stal se závadou pro „těžkou formu“, do které zahalil své ovšem také těžké myšlenky. A největší cena nejnovějšího většího díla Červinkova záleží právě v uloženém v něm pokladu myšlenkovém, který se ovšem jeví často ještě co neurovnaný a ne úplně dozrálý.

Velice různým bude zajisté úsudek, s jakým se potká „Jan z Dubé“ v kruzích našeho čtenářstva. Jedněm bude se zdáti na báseň epickou postrádajícím bohatosti děje, druhým, kladoucím ji více do oboru básní lyrických, bude vadit těžká forma stancí, a jiní konečně uvidí v něm i na báseň lyricko-epickou příliš mnoho reflexí. Trváme, že pro báseň, jakou je „Jan z Dubé“, velmi nesnadno jest nalézt vhodnou příhrádku. Jevíť se povždy cosi zvláštního v plodech, jimiž razí si cestu samostatná básnická individualita, a to tím více, opustí-li těsnější meze svého vlastního „já“ co pohnutky a cíle tvoření a zaslechne-li u bran své duše šumot křídel osudu celého svého národa, celého lidstva, ba nekonečnosti. A v „Janu z Dubé“ jeví se nám Červinka co

básník pravého kovu. Báseň jeho jest všude plný, pravdivý zvuk. Zaslýcháme v ní ohlas bouře i jemný hlahol zvonku znějícího ku klekání. Tato pravda, toto rozechvění duše celé, ten nedostatek veškeré strojenosti a nepravého pozlátka jsou nejvzácnějšími známkami rázu „Jana z Dubé“. K těmto pojí se v první řadě nevšední popisný talent epickeho vypravovatele, jehož lze poznat z následujících veršů:

*V bouř děsnou mračna proti mračnům ženou
vždy v rychlejším co vichr záchvatu;
tak český voj jak neprolomnou stěnou
vždy v rychlejším se žene úchvatu:
nad nimi prapory se hrdě klenou
a šumí, mrak jak hřímá bouřeplný,
jak orlů volných mocná třepou křídla,
neb orkán bičující mořská zřídla,
kdy k nebi kupí hory z vln na vlny.*

*Zem zaduněla koňů pod kopytem,
šuměly lesy, zasténaly nivy,
kdy v lesklém, těžkém hávu ocelitém
kráčely hrdě ony světa divy
ustříc nepříteli, ranním za úsvitem.
Válečných vozů hluk rachotem hromů
se pojil s chorálem Žižkovy písně,
jež k nebi nesla se z největší tísně
stověkých jako v bouři šumot stromů.*

*Co děsná bouř vždy rychleji se blíží,
naproti sobě táhnou voje bratří.
Již blesky děl se v temném dýmu kříží;
s nadšením vůdcové na bitvu patří;
lesknou se meče, prapory se níží,
a v sirou zem klesají rekův těla —
a chaos vůkol, jak kdy svět se boří:
tu dým se zvedá, dusná mračna tvoří
a děla jako hřmění zemí chvěla.*

Látka, pokud jí bylo básníku třeba co půdorysu k provedení vedoucí jej idey, vzata jest z válek husitských, a sice obral si onu mohútnou skalopevnou postavu, která co poslední mezi posledními udržovala ve výši prapor bojujícího kalichu, jenž zlomen v bitvě u Lipan, Roháče to z Dubé. Klademe důraz na slovo „půdorys“, neboť jeví se nám tu Roháč z Dubé jen co postava alegorická, již básník nadal všemi ideami horoucí lásky k vlasti, všemi touhami po uvolnění této a celého lidstva z okovů. Vlastní účel básně: vylíčení světodějného významu husitských válek, utrpení českého národa, idey volnosti, za kterou povždy bojoval a bojuje a pobúdka k zapření sama sebe kvůli jediné myšlence — neunavné, nesobecké práci za svobodu národa svého a celého člověčenstva, jejíž konečný výsledek jest vše obepínající idea lásky a bratrství —, účel tento jeví se teprve zcela jasně v oddílu druhém, kdy děj samý v oddílu prvním vyčerpán. Avšak i tento děj jeví nám více člověka než hrdinu z Dubé, člověka povahy manfredovské, jenž by konečně spíše mohl žítí nyní než před čtyřmi sty lety. Člověk ten jeví se nám namnoze až příliš snivý, až příliš roztrpčený poměrem svým co člověka k veškerenstvu, více filosof než hrdina, snad více básník než muž, a to je básni často na újmu. A přece nelze zneuznat, že podobné reflexe byly nutnými, chtěl-li básník vytknout velikost oběti, již touží, aby přinesl každý ideji svobody: obětování to i vlastního nejtrpčího bolu.

Vylíčit bol ten bylo nutno, mohlo však se státi kratčeji a básník byl by se uvaroval nebezpečí výčitky, že ztrácí přední cíl z mysle sám, aneb aspoň čtenáře k tomu přivádí. Na štěstí však hrdina v tomto vnitřním manfredovském zápasu nehynie. Povznáší se z něho zprvu láskou k dívce a přičiněním této k uvědomělé skalopevné lásce k vlasti a lidstvu. Jako v prvním oddělení Jan umírá se smírem v srdci vlastním a v naději, že taký rozhostí se někdy i ve všem světě ostatním, tak končí druhý oddíl básně toutéž ideou:

*Život jest síla — buďte tedy živi!
V lásce jest život věčný: spojte obě
a nesmrtelné vytvoříte divy,
ba mrtvi — oživnete ještě v hrobě.
Smrt není nic: Ji hlásal prorok lživý,
lituji toho, jenž se před ní třese:
veselým vzhůru pohledněte okem
a uzříte na nebi na vysokém
napsáno svatým písmem: Milujte se!*

*Kdo vládne sobě, všemu světu velí,
jediný tyran jesti vášeň jmenem.
Pokud se ta choroba nezacelí,
to nadarmo se po svobodě ženem.
A byť by osud dal nám svět i celý,
nad námi vášeň svou-li vládu vede,
jsme otroků otroci nejbídnější
a tomu osud los dal nejvládnější,
kdo tyrany z otroctví k lásce svede.*

Jest nás dalekým líčením této básně co vzoru dokonalosti. Jest to první puštění se mladého orla v let a neupře nikdo, že let to smělý, podniknutý s jasně vytknutým cílem, se sebevědomím a perutěmi mocnými. Kéž neumdlel by v něm i nadále ten, jenž stal se jím i v očích jiných než svých přátel i zjevně — básníkem.

NÁRODNÍ LISTY 19. prosince 1871

Vítězové chovali se odjakživa všelijak k přemoženým. Mezi kanibály panoval historický obyčej, že si vítěz svého soupeře k obědu upekł a pak si na něm spanile pochutnal; mezi Mongoly zase stavěno z přemožených pyramidy o 10 000 hlavách, drancování zemí, pálení příbytkův, zmrazování nešťastného obyvatelstva — Řekové druhdy 10 000 Bulharům vypálili oči — vysekávání lidu, prodávání ho do otroctví a podobné zvířeckosti všelijaké páhány byly od zpupných vítězův po všechny časy, dokud pokročilá osvěta i v těchto věcech nezpůsobila mnohou změnu, „pokrok (totiž) k lepšímu“. Přeceť však za minulé války francouzsko-pruské přihodily se četné věci děsné, které i v letopisech čirého barbarství náležité místo by mohly zaujíti, jsouce ošklivou skvrnou vzdělaného století našeho.

Řečená válka byla bohata na hrozná převraty a skončila se také způsobem v té míře téměř nevídaným. Celý zajisté svět vzdělaný ustrnul nad brutálnou bezohledností, s jakou diktováno mír národu pokořenému. Toho přece nebylo ještě, co je svět světem, aby jedné zemi a jednomu národu, když jej již úplně povaleno, když se byl již zcela vykrvácel, když byly všechny již hmotné prostředky jeho zničeny, hrdým vítězem byla se uložila pokuta báječná v sumě pěti miliard frankův, nehledě k tomu, že mu nadto ještě dvou nejkrásnějších provincií odňato. A směle říci můžeme, že žádná snad ještě válka nezplodila v táboře vítězův tak opilou opovržlivost k přemoženým, tak surovou nadutost, tak zpupnou bezohlednost jako válka právě minulá. Jest v té příčině již zvláštní — abychom o jiných věcech pomlčeli — literární spousta, která se co den ještě šíří a která patří bez odporu k nejhnusnějším odpadkům lidského ducha.

Tak jako v historii pokut řečená kontribuce 5 miliard unikum je vzácné, je také v literatuře — řekněme necudné či hanebné — spis německého dra Starka zjevem tak obzvláštním, že by nepřípadno bylo mlčením jej pominouti, poněvadž není lepšího nad něj dokladu, jak zvířecky vášnivě zachovati se může i vzdělaný jinak člověk k celému národu, jehožto přemožení bylo nezřízenou mysl jeho opilo. Tušíme, že v žádné literatuře jiné cos podobného nenalezá se.

Titul tohoto spisu je Die psychische Degeneration des französischen Volkes, ihr pathologischer Charakter, ihre Symptome und Ursachen. Ein irrenärztlicher Beitrag zur Völkerpathologie von dr. Karl Stark, Stuttgart. Po česku: Duševní zvrhnutí francouzského národa, jeho chorobozpytná povaha, úkazy a příčiny. Příspěvek lékaře pomatených k chorobozpytu národův. Obsah plyne z titule; spisovatel jsa lékařem v domě pomatených v Kennenburku u Essling *prohlašuje ve vší opravdivosti veškerý národ francouzský za pomatený na mysl, za ztřeštěný, za blbý, za ochrnulý na mozku.* Větší patrně potupení národa francouzského možné více není; jest to však skutečně věci neslýchanou, chtějí doopravdy dokázati, že přinejmenším 36 milionův lidí, že celý národ jeden, že národ tak vysoce vzdělaný, jako jsou Francouzové, národ o pokrok veškerého člověčenstva tak nesmrtelně zasloužilý skládá se vesměs — z pomatencův, ze ztřeštěncův, z bláznův. Toho jsou arci příklady, že se celí národové ba i čeledi a plemena prohlašují za „podřízené rasy“, za „neschopné k vyšší kultuře“, za „stvořené k věčnému otroctví“, než zde se poprvníkrátě potkáváme s tvrzením úplně novým, dle něhož se 36 miliónům vysoce vzdělaných, jinak ale německými zbraněmi přemožených lidí upírá duševní naprosto zdraví.

Není arci ani jednoho národa většího či menšího, který by ve své historii nebyl měl dobu vnitřního i zevnitřního úpadku svého, jevícího se ve zkáze mravův, v duchovní zanedbalosti, v honění se po cílech nízkých, v zaslepeném přeceňování se, v politické nestatečnosti atd., avšak nikomu ještě nepřípadlo z těchto příčin prohlásiti národ neb národy

takto padající za duševně choré. Dr. Stark je prvním smrtelníkem, který se k této pitomosti odvážil: jemu není poslouženo, mluví-li se pouze „o zkaženosti“ francouzského národa. On prý pozoroval všelike úkazy této zkaženosti za poslední války a „suma úkazův těchto“ přiměla jej „řečený národ za duševně chorý prohlásiti“.

A jaké to jsou úkazy? Francouzové se „přeceňují“, a poněvadž se též pomatenci přeceňují, ergo jsou Francouzové „paralytickými blbci“, čili jak prý laikové říkají, jsou ztřeštěnci, kteří „mají změkklý, ochrnutý mozek“. Dr. Stark považuje tvrzení Francouzův, že jsou „národ veliký“, — za „skutečné třeštění“ a poukazuje k tomu, aby se mu snáze uvěřilo, že na „paralytickou blbost v Paříži mezi duševně chorými trpí 50 %, kdežto prý u nás (v Německu) bývá jich nanejvíce 12 %“. Ano dle Huschkeho připomíná, aby tvrzení jeho nezdálo se býti příliš příkrým, že je „vůbec mozek Francouzův lehčí než mozek Němcův, ba i francouzské koně mají prý méně mozkoviny nežli německé“.

V německé literatuře se za našich dnův stálým stalo úsměškem opovržlivým, jenž se vrhá Francouzům ve tvář, že prý trpěli na tak zvaný „Größenwahn“, chtějí býti mermomocí velikými. Tak jako by Francouzové opravdu nebyli bývali nejmocnějším v Evropě národem až do osudné války minulé, jsouce skutečnými diktátory v Evropě! Francouzové nedomýšleli se proto něčeho, čím by nebyli bývali, o čem se sami Prusové r. 1866 přesvědčili, byvše tehdy přinuceni k pouhému rozkazu Napoleona III. zastaviti se na svém pochodu k Vídni. Jinak ale není a nebylo domýšlivějšího národa nad Němce, kteří za celého středověku se svými panovníky domýšleli se, že jim patří panství nad celým světem křesťanským, a kteří také dle této zásady chovali se. Proti těmto choutkám veličiny německé byly nejsmělejší pretense u všech jiných národův, nevyjímaje ani Francouzův, přáními, snahami a záměry velmi skromnými.

Nebudeme se ovšem nyní nikterak více divit, nazývá-li dr. Stark Francouze „dlažbošlapy osvěty“! Ani to nás více nepřekvapí při něm, soudí-li, že bylo zcela záhodno, aby

Francii odňaly se „dvě čistě(!) německé provincie“, poně-
vadž prý „Francouzové k nim měli zrovna tak málo práva
jako zloděj k drahokamu, ježž byl druhdy ukradl“. Nelze
arci nynějšího dne od podobného individua již ani očekávat,
aby měl na paměti, že druhdy také Prusko všelijakým způ-
sobem přivlastnilo si bývalé země polské, větší část českého
Slezska a nedávno ještě Šlesvik.

Kdejaké klepy v žurnálech o Francouzích v průběhu mi-
nulé války sebrati se mohly, sebral je řečený člověk co do-
klady k tvrzení svému, nepozoruje, že mezi sto případy
sotva jeden udál se v tom způsobu a že odtud, poněvadž
to byly věci jednotlivcův, praničehož odvoditi se nedá, sice
by důsledně každý válku vedoucí národ za duševně chorý
prohlásiti se musil, poněvadž podobné a druhdy mnohem
horší věci v každé válce se přiházejí. Než nejnápadnější je
při tom při všem obmezenost pisálkova, který s mnohými
krajany svými ani nechápe, že nejvíce škodí vlastnímu
národu svému, odnímaje mu všelikou slávu v příčině ví-
tězství, neboť kdyby vskutku národ francouzský byl národem
pomatenců, musili by se páni Němci před sebou samými
v nejhlubším způsobu zastyděti, že se honosí — vítězstvím
nad ztřeštěnci a blbci!

Co však máme říci, čteme-li, že řečený dr. Stark svůj
důkaz o ztřeštěnosti národa francouzského podnikl prý
vlastně z nejšlechtnějšího úmyslu? Učinil prý tak, aby
„spasil čest jeho, aby mu podal příležitost moci se vyléčiti“,
a tak prý vlastně „obrátil jako při zločinci, ježž prohlášeno
za pomatence, všeliké opovržení a všeobecnou rozhořčenost
v soucit a útrpnost“! A co máme říci, porovnávají-li se
Francouzové s „opilci, kteří se čas od času musejí opíjet“?
Anebo tvrdí-li se, že Francouzové vůbec nemají ani pořádné
logiky, „majíce zvláště organisovaný mozek“? A ejhle,
když byl tímto způsobem pošpinil celý národ francouzský,
nestydí se řečené individuum pokrytecky dovolávati se
„trvalého sbratření obou národův, francouzského a němec-
kého“. Nejdříve se tedy Francouzové oloupí o pět miliard
a o dvě země, pak se prohlásí za pomatence, za blbce, za

zločince, za opilce a nato — pan Němec je požádá, aby se trvale „sbratřili“ s národem německým, neboť prý odtud „hojitelný balzám kapati bude na rány, které nyní krvácejí!“
Končíme...

NÁRODNÍ LISTY 25. června 1872

△ V Praze 26. října

Starý měsíc vysloužil a odebral se někam do nebeské invalidovny, máme novou čtvrt nového měsíce — a je nám to pořád jedno. Lidstvo kolem nás víří, hučí a letí jako dešťový příval, řeka bujného života vzrostla a pospíchá, pospíchá, snad aby hodně brzy život ten doběhl svého konce, jen my, národ český, sedíme jako Jules Vernův neobratný hippopotamos uprostřed proudu na skalisku, díváme se, bručíme a nevíme, jak do toho. Zrovna ani do zábavy se nám nechce. Když již se sejdeme, musíme mluvit, nebo alespoň dívat se a poslouchat, ale zíváme při veselohře, zíváme při truchlohře, při rozpravě o politice, o světových dějích, o nebi i o pekle. Totiž, já ne. Mně běží právě teď husí kůže po zádech, Čech mně řekl, že pro svou nevěru nepříjdu „do onoho modrého, hlubokého hrobu, jemuž se říká nebe“, ale mně není o mne, mně je o Čecha, ty můj bože, kampak přijde po své smrti teprv časopis Čech, když *nevěří ani to, že není nebe!*

Ach, je podzimno! Již je tomu mnoho neděl od té doby, kdy matka Jitřenka každodenně nutila staré slunce, aby vstávalo již ve čtyry hodiny ráno; nyní leží slunce v peřinách do sedmi hodin, a i když pak odevře oči své, vypadají až k smíchu ospale. Vše se chystá venku k zimnímu spánku, mlhy se šourají po zemi, listí skoro již opadlo a na staveništi Národního divadla umřel tyto dny poslední Havlův dělník dlouhou chvílí. Schováváme se do svých obydlí, sedíme u svých psacích stolků — „my“ totiž — a právě teď přemýšlíme, o čem že psát, o nešťovicích nebo o Jakubu Malém. Obé je bohužel stejně časové, ale rozhodnutí se není příliš těžké — rešpekt před nešťovicemi!

Byla to pořádná amputace, jakouž tento týden provedl

na Jakubu Malém jakýs, mně prozatím neznámý chirurg. Je-li to pravda, že chirurgové, mají-li velkou operaci před sebou, dříve se vypoští, mohl se náš chirurg postit směle, očekávalo ho tučné sousto. Kdo Jakub Malý je, ví každý pravý přítel literatury, kteréhož i nejnepatrnější literární drobnost zajímá. Po vepřové pečení se zelím nemiluje Malý nic tak jako literární slávu; když se setmí, píše i celé knihy. Teď právě si myslil zase jednou, že je v národě v jistém ohledu tma, pomodlil se třikrát „Pýcho, neopouštěj mne“, vzal tři cizí spisy a seškvařil z nich jeden původní a vlastní. Povedlo se mu, Maticе česká vytiskla mu spis, jestiž Malý u jistých našich pohlavarů nesmírně oblíben, nejspíš proto, že co nejnešetrněji posmíval se Havlíčkovi, když tento byl již v Brixenu, že nadával všem českým odsouzencům politickým z r. 1848 a že v literatuře dovede provést všechno stejně nedbale — Slovník naučný mu také svěřili!! Zmalil jej!! A teď zas zmalil Ameriku, ale přišel náš chirurg, vytáhl dílo tmy na boží světlo — byla to řezba! Malý se nebránil žádnými důkazy, ba ani žádnou omluvou, jako že na příklad je to vlastně chyba Irvingova a Laboulayova, poněvadž nepsali česky, on se jen dal do hlasitého breku a řvaní, aby přilákal sousedy a vzbudil milosrdí. Ono je to vlastně tak: znáte přec takové děti, které musí občas, ve lhůtách zcela určitých, dostat svůj výprask, aby s nimi bylo jen k vydržení; nedostávají-li ho dlouho, je jim ouzko, jako by mrak visel nad nimi; nu a takové dítě je Jakub Malý. Teď už mu muselo být velmi ouzko. On totiž navykl — ovšem mimo štuchance ob den — zvláště pěknému výprasku vždy tak za deset let. Začínaje r. 1836, kdy ho vyhodili Tomíček a Filípek z tiskárny Neureuttrovy, obdržoval svůj deputát zcela správně, nyní ho musil tížit již asi velký nepokoj. Ale má to odbyto zas na nějakých deset let, dá-li mu pánbůh zdraví. Aby se jeho spisy polepšily za dobu tu, — ne, to není možno. Tluč je, kaž jim, vypeskuj je — „stink einmal Einer gegen eine Fuder Mist an!“ —

Alespoň jsme se trošičku bavili. Takto je v Praze ticho, blížíť se den Všech svatých, den Dušiček, městu se tají

dech — Mlynář a jeho dítě bude se dávat čtyrykrát, čtyrykrát půjdou mrtví přes jeviště, čtyrykrát sebou bude nešťastný Konrád škubat, čtyrykrát vykašle Kolár mladší život svůj, dvakrát umře paní Frankovská, dvakrát slečna Horská, hrůza! Činohra bude slavit laciné triumfy, neboť naše opera (Theatrum strikarium) teprv se zas sbírá a náš slavný balet (Cirkus Hentz) odpočíval s operou. Je to balet, dohromady půldruhého lejtká silný!! Ale že se nedaří tanci na jevišti, začíná se mu zase dařit v životě. Z lázní vrátily se mladé dámy již dávno, jedna doufala, že tam, jako Rebecka u kašny, dostane u léčivé studánky muže, jiná již, že tam ve vodě, jako kdys dcera faraonova, najde malého Mojžiška. Nyní vyhledají zase horké lázně v tanečních síních — bude to zas tanečních hodin, věnečků, plesů! A ten cit, ty lásky, ta pohnutlivá, zakončující tabló v masopustě! Matka slzící, dcera brečící, nastávající zeť se třesoucí, ostatní členové rodiny zlomyslně se smějí. Jen otec podržuje vážnost, bojuje dlouho sám se sebou, chodí dlouho sem tam po pokoji, konečně natáhne ruce a praví „pouhým, ale pevným hlasem“: „Ještě ji sice nikdo nechtěl — ale že jste to vy, tedy si ji vemte!“

NÁRODNÍ LISTY 27. října 1872

K O R E S P O N D E N C E
P R O K O P A C H O C H O L O U Š K A

K tisku se nyní připravuje spis pro literární historii naši důležitý: korespondence prvního romanopisce našeho *Prokopa Chocholouška*. Myslíme, že po listech Jungmanna a Čelakovského není listů pro nás důležitějších, než jsou zbylé ty listy po Chocholouškovi, jehož bystrozrak byl obdivuhodný. Nejzajímavější jsou ovšem z oné doby, kdy z Polsky byl Chocholoušek násilně do Prahy dopraven a odtud hned, „ve 24 hodinách“, do rodinného svého Sedlce k několikaleté internaci odebrati se musil. Čtrnáct let je tomu teprv, krátkých čtrnáct let, a tenkrát mohl *první* náš romanopisec v listu k bratrovi do daleké Polsky ještě zvěstovati: „Z peněz, jež jsem v Sędziszowě obdržel, mám již jen čtyřicet krejcarů. Výdělků zde nemám žádných, avšak, mimo na papír a na tabák, také žádných výdajů — u svých známých se přece najím!“ — Ze dnů tehdejších napadá nám tu zajímavá a významná jedna událost. Chocholoušek přibyv do Prahy neměl pražádných pomůcek subsistenčních. Jiný, rovněž ale chudý vlastenec doporučil ho jistému pražskému redaktoru, smýšlení vždy rozhodně německého. Redaktor byl v rozpacích, slyše však, že Chocholoušek také ještě na jistou kapacitu národní, nyní často jmenovanou, žádost svou vnéstí hodlá, rozhodnul se ochotně: „Dám dvakrát tolik, co pán ten.“ A pán ten, bohatá ta kapacita, dala Chocholouškovi — stříbrný desetník!

L U M Í R 16. ledna 1873, 35

FRANTIŠKA VYMAZALA
SLOVANSKÁ POESIE*

*Weltpoesie
allein ist Weltversöhnung*

Rückert

△

„Nevšímate sobě literární naší produkce,“ zní k nám stálý stesk Moravy. — „Produkujete jen málo takového, co se nám hodí zcela,“ zní zas odpověď z Čech, odpověď to jen ledabylá. Naproti dílu Vymazalovu odpověď ta zajisté nesmí hlesnout a také zde oněmí moravský stesk. As před třemi nedělními oznámili jsme prvý svazek Slované poesie českému obecenstvu. Od té doby probíráme se jeho skvosty den co den, s rostoucí vždy zálibou, v stálém poetickém rozechvění. Je to kniha výtečná.

Co již dávno měla vykonat literatura naše, podnikla nyní mladistvá Maticе moravská. První svazek Vymazalova díla, čítající 256 stránek největšího kvartu, obsahuje poesii ruskou, dva svazky další budou obsahovat polskou a srbskou, rozumí se, že vždy národní i umělou. Kéž máme v rukou již dílo celé! Namnoze znali i vzdělanci čeští poesii ostatních kmenů slovanských posud jen málo, z toho či onoho kusu utroušeného do časopisů. Překladaatelé vybírali ovšem dobře, často také překládali dobře a čtenář četl dumu ruskou a píseň srbskou nebo baladu polskou, potěšen jich krásou. Ale když později i vzpomněl si zas někdy na báseň tu, opět přeci sobě ji as sotva mohl; časopisy se ztrácejí, také paměť ztrácí třeba i titul časopisu, rok a číslo, kdy a kde byla báseň otištěna. Krásy slovanského básnictví nevešly nám u jasné vědomí, neměli jsme dosti jasného celkovitého obrazu z něho, nepůsobila na nás jeho zvláštnost dojmem plným. Bylo tedy zajisté povinností nalehavou, aby se sebralo, co posud roztroušeno, aby se také výdatně a obezřetně doplnilo, co posud scházelo a do češtiny přeloženo

* V Brně 1874. — Nalezá se v Praze v komisi dra Grégra a Ferd. Dattla.

nebylo. Ve velkou, nesnadnou, ale nesmírně vděčnou práci tu uvázal se p. František Vymazal. Řekněm beze všech okolků, že osvědčil se zcela. Jeho dílo má lad a sklad, je tu před námi velkolepý, neskonalé krásný obraz poesie ruské rozestřen, jaký dovede sestavit zas jen mysl a takt čistě básnický. Co sestavovatel pro dílo své vybral, má vesměs poetickou cenu, a k vnitřní ceně pojí se krásná forma. Mnoho našel již připraveného a přeloženého, ale velmi mnoho musil sobě připravit teprv sám. Musíme přiznat, že překlady Vymazalovy vynikají všestranně, hlavně ale milým, věrným svým šetřením původního pelu.

„Slovanská poesie,“ praví p. Vymazal v úvodu, „zaujala v literatuře světové čestné místo teprve od těch dob, kdy staronárodní skladby její (Rukopis kralodvorský, Igor), objeveny anebo dochované nás ústním podáním poesie, znamenány byly (srbské a ruské zpěvy národní). Umělé skladby starších dob (Dubrovničané, Kochanovský), povstale působením cizích vzorů, obracely na sebe pozornost toliko místní. Teprve když básníci slovanští vzdělavše se útvory pokročilých literatur západních v nepřehraných národní obraznosti pokladech si zachutnali (Čelakovský, Puškin, Mickiewicz, Mažuranić), připuštěna jest také musa slovanská na široké zápasíště Parnasu evropského a světového. — Zběžný pohled na básnictvo kmenův slovanských ukazuje nám jakousi rovnováhu mezi národní a umělou poesií; čím déle totiž se zachovala a čím bujněji rozvila poesie národní, tím později klestí si dráhu poesie umělá. Tak honosí se Polska téměř jen básnictvím umělým, kdežto slovanský jih a východ nevyčerpanou hojností epických a lyrických básní se ozývá.“ — Tím vyznačil p. Vymazal ostře stanovisko své. Pouhý znatel jednotlivých literatur slovanských by byl nevystačil, jen znatel poesie světové může sestavit obraz vyhovující požadavkům všem.

Svazek ruský zahájil rej velkoruskými „bylinami“ čili písněmi epickými. Volha Buslajevič, Mikula Selaninovič, Svatohor, Volot Volotivič, „ruský Artuš“ Vladimír, Ilja Muromec, Dobryňa Nikitič, Aleša Popovič, Dunaj a dvacet

jiných staroslovanských bohatýrů uvádí se nám dle činů svých a náhle jsme v kole hrdinných slovanských mythů. Někdy tu pouhý zlomek, ale jaká bezprostřednost a síla, jaká plastika! Nikde tu nejsou ty mlhy písní z nordické Eddy „o Helgim, usmrtiteli Hundinga“, nikde ty ledové strmé postavy poetické jako v čudské Kalevale, vše se leskne takřka homérským jasem. Hluboký důmysl, krátké, přec předmět svůj vyčerpávající líčení, k tomu poetický pel jako na nejněžnějších zkázkách Kalewipoegu. Po epických následují prostonárodní písně lyrické, jež nám již z mladých dnů Čelakovského staly se milý, pak zpěv o pluku Igorově v převodu Erbena, konečně ukázky hojné a krásné as ze čtyřiceti básníků umělých až po naše časy.

Druhá část svazku je věnována poesii maloruské. Srovnáváje tuto s onou řekl Kostomarov: „Kmen velkoruský jevil vždy větší náklonnost k materialismu a ustupuje kmenu maloruskému v duchovní stránce života, v poesii, která na jihu nad porovnání šířeji, živěji a plněji se rozvila. V písních velkoruských je velmi poetickým zvlášť obor silné a pevné vůle, energie, jako na příklad v krásných tak zvaných písních zbojnických. — — Účastenství přírody je v poesii velkoruské slabé, jako je příroda severní méně rozmanitá a bujná než na jihu; poesie jihoruská je od přírody neodlučná; tu myslí a cítí s člověkem veškerá příroda: všeliká rostlina, všeliký živočich (zvláště ptáci) je symbolem krásy, stydlivosti, chrabrosti, pýchy, čistoty, lásky atd. Láska v básnictvu velkoruském povyšuje se zřídka nad materiálnost, kdežto v maloruském láska dosahuje nejvyššího zduchovnění, čistoty a grácie obrazův. Ženštiny v písních velkoruských zřídka se povznášejí nad materii k ideálu, zřídka jeví se statečnost a důstojnost ženské duše; v jihoruské poesii je ženština tak duševně krásná, že i při pádu svém jeví poeticky svoji čistou přirozenost a stydí se svého ponížení. I žertovné písně maloruské nadchnuty jsou pravou poesii, jeví se i povznášející formou.“

Je tomu ale vlastně tak, že *každý* národ má „v písni zvláštní království své“. U každého národa, u každého

kmene přibírá poesie jiné a jiné krásy. Dle slov Herdrových: „Poesie je Proteem mezi národy; mění svou podobu dle jazyka, mravů, zvyků, dle letory a podnebí, ano i dle přízvuku národů“. Ale přec má poesie po celém světě jazyk jen jeden, my mu rozumíme všichni.

Dvě těch slovanských „království v písni“ je nám tedy odevřeno. Nebude as českého vzdělance, který by se jimi neprošel. Země je tu pokryta zlatem, vzduch naplněn vůní bylin, ze všech větvíček znějí písně, lesy šumí jako v okouzlení, ze skalín a mohyl vystupují hrdinové slovanští — dech boží na tom všem, svatá moc přírody, znak národa! —

Pan sestavovatel má ještě kus tuhé práce před sebou. Přec bychom uložili mu ještě větší. Titul jeho díla nám naznačuje (Slovanská poesie v českých překladech), že česká národní a umělá poesie nemůže být zahrnuta. Obraz slovanské poesie nebude úplný! Ale vždyť lze tomu odpomoci svazkem dodatečným?

Odporučujem začátek díla co nejvřeleji našemu obecnstvu, postup jeho činné podpoře našich překladatelů.

NÁRODNÍ LISTY 7. února 1874

△

U nás jsou, jak známo, lidé rozmanitých druhů. Všichni mají sice fráze jako na příklad „V práci a vědění je naše spasení“ nebo nějakou jinou podobnou láci na jazyku, ale mnozí nechávají „pracovat“ — ty ostatní, zato by však „vědění“ podrželi rádi zcela pro sebe. Masa lidu prý líp když slepě poslouchá jen svých „výtečníků“. Ti a takoví mají ve jmenu národa slova „vědění“, „umění“ atd. nejčastěji v ústech. Chtějí být representanty českého *národa*, že ale vědí, že jinde k pojmu „národa“ patří také umění, literatura atd., nepřáli by sobě tedy ovšem, aby scházely duševní stránky ty snad naprosto při pojmu národa toho českého. Avšak jsou již spokojeni, když mohou zcela povrchně k tomu poukázat, když mohou říct, také my máme divadlo, máme literaturu — o to, jaká ta literatura je, obdržuje-li potřebné podpory, vchází-li do lidu, o to se nestarají. Podívej se do českého divadla, „předních mužů“ tam nespatříš skoro nikdy, zeptej se v kněhkupectvích, jich konto je nejchudší právě co do kněh českých, poslouchej je rozmlouvající spolu po ulici, oni mluví po německu, vejdi k nim do rodiny, oni vychovávají své děti po německu. Ba oni jsou s to, ponechat veškeré školství — jedinou to pevnou záruku nějaké naší budoucnosti — cizáctvu, jen aby zalichotili síle velícího slova svého.

A jsou zas lidé, kterým je každá stráněčka českého ducha svata, kteří soucitně sledují záchvěv nejjemnějšího českého nervu a kteří chtějí, aby pracovali a věděli všichni. Ti vědí, ač vzdělání lidstva pokračuje jen pomalu, že pokračuje přec neodolatelně, že proti němu není platen ani pasivní ani jiný odpor, a vzpečoval-li by se národ nějaký proti proudu tomu, neb jen nevšímal-li by ho

sobě, že zhyne. Mají upřímnou starost o život český, o budoucnost národa, žádají vůči kupíci se kolem nás moři života německého, aby byl život náš *ve všech stránkách svých* čilý, neunavný, aby Čech nezahálel nikde, a že to chtějí nalehavě a vždy zas znovu, řeklo se jim, že jsou „boucharóni“.

Tito „boucharóni“ na příklad chtějí, aby lid náš četl. *Po česku* aby jádro našeho lidu povzneslo se na týž stupeň, na kterém stojí ten onen vzdělaný lid jiný, aby se udrželo pak na stupni tom a nebylo zas spláchnuto vlnou cizou. Chtějí tedy, aby čtením i mimo kruh školský nabyli lid vzdělanosti *všeobecné, všestranné a moderní*. Zábavu aby obdržoval po česku, vymoženosti věd aby v rouše českých myšlének přicházely k němu. Chtějí mu podat zkrátka knihy proto, aby se staly knihy *ty přáteli českého lidu* — jiných přátel lid ten beztoho nemá. A k tomu účeli založili mimo jiné na příklad spolek Matici lidu.

Maticе lidu trvá nyní již osmý rok. Vydává ročně šest čísel svých děl, což činí mimo díla jen obrázková a některé mapy posud asi *čtyřicet* spisů. Podívejme se na obsah spisů těch. —

Především tedy knihy *poučné* a z těch zase na prvním místě knihy takové, které poučují o věcech *domácích*, slovanských vůbec a českých zvlášť. Stačí nám, abychom uvedli jen tituly, neboť knihy samy jsou bohudík rozšířeny a známy dost. Do oddílu jmenovaného náleží tedy matiční spisy: *Obraz Slovanstva*. Od F. Kořínka (dva díly: *Sousedé Slovanů a Stát rakouský*). — *Život na Rusi*. Od S. Hellera. — *O národní osvětě*. Od Václava Vlčka. — *Jan Žižka*. Od J. Kořána. — *Jiří z Poděbrad*. Od F. Schulze. — *Vybrané báje a pověsti národní jiných větví slovanských*. Vydal K. J. Erben. — *Rozprava na obranu jazyka slovanského*. Od Bohuslava Balbína. — *Věk Albrechta z Valdštýna*. Od F. Kořínka. — *Vypravování dějin domácích*. Od Em. Tonnera. — *Josef Jungmann*. Od F. Schulze.

Poučné spisy širšího významu jsou: *O soustavě sluneční*. Od dra F. J. Studničky. — *Národové jižní Afriky* (ilustro-

váno). Od S. H. — *O vrstvách kůry zemské* (ilustrováno). — *Zdravověda*. Od dra F. St. Kodyma. — *Panna orleánská*. Od dra V. Gablera. — *Základové hospodářství*. Od E. Jonáka. — *Král bídák*. Historický nástin z doby panování Ludvíka XV. Od J. St. — *Malý výbor z užitečných a zajímavých rostlin* (ilustrováno). — *Oběti pověry*. O čarodějství a pronásledování jeho. — *Život zvířat*. Od K. Starého (posud dva díly s dvěma sešity obrazů). — *Odboj Nizozemska proti Filipu II.* — *O povětrnosti*. Od dra F. J. Studničky. — *Apoštol svobody* (Mazzini). Od K. Tůmy.

Knihy zábavné a poučně zábavné váženy nejvíc z historie české a z českého života národního. Jsou to: *Pašek z Vratu*. Historický obraz od V. Vlčka. — *Kříž u potoka*. Vesnický román od K. Světlé. — *Vesnický román*. Od K. Světlé. — *Paní Lichnická*. Od V. Vlčka. — *Oživené hroby*. — *Anna Městecká*. Dějepisný obraz z válek husitských. — *Boček*. Dějepisný obraz z válek husitských. — *Zvonečková královna*. Od K. Světlé. — *Kmotr Rozumec*. Od A. V. Šmilovského. — *Martin Oliva*. Tragédie ze vsi. Od A. V. Šmilovského. Dále obstarán překlad tří cizích románů tendenčních, a sice *Paříž v Americe*, román směru politicko-sociálního (dva díly), *Cesta kolem měsíce* a *Cesta kolem světa za osmdesáte dní*, romány to z přírodních věd vážené.

Mimo to vydána krásná *mapa světa slovanského* a nyní *mapa Království českého*.

Některé ty spisy byly tištěny v 15 000 exemplářů, jiné až v 20 000. Mnohé z nich jsou zcela rozebrány. *Nepočítaje v to ani knihy letos již prodané*, rozšířila Matice lidu posud exemplářů svých výborných děl

685 800.

NÁRODNÍ LISTY 25. února 1874

△

Skalná, neúrodná a vyprahlá je teď půda česká, pln divoké vřavy je vášníplný český život náš a nad hlavami visí nám chladné, hrozivé mraky. Co je ale poetovi po tom všem? Hlava jeho strmí nad mraky, on neslyší vřavy při plném zvuku vlastní písně své, on budoucnosti se nebojí, vždyť budoucnost je jeho! Vyšlehl z mraků jeho mohutný papršek sluneční, teplý, jasný a zlatý. Vyřinul se ze skály jako silný pramen, čistý a svěží. Zapěl do hluku akord harmonický, plný a zvučný. Nasloucháme mimovolně, jsme jati pevněj a pevněj, zapomínáme neladu kolem nás — již vidíme jen samé modro a samý jas, tajíme vlastního srdce tluk a okem, v němž se slza radosti leskne, upjatě sledujem ve výši se vznášejícího jubilujícího pěvce.

Ano: Svatopluk Čech je poeta z boží milosti. Proč bychom toho s radostí a pýchou neuznali, proč bychom úzkostlivým uvažováním jeho zpěvů a odvažováním vlastních svých slov kalili sobě radost! Je nám beztoho popřána jen zřídka. Proud politický zaplavil a přehlušil u nás všechno. Co má cenu pouze časovou, cení se výš, než co přetrvá věky, božské umění musí sobě nechat líbit souzeno být politikou a považováno za její služku, foremny květ českého národa platí za nepatrnou hříčku, a je přec jedinou podstatnou zárukou pro budoucnost národa. Ale Svatopluk Čech je z těch, kteří nezaniknou v tlupě hemživců, oheň, který on ze srdce svého vynesl co oběť na oltář vlasti, ten krásný, čistý oheň nezhasí bouř.

Nepíšu dithyrambu, píšu upřímnou radost svou. Také nemám potřebí omluvy. Svatopluk Čech připoutal k řídkému talentu svému pozornost všech, kdož česky čtou, již jednotlivě uveřejňovanými zpěvy svými. Nyní, sebrav je

v knihu, ovšem předstupuje před nás v pravých svých rozměrech, v různě lesklé bohatosti celého svého talentu a vyzývá soud náš. Soud je krátký: Čech je básníkem geniálním.

Pro ty, kteří v básnictví milují i vůči geniálnosti zvláštní klasifikaci, budiž řečeno, že je Svatopluk Čech dalším článkem v řetězu básníků, kteříž od Máchy až po dnešní den pěstovali směr moderní. Ovšem je dnešního dne již stanovisko jiné než za Máchy, je stanovisko světové. Ty hádky jsou u nás bohudík již překonány, smí-li se poesie česká vyvíjet *jen* na základu národním nebo smí-li perutě své nést zároveň proudem světovým. Jako se také věda, jako i průmysl nemůže obejít víc bez znalosti všeho, čeho dokázal svět již ostatní. Nemůžeme věky stočit zpět, nemůžeme připevnit vývoj české poesie jen na svou píseň národní a na svůj Rukopis; když známe široké názory a nové směry, jež zavládly básnickým, pokročilým uměním jiných národů, postavme se na základ ten českým duchem svým, pokračujme na něm sami také dál na slávu českého jména. Jsme v proudu národů, držme se na jeho povrchu. V dramatu jsme musili ihned postavit se na stanovisko to, v ostatních oborech zvítězila v témž směru nutnost teprv po tuhých bojích, avšak již zvítězila. Proto ze své českosti neztratíme praničeho. Národní píseň je jako naše matky, které do srdce nám vkládají cit a vřelost; ale pak musíme ven do života, učit se od jiných a učit jiné. Podívejte se, jak všestrannost ta krásně se jeví u Svatopluka Čecha! Jaký to vřelý cit pro rodinu ve „Věnování“ otci a matce, jaký zas pro dějiny české v Husitovi na Baltu nebo v Adamitech a jaký opět pro věci všeobecně lidské v „Anděli — snu biblickém!“

Svatopluk Čech přibírá do okruhu poesie své celý svět, jeho obzor není tarasen ničím, zabíhá až tam, kde přirozený názor kmitavě splývá s metafysickým sněním. On je básníkem, jak sobě ho Geibel přeje: „Stojí nahoře nad oblaky s kouzelným prutem svým a obzírá všecken svět, odkud by pro písň své vzal šperk nejkrasší. Jemu šelestí palma

i lípa, kvete růže i lotos, červená se rubín i leskne perla,
pěje slavík i labuť. V písních jeho skvějí se červánky ranní
i večerní, hučí nekonečné moře, letí bouř, svítí slunce
i měsíc a kmitají se všechny hvězdy.“ Avšak poeticky
krásněj než sám Svatopluk Čech nedovede ani nikdo vyřící
ráz poesie jeho (str. 188):

*Poesie má je pravšední,
setkáš se s ní všude:
ku slepci si v kapli přisedni,
on ti ji zahude.*

*V roztlučené vozky svítilně
pod plachtou se kmitá,
s hvězdou na vod utonulou dně
rákosu se chytá.*

*Pod chaloupky čepcem sněhovým
v zimě bájky bájí,
dívčí vrkoč rosným květem svým
ovlňuje v máji.*

*Nad kolébky stinným obloukem
„Hajej, hajej,“ šepce,
a síť hebkou s šerým pavoukem
v dědů spřádá lebce.*

*V korouhve se rozstřílené v cár
zlatou tříseň choulí,
divochům zas šípů metá zmar
u kožené touly.*

*Poesie má v hor mračný štít
hromu mlatem buší,
všude, věčně v sluch ti bude znít,
byťs i zacpal uši.*

*Poesie ta, kdy v ohně soud
lid mé písňě stočí,
plachou ještě bezecenný troud
jiskřičkou obskočí...*

Podali jsme tuto na ukázkou báseň lyrickou, skoro jedinou čistě lyrickou v celé Čechově sbírce. Lyriky je takto ovšem všude dost, a to velmi krásné. Čechovy básně jsou onoho moderního druhu, který na základě epického právě lyrice a lyrické reflexi poskytuje proud volný. Na přední místo kladu jeho Adamity. Snad jim někdo vytkne, že nemají dost dramatické síly, také snad ne dost plastičnosti, překrásni jsou přec, již tím žhoucím žářem svým. České to hroby, do nichž pěvec vlil zář růžovou.

Svatopluk Čech je mlád a již uznán, toť velký krok. Vydal se teď na cesty, směrem tím, jímž šli někdy Argonauti. Moře se kolem něho zavlní, měsíc, slunce bude před ním vstávat ze slaných vln, z temene asijských žul bude hledět na divokou krásu Kavkazu, odpočine si pod palmami, bloudit bude, kde květe vavřín na hrobech hrdin, — a zlaté rouno nových názorů poetických přinese nám zpět.

NÁRODNÍ LISTY 20. května 1874

△

„Každou chvíli jsou teď už nějaké nové svazky básní,“ zvolal kdys Vocel, když jsem mu osobně podával jistý spis svůj. Měl pravdu, sypalo se to jako z květoucího štěpu. Hned jak Hálek se svazkem přišel, přišel po něm Heyduk, po Heydukovi Frič, po Fričovi Ceyp, po Ceypovi Pfleger, po Pflegrovi jiní a jiní. Říkalo se tomu „cyklus nových poetů“, „mladá škola“, říkalo se všelijak, také spílalo všelijak. V českém národě už je ten prapodivný, jinde nevídaný úkaz, že když se objeví nějaký nový skutečný talent, místo hlasité radosti vzbudí hlasitý vztek. Pha, — k čemupak potřebuje obchodník peněz, děvče krásy a ctnosti, matka mateřského citu, národ talentů! Některý z „mladých“ a tedy nejspíš proto „neoprávněných“ nedal se povstalým hlukem přece odstrašit, některý se nechal, ale několik let byl alespoň pak pokoj, alespoň od „nejmladších“ — vidouce bouři proti svým bezprostředním předchůdcům neodvažovali se s pokusy svými do veřejnosti. Konečně se přec zas na vše zapomnělo a teď se to sype zas jako z květoucího štěpu. „Každou chvíli nějaký nový svazek!“

Nejen ale že vycházejí nová díla básnická, v nichž v každém skoro je alespoň něco dobré, ona se i kupují! To je něco skoro neslýchaného, proti čemuž by se mělo snad ihned uvnitř národa spořádat nějaké nové křižácké tažení? Nová jmena, ničím neoprávněna než talentem svých nositelů, se vyskytují, český Parnas je již zalidněn tak četně a čestně, že „nejvlastenečtějšímu“ úsilí nebude již snad ani možno znovu jej zpustošit. To tím méně, že pro samou politickou — nečinnost nezbývá vůbec ani času na pobíjení těch mladých a nových! Avšak — nechme ironie, pustme nůž na zem! Těšme se upřímně, že jsou tu nová jmena,

která stříbrem zvoní, nová díla, která pozornost poutají, a že je také již všímavé obecenstvo, které kupuje. Ovšem *dost* toho obecenstva ještě není. Básnická literatura přec jen málo ještě působí na mysl českou, ač pyšní se již mnohým zdarem. Týče se tak starších jak nejmladších. Kdopak z českých vzdělavců umí z Máchy citovat něco více než „Byl první máj — byl lásky čas“? Kdepak je znám bohatě reflexivní Koubek? Čelakovský sám nedočkal se ani druhého vydání krásných svých spisů, Vocel je již zapomenut, a přec by pádný jeho český verš dovedl rozohnit i generaci hnilou. Rovněž tak v skromných jen kruzích působí novější. Avšak působí a jsou.

Přede mnou leží několik nových kněh. Předně *druhé* vydání básní *Elišky Krásnohorské Z máje žití*.* Literární to miláček českých kruhů. Moderně ženského, rozervaného není při ní nic. Klidné žití, teplý máj plný květů vypučených ze samého srdce.

*Až umru, jen mě nepohrobte
pod němým nudným kamenem;
však celým hájem růží zdobte
mé lůžko v drnu zeleném.*

*Chci sladce dřímat, jak jsem bděla,
vše vůkol mne má žít a kvést;
ne temný kámen — růže skvělá
má poutníka k mé hrobce vést.*

*Chci, aby u mne kytku splítal
a zapěl, jak jsem pěla též —*
— — — — —

Eliška nemá brilantní extravagance, jakou se vyznamenává německá básnířka Ada Christen, je ale brilantní přec; ona nereflektuje chmury lidského života společenského, ne-

* Nákladem Grégra a Dattla. Vydání skvostné.

bouří proti němu, jenž jí neublížil, ale reflektuje harmonickou, tichou přírodu, jež je jí lékem vždy hojivým. Vždy toužněji a vroucněji lne ke krásám přírody. Její vzácná sbírka *Ze Šumavy* je jakoby klidné jezero, v němž se zrcadlí skutečnost i sen velkolepé přírody horské, a také básně popisné, přidané teď ku druhému vydání výše jmenovaných básní, vynikají takou krásou mnohou. K tomu ten elegantní její verš, ta snaha po formě vynikající nad všednost! —

Božena Studničkova, posud jen z různých beletristických časopisů známa, vydala nyní nevelkou sbírku *Ohlas nitra*. Samá láska, samý bol, trochu rozervanosti, trochu zas štěstí, jak už to tak bývá, ale není to okázale vyprávěno a vše je čistě dívčí. Nejprv na příklad láska šťastná, kde hlas milencův zvonkem zvoní, v duši slunéčko plá a srdíčko je plno písní. Pak —

*Přijď k nám, můj milý, s neděle,
dám čtverlístek ti jetele,
utrhla jsem ho pravicí,
schovala v knížku modlicí. —
Ten čtverlístek vem na cestu
a jdi si hledat nevěstu. —*

Ale zas přichází do sadu, kde nové jaro. Loňské lístky akátu, jehož lístky lhaly o „Jeho“ věrné lásce, již všechny opadaly —

*a na jich místě mladí zas
se bratříčkové smějí,
kývají na mne lákavě
a znovu lhát mi chtějí.*

Někdy se básnířce zdaří zcela pěkný, prostičký výraz citu. Takž na příklad v úvodních hned verších „*Vlasti*“:

*Tak mnohé Tobě napsali
pochvalných veršů řady,*

*tak mnohých slavných písní Ti
zpíváno odevšady.*

*Vím, že bych pro Tě byla s to
se všeho blaha zřící,
leč co vše cítím pro Tebe,
to nedovedu říci.*

*Připadám sobě dítkem být,
jež chce matičce přát,
však v pohnutí dál nemůže —
jen zalká: „Drahá máti!“ ...*

*a pak ji slzíc obejmě,
zulíbá její líce,
a ona bez slov uvěří,
nežádá slyšet více.*

Lehký, prostý je všudy tón, někdy až tón národní písně. —

K almanahové literatuře skoro rok každý přidává číslo nové. Letos vyšel za příčinou slavnosti Akademického spolku *Almanah* nákladem Grégra a Dattla. Mohu zde na elegantní ten spis pouze poukázat. Zahájen je dramatickým proslovem *Čechovým*. *Jamot* přispěl jedním ze svých jímavých článků z přírody, *Kolář* veršovanou vlasteneckou alegorií, *Krajník* pěkně psaným žánrem, *Stašek* větší, o eruptivní síle svědčící básní, *Goll* a *Vrchlický* romancemi, *Nosek*, *Heyduk*, *Motejl*, *Čermák*, *Kokoška* lyrikou, *Sládek* elegickou veršovanou povídkou ze zaokeánských krajin, *Havlasa* poetickou novelkou, *Schulz* zajímavou statí o „politickém dramatu *Helénův*“. Od *Hálka* je tu cyklus veršovaných *Povídek* z naší vesnice, obrázků to z českého života poesii ovátých. Patrně tu vidíme ukázkou nové nějaké sbírky básnické šťastně plodného toho spisovatele. Zvláště svižný je obrázek pátý, *Postilión*.

*Nic nad zvuk neznám trubičky,
když troubí postilión,
že v psaních veze hubičky
a každou za milión —*

— ale ne, nebudu citovat dál, ať si čtenářky pro ty milionové
hubičky dojdou do almanahu samy!

NÁRODNÍ LISTY 22. května 1874

△ V Praze 18. července

Aby nám byl někdo, když jsme slavili na příklad tak velkolepě Shakespeara, řekl: „Přijde pětistileté jubileum rovněž nesmrtelného, rovněž světového *Petrarky* a český národ o tom ani nezví!“ Byli jsme právem hrdi na tu svou slavnost shakespearovskou, svědčila, že v národě našem žije porozumění prvním géniům, že v něm žije vděčnost k nim, že také máme dost životní síly, abychom vše to manifestovali slavností bohatou a nadšením ozářenou. Teď sobě právem můžem zase vzdychnout, a přec neuplynulo ještě ani deset let! Celý svět vzpomíná a rozepisuje se, že právě před pěti sty lety, dne 18. července 1374, v malé, krásné italské vesničce Arkvě zemřel jeden z nejpřednějších mužů, jaké na velké syny bohatá Itálie darovala lidstvu, že dokonal „první člověk moderní“, jak nazývá Francesco Petrarka, — jen u nás o tom ani špetu! Jako by nám do světa a do lidstva již ani nic víc nebylo, jako bychom žili někde na ostrově vzdáleném všeho styku. Již jen se rvem, rvem se co den, z roku do roka a stále urputněji, žádná stránka národního ducha se nerozvíjí, nikam nerostem než do rvavosti, ale ani v té ne snad proti zevnějšku. Nečinnost, a přec žíravost. Předně ovšem náleželo Umělecké besedě, aby Petrarku oslavila aspoň přednáškou, a byť ničím jiným, alespoň českým pozdravem, aby zavítala v slavnostní kruh básníků a spisovatelů, spojený dnes v Arkvě. Další snad ještě učiní redakce Poesie světové. Nejlepší básně Petrarkovy vybrat, láskyplně, poeticky a libozvučně je přeložit a samostatným svazkem vydat, toť jednou z našich literárních povinností. Vyplnění není snadné, nedá se nutit a přechvátit, ale možné nám jest.

Shakespeare má nesmírnou důležitost pro rozkvět české

dramatické literatury a české umění herecké, Petrarcka rovnou důležitost pro naši literaturu básnickou. Také česká literatura má svou „Lauru — Ninon — Lottu“, má bytost ženskou, která nadchnula pěvce k zpěvům nesmrtelným a sama stala se tím nesmrtelná. Jan Kollár je jedním z nečetných temen těch, jimiž v poesii vynikáme nad prostřednost a zasahujem do literatury světové. Zachvácen všemocným vlivem ženské krásy a něhy, pěl písně nepřekonatelně krásné. Jeho „Mína“ byla mu ovšem ideálem všech žen. „By se Homér navrátil“, kdyby přišli všichni poetové světa, Záboj, Lumír,

*až tam k tomu, jehož zachvátil
pohled Laury a hnal do Vokluzy,*

*všichni by se, spolek učiníce,
dílo toto bohů mistrovské
slavit jali, jiných nechajíce.*

A k Míně té pěl Kollár básně své tímtež rytmem a toutéž formou, jaká provždy proslavena Petrarkou, — vždyť ale netřeba teprv šíře mluvit o zvonivých znělkách Slávy dcery! Láska k Lauře a — možná-li — ještě nadšenější láska k národu nesly Petrarku, láska k Míně a ohnivý zápal pro národ slovanský nesly Kollára. Seběmenší kvítek slovanský uváděl ho v nadšení, a co bylo kdy nám Slovanům nepřátelské, bičoval Kollár silou často danteovskou. Stopy vyhynulého Slovanstva sledoval po pramenech, na březích a ústí řek německých — nedivme se, že z jeho nadšení vyplynula pak také Staroitalia slavjanská, že v Etrurech viděl povlaštěné Slovany. A Petrarka byl právě z takové rodiny etrurské, alespoň dle Kollára tedy „krví Slovan“.

Když se vysloví jméno Petrarka, ihned každý s ním spojí pojem nejnadšenějšího, největšího pěvce lásky. Petrarka—Laura! Nikdy jí ani neobejmul, přec pěl o ní dlouhá leta s nadšením, skoro až do své staroby. Pak, když mizely šťávy životní, ovšem již jen s úsměvem vzpomínal si na

plamenné znělky své — škoda toho času, toho škrabání, mohl se čas a práce věnovat něčemu užitečnějšímu, vědě, latinskému pojednání atd.! Bylo to dne 6. dubna 1327, kdy v Avignonu, v kostele svaté Kláry, třidvacetiletý Petrarka časně zrána spatřil po prvé svou Lauru — již tam nemohl zraku, později pak myšlenek od ní odvrátit. Měla tenkrát zelené, fialkami kvítkované šaty, zlaté vlasy bohatě jí splývaly, ústa její rubín, zoubky perly, „nic nedá se porovnat s krásou ručky její, s ohebností krku a bělostí ramenou“. Jen o jejích očích podnes nevíme, byly-li modry nebo černy. Zamilován jak nikdo jiný dozví se Petrarka nyní, že Laura je už chotí jiného, — bohatý provensálský šlechtic Hugo de Sade je chotěm jejím. V zoufalosti vzdaluje se Avignonu, usídli se pak v údolí Vaucluse, kde se temení říčka Sorgue, pěje své nesmrtelné znělky, kanzony, balady a sestiny — přec zas přichází do patnáct mil vzdáleného Avignonu, aby spatřil Lauru. Laura ví o jeho lásce, lidé znají nadšené jeho básně na ni, snad ji zlobí jimi i její manžel, ale Petrarku udržuje ona v uctivé vzdálenosti. Divná láska! Ona ho nejspíš miluje přece, a rodí manželů svému dítě za dítětem, až jich je jedenáct — on si zoufá, a má přitom s nějakou přítelkyní dvě děti nemanželské. Černý mor — týž mor, který Boccacciovi dal děsný rámeček k veselému Dekameronu — schvátí dne 6. dubna 1348 Lauru, v tentýž den a v tutéž ranní hodinu, kdy byl jí před lety Petrarka spatřil po prvé.

Šťastně nešťastný Petrarka! Přece jen ho láska dovedla „ku věčné spáse“. Básně své — jako epos Africa (o činech Scipionových) —, na kterých sobě něco zakládal, psal latinou, básně lásky své — ne, zde mu latina nehověla, ty proudily se ze srdce a srdce bylo italské. Že psal latinou, nebylo nějakou snad nevlasteneckostí. Předně bylo latinou psát tenkrát všeobecným obyčejem, pak považovali se Italové přirozeně za potomky Římanů. Proto také byl Petrarka nadšeným ghibellinem, přívržencem strany císařské, ač panovníci po Itálii roztroušení — jako na příklad Robert Neapolský — osobními byli jeho přáteli. Myšlenka jednoty italské

— kterou stonala Itálie pak ještě po pět století až po Cavoura — byla Petrarkovi myšlénkou nejvyšší, on ji viděl právě zosobněnu v císaři římském, třeba by „římskoněmeckém“, a ačkoli byl co pravý Ital horoucím nepřitelem všeho cizího a v básních svých často hartusil na „pellegrine spade“ — na ty „meče cizácké“, Petrarka miloval Itálii celou — jen ne Florenc, odkud byla strana Černých otce jeho co Bílého vypověděla,* Florenci neodpustil ani, když přítel jeho Boccaccio přinesl mu odtamtud slavné odvolání a zadostučinění.

Krásna byla povaha Petrarkova. Co student výtečný přec se vyhnul doktorátu a jiným hodnostem. Na Kapitolu v Římě veřejně co poeta korunován, přec zůstal zcela skromný. Přítel italských králů a knížat přec pracoval proti nim ve prospěch národní jednoty. Byl muž veskrz svobodomyšlný: když vyvstal Cola di Rienzi, tribun římský, ihned se s ním spojil přátelsky; když Rienzi stal se tyranem, ihned se odvrátil od něho. Pro národ byl neunavně činný. Měl i několik diplomatických misí — jedna z nich zavedla ho také ku Karlu IV. do Prahy — avšak na jeho „básnířskou čest“ budiž zde ihned podotknuto, že z těch misí nepovedla se mu ani jedna. Petrarka byl jedním z nejprvnějších humanistů, on se obracel ke klasickým studiím, k přírodě, pomáhal lidstvu jeden z prvních k znovuzrození, k renesanci. Muž jako květ a v tom krvavém století! Poeta stařec konečně se usadil co kanovník (ač na kněze nebyl dosvěcen) v rozkošné vesničce Arkvě, nedaleko Padovy. Tam dnes slaví pětistyletou památku jeho. Arkvané jsou pyšni na „svého“ Petrarku. Vesnička jejich neutrpěla ještě nikdy epidemií nějakou, a i to připisují jemu. Již po neděle upravují arkvanské ženy a dívky silnice a náves k slavnosti své — italský lid zná a ctí své pěvce, tam poeta nepíše jen pro toaletní stolek.

NÁRODNÍ LISTY 19. července 1874

* Petrarka narodil se vyhnaným rodičům dne 19. července v Arezze.

Pustá vřava v českém životě, náruživost politická v nejnhusnější své podobě, řvoucí lež, hlučící zápas divoký — a do té bouře a do toho hluku vstupují náhle poetové lyrikové a doufají v moc své písně! Doufají v absolutní moc poesie, neboť písně jejich jsou písněmi vůbec, skoro bez vztahu k době nynější. Míní, že čistý subjektivní cit poetův obstojí i vedle rozkypěné subjektivní vášně prozaické, že prostá pravda poetická v době politických lží dojde přece alespoň povšimnutí. Jako by skřivan chtěl se vznést a zapět v prudké podzimní bouři, která vrhá střechy s klidných obydlí, jako by slavík chtěl si zatlouci při ohlušujícím praskotu nočního požáru! Bojím se o Golla a Dörfla. Úspěch první knížky bývá rozhodující; nedojde-li povšimnutí, ujde často již všechna chuť. Oba mladí básníci vyšli si v největší nepohodě. V také, že se snad chybuje i na tomto místě, když se teď o poesii mluví.

*Jaroslav Goll** není ovšem zcela cizí bojům politickým. Goll je životním povoláním svým historikem, co historika zajímaly, ano vzrušovaly ho osudy národa vždy. Jeho básně jsou psány v dobách různých, lepších i zlých pro národ náš. A přece podivno, některé tóny znějí, jako by z prsou vyrvány teprv dnes. Před roky psáno hodí se přec plně na dnešek na příklad jeho:

*Ne velký rek, jenž na zázraky čeká,
až nebe vstoupí v zápas za člověka,
až z hor nám vzejdou nevídané zdroje,
až Blaník vyše posvátné nám voje.*

* Básně. Nákladem kněhkupectví dra Grégra a Ferd. Dattla.

*Z nás každý nechat Blaník v prsou hostí,
z nás jeden každý za celý svůj tým,
jen také zázraky nás zhouby zprostí —
tak odoláme nepřátelům všem.*

Z jara roku 1868 napsal příležitostné verše „K založení Národního divadla“ a poslední sloka pěkné básně té jako by dnes nalehavě volala:

*Na srdce ruku klada každý svědč:
„Čin započatý ničím nebud' zmámen —
i byť by levá ruka zdvihla kámen
a pravá na obranu vedla meč!“*

Goll miluje národ svůj citem horoucím a nedovede smlčet bol svůj nad osudy jeho. Poeta se hněvá na toho „českého boha“, jenž nedbá štěstí národa. Ten „český bůh“ je mu zasmušilým Jehovou, jenž ničí ty, kteříž ho jedině milují. Opravdovou silou dýší verše:

*Bože, velký bože, lid můj bědný, nuzný!
Kdy naň shlédne zrak tvůj strašný, bleskohrůzný?
Zda kdy najde milost, pane, před tvou tváří?
Kdy prst hromomocný krvavé jho zmaří?
Bože, velký bože, Cařhrad viděls klesat
a pohanův stádo po svatyních plesat;
ani Jeruzalém, svoje město svaté,
neuchránils hanby; potupou jest spjaté!
Nad moslémy krutší vrahové nás derou,
jen Kristovo jméno nadarmo že berou.
Bože, velký bože, tvoje oko vidí
a tvá vůle ptence v proudech vzduchu řídí;
bez tvé vůle ani s hlavy vlas nepadne —
Pane, s námi nemáš smilování žádné?
Nám v smrtelných strastech nebes nezakleneš! —
Neb i na nás, pane, pane, — zapomeneš? —*

Gollova mysl sleduje s láskou i rozvoj lidstva vůbec, boje jeho i jeho bojovníky. On věří v konečné vítězství svobody všude a již napřed klade co budoucí pomník:

*na hradě pěvců svobody
žalářů zříceniny.*

Předměty své básnické vybírá sobě zde i onde, v Helladě třeba jako v Čechách, v citu svém jako v ději cizím. Ale všude je předně lyrikem, romance jeho i balada (vyjímaje v ohledu tom jediného jeho „Roberta Guiscarda“) trpí vždy jistým nedostatkem plastiky. Zato je čistá lyrika jeho vpravdě lyrikou čistou, svěží. Květné myšlénky jako na příklad:

*Jednou rozmariny
děvče nese zdobu;
když ji vedou do kostela
nebo nesou k hrobu —*

šlehají písněmi jeho prškovitě. Někde je i pravý humor v písni — až na výminky. V druhé písni, „Cestou“ na příklad, kde se praví:

*Se skřivánkem se probouzím
a s ranním sluncem vstávám:
při písni té, při světle tom
rád na cestu se dávám.*

*Mně rosa líce umývá
i cidí boty spolu,
mně větřík vlasy učesá
i práší kamizolu —*

vtéjehumortrochuneumytý. Goll odpustí tomu výrazu. — —

Gustav Dörfl napsal „růži“ a „sedmdesátílistou“ a nadepsal ji Na Křivoklátě.* Je to v jistém ohledu pendant

* Tiskem a nákladem knihtiskárny J. Otto v Praze

k Elegiím kunětickým, ale jen v jistém. Dörfl staví se na stanovisko čistě subjektivní a i zde odmítá od sebe vše, co nesouvisí přímo s předním, hlavním citem jeho, s láskou. Křivoklát je zajisté hrad krásný, ano Dörfl praví, že velmi krásný a k tomu ještě tak zajímavý, ale mohl by být nejkrásnější na světě, kdyby tam nebyla „Julie“, Dörfl by přece nenapsal žádného cyklu Na Křivoklátě. Julie tam sedí za okénkem, a před okénkem jí pěje básník písně, jako by seděl z jara na větvičce. Přec mu rádi nasloucháme, třeba zpíval jen jí a sobě, jako nasloucháme ptáčeti, které také nezpívá nám.

Po historii Křivoklátu, po čemž jiném básník se neptá, je to beztoho věc vedlejší. Myšlenky jeho pnou se jen a jen k lásce. Ty křivoklátské lesy jsou plny vil, které zbytečně zdržují jeho, spěchajícího do hradu. Také prý bývají víly lásce lidské nebezpečny, a proto:

*Panáčku, práskej do koní,
ať už jsme lesa ze středu;
ty lesní panny hledí sem —
a s těmi já nic nesvedu.*

„Staříčkový Křivoklát“ je poetovi poetou. Na Křivoklátě sídlí Julie, a proto sídlí Křivoklát v srdci básníkově. Dal tomu výraz pěkný, plný pelu:

*Tak brzy chceš už domov svůj
si, drahé dítě, vyhledat?
Ó zůstaň ještě na chvíli —
ten já ti mohu také dát.*

*V srdci jej nosím celičký,
tvůj Křivoklát, má hezoučka;
chceš domů už? — Skloň hlavinku
na prsa má — tak zlehoučka.*

*A dřímni si — já na stráži
tu probdím — usni docela,
a až se vzbudíš, povím ti,
jak uspával jsem anděla.*

Mimo lásku pociťuje básník také přátelství. Ale to se již zase vysvětluje výše uvedenými příčinami:

*Já poznal hocha krásného,
květ v líci, moudrost na čele;
byl z hradu, měl sestřičku —
a já v něm našel přítele.*

„Trochu neštěstí a bolu sluší každé lásce.“ Také „na Křivoklátě“ se rodí elegie.

*Já volal v lesy: „Nevíte,
proč moje víčka mokrá jsou?“ —
a les mi děl, že oslepit
se daly dívkou — „okrasou“.*

*Já volal zase: „Povězte,
proč i to srdce stůně mi?“ —
a les mi děl, že bolesti
zmítaly jeho — „tůněmi“.*

*Po třetí volám: „Kdypak jen
své zapomenu Julie?“
a les mi děl, až srdce mé
si na hrob křížek „ulije“.*

Takovým písním se říká „perličky“. —

Měl bych se zmínit ještě o formě obou pěvců. Ta roste z věci samé. Goll má širší horizont, verš jeho má tedy také rozmanitý profil. U Dörfla je jediná láska činna, tedy písně různé sice síly, ale zcela stejné formy — jako zas ptáčete na větvičce. Veršem vládnou oba přiměřeně.

Snad mnohý v nynější vřavě a omrzlosti přeslechne hlasy mladých pěvců. Snad jim vytknou jakous slabost ti, kteří očekávají, že spisovatel nebo žurnalista může „napsat“ něco, co pojednou spasí celý nečinný národ. Těm odpovídá sám Goll výborně:

— — — *Mám lkát, že před časem
se v starce u nás mladí pěvci mění?
Bol, hněv kdy z prsou vypukne v jich pěni —
vln hluchých odvětíte ohlasem.
Svým pěvcům lidsky až se ozvete vy sami,
zvuk najdou Lumírův, jenž skálou hne i vámi!*

NÁRODNÍ LISTY 8. října 1874

České čtenářstvo se do Jules Verna již zamilovalo. Právě tak jako původní jeho čtenářstvo francouzské, jako italské, německé atd. — Kdyby dnešního dne vstal zase nový Sue a Dumas, nejlepšími svými romány netěšili by se výsledkům, jakých má Verne. Snad jediný Turgeněv poutá svět tak jako Verne. Úžasně rychle domohl se jmena a — peněz. Je tomu as deset let, co pisatel těchto řádků přivezl sobě první Vernův román z Paříže co jakous „literární kuriositu“, a dnešního dne dožil se román ten již vydání šestmécítmého a jeho původce je světově uznanou kuriositou spisovatelkou. Byl to román *Cinq semaines en ballon* (Pět neděl v balóně), naše obecenstvo poznalo jej péčí Matice lidu u vzorném překladu. Také poznalo již téhož spisovatele *Cestu kolem měsíce* a *Cestu kolem země* v 80 dnech, ale počet Vernových romanciérských děl sáhá již přes dvacítku a díla ta dožila se dohromady již 215 vydání!

Fantastika a milostná i jiná romantika v románu se alespoň pro tento čas přežila, román historický nemá právě nyní dosti četných a dosti šťastných vzdělavatelů, na humoristický nemívají národové a nemívá lidstvo vždy rozmaru, socialistický je v počátcích jako socialismus sám — tu přišel Verne s něčím zcela novým, s románem *cesto* nebo řekněm raděj *zeměpisným*. Ovšem pokoušeno se o román takový od obrovského sukcesu dobrého Robinsona již často, ale žádný spisovatel nepřistoupil k úloze své s takým talentem a takou *vědeckou průpravou* jako Verne, vzdor všem zkoušejícím se předchůdcům je on přec jen *zakladatelem* směru toho. Možno také, že zůstane pěstitel prodlouho jediným. Alespoň je nemožno, aby šel

někdo *zcela* směrem tímtež a nenapodoboval tím Verneho až trapně, nebo ho přímo neopisoval.

Verne je nyní 46 let stár. Narodil se v Bretoňsku v městě Nantes dne 8. února r. 1828. Měl se stát právníkem, ale brzy ho literatura „svedla“. Nejprv se pokoušel a vítězil veselo-hrami. Napsal hry *Les pailles rompues* a *Onze jours de siège* (obě jsou již přeloženy do češtiny a zadány ku provedení), které se líbily, pak řadu jiných her, bufonérií a operet, které se nelíbily. Neúspěch poslednějších jej zarazil. Verne obrátil se nyní k studiím zase, ale dle své náklonnosti, kteráž jej vedla k přírodopisu a zeměpisu. Studoval s ohromnou pílí, jeho spisy jsou nyní toho dokladem, co vše studoval a excerpoval. Když pak studie dozrávaly a se vrcholily, když výsledky jich začaly se v duchu Vernovu krystalisovat, opět se tu náhle vmísil původní talent básnický a místo spisu vědeckého vykrystalisoval se román. Neodolatelně vábný svou původností, oslňující svou smělostí, poutající svou živou, nad všechen obyčej bohatou pestrostí.

Jules Verne počal psát román cestopis. Ale jaký cestopis! Jsou to samé „*Voyages extraordinaires*“ — „cesty *neobyčejné*“, jak Verne své romány nazývá. V balónu vede čtenáře přes celý vnitřek Afriky; na železnici, lodi, koni a slonu kolem celé zeměkoule; pěšky do vnitřku, až do středu země naší; na lodi a na saních až k severní točně; v lodním stroji dvacet tisíc mil pod moře; v projektilu k Měsíci („za 97 hodin a 20 minut“) a kolem Měsíce atd. Řekněm nejen „neobyčejné“, nýbrž i nemožné. Dobře, ale čtenář, i vzdělaný, přece čte až ku konci, je napnut a věří — „proč by to konečně nemohlo být?“ V tom je umění Vernovo, že *víru* udrží. Ku všemu dá základ co nejsolidnější, on buduje na faktech, jeho výpočty jsou bezúhonný, jeho hypotheses vyvinují se přirozeně, a často nejsou ani hypothesesami jeho, nýbrž té oné authority, a Verne je přijímá s věřící tváří. K tomu jsou jeho hrdinové vždy celými hrdinami, nějakého zlomku by ovšem Verne nemohl na dosažení nadlidských přímo cílů potřebovat. Povahy nezlomné, lidé odvážní, obětující svému vědeckému cíli třeba deset životů, lidé nadšení pro

cíl svůj až k monománii, zdraví železného, vynalezavosti nevyčerpatelné, průpravy všestranné. A takové lidi Verne tedy předvádí — proč by nebyli? — uvádí dopodrobna přípravy jejich na cestu — každý přisvědčí, že nezapomenul ni nejmenšího — vede je dál a dál, a náhle i sám čtoucí vědátor neví, kde vlastně, když spisovateli hypotézy jeho vědecké, všeobecně platné, připustí, kde začíná pak nemožnost. Lásky v románech Vernových skoro ani není, je jen nadšení pro vědu, pro výzkum. Nesmírné bohatství pravých dat a názorů obdržuje čtenář hravě. Je pravda, že často Verne hraje s balvany jako s hračkami, že ukládá lidem, co by byli s to snést jen bohové, že sobě některé fyzické nemožnosti ani nevšimne, ale přes to vše překlouzne on zcela hladce, a třeba doložit, že takové nemožnosti pomáhají povídce dál nebo již ku konci, že jsou hlavně jen pomůckou vypravovatelovou a že nikdy nezmatou čtenářovu mysl, že nevnucují mu chybné vědomosti přírodopisné a zeměpisné.

Při té převážné tendenci instruktivní skoro ani nemáme práva příliš ostře se ohlížeti po ceně estetické. Tolik se musí říci, že kreslení povah je co nejurčitější a situace mnohé že bývají líčeny plasticky, sloh pak je elegantní. Ovšem nacházíme plastičnost, vypracovanost situac hlavně na počátku každého díla, ku konci málokdy. Zde již spisovatel spěchá, je vypočítavý, počítá, mnoho-li čtenář o jednom předmětu snese bez únavy — aby byl pak zas ochoten číst Vernův spis druhý. Neboť — trochu Verne spisy své přec jen „sype“. V některých, co se podrobností týče, neubrání se již leckde opakování, zvláště tam, kde příroda líčených krajin, na příklad polárních, je skoupější. Přesto budou mnohé spisy jeho oblíbeny dlouho, až padnou — se svými hypotézami. I pak ještě bude bavit alespoň smělost jich a výmysl geniální.

Čtenářstvu českému bude vítán stručný obraz všech spisů Verneových. Jen těch opominem, které v lidu českém Matice lidu rozšířila již dostatkem.

Není teď zajímavějších končin světa, než jsou ta pustá lada, ty ledové kraje polární. K severní točně je nyní zrak lidstva obrácen, obrátila jej tam rakouská výprava. Snad po prvé přiblížili se k točně té také Češi, jeden z nich tam zahynul a nedaleko mrtvoly jeho upravili soudruzi jeho „cairn“, jakž se nazývají ty nízké, v polárních krajinách roztroušené mohylky, v nichž kovové pouzdro a v pouzdře krátká povídka o historii té oné expedice polární. A na hrob Čecha Kříže dali pomníček z uhlí. Na pomníček nápis německý, do cairnu povídku německou. Příští expedice snad pomníček rozbourá, snad uhlí z něho zachová několik lidských, již si zoufajících životů. Ostatní členové rakouské expedice vrátili se živi a zdraví. Zdravější než snad členové všech posavadních expedic podobných. Výsledky srdnaté a vytrvale řízené cesty bohužel nejsou takovy, aby platně rozhodnuty byly některé otázky, pro které výpravy ty se vůbec podnikají. Neví se posud, možno-li otevřeným mořem projeti severně kolem kontinentů našich velkých, je-li tam zcela nahoře také časem volná voda, nebo věčně ztuhlá voda, nebo pevná velká země. Koráb Tegethoff zvrátil se v obrovitých ledovcích, výpravy pak další, saněmi činěné, nemohly vést ani tak daleko, jak přišla poslední výprava americká. As o jeden stupeň od točny níž než americká musila se zarazit rakouská. Ostatně dojít na severní točnu, stoupnout až na centrální její bod nebylo účelem.

Na centrálním bodu severní točny byl už muž jiný — alespoň v románu. Kapitán John Hatteras postavil tam nohu svou dne 12. července roku 1861, viz *Příhody kapitána Hatterasa*, dvousvazkový román od Jules Verna.

„Zítřka na počátku odboje vyjede briga Forward, kapitán K. Z., poručík Richard Shandon, z doků new-princských. Cíl cesty není znám!“ — Takž čtli lidé dne 5. dubna 1860 v časopise Liverpool-Herald. Což záleží v tak živém přístavě, jaký je liverpoolský, na odplutí jednoho korábu, a přece

bylo diváků a napnutosti a různých řečí až příliš hojně! Koráb se nazýval Forward — „Kupředu!“ — dobře, ale až kam kupředu? Soud zkušených námořníků zněl, že kamsi do ledových končin. Ostrý předek korábu, pravá ocelová břitva, patrně měl rozrážet ledové kry; vysoké stěžně měly patrně pomáhat tam, kde vysoké plovoucí ledovce zabraňovaly by nižším větrům přístup k plachtám; najatí námořníci byli z těch, kteří již se účastnili nějaké výpravy polární, k tomu také nesměl být žádný ženat — cesta tedy dlouhá a zajisté nebezpečná. A kdo je kapitán K. Z.? Nikdo ho neznal.

Sám poručík Shandon nevěděl ničeho. Náhle byl obdržel lístek podepsaný „K. Z.“ a v lístku dotaz, chce-li se účastnit za velmi lákavých podmínek peněžitých jisté důležité výpravy. Chce-li, že v jisté bance jsou hotovy peníze na vystavění zvláštního korábu dle přiložených podrobných plánů. Na šest let má nabrat potravin, uhlí a šatstva; lidi má najmout jen spolehlivé, zdravé, takové, kteří mají dle tělesného ústrojí svého mnoho „animálního tepla“. Shandon vezme peníze a činí dle rozkazu. *Jiný list* pak, zase anonymní, zvěstuje, že lékařem lodním bude doktor Clawbonny a týž že přijde v ten a ten den. Doktor se skutečně dostavuje, ale neví sám také ničeho bližšího, než že jde cesta na sever, že bude velmi zajímavá, a on, doktor, je také přítel zajímavých cest! Již jednou hlásil se k jisté polární výpravě, přišel tenkrát již pozdě, nyní se mu to nabízí samo. *Třetí list* přikazuje, aby na železnici byl do ošetřování vzat velký dánský kapitánův pes a zaveden na koráb. *Čtvrtý*, aby klíček od kabiny kapitánovy byl zaslán do Lubeku. *Pátý*, aby se vyjelo dne 6. dubna na počátku odboje. Další rozkazy že přijdou.

Kdo je kapitánem? Lodníci žertovně nazývají dánského psa „psem-kapitánem“. Shandon má jakous takous naději, že bude velitelem lodě, již sám stavěl, také on sám. Forward již vyjíždí z přístavu a ještě neví kam. Vtom vyskočí pes na palubu a drží list v tlamě. Další to list od kapitána K. Z., že se má plouti ke Grónsku. Plují tam, plují dál a dál,

žádné stopy po kapitánovi. Náhle nalezne Shandon na stolku kabiny své list nový, určující další směr. Buď tedy kapitán na lodi *jest*, nebo zde minulé noci pomocí ledových lad byl. „Byl zde,“ myslí si Shandon.

Jedou dále. Obrovské kry činí jim nesnáze, lada hrozí je sevřít, ledovce je rozdrtit. Jsou daleko již za poslední eskymáckou osadou grónskou, o kapitánu žádného slechu. Práce je pro lodníky nesmírna, cíl cesty není znám, požívání lihovin je jim ze zdravotních příčin zakázáno, jsou nespokojeni. A nyní se přihodí, že loď je sevřena. Strašné ledovce ji obklopují ze všech stran, hrozí spadnout na ni, již se zdá, že loď je ztracena, — lodníci běží do spižíren, aby se opili. Shandon ztrácí hlavu — vtom se ozve mohutný hlas a velí: „Každý na své místo! Rychle obrátit!“ Stroj mistr Johnson, jenž byl již dříve při podobných důležitých výpravách a zvykl poslouchání, rychle obrací, loď je zachráněna. Lodníci vyhrnou se na palubu. Z kabiny kapitánovy vystupuje muž. Je to Charry, posud prostý lodník. Vous odložil, kapitánským šatem se přioděl.

„Charry,“ volá Shandon zblednuv, „Vy...jakým právem...“

„Duk,“ volá Charry, a pes lehá k jeho nohám. „Nechť se mužstvo sestoupí, pane poručíku.“ A Charry má k nim krátkou, rozhodnou řeč. „Jsem kapitán Hatteras,“ končí.

Kapitán Hatteras, to jméno zná každý! Podnikl již výpravy na sever, vrátil se vždy sám a sám, soudruhové pohynuli. Hatteras je muž zvláštní. Podnikavý, vzdělaný, velmi bohatý. Především je Angličanem. A co také nemůže snést, že právě Angličané, pokud se týče objevování nových zemí, učinili nejmíň. Rusové, Portugalci, Italové, Francouzi učinili objevení co nejdůležitější, Angličané měli cestovatele znamenité, na příklad Livingstona, ale všichni ti jen jaksi využítkovali nálezy cizí, prohloubali je. Hatteras sobě umínil, že to nahradí. Vše že teď nasadí, aby přišel tam, kam posud nikdo, až na severní točnu. Tam *musí* být země, aby jí dal jméno anglické! Tolik věděl, že kdyby vlastním jmenem lodníky najímal, nikdo by s ním nešel.

Žil tedy již po dvě leta v Liverpoolu co prostý lodník a řídil vše anonymně. Až budou tam, odkud není snadného návratu, doufal, že poslechnou rozkazů dalších, jakž námořníci navykli.

Mužstvo sobě získá Hatteras značnými sliby peněžitými za každý další dosažený stupeň zeměpisné šířky; Shandonovu uraženou mysl nedovede ale nijak smířit, také toho Hatteras hrubě ani nedbá. Jeho myšlenky tihnou jen k točně. Přes jistou severní šířku je dle zpráv cestovatelů stále volné moře, toho chce Hatteras doplouti, dřív než ledové pásmo sevře loď a přinutí ji k přezimování. Cesta je nesmírně namáhava, Hatteras jede stále plnou parou. Jediný Johnson, který zas spatřuje končiny jemu již známé, a doktor Clawbonny, jenž ví a jehož zajímá na světě všechno, mají radost z cesty vlastní. Vstoupili také na „magnetický pól“, jenž leží značně jižněji než severní točna, totiž na 70. stupni šířky a 90. délky. Konečně nemohli dál, stáli na 78. stupni šířky, 95. stupni délky. Sem kladou geografové „pól zimní“, zde jsou zimy na zeměkouli nejtěžší — a nyní měl Forward jen as na měsíc uhlí, Hatteras byl násilnou jízdou ostatek promrhal.

Měsíc uplynul, skorbut zmocnil se několika mužů, ostatní začali k nevýslovnému žalu Hatterasovu topit lodním dřevem. Tu našel vševěda Clawbonny, že sto (anglických) mil odtud musí být ono ložisko uhelné, jež objevil zde cestovatel Belcher. „Půjdem tam pro uhlí!“ Ale Hatteras měřil ještě jednou výšku hvězd a našel, že za ten měsíc Forward odplul od Kapu Belcherova s obklopujícím jej ledem o dvě stě mil dál. „Přec se tam vypravíme!“ Vypravili se se saněmi, do nichž zapřáhli eskymácké své psy. Šli Hatteras, Clawbonny, tesař Bell a ještě jeden lodník. Johnson jmenován zatím velitelem lodě. Nepořídili ničeho. Dravá zvěř byla na chvíli pro mlhu opuštěné sáně přepadla a většinu potravin porvala. Musili nazpět. Lodník jim zhynul skorbutem. Zato vezli s sebou neznámého churavého muže, jehož byli našli vedle jiných mrtvol utlučených spadlým ledem. Muž žil, byl ale bez smyslů. A když se

blížili po strašných útrapách již k Forwardu, viděli zdaleka plamennou zář a potkali zoufalého Johnsona. Shandon byl zbylé mužstvo svedl k vzpouře. Opilí opustili loď a zapálili ji. Právě teď došel oheň až k prachárně, strašný výbuch — bylo po Forwardu.

Co dál? — Neznámý muž byl také kapitánem, a sice americké lodě Porpoise, vyslané, aby našla cestu kolem severní pevniny. Koráb byl se ztroskotal, mužstvo s kapitánem vydalo se na cestu pěší, kapitán po velkých útrapách zbyl sám. Nyní, když se poněkud vzpamatoval, zvěstoval, že rozbitý trup jeho lodě, v níž je potravin a uhlí dosti ještě na přezimování, je odtud as 17 dní cesty vzdálen, na 83. stupni šířky. Vybrali se na cestu, došli konečně tam a našli vrak i dosti zboží v něm, aby mohli přezimovat.

Nemůžem všechny útrapy a příhody zimy té zde vypisovat. K jaru ze zbytků Porpoisu učinili si lodici a dále to šlo k točně. Hatteras se byl konečně smířil i s Altamontem, kapitánem americkým, jehož dlouho měl v podezření, že také vyšel, aby našel točnu.

Konečně byli u samé točny. Viděli, jak tam, kde je vlastní její střed, stojí chrlící, plamenná sopka. Strašný vír je uchytil, a když z něho zázrakem vyletěli — nebylo tu Hatterasa u kormidla! Vlny ho byly smetly — tak blízko u životního jeho cíle!

Přirazili ku břehu. Šli za štěkajícím Dukem. — Zde ležel Hatteras, jehož byly vlny vyšpláchly na břeh. Ležel, obalen flagem anglickým, a šeptal: „Ať žije *Země královny anglické!*“ Přivedli ho k sobě, ale — šílel. Chtěl násilně se dostat až na sopku, až do sopky, kde „je vlastní ten centrální bod točny“. Jen s tíží mu zachránil Altamont život.

Nebudem vypisovat, jakými nehodami sprovázeni a jakými náhodami chráněni dostali se do Anglie zpět se šíleným, ale tichounkým Hatterasem. Našli cestou také mrtvoly Shandona a jeho soudruhů — mrtvoly svědčily, že nešťastní lidé ti byli hladem upadli až v lidožroutství! Anglické společnosti zeměpisné vrátivší se hrdiny vyznamenávaly, lid je velebil, sama královna sobě je dala představit.

Hatteras je v blázinci. Jeho procházky denní mají vždy stejný, vždy přísný, takřka magnetem předepsaný směr k severu.

Doktor Clawbonny sepsal a uveřejnil učená díla o cestě té — nečetli jste jich?

A kdyby skutečně teď se dostal někdo až na severní točnu a nenašel tam pevné země a clairnu a „vrchu Hatterasova“, řekne Jules Verne klidně: „Nu — sopka! Vystoupí z moře, zapadne do moře — to se děje přec tak často!“

3

Ne tak daleko jako kapitán Hatteras, ne až na samu severní točnu, ale přece hezky vysoko do polárních krajin vede nás jiný Vernův román: *Le pays des fourrures* — Země kožichů.

Známa společnost Hudsonsbay-Compagnie, vedoucí v obrovských rozměrech obchod v kožešinách, má po severní Americe sílu agentů a celých osad, jež jsou jen proto, aby pravidelnými velkými hony a obchodem s divochy (od nichž se kupuje zboží na záměnu) sháněli sílu kožešin drahých a vzácných pro trhy celého světa. S anglickou společností tou závodí Francouzi a také Rusové, huňatá zvěř v zabraných krajinách řídne, je potřebí zajít sobě dál a dál na sever. Fort Realiance je takovou vysoko posunutou srubní osadou, s četnou mysliveckou obsádkou; z fortu toho má ale vyjít nyní expedice ještě mnohem dále na sever a vyhledat tam nový střed pro honby. Komandantem výpravy té, sestávající as z desíti osob, určen poručík Jasper Hobson.

To by byla výprava čistě obchodní a takového prostého realismu Jules Verne netrpí. Jak praveno, Jules Verne potřebuje osob nadšených pro vědu, pro výzkum. Proto se k výpravě Hobsonově připojuje se svou průvodkyní Madge předně anglická cestovatelka slečna Pavlína Barnettova; byla již v horkých pásmech rovníkových, chce

teď seznat také pásma ledová. Pak jde ještě někdo s sebou, řekněm třeba, že „komik té společnosti“.

Před vyjitím expedice sedí jednou ve velké světnici fortu Realiance všechny čelnější osoby pohromadě, při vesele praskajícím ohni, při punči a pudingu. Tu se bije mocně na vrata. Strážník otevře a do dvora vletí saně se psí šesti-spreží. Jeden z jednatelů Hudsonsbay-Compagnie sleze ze saní a sundá vak z nich. Z vaku vyndají uvnitř budovy pak zmrzlého člověka. Trou ho, namáhají se až do druhého dne, konečně otvírá oči.

„Jsem zde ve fortu Realiance?“

„Ano.“

„Odejel již poručík Jasper Hobson?“

„Neodjel.“

Zmrtvýchvstalý spokojeně si oddychne, pak zase hned zavře oči a spí po několik drahných časů klidně dál.

Ten pán je prosím mistr Tomáš Black, slavný hvězdář z Londýna. Za půldruhého roku, někdy v červenci, bude zvláštní úplné zatmění slunce. Ale úplné jen pro jisté končiny, právě pro ty severní, až na onom stupni, až na kterém dle rozkazu má se usadit Jasper Hobson. Hudsonsbay-Compagnie ochotně v Londýně svolila, že smí mistr Tomáš Black s sebou. A Tomáš Black šel, aby v památný den zatmění zkoumal zvláštní, pokrajní světelné výstřelky slunce, je popsal a stal se slavným.

Ostatně, mistr Black není přes všechnu vědu přece hrdinou románu; na konci druhého svazku spočítejte na příklad všechna památná, jím pronešená slova, je jich sotva padesát. Figuřička působivá, ale tuze moc trpná. Hlavními osobami jsou a zůstávají výpravy té komandant Jasper Hobson a její „kytička na klobouku“, sličná Pavla Barnettova.

Výprava se vydá konečně na cestu. Cíl je znám, zeměpisný stupeň udán. Někde tam se Hobson se svými usadí. Mají všechno s sebou, čeho potřebí k honbě i na obranu, čeho k stavbě pevného srubu, a potravin mají na dvě leta. Ani by nebylo potřebí takové zásoby. Neboť k příštímu jaru vypraví se za nimi bohatý dodatek a takž se stane kaž-

dého roku. Mistr Black má, to se rozumí, veškeré své hvězdářské nástroje.

Cesta je dlouhá a velmi obtížná. Konečně přestoupili určený stupeň, kde na mužstvo čeká dvojnásobná mzda a na mistra Blacka znamenité sluneční protuberance. Usadili se u moře na divném kousku země. Jakýs poloostrov památ-ného povrchu a prapodivných břehů; na širokém rozhrání ke kontinentu stojí mohutná činná sopka, všechny nepra-videlnosti země i moře jsou tedy nejspíš vulkanického původu. Ale ku osazení se myslivců je tu půda velmi výhod-ná. Malé lesíky, poskytující dostatek dřeva na stavby, huňaté zvěře všeho druhu dost, poblíž obydlí jezero se sladkou vodou, malá říčka atd. Jenže nejspíš bude osídlení se spojeno s boji. Přichází se na stopy Indiánů a Eskymáků, sejdou se tu také s myslivcem Francouzem. Třeba opatrnosti, a především třeba pevných, vysokých srubů a mohutných palisád.

Hony se daří, polárních zajíců, lišek modrých a bílých, hranostajů, pižmových potkanů a bílých medvědů po-střílí se hojně, sklady Hudsonsbay-Compagnie se plní. Poz-ději, když nastává zima, kopány jsou pastě. Při kopání tom ukázalo se totéž, co již při zarážení srubů a palisád, — nějaký sáh pod povrchem je dole samý čistý led. Dobře ale, že učinili sruby své tak pevné. Přišla zima, sníh vyrovnal veškerou vřkolní půdu do výšky palisád, náhle je obydlí napadeno stádem vyhladovělých obrovských medvědů. Do-bývají se na bydlitele střechou, již to má přijít k srážce sekyrou a nožem — vtom zaduní strašný hrom, země se třese, jako by se roztrást měla, s děsným řevem ubíhají medvědi pryč.

Nastává jaro. Byla-li krajina ale dříve již ve mnohém ohledu podivná, nyní je ještě podivnější. Na březích není na příklad pražádného příboje a odboje moře. A sopku polkla země nadobro!

Noví osadníci žijí teď život nad očekávání klidný. Nikde divoši, nikde francouzští honci. Ale také slíbená dodatečná výprava nepřichází v určený čas, aby přinesla nových zá-

sob a odvezla nahromaděných kožešin. Něco se jí přihodilo. Ale zásoby stačí dobře ještě přes celou příští zimu, nač se tedy zbytečně starat.

Blíží se oznámené zatmění slunce. Mistr Black nemluví slova a čeká. Konečně je vypočtený den zde. Mistr Black postaví svůj přístroj na návršku, celá osada čeká kolem něho. Hodina přišla, měsíc se vsouvá mezi slunce a zemi. Napnutí je nesmírné. Již je slunce pokryto do čtvrtiny — již do polovice — ještě kousek dál — vtom jako by měsíc klesal — zatmění ubývá — zanedlouho směje se slunce zas na celé kolo a zrovna do očí zkamenělého mistra Blacka.

„Vy jste mne oklamal,“ řve vyjevený hvězdář. „Nejsme na určitém stupni.“

„Je-li nějaké oklamání,“ odpovídá klidně Hobson, „spáchal jste si je sám. Vždyť jste měřil sám také výšku a šířku.“

Black měří výšku slunce a obzor — jsou o dva stupně dál, než kde se vloni byli usadili!

Co se stalo! Hobson byl již dávno věc poznal, ale mlčel, aby neznepokojil ostatních. Poloostrov nebyl ničím jiným než obrovskou *ledovou krou*. Snad před věky byla hozena ku pevnině a přimrzla. Nasadila se na ní prst, zakořenil les, usadilo mělké sladounké jezírko. Strašné zemětřesení, jež zachvělo zemí a vzduchem při boji s medvědy, přelomilo led, a když nastalo jarní tání, odloupla se kra od pevniny a zahoupala do moře. Proto „zapadla“ sopka, zůstavší na pevnině, proto nebylo příboje ani odboje, neboť kra zdvihala se a klesala s mořem. Proto nepřišla dodatečná výprava, divoši atd. Proto zmizeli medvědi dříve zde tak hojně a zbyl tu náhodou jen jeden, vězeň jako ostatní zvěř i lid. Vyhýbal se lidem, byl teď bojácný.

Blackovi do toho všeho nebylo nic. Nemluvil-li dříve praničeho, byl teď jazyk jeho hotový kámen. Jen když se podíval na Hobsona, byla v pohledu výčitka, že Hobson ulomil poloostrov z jakési vnitřní své špatnosti nejspíš sám, a když pohlédl na Pavlu, bylo v oku zřetelné: „Proč jste dýchala! Vy jste odfoukla poloostrov z toho místa, kde bylo tak krásné zatmění!“ Ostatní mlčeli skoro také. Jen Hobson

s Pavlou rozmlouvali upřímně a srdnatě o nastalém nebezpečí. Myslivci podřízení jako by byli o ničem ani tušení neměli. Věděli vše, ale mlčeli, byli stateční.

Kam teď přijdou!? Zanese-li je proud mořský k severu, přimrznou zase na zimu, a pak se dostanou snad saněmi po ledu zas k lidem. Zanese-li je k jihu, roztaje kra a propadnou se do moře. Hobson počítá pečlivě, kde se nalézají a jak postupují.

A nyní vládne Jules Verne co mistr romanciér. Nyní je vypravování jeho tak napínavé, tak plné velkých romantických, a přece přirozených událostí, že čtenářova dychtivost roste každou řádkou.

Strašné bouře zmítají plovoucím ostrovem. Jedna z nich žene je k americké pevnině až na dostřel, zas je ale odtud odnáší. Sladké dřívě jezírko je náhle slaným, našlo si již spodem spojení s mořem. Kopou-li myslivci do země, propadají se do vody. Jednou propadne se docela celé obydlí a tři dny musí zbylí pracovat, než se dostanou k Blacku a Pavle napolo již utonulým.

Náhlá bouř ulomila půl ostrova.

A teď je chytil mořský proud a nese je neuprositelně k jihu.

Sestavili si jakýs útulek, půl vor a půl loď. Nejbližší noci ulomila bouř zase kus ostrova a s ním odnesla spásnou archu.

Ledovce urážejí další lada.

A již je jen kra tak velká, že sotva na ní mohou směstnat se všichni. Postavili si malý stožárek, upravili nuznou plachtu, aby kry užili alespoň ještě pro nějaké hodiny co voru. Tepla přibývá, kra se rozežírá. V dálce se objevuje ostrov. Jsou k němu hnáni, ale kra rozplývá se velmi rychle, nevydrží. V tom velí Black, posud němý: „K čerpadlu!“ Vodí ústí čerpadla po kraji kry, prudce odváděným vzduchem led po krajích zas tuhne.

Práce nesmírná — břeh ale přichází blíž a blíž — poslední zahoupnutí a vlny mrštily krou na břeh. —

Jsou na jednom z Aleutských ostrovů. Ani jediný nezahynul!

Hobson vrací se odtud korábem do Ameriky. Black a Pavla do Anglie. Pavla slibuje Hobsonovi, že přijede zakrátko do Ameriky zas, — ti dva sobě již rozumějí.

Také Black slibuje najisto, že přijde zas. Budeť tam brzy zas zatmění podobné — již za dvacet let.

4

Až do samého středu naší zeměkoule — také hezká cesta! Zcela neobyčejná a zajisté velmi poučná, povážíme-li, že lidé, i nejučenější a nejzkušenější, znají teprv as dvanáctitisícátou část radia naší zeměkoule, čili číselně $1/12\ 000$. Tu cestu vykonal Němec Lindenbrock, profesor geologie na Johanneu v Hamburku, bydlící tamtéž v Königstraße, č. 19. Stalo se roku 186(0?), jakož to popsal Jules Verne v románu *Voyage au centre de la terre* — mimochodem řečeno v jednom z nejlepších románů svých, ba snad v nejlepším.

Lindenbrock je ovšem prazvláštní zas člověk. Co profesora geologie ho to dopaluje, když musí žákům sdělit některé vědecké, žárlivě ukryvané pravdy; co lingvista zná as tisíc jazyků, nářečí a podřečí, z něhož ostatní svět nemá výtěžku pražádného; co sběratele kněh těší ho jen kniha taková, kterou nedovede přečíst. Dne 21. května zmíněného roku přinesl si od antikváře spis dosti vzácný. Je to *Heimskringla*, epická báseň o králích islandských, sepsaná v dvanáctém věku „Homérem severu“, jehož jméno Snorri Sturluson. Jak přišel domů, ihned zavolal Axla, synovce svého, aby se potěšili společně ze vzácného rukopisu. Dle vepsané poznámky patřil rukopis ten kdys slavnému alchymistovi a cestovateli islandskému, jehož jméno Arne Saknussem. Přeškoda, že z důležitých děl učence toho nezachovalo se nám praničeho, bylť Arne Saknussem duševního znamení svého „kacíř“ a jeho díla jsou v Kodani spálena r. 1573.

Když se tak synovec a strýc Heimskringlou probírali, vypadla náhle pergamenová cedulka — profesor Lindenbrock jako sokol po ní. Zdvihl ji — runy! Nordické runy,

napsány bezpochyby tím kacířem. Což o to, číst runy! Lindenbrock se v nich znal jako v švábské abecedě, ale zde — prokletá náhoda, jednotlivou runu poznal arcí každou, ale dohromady nevybral ani slůvka z nich!

Teď zalomcovala profesorem zimnice učencův. Neobědval a studoval cedulku. Nevečeřel a studoval. Nespál a zkoumal. Také ostatní v domě neměli obědovat, neměli spát, pokud nebude věc rozluštěna. Diktoval Axlovi runy ty v tom, v onom pořádku. Dle poměru samohlásek k souhláskám poznával, že tu nejsou slova nordická, nýbrž románská. Ale jakého jazyka? Když nepsal Saknussem islandsky, psal co učenec zajisté latinsky — ale *co že* zde psal latinou? Když nekladl Saknussem písmenu *vedle* písmeny, což jest pochopitelnější, než že je psal *pod* sebe — „Axle, sepiš ty runy dle toho v slova!“ — stalo se, a na profesora zeje řada písmen zase bez smyslu. Profesor vyrazí z domu a bloudí dlouho městem zoufalý.

Mezitím se dostal Axel také do zimnice, ale zlostí. Škubne svým nejnovějším, dle profesora návodem učiněným sepsáním. Je rozpálen, věje si papírem chlad — vtom, jak tak papír se kmitá dopředu a dozadu, zdá se mu, že slova se doplňují, že čte slova latinská jako „craterem“ a „terrestre“. Sláva, klíč je nalezen. Bystrý Lindenbrock měl pravdu, je to latina, jsou slova psaná písmena pod písmenou, ale pak se to musí číst ještě *nazpět*. A Axel četl: „In Sneffels Yoculis craterem quem delibat umbra Scartaris Julii intra calendas descende, audax Viator, et terrestre centrum attinges. Kad faci. Arne Saknussem“ — což znamená po česku: „Sestoupíš-li, cestovateli smělý, do toho jícnu sopky Sneffelsu, jejíž líbá stín Scartarisu v posledních dnech měsíce července, dojdeš až do středu země. Což jsem vykonal já. Arne Saknussem. „Jöcul“ se jmenuje po islandsku sopka, „Snäfields“ jmenuje se jedna ze sopek islandských, „Scartaris“ jmenuje se jeden z vrcholů sopky té. Axel ví dobře, kdyby rozluštění své sdělil profesoru dnes, zítra že jede profesor na Island a zkusí tu nesmyslnou cestu; umínil sobě tedy, že pomlčí jako hrob.

Profesor konečně se vrací domů, stále nenajvýš rozčilen. Teď se spustil do toho, z písmen pomocí algebraických formulek vyvést rozmanitá skupení. K tomu přihlíží Axel klidně. Jen z dvaceti písmen, to ví, lze udělat rozmanitých těch skupin již 2 quintilóny, 432 quadrilióny, 902 trilióny, 8 miliard, 176 miliónů a 614 000 — a zde na cedulce je písmen tolik!

Konečně zdá se již, že Lindenbrock šílí. Tu se Axel přece slituje a poví, co ví. Lindenbrock zavejskne. „Ráno upravíš můj a svůj vak, za tři dny pojedem!“

„Můj vak také?“ běduje Axel.

„Ano, máš být účastníkem slávy mé!“

Ale Axla ani nenapadá, aby se stal takto slavným. Hledí profesoru činit všemožné námitky. Každou námitku profesor hravě odbývá. Zvláště tu, že vnitřek země je zajisté tekutý. Již prý Humphry Davy, slavný chemik anglický z konce minulého věku, dokázal opak. Kdyby byl vnitřek tekutý, podléhal by vlivu měsíce právě tak jako moře, měl by příboj a odboj, a my bychom cos podobného na povrchu musili cítit.*

Profesor Lindenbrock má neť Markétku. Hezkou, to se rozumí. A do té je Axel zamilován. „Jak slavným budeš,“ praví Markétka k milenci. „Až se vrátíš se slávou, budeš mužem mým.“ To rozhodlo nad osudem Axlovým.

Profesor spěchá s přípravami, neboť nesmí se zameškat nejbližší odjezd dánského poštovního parníku na Island. Nezapomíná přece na nic, čeho ku zvláštní výpravě té je potřebí, na žádný nástroj vědecký, ne na zbraně, na provazy, na potraviny atd.

Již jedou do Kodaně, již sedí na korábu Valkýrie, již jsou v Rejkjavíku, hlavním městě islandském. Ani zde se nepozdrží. Jen tak dlouho, aby se profesor přesvědčil, že také zde není žádného opisu z děl Saknussemových, což je profesoru ovšem nesmírně vhod, i aby si najali vůdce a nosiče. Islandan ten, Jan, je nachlup tak, jak ho profesor

* Ku podivu: známý učenec Falb právě teď tím vlivem měsíce, právě tím příbojem a odbojem uvnitř země vysvětluje a vypočítává zemětřesení!

a — Verne potřebují. Silný, odvážný, malomluvný, poslušný. Najmou si koně — dále k Snäfieldsu!

Již jsou nahoře na vrchu. Nová nesnáz! Slunce je zahaleno po celé dny. Nevyjasní-li se, je rok ztracen, neboť pak nevědí, který ze z tří vyhaslých jícnu naznačí vrchol Scartaris, a nazdařbůh se spustit do některého, toť přece neradno. Tu konečně nová měsíční čtvrt roztrhne závoj a dne 28. července, zrovna o polednách, dotýká se stín Scartarisa jícnu prostředního. Tedy hned dolů! Napřed hodili velký vak věcí dolů, které až tam snad budou k potřebě, pak lezli za pomoci provazů, jež otáčeli kolem každého výstupku skalního, sami z výše. Kvečeru po strašném namáhání byli konečně na dně mrtvé sopky. Zde upravili si večeri a ulehli. Vak napřed hozený byl tu dole.

Druhého dne měli tedy dál. Ze dna sopky šlo více jeskynních otvorů dále, avšak kterýže je pravý a vede ke středu země!? Konečně našel profesor na jedné stěně písmeny runské, značící „A“ a „S“ — veleben buď Arne Saknussemm!

Den dva dny, týden, dva tři týdny cesty chodbami více či méně příkrými, cestovatelé jsou již daleko pod širým okeánem. Horka valně nepřibývá, ale náhle došla voda. Axel užívá každé příležitosti, aby připomenul návrat. Ale profesor jde dál, Jan mlčky před ním, Axel, jehož profesor propouští, přec kráčí za nimi. Tu slyší všickni jakýs hukot, patrně to za skalní stěnou teče spádná řeka vedle nich. Na místě, kde hukot její je nejsilnější, zakopne se Jan dlátem a motykou do kamene. Náhle vyrazí silný proud vařící se vody. „Však ona vystydne,“ míní profesor klidně, „běh její musí nás přirozeně vést dál a dále dolů. Půjdem stále podle svého potůčku a nebude víc nouze o vodu. Nazvem jej ‚potokem Janovým‘!“ Janem to vyznamenání málo hnulo.

Šli zase dále. Tu se přihodilo Axlovi, že se ztratil od ostatních. Volal — žádná odpověď. K tomu mu, při pádu, zkazila se svítilna jeho, byl ve tmě. Hodiny mýjely, Axel hmatal sem tam; již si zoufal. Vtom zaslechl hlasy strýce

a Jana. Ozval se jim, ale byli daleko od sebe a nevěděli, kudy rozmanitými chodbami k sobě. Dvacet sekund potřeboval zvuk, než doletěl. Byla to zvláštní akustická náhoda, že zvuk vůbec docházel. „Jen hled' dál přijít dolů, jsme zde v jeskyni, do níž se otvírá mnoho chodeb, jistě také ta tvá,“ velel strýc. Axel tedy lezl dál dolů. Náhle ztratil půdu pod nohama — zároveň všechny smysly své.

Když přišel zas k sobě, byl ve velké jeskyni. Pobitá hlava jeho byla obvázána, ležel na měkkých přikryvkách. Spatřil strýce a Jana. Jeskyně byla jakoby šerem denním osvětlena. Otvorem jejím vcházel čerstvý vzduch, jakoby sláný z moře. A když vyšel se strýcem ven, bylo to skutečné moře. Zde, tak daleko pod povrchem!

Zázrak na zázrak! Moře a světlý den, ale světlo jakéhos elektrického původu, šeré trochu. Po březích obrovské lesy — ze šampiňonů třicet až čtyřicet stop vysokých, les jakoby samé obrovské paraple. Pak zas les kapradin, velkých jako největší naše jedle. Pak celé hřbitovy kostí z předpotopních zvířat, mastodonů, dinotherií a podobně. „Moře Lindenbrockovo“, „Přístav Markétčín“, ta jména zůstanou provždy! Moře má také odboj a příboj — podivuhodno!

Zde ovšem nemohou zastavit, zde není ještě střed země. Jan sroubí pevný vor, ze „surtanbranduru“, fosilního to naplaveného dřeva, půl kámen, půl dřevo. Na moře s plachtou a kormidlem! Na cestě vyloví profesor rybu — je slepa. Když jednou spustil kotvu, sotva že ji pak s velkým namáháním dostal zas ven. Byla zkroucena a do ní vtisknuty obrovské zuby. Vzbouřil tím obyvatele mořského dna. Náhle nedaleko voru vše se hemžilo nestvůrami. Zde had, tam želva čtyřicet stop velká, tam zas ještěr. Konečně se ukázalo, že vše to dohromady jsou jen zvířata dvě. Bylo by po cestovatelích, ale zvířata ta jsou sobě nepřátelská. Ichthyosaurus se zuby jako krokodýl, hlavou ještěra a hubou obrovité svině, v níž krvavé oči každé jako lidská hlava, pustil se do plesiosaury, hada to pod želví pokrývkou, s krkem labutím, třicet stop dlouhým. Tvory předpotopní, o jichž tvaru a veli-

kosti soudí přírodozpytci jen dle skrovných nalezených zbytků kostí, viděli cestovatelé naši tedy na vlastní oči živé. Plesiosaurus podlehl.

Chytila je ukrutná bouře. Ohnivá elektrická koule tančila po voru, magnetisovala vše a hrozila záhubou. Konečně byli vrženi na břeh.

Profesor dívá se na kompas — jsou po čtrnáctidenní jízdě tam zas, odkud vyjeli; měli by být někde pod Středomořím, a jsou zatím tedy zas někde jen pod severním Skotskem. Elektrická koule byla kompas totiž zkazila. Na to ovšem profesor nepřipadá, Jan musí vor upravit znovu, podniknou znovu svou cestu přes moře. A přec jim to zde připadá jinaké! Procházejí se břehem. Vcházejí do skutečného listového lesu, zde vidí — pasoucí se stádo mastodonů, užírající celé obrovské větve. A obrovité stádo to pase živý člověk — člověk to předpotopní, quaternární, dvanáct stop vysoký, s hlavou jako bývol! Nezpozoroval jich, utekli. Poblíž voru nalezají starý zrezovatělý nůž. A tu, u vchodu do jakés jeskyně, zas vidí na balvanu profesor vyryty písmeny „A. S.“ Tudy tedy ku středu země!

Avšak hned u vchodu balvan obrovský zamezuje další cestu. Ten se sem nějakým otřesením země dostal teprv po Saknussemmu, musí z cesty! Navrtají balvan, naplní otvor střelným prachem, pak se utekou na svůj vor, aby netrpěli výbuchem. Výbuch je strašný, náhle se břeh rozevře, moře vtéká do jeskyně a strhlo vor s sebou.

Proud široký, neodolatelný nese je dál a dál, nekonečně dlouho. Pak najednou cítí, že jsou nešeni a tlačeni do výše. Horka přibývá, již není k snešení více, žízeň přitom až k zoufalství. Kolem šlehají plameny, hoří po stěnách síra. Jsou v sopce pracující k výbuchu.

Konečně je sopka vymrští ven. Jan je tu zachytí, padli by přes strašnou sráz dolů. Rozhlížejí se, vidí, že jsou zas na povrchu země, vidí na nebi zářící slunce a na zemi — palmy a vinice. Nalezají se na ostrově Stromboli u Sicílie!

Ostrováné přijímají je vlídně, myslí, že otrhaní, zmoření ti lidé jsou z nějakého rozkotaného korábu. Pověrečným

těm Italům ovšem naši cestovatelé nesvěřují ničeho o své cestě zázračné.

Ti usednou na nejbližší koráb a jedou domů. Markétka si vezme Axla, profesor má po celém světě slávu, slávu nesmírnou.

Jules Verne je spravedliv jako česká pohádka. Ku konci odmění své cestovatele vždy slavně — „byla hostina a stříleli z hmoždířů. Do jednoho z nich nabili také mne“ — atd.

5

Není snad v přírodě pro nás Čechy nic poetičtějšího než moře. Tím, že jsme mu vzdáleni, stává se nám už báječné. Proto třeba se divit, že nakladatelé čeští nepodávají dychtivému čtenářstvu častěji spisy o moři jednající, hlavně romány námořské a přímořské. Mezi nimi vyniká již zase jeden z románů Vernových *Vingt mille lieues sous les mers* (Dvacet tisíc mil [vykonaná délka cesty] pod mořem). Spis tento dotýká se skoro všech zraků i přízraků mořských, vede do moří skoro všech, nad i pod povrch jejich, seznamuje nás se všemi hlavními obyvateli slaných vod, a přitom vine se povídka jak nanejvýš romantická, tak poutavá.

„Zajisté ještě nikdo nezapomněl,“ tvrdí Jules Verne v bezpříkladné smělosti své, „že roku 1866 přihodil se zjev přírodní, nevysvětlitelný, posud nevysvětlený.“ Námořnictvo celého světa bylo vzrušeno. Všichni kapitáni a majitelé lodí, ano i vlády všech dílů světa věnovali zjevu pozornost svou. Mnohé lodě byly na vysokém moři spatřily předmět obrovský, dlouhý, přiostrělé formy vřetenovité a někdy světélkující. Přehnané pověsti tvrdily, že předmět ten je půl hodiny cesty široký a půl druhé dlouhý. Plavci jej často měli za skalisko, v námořských mapách podivuhodným způsobem nepoznamenané. Ale náhle skalisko zase mizelo před očima plavců. A někdy vychrlilo náhle mohutné dva proudy vody do výše jako velryba. Měli tedy pak za to, že to mořský savec nevídané dosud obrovitosti.

Avšak nesmírně nebezpečný! Stalo se, že za noci srazily se s ním lodě velké a utrpěly značné pohromy. Připisováno mu, že způsobil troskotání všech korábů zmizevších způsobem nepovědomým. Bezpečnost námořní byla valně ohrožena.

Nepřátelský savec musil být zničen. Přední na to pomyslili Američané. Vypravili a ozbrojili obrněnou fregatu Abraham Lincoln, s kapitánem Faragutem. Na tu byl také pozván Francouz Arronax, profesor na museu v pařížském Jardin des Plantes, který náhodou meškal v Novém Yorku a v učeném článku byl dokázal, že záhadný savec musí býti obrovský narval čili jednozubec mořský. Arronax vstoupil na Lincolna i se sluhou Conseilem, opět vzorem oddaného sluhy. Z ostatních osob na fregatě vynikal Faragut, který v zmíněného narvala věřil jako v sebe sama, pak Kanádčan harpunář Ned Land, který měl kyrem svým narvala odpravit.

Přišla zpráva, že spatřen narval zase, a sice v Tichém okeánu — rychlost jeho byla taktéž úžasna. Lincoln vyplul. Musil dolů až k úžině Magellanově, pak zas vzhůru do Tichého okeánu. Zajisté že jen pouhá náhoda mohla jej svést s narvalem. V zimničním napnutí, za prvé pro důležitost honby, za druhé pro prémii, určenou tomu, kdož první narvala spatří a ohlásí, hleděla veškerá obsádka po obzoru lodě. Dlouho jezdil Lincoln sem tam, již byli všichni unaveni a rozmrzeni. Konečně spatřil narvala Ned Land, pozdě již navečer.

Tam leželo obrovské to, as dvě stě padesát stop dlouhé zvíře. Obrovské dva sloupy vody vyrážely se strašným rachotem z nozder jeho, ocas jeho mrskal vodu v nebezpečný vír, tělo svítilo oslňujíc z jistého bodu. Patrně náleželo zvíře mezi tvory mlunné a při své velikosti mohlo zasadit elektrické rány silnější blesku. Fregata musila se mu blížiti jen opatrně. Narval jako by právě byl bojechtivý. Objížděl Lincolna kolem dokola, odplaval dále, náhle se vrátil bleskovým letem — zase zarazil, vlastně zhasnul dvacet kroků od lodě, a v okamžiku nato byl podjel na druhou stranu lodě. Pak se ztratil.

Druhého dne objevil se as hodinu cesty od Lincolna vzdálen. Kapitán Faragut byl nyní odhodlán narvala pronásledovat. Dal vytopit parní stroj. Avšak všechno pronásledování bylo marné, narval byl rychlejší než parolod'. Pára hnána již na stupeň nejvyšší, narval byl ještě rychlejší. Když přišli mu jednou dosti blízko, vypáleno dělo. Kule uhodila do savce a — odrazila se. Celý den pronásledovali narvala, až do večera. Narval teď snad usnul. Ležel nepohnutě na povrchu, mlunné jeho světlo tiše zářilo. Blížili se opatrně, již byli u něho a Ned Land mrštil po něm kyrem. Kyr jen jako by zazvonil, ale v tomtéž okamžiku vy-chrlil narval dva proudy vody na palubu a vrazil do fregaty.

Proud smetl Arronaxe do moře. Profesor se potopil, ale co dobrý plavec byl brzy zas na povrchu. Viděl temnem, že Lincoln co neurčitá černá masa v dálce mizí. O narvalu ani památky. Profesor plaval až do umdlení, již by byl utonul, když tu k němu připlaval hledající ho Conseil. Sluhu nebyla voda smetla, on skočil dobrovolně za pánem! Pomáhali si střídavým plaváním. Již umdlávali zase oba; volali o pomoc — vtom jim odpovídá zcela zblízka hlas Ned Landův. Plovou za hlasem. Ned Land jim podává ruku a oni vystupují na nějakou pevnou vyvýšeninu. „Narval?“ — „Ano, ale je ze železa,“ odpovídá Ned Land.

Všichni tři se drží železného, pevně zadělaného jakéhos kruhu, aby šlehající vlny nespláchly je zase do moře. Již se rozšeřilo ráno. Jsou na povrchu jakéhos železného, podvodního korábu. Najednou se odvírá příklop; z vnitřku vylézá člověk, ale spatřiv tři ty cizince, náhle zase zmizel. Po chvíli vystouplo osm zakuklených mužů, chopili se našich tří známých a snesli je rychle dolů. Unešení nalezali se v tmavé místnosti. U koho? Patrně tu nový druh mořských loupežníků.

Náhle ozářena místnost oslňujícím světlem shora. Odevřely se dvěře a vstoupili dva mužští. Jeden postavy vysoké, pánovité, očí velkých a jasných — patrně kapitán, druhý menší, snad důstojník jeho. Mluvili mezi sebou jakýms jazykem zvučným a ohebným, ale naprosto nesro-

zumitelným. Nicméně poznal Arronax, že se tážou. Nazdařbůh vyprávěl vše po francouzsku — zůstali nepohnutě chladni, nerozuměli mu. Nato spustil Kanadčan anglicky — nerozuměli. Flamán Conseil německy — nerozuměli. Teď Arronax zas latinsky — nerozuměli. Mlčky odešli.

Sluha přinesl jídlo. Ano jídel více, velký jich výběr a některá tak zvláštní, že nebylo lze určit, jakého jsou druhu. Ale všechna výborná a krytá krásně broušenými skleněnými příklopy. Elegantní příbory vesměs z nejlepšího stříbra a na každém kuse vyryto „N“ a „Mobilis in mobili“ („pohyblivý [koráb] v pohyblivém“).

Po celý den a noc a zase do půl dne nepřicházel nikdo. Pak přišel kapitán a začal po francouzsku: „Rozuměl jsem vám ve všech jazycích vašich dobře, mluvímť jimi všemi; ale chtěl jsem studovat povahu každého dle způsobu vypravování. Pak jsem potřeboval čas, abych sobě vše rozmyslil. Zvěděli jste, o čem jste zvědět nikdy neměli, o existenci mého korábu Nautilus. Zůstanete na lodi volni, ale setrváte na ní až do svého skonání.“

Vězni až do smrti!

Různě působilo vězeňství na naše tři osoby. Ned Land strojil stále vzpouru nebo pomýšlel na útěk; Conseil byl tichý, neboť samo sebou se rozumělo, kde pán, tam že také jeho sluha; a profesor Arronax — ten byl někdy, upřímně řečeno, rád, že se nalezá na Nautilu. Bylť sám vydal slavný spis „Tajnosti velkých podmořských hlubin“, aniž by ovšem hlubiny ty byl navštívil, a teď žil v nich osobně a viděl tajnosti jich vlastníma očima. Když se vžil do života na Nautilu, bylo mu skoro teskno při pomyšlení, že by musil jej opustiti dřív, než zví a sezná všeho. A jakž byl zajímavý ten Nautilus sám, jakž jeho kapitán, jehož jméno „Nemo“!*

Loď byla stavěna mistrovsky. Přepevna, tak mocně každému zevnějšímu tlaku odpírající, jako by byla jediným masivním špalkem. K tomu podlouhle štíhlá jako vřeteno, a tedy pro plavbu výtečná. Naplňováním jistých dutin

* Slovo latinské, po česku „Nikdo“.

lodních vodou mohl Nautilus snést se až na dno mořské, vyprázdněním povznést zas až ku povrchu. Pohyby lodě byly nesmírně volny a rychly, byť Nemo našel posud ostatnímu lidstvu neznámou dynamickou sílu elektřiny. Při rychlosti té byl mocný ocelový zob, v nějž vybíhaly konce Nautila, strašnou zbraní, jediným nárazem silným mohl Nemo rozpoltit sebevětší nepřátelskou mu loď. Vše se dělo elektřinou na Nautilu, svícení, topení i vaření. Nautilus byl uvnitř co nejpraktičtěji a zároveň co nejbohatěji upraven, jen kapitánova jizba byla až kasárnicky jednoduchá. Na lodi nalezalo se bohaté mořské museum, v němž na příklad perly nezměřitelné ceny. Zevnější kovové stěny salónu mohly se odšoupnout, pak bylo vidět moře, jeho obyvatele a rostliny, ozářené buď vnikajícím světlem denním, buď elektrickým světlem Nautila. Akvárium tedy nejvelkolepější a nepřekonatelné, jenže „zde jsou zavřeni ti, kteří se dívají“, jak Arronax pravil.

Jak loď, tak byl její kapitán zajímavý. Za dlouhého pobytu a častého styku s ním přec Arronax nevyzkoumal, čím byl Nemo dříve, než se stal podmořským bludcem, a co ho přimělo k oddělení se od lidstva. Loupežníkem nebyl. Někdy jevil srdce měkké a chránil život lidský, někdy zas ztroskotal některý koráb i s mužstvem. Patrně činil tak z politických i osobních příčin, byť ho („Ten národ prokletý!“ volá jednou Nemo — ale který to národ?) připravili „o otce i matku, ženu i děti, čest i vlast“. Ani toho nevíme, jaké národnosti je on a soudruhové jeho, ba ani, kolik že soudruhů těch je na Nautilu. Vše se tu děje způsobem nezvyklým, tajuplným. Mají také zvláštní svou řeč, již není lze rozumět.

Profesor Arronax rozplývá se blažeností. Vidí skutečné zázraky a vědátorské srdce jeho rozbušuje se nadšením den co den. Nemůžem podrobně sledovat všechny cesty Nautila, ale již běžný jich přehled rozvinuje před námi pravé panoráma. Zachyceni v Tichém okeánu poznávali co nejdůkladněji nejprv všelike podvodní krajiny moře tohoto. Pak stráví naši tři vězňové několik dní na pevné zemi. Byť

náhle a mimovolně Nautilus v průplavu mezi koralovými ostrovy najel na skálu a zůstal sedět. „Nehoda! A značná?“ táže se Arronax. — „Nikoli,“ odmítá Nemo chladně, „pouhá příhoda! Za čtyry dny nás příboj vyzdvihne.“ S dovolením kapitánovým vezmou profesor a soudruzi kocábku Nautila a jdou na hon do palmových lesů. As tři dny honí vesele, pak, když poblíž břehu zase k jídlu zasedají, jsou přepadeni divochy. Ještě že unikli na Nautila. Ale divoši pomocí kocábek svých také přirážejí k Nautilu. Nemo sobě jich ani nevšímá. Pak, když ráno přichází obvyklá hodina, že hořejším příklopem má loď nabrat zas potřebného vzduchu, dává k ustrnutí profesorovu odevřít zcela klidně příklop ten. Ihned vrážejí sem divoši. Ale jakmile první dotknul se zábradlí, odskočí, jakoby žhavým bleskem tknut, se strašným jekem zase zpátky. Divoši utíkají — Nemo je zahnal ranami elektrickými.

Profesor podniká s kapitánem také velké vycházky z lodě po dně mořském. V šatu podobném šatu potápěčskému, se vzduchovou zásobárnou Rouquayrolskou na zádech, s Ruhmkorffovou svítilnou na pasu a s lehkou puškou na elektrické náboje v ruce vybírají se na podmořské honby! Nejprv do podmořského lesa poblíž ostrova Crespo.

V ten čas se také přihodilo něco méně zábavného. Náhle musili všichni tři soudruhové na rozkaz kapitánův dát se dole zavřít. Svobody je zbavili, ale bohaté jídlo jim do vězení dali. V jídle byl jakýs uspávací prostředek. Když přišel profesor zas k sobě, byl povolán k těžce raněnému. Ten měl ostrím jakýms lebku protnutou, takže mozek vytékal. Umřel. Z Nautila vybral se po dně mořském pohřeb. V jeskyni pod koralovým ostrovem byla mrtvola vložena do vykopané jamky. „My kopem hrob a polypi mrtvého pochovají navěky“ (zacelením otvoru hrobního) — „zde je hřbitov náš, několik set stop pod mořskou hladinou,“ podotknul plačící Nemo. — „Tiše zde leží, neobtěžováni od žraloků,“ mínil Arronax. — „Od žraloků a od lidí,“ dodal Nemo pln opravdivosti.

Nautilus jel pak okeánem Indickým. Zde navštívili

u Ceylonu také obrovské podmořské osady skořepin perlo-
nosných. Zde odchovával si Nemo v podmořské jeskyni
a v skořepině nevídaně obrovité perlu; byla již jako koko-
sový ořech veliká, Arronax ji cenil na deset miliónů franků.
Zde také vyprostili lovícího Inda z tlamy velkého žraloka.

Pak jeli do Červeného moře, z tohoto podzemním, pří-
rodou utvořeným tunelem do moře Středozemního a zde
k řeckým ostrovům. Právě bylo povstání krétské a pro-
fesor viděl, jak naplňuje Nemo bednu samým zlatem a posí-
lá ji lodníky svými nahoru na ostrov. Nemo patrně pod-
poroval povstání.

Středozemním mořem projeli ve 24 hodinách. Navštívili
španělský přístav Vigo, kde byl dne 22. října r. 1702 admirál
Chateau-Renaud ponořil své lodě zlatem naplněné, aby se
nedostaly v boji do anglických rukou. Pak viděli „zapadlou
pevninu Atlantis“ a zříceniny její velkých měst, o nichž
staří spisovatelé píší. Pak — krátce řečeno — dostali se až na
samu jižní točnu, odtud zase podél celé Ameriky vzhůru,
načež se obrátili k severním pobřežím evropským.

Zde dozrála myšlenka tří soudruhů na útěk.

Již seděli v kocábce nad Nautilem, když zpozorovali div-
ný krouživý a neodolatelný pohyb vod a slyšeli, jak uvnitř
Nautila tesklivě se volá: „Maelstrom!“ Byli tedy v největ-
ším víru mořském. Náhle se udeřil profesor hlavou o jakous
kovovou příč a omdlel. Když přišel zas k sobě, našel se
v norské chatce.

Nevěděl, jak se zachránili. Nevěděl, unikl-li Nautilus
nebo zahynul. Snad je Nemo se svými přece zachráněn.

„Pak dej bůh mír jeho divokému srdci!“ volá profesor
Arronax.

NÁRODNÍ LISTY 15., 16., 21., 28. října, 4. a 5. listopadu 1874

△

Nechci mluvit proti hluché frázi a nechci bojovat proti lopatkám větrných mlýnů. Ale praví se najisto, že počíná u nás klíčit jakýs druh kosmopolitismu čili *světoobčanství*, jenž národnímu našemu rozvoji mohl by býti nebezpečen. Že jsou lidé vzdělaní, kteří se smějí lásce k vlasti, víře v budoucnost menších národů. Že jsou lidé, kteří považují se za občany širého světa, jen za členy lidstva vůbec, ne víc svého národa. Že jsou inteligentní čeští dělníci, kteří když se k nim mluví o tom, co a mnoho-li mohou učinit pro oživení národního citu, odpovědí: „Chcete-li, abychom něco dělali *pro vás*, musíme vědět, jaké *vy* zas učiníte koncese nám dělníkům!“

Pro vás! Tedy ne již *pro nás* — oni nejsou více Čechy, oni jsou jen dělníky! Podobně by mohli mluvit rolníci, obchodníci, učitelé, spisovatelé, hudebníci, herci, malíři, sochaři, inženýři, ba stav každý, a kdo zbude pak ještě? Kdo by byli pak ti „*vy*“, s nimiž by se smlouvali o koncese? Jsou snad u nás nějakí „*Češi*“, kteří z toho češství svého žijí, jimž je to „*zaměstnáním*“ a kteří tedy kvůli prospěchu zaměstnání toho by chtěli a mohli nějaké koncese povolovat? Narodili se snad ti „*kosmopolité*“ také jen „*s podmínkou*“ a vyjednávali dřív s rodinou?

Tedy by někteří u nás vskutku více necítili, že prospíváním národnosti vůbec nabývá veleznačných *všestranných* prospěchů také již každý jednotlivý člen národa? Nevěděli by, že čím mohutněji rozkvěte duch národa, jeho věda a jeho umění, jeho síla společenská a jeho svoboda, tím více je již každý jeho člen jednotlivý mohutným, vzdělaným, volným, platným *člověkem vůbec*? Že národ nevyvinutý ani nemůže ničeho učinit pro nejvyšší cíle lidské?

Či doopravdy žijí tomu náhledu, že malí národové nejsou oprávněni, že, jak se říká, „nemají budoucnosti“? Proč že by neměli? Že je národové velcí potrou, pohltí, sobě asimilují? *Násilím* zajisté více ne, takové doby přešly, na to je právě lidstvo celé příliš již pokročilé. Lidstvo chrání svými vznešenými principy, k nimž již dospělo, každého *jednotlivce*, každé společenstvo, proč ne tedy celý *jednotlivý národ*? Malý národ mohl by být ještě pohlcen národem velkým, kdyby nečinil praničeho, kdyby sobě nevšímal praničeho, co se ve světě děje, kdyby nedbal osvěty a blahobytu a svobody a nedomáhal se prospěchů těch těmiže pokročilými prostředky, jichž užívá svět ostatní. Zahynul by v proudu národů, jako hyne jednotlivec v životě, když složí ruce v klín, nestará se o nic a nepracuje praničeho. Ale tomu brání právě pud každého jednotlivce, tomu brání životní pud celého národa, vždyť život je stálý pokrok, *musíme* věčně kupředu, vedeni nezlomnými přírodními zákony, pudícími k nové vždy práci, k novému vždy květu a novému ovoci. Národ, který by *mohl* složit úplně ruce v klín, byl by již ovšem sám sebou mrtev, nepotřeboval by teprv být pohlcen národy ostatními. Jsme my, je národ český snad mrtev? Nebo nemůže být jednotlivý Čech tak vzdělán, tak časově pokročilý jako na příklad každý Němec? Nemůž být tedy celý český národ na stejné duševní výši s národem německým? Může jej tento tedy pohltit?

Je snad již zastaralou, pro věky odbytou, přežilou stará ta láska k vlasti, která od počátku světa vedla lidstvo k činům nejslavnějším? Nemiluje člověk Němec, člověk Francouz, člověk Rus, člověk Angličan, ba i člověk Američan vřele vlast svou, a *může* právě člověk Čech být prvním a jediným člověkem ve světě, který vlast svou nemiluje? *Čech*, který teprv zas co národ cítit se počíná, který znovu teď cítí, že má vlast! Velký vlastenec německý, „turnvater“ Jahn, vyřknul kdysi: „Nejsvětějším okamžikem v životě národa je, když probudí se ze mdlob svých a ze své strnulosti, po prvé když zas dosáhne sebevědomí, rozpomene se na odvěčná práva svá a na věčnou povinnost, aby sobě je udržel;

když konečně poznává, že jen samovraždou národnosti své ztratiti se může mezi národy ostatními.“ Mdloby své jsme setřásli, ze strnulosti se probudili, cítíme se zase, jsme sobě vědomi svých práv na život, chcem žít, plně a blaženě jako jiní — samovraždy věru že nespášeme!

Netřeba ostatně stát se zde emfatickým nebo sentimentálním, *cit lidský jest*, zůstane také, pokud člověk bude mít krev a srdce v těle, a láska k vlasti vyrůstá právě z toho citu, jenž jest podmínkou lidského života vůbec. Necht' mluví kdo a co chce, ve vlasti jsou ty kořeny, kterými sajeme prvně život svůj. Ji pak milujem, jako milujem rodnou matku svou. Všude jinde, třeba bychom po létech jakž takž navykli, jsme přec jen „jako jelen vzatý z lesa a lev odvedený z pouště“. Jen otrok necítí lásky k vlasti, muž volný ji miluje vždy, přijímá její ochrany a plní své povinnosti k ní. Což někdo z kosmopolitů těch, kteří vlastenectvím a národností pohrdají, nemiluje alespoň domácnost svou, svůj vlastní krb, rodinu svou? Jsou jednotlivci, je pravda, kteří zavraždí třeba otce, zardousí matku, uškrtí dítě své bez známky jakéhokoli pohnutí, kteří by sobě obětovali chladně život všeho ostatního lidstva. Od takových choromyslných se ale odvracíme s ošklivostí a bolem zároveň a lidstvo činí je neškodnými.

Či má se vlast milovat jen tenkrát, když je hodně velká, a pěstovat národnost jen, když národ je hodně četný? „Čím menší drahá vlast, tím větší láska k ní,“ píše Mácha s úchvatnou hloubkou citu. Čím chudší je matička, tím horoucnější, tím větší láskou obsype ji syn. Nikdo mu nepřikazuje tu větší míru lásky, ale ona vyrůstá z citu jeho sama, z citu po vyrovnání společenských nesrovnalostí, z citu pro vznešenou spravedlivost.

Nebo je snad větší národ, že je četnějším, také proto již způsobilejším, aby k humanitním cílům nás přivedl blíž? Byli nečetní staří Řekové horší všeho vůkolního barbarského světa? Byli jsme my nečetní Čechové v 15. věku horšími vši ostatní Evropy? Nebo naopak, dostali se Číňané, ač jich bylo 300 miliónů, na čistou výši nynější vzdělanosti lidské?

Kdož by sobě tu nevzpomenul zas na nejjednodušší zákony přírodní! Na Darwina třeba! „V boji za život“ podlehly často druhy velmi četné druhům méně, ba málo četným jen pro větší životní způsobilost těchto. Také v duševním zápasu národů platí zákon ten, průměrné nadání vítězí. Český národ věru že může být s přirozenými talenty svými spokojen, a zasluhuje-li talent péče a pěstování — alespoň tak prý i naši kosmopolité tvrdí —, zasluhuje zajisté národnost česká pěstování co nejpečlivějšího!

Či vskutku by někdo tvrdil, že by bylo dobré, kdyby „na uvarování všech třenic národnostních, které pokrok lidstva jen zdržují“(!), byl ve světě jen národ jediný? To jděm hned o krok dále a řekněm, že by bylo pak nejlíp, aby kvůli uvarování všem možným přec třenicím dalším byli v národě tom světovém také jen samí Novákové a Müllerové nebo Duvalové, *zcela stejní* co do síly i co do vůle, co do těla i co do ducha. Krásně by to bylo vypadalo s pokrokem lidstva, kdyby od počátku světa byli tu bývali jen samí, až do nejmenší podrobnosti stejní lidé, třebaže samí Danteové nebo Petrarkové, Newtonové nebo Mozartové! Právě v rozkvětu *nejrůznějších* duchů spočívá skvělý celek vzdělanosti lidstva.

A krásně by to bylo vypadalo, kdyby *celý* svět se byl vyvínoval jen po asyrsku nebo jen po římsku, po španělsku atd., po národu tedy kterémkoli.

Přál bych sobě, aby bylo hodně mnoho malých národů, mnohem ještě více, než jich je. Každý z nich aby se vyvínoval co nejvolněji dle pomůcek pásma svého, dle všech poměrů svých životních, dle zvláštního mu osobního nadání svého, aby pak dal ostatním každý pokrok svůj a přijímal za to každý pokrok všech ostatních, pokud zvláštnosti jeho sloužiti může. K takovému stavu to také dojde.

Strom umírá, les žije přes věky dál. Dokud vyvínoval se každý národ jen pro sebe, zůstává leda jinému pak národu *po* sobě zbytky kultury své co *dědictví*, byl takovým stromem jednotlivým, rostl, kvetl a žil, pak znenáhla umíral. Měli Indové kulturu svou, a zhynul život jich, Asyrové,

Řekové atd., a zhynul život všech — *dožili* jako jednotlivec každý. Také Číňané by se vyžili, kdyby znenáhla je nezatáhnul k sobě teď proud světový, v němž dle *svého* *individuálního* nadání mohou příště lidstvu posloužit ještě mnohým. Toť je právě rozdíl nového a starého věku. Tenkrát žil duševně a vyžil se národ jeden, nyní žijí dohromady národové všichni, vzájemně se chrání, živí, omlazují, oplozují. A hříchem na *lidstvu* celém spáchaným je daremné useknutí kterékoli jeho větve.

Pojem „*lidstva*“ neobsahuje jen národ jediný neb národy tři, nýbrž *národy všechny*. Všichni národové dohromady, v tom je pojem, krása, pokrok a věčnost lidstva. Všichni národové mají k všeobecným cílům humánním přispět individualitou svou, plně dle vrozených jí talentů rozvinutou. A teď by chtěl někdo přijít a říci, že české národnosti, plné síly a původnosti, nemělo by se dbáti, a to ve „*prospěch*“ lidstva? *Jsem kosmopolitou nejsvětějším svým přesvědčením, ale Čechem kosmopolitou*. Jako se ani nesmím snažit, abych co spisovatel byl zcela takový jako kterýkoli jiný spisovatel český, jako chci národu českému prospět co osobnost zcela svoje, zvláštní a samostatná, chci také, aby lidstvu prospěl národ český co národ zas zcela svůj, vyvinutý dle talentů svých zvláštních, duchem samostatný. Jinak mu neprospěje praničím — hluchý ořech, bez vlastního jádra.

Jsou tedy opravdu u nás lidé „*kosmopolité*“, kteří „*za vznešenějšími účely*“ smějí se lásce k vlasti a nedbají rozvoje národnosti? Jsou-li, *nejsou ničím více než holými egoisty*. Hlásí se k povinnostem vzdáleným, kde je není lze kontrolovat, a vyhýbají se povinnostem blízkým, střeženým. Položili snad „*lidstvu*“ napřed výminku, začže budou „*lidmi*“?

NÁRODNÍ LISTY 12. listopadu 1874

Od Vítězslava Háška

△

Pohrobka! Ještě ji právě dopsal, tu novou knížku svou, ještě ji sám donesl do tiskárny, ještě sám se díval na mihavé řádky prvních vysázených forem — obecenstvu to nejmladší dílo své osobně více nepodává. Jeho již nepřivede k přemýšlení, co veřejné hlasy nyní pronesou, a jeho víc to nepotěší, že kdo vůbec čtenář český, uvítá nové to dílo jakožto opravdové zas obohacení literatury české. Nebude čtenáře, aby nebral Háškovy Pohádky do rukou s pocitem elegickým. Všechna radost z nich bude mu přec jen prováta posvátným bolem; když srdce se rozechvěje, rozesměje zlatem a jasem Háškovy poesie, náhle se stáhne hrdlo žalem a z oka vyhrkne slza. Dílo plno síly — a ta síla, která je zplodila, již zlomena! Okrasa ještě českého umění — ale nepřijde jich více, umělec pokosen.

Jakož má Hášek v českém umění zcela zvláštní, zcela určitý význam svůj, mají zas Pohádky zcela určitý význam u veškeré Háškově činnosti literární. Značít: *dozrálost Háškovu, uvědomělé nastoupení nejvlastnějšího mu směru. Zde je Hášek Háškem celým, zde podal důkaz, že se vymanil ze všech, o sobě třeba brilantních pokusů, že došel nejplnějšiho vědomí umělecké své individuality, že dozrál. A v tomtéž okamžiku ho schvátila smrt, když na Olympu světové literatury zasedl na křeslo, na němž neseseděl před ním nikdo a na něž po něm nezasedne nikdo! Stal se originálem, rovným originálům jiných literatur. Stojí zde co individualita úplně a všestranně vyvinutá, Háška lze napodobit, lze ho následovat, Háškem být nemožno. Musil bys prodělat tentýž běh životní a prožít s ním dopodrobna týž okruh citů a myšlének.*

* Vyšly právě u Grégra a Dattla.

Hálek byl *lyrikem*. Lyrika mu uložena do kolébky a poslední píseň, která se zachvěla z jeho rtů, byla lyrická. Alfred, prvosenka jeho básnického jara, poutal právě četnými svými krásami lyrickými. Večerními písněmi slavil pak Hálek svůj vlastní vjezd triumfální co lyrik čistě *subjektivní*. Ráz lyrický měly veškeré poesie jeho a nabývaly jím zvláštnosti i ceny. Nesmí se říci, že Hálek nedovedl hledět objektivně na velký proud dějin, že neměl porozumění a citu pro živé boje a trudy sociální, ale jeho rozechvělo k poesii jen, při čem se rozbušilo a rozehrálo celé to zvláštní srdce jeho. Nechť jsi naslouchal kterékoli poesii jeho, předně jsi slyšel vřelý tlukot srdce Hálkova. Hálek psal dramata, některá z nich udržela se na repertoáru, ale nejkrásnějším, umělecky nejzvláštnějším, nejpůvodnějším a tedy nejdokonalejším z nich je Amnon a Tamar, drama lyrické. Hálek psal epa, v těch poutají nás překrásné popisy krajin, líčení přírody, bohaté výlevy citu. Hálek psal povídky — citu-plné, dumavé, on v nich nepracoval k plastičnosti děje a osob, epickou sílu hledal v plastičnosti citu. Bujný jeho duch šťastně se okoušel v mnohém, konečně poznal zvláštnost a sílu subjektivity své — a Hálek nám napsal své čistě lyrické, nepřekonatelné písně *V přírodě*. V *Písních večerních* byl první stupeň Hálkův: subjektivní lyrika pohybující se v nejužším kruhu, vlastní srdce lnoucí k srdci dívčímu, láska k milence. V *Přírodě* rozšířen kruh o všechn květ a všechnu vůni, všechn ptačí šelest a bzukot včel a zurčení vod — druhý stupeň: subjektivní cit Hálkova srdce k přírodě kolem. Pohádky jsou pak stupněm třetím a posledním: vidíme, jak subjektivně, původně Hálek cítí při vzpomínce na rodný krb a na rodnou ves, na vlast a národ, na společenské neshody a na bohatství i chudinu, ano i na boha a náboženství. Zde se Hálek dovršil, on *subjektivnost svou všestranně přivedl ve shodu se světem zevnějším*. On zůstal lyrikem, ale do své lyriky zabíral vše; on pěl o všem, ale vždy zcela *po svém*, se svým názorem, svým zcela citem, původně.

Zde přivedl také českou svou poetickou individuálnost

ve shodu s poesií moderní; zůstal pěvcem českým, co taký se stal básníkem světovým.

Ryze český ráz vyznačuje všechny plody Hálkovy jako květinu zvláštní jí pel. Jeho poesie má týž ráz, jaký má český kraj a český lid, — přeložte některou tu jeho z lidu čerpanou „pohádku“ do cizího jazyka, bude-li ji v hávě tom čisti Čech, pozná ji co svou. Myslím, že Hálek chtěl cos podobného vyznačit titulem Pohádky z naší vesnice. V lůně českého lidu, v ryze českém kraji narozen, budoval a vrcholil pozdější názory své na citovém a myšlénkovém základě tom, jež byla duše jeho prvně obdržela ve klidném, vesnickém rodišti jeho. *Básník* přepravil se přes prkna divadelní, vystoupil z korábu epiky a usedl zas mezi své písně lyrické jako na domácí luh, pokrytý tisícerymi květy; *člověk* vyšel do světa, přešel země a národy, poznal děje a životy, a vrátil se pak zas ke krbu rodinnému, srovnal svět se svými názory a touhami původními.

Hálek miluje tu rodnou vesničku svou:

*Jdu kolem našedlé tvých chalup pleti,
kam hledím, srdce mého vejskne kus,
má mladost ze všech koutů vstříc mi letí,
má duše cítí mládí lehký klus.*

*I zazní zvonek na červené věži,
jak starý přítel, tak má teplý zvuk,
a když mu zpěvný tlukot po vsi běží,
já slyším v něm i svého srdce tluk.*

Ale nejsou to pohádky v běžném smyslu slova, jež nám tu Hálek povídá. Hálek tu neveršuje snad nějaké pohádky národní. Jsou to básně různé, „dumami“ by je snad nazval rovněž příhodně. Báseň lyrická, pověst, balada, romance, líčení šumařského a cikánského života, báseň zas reflexivní, hned nato romance humoristická, zkrátka básně různé. Příběhy, myšlénky a povídky, které ve vesnici povstati *mohou*. A to ve vesnici, která má některé své pověsti lokální,

některé lidi jí zvláštní, některé povídačky snad jen v ní vyprávěné, některé lidi posmívané, a přec zajímavé, pomlouvané, a přec mravně i duševně silné. Dále ve vesnici, která není vzdálena ruchu světa, kamž zalehají zvláštnosti života vojenského, pro venkovskou mládež často tak osudného, kudy letí najednou bouřný zjev cizí, nevysvětlený, vzrušující, zas zapomenutý. Někdy to lehká humoreska, jako „Královský posel“, „Husar“, „Šotek“, „Postilión“, někdy noční pohádka, jako „Pohádka o hvězdné panně“, někdy slovo časové, jako „Starý kozák“, někdy dojemný žánr, jako „Rekruti“, „Bouře“, „Matka“, „Zlatá babička“, někdy i literární satira, jako „V pustých ladech“, kratičká to satira na přehnaný romanticism. Svého času podaly Národní listy ukázky z Hálkových pohádek, při rozpravě o jubilejním almanahu Akademického spolku; nechcem ukázkami dalšími umenšovat rozkoš všech těch, kteří prázdný večer věnují celé knížce.

Forma je forma Hálkova: lehká, plynná, zvonivá, jasná. Jak prostomilé jsou na příklad ty dvě sloky v dumě „Šumaři“, kde Hálek dí:

*Tak praví již soudcové boží —
v hudbě se zákon naplní:
když kolo roste, láska se množí,
lidé se v párky doplní.*

*Tak stvrzují otcové, matky:
neb když se tanec rozehrá,
to vyjdou, kyvnou na prahu chatky —
ať jen to pánbůh požehná!*

NÁRODNÍ LISTY 18. listopadu 1874

△

Aventures de trois Russes et de trois Anglais dans l'Afrique australe — Příhody tří Rusů a tří Angličanů v jižní Africe nazývá se další román Vernův a je to opět „ouvrage couronné par l'Académie française“, dílo totiž Francouzskou akademií korunované. Pro nás je to dílo zajímavější jiných. Za prvé není v něm klamivých hypotéz vědeckých, hrdinům románu toho dějí se příhody, jaké mnohé se děly smělým známým cestovatelům africkým vůbec. (Nejspíš že proto vydá poučné dílo to záhy naše Maticе lidu.) Za druhé hraje děj v krajinách, jež právě studuje náš cestovatel doktor Holub, a čtoucí Pražan, který nezameškal podívat se na nedávnou výstavu africkou, má před myslí svou hned názorné doklady k podávaným popisům. A za třetí zavádí se právě teď k nám míra metrická a Jules Vernův dotýčný román zakládá se na určování měr těch.

Bylo to na konci ledna r. 1854 — což tam dole je co do pokročilého ročního času asi náš červenec, tedy doba parná —, když historie naše začala. Pod krásnými prahy řeky Oranži, na bujně obrostlém břehu, leží dvě postavy mužské. Jeden z mužů je mestic, syn z otce Angličana a matky bušmanky, zdatný myslivec jako Cooperův známý Natty Bumppo, myslivec a kočovník jaksi od narození. Druhý je mladý Angličan, pan Wiliam Emery, astronom na observatoři kapské, slavný již učenec. Obdržel tento rozkaz z hvězdárny greenwichské, aby na konci ledna čekal

* K některým dotazům opakujem, že v českém jazyku posud ze Jules Vernových spisů vyšly *Cesta do měsíce*, *Cesta kolem země* v 80 dnech a *Pět neděl v balónu* — vesměs Maticí lidu. Ostatní díla lze v kněhkupectví Grégr a Dattel obdržeti v ilustrovaném i neilustrovaném originálu nebo v ilustrovaných i neilustrovaných překladech italských, německých atd.

pod vodopády oranžskými na jakousi vědeckou výpravu, jejíž členové v týž čas přibudou tam parníkem. Předtím aby získal dobrého vůdce a všech možných cestovních pomůcek. Emery získal právě toho mestice, muže to, který byl již cestovatelům Andersonovi a Livingstonovi platné služby konal. Mokum — takž se mestic nazývá — je nejen krve smíšené, také jeho zevnějšek je napůl evropský, napůl zevnějšek jihoafrického divocha. Z částí jeho kroje uvádíme jen „kros“ plášť: tygří kůže s látkovou podšívkou — v africké výstavě na radnici pražské spatřili jsme krásné exempláře takovýchto „krosů“.

Oba mužové čekají s pocity rozdílnými. Hvězdář trpělivě, myslivec v netrpělivosti. Konečně parníček přijíždí. Z něho vystupuje „komise mezinárodní“, astronomové angličtí plukovník Everest z Cambridge a sir John Murray z Devonshiru, pak astronomové ruští Matěj Strux, Mikuláš Palandr a Michal Zorn. Plukovník zvěstuje, že Emery je vyhlídnut za člena šestého. Na zprávu Emeryho, že vše větší připraveno v kaferské osadě Lattaku, rozeberou lodníci — pět Rusů, pět Angličanů — zvláště sestrojený parníček svůj a naloží jej na povozy tažené bývolů, aby objeli vodopády. Nad těmito zase se parníček, jehož jméno Královna a car, lehce sestrojí. Z Lattaku pak vyjde výprava dál, s celým stem bušmanů na službu a ochranu, s četnými bývolů a vozy atd.

Nedlouho předtím zvěděl Emery teprv, oč se mezinárodní výpravě jedná. Učenci měli, aby zaváděná právě metrová míra byla co možná přesná, změřit tam dole oblouk meridiánový, přesně vypočítat délku jednoho stupně. Myšlénka takové míry věčně nezměnné, z nebe a země vypočtené, není nova. Od nepamětných dob hleděli jí dosíci, Aristoteles a Eratosthenes, Poseidon a Ptolemej již počítali a určovali ji, avšak neměli ni nástrojů ni metody vhodné.

Hvězdáři dali se tedy do triangulování svého. Přitom rozvíjejí se teprv různosti povah jejich. Everest a Strux jsou na sebe žárlivi; mají stejnou moc, jsou oba nejpřed-

nějšími členy, vůdci výpravy, jeden nepotřebuje poslechnout druhého — snadno možno, že se náhle rozkmotří, a pak je ovšem s výpravou zle. Možnosti té zvláště se bojí Emery a Zorn, kteříž záhy se upřímně spřátelili. Rus Palandr sobě toho všeho vůbec nevšímá, on jen počítá a počítá, pouhý, spolehlivý stroj; ani krásy a zvláštnosti vůkolní přírody ho nezajímají. Sir John Murray baví se hlavně lovem a k tomu má zde příležitosti dost a v Mokumu výtečného vůdce i soupeře. Slon, hroch, nosorožec, krásné sajky, se vši tou vzácnou zvěří se setkává.

Různé mají přitom příhody. Najednou na příklad není mezi nimi mistra Palandra. Musí roztržitého toho muže vůbec střežit, již dvacetkrát ho tu bylo a nebylo, dvacetkrát ho Mokum vždy zas šťastně našel, nyní ale zdá se, že je ztracen nadobro. Hledají ho den celý, dva, tři dny, konečně ho vidí. Sedí na zvrtnutém stromě na konci jakéhos poloostrova, drží na kolenou notiční knížku a počítá. Ani nevidí, že dvacet kroků od něho je celé hejno děsných krokodýlů, kteří se pomalu blíží jisté kořisti své. Sir John a Mokum postřílí rychle ještěry nejbližší, při bouchání pušek zdvihl Mikuláš Palandr konečně hlavu, běží k soudruhům a mávaje notiční svou knížkou volá: „Našel jsem! Našel jsem!“

„A co jste našel,“ táže se Sir John.

„Decimální chybu na James Wolstonově sté a třetí tabulce logaritmové!“

Skutečně, on ji našel a vydělal si tedy sto liber, jež nakladatel James Wolston byl určil co prémie! Kde po ty čtyry dny byl, nevěděl. A neměl ani hladu, cifry ho sytily! —

Jindy zas potřebovali k triangulačním pracím svým jisté výšiny. Na té ale sídlela četná rodina černých lvů, s těmi nutno dříve podniknout boj. Mokum, sir John a jeden z Hotentotů vlezli do lví jeskyně, když byla právě prázdná, a zabarikádovali se v ní, kdežto Emery a Zorn čekali venku na konci těsné sluje. Z barikády své postřelili dva lvy, avšak vtom se přihodilo cos, co mohlo být jich vlastní smrtí. Suché chrastí, v jeskyni nahromaděné, chytlo zátkou z puš-

ky vyletělou a lovci musili ven. Pomocí obou mladých astronomů přece zvítězili.

Mezi pracemi svými také pozorovali, že jsou špehováni, a sice špehem ukrutného kmene Makololo. Jednou ho přistihli schouleného za skalou, podruhé skrytého v kůži sajčí nedaleko pasoucích se sajek. Pokaždé jim unikl, avšak zjevení jeho věstilo nebezpečí a Mokum zvýšil pozornost svou.

Tu se stala věc osudná. Došli hotentotské vesnice Kolobergu. Zde byl misionář a ten měl některé časopisy z Evropy došlé a v časopisech těch byla zpráva o právě vypuklé válce krymské. Když jsou v Evropě Angličané nepřáteli Rusů, musí jimi být také v Africe, a plukovník Everest diktoval rozchod a rozvod. Rozdělili průvod a vozy i vše ostatní mezi sebou, přičemž se stalo, že na podíl Rusův připadl také parníček výpravy. Práce další měla každá tlupa konat zvláště pro sebe.

Jules Verne sleduje teď jen práce Angličanů. Strašné houfy tažných kobytek — na africké výstavě své viděli jsme také vzorné exempláře těchto — zpustošily celý kraj. Tlupa hynula žízni a pospíchala k jezeru Nyami. Na břehu jezera toho vypíná se vrch Skorzev, jehož vrcholu již z dálky byl Everest beztoho použil pro triangulaci svou. Dospěli tam již za noci, a tu slyší náhle z vrcholu Skorzeva vřavu a střelbu. Patrně tu Evropané přepadeni divochy. Sprovázející Everesta Hotentoti ihned se rozutekli, zůstavivše vozy i zavazadla náhodě. Avšak Everest s hvězdáři a lodníky svými vrhli se na divochy a proklestili si jimi cestu k Evropanům — známým svým Rusům! Také oddíl ruský byl Skorzevu užil totiž k pracím svým a také byl nyní od Hotentotů opuštěn. Jen Mokum a hotentotský jeden „forlaper“ zůstali u nich.

Nyní byli zase všichni spojeni, ale obleženi od divochů. Mohli jim ovšem uniknout. Byliť Rusové předtím sestrojili na jezeře parníček svůj, o němž divoši nevěděli, a po srázné, k jezeru hledící stráni Skorzevu byli s ním ve spojení. Avšak mužům takovým nejednalo se o uniknutí, nýbrž o dokonání

uložených sobě prací. Ještě jednu výšinu musili přesně určit a tou výšinou měl být Pic Valquiria, ze Skorzevu viditelný. Za pět dní, počítali, může tam vzplanout za noci na temeni oheň, a dle výpočtů tam i zde učiněných bude práce dovršena. Emery, Zorn a forlaper jsou tam vysláni.

Víc než divochů bojí se zbylá tlupa hladu. Veškeré již zásoby jsou dole v rukou Makololů, vše, co mají, stačí s bídou as na čtyry dny. Ano, již je zachvátil hlad, již nepojedli po celý den praničeho. Tu našel sir John a Mokum mraveniště bílých jedlých mravenců, „rejže to bušmanů“. Mravenci ti z nouze sytí, jenže se jich musí požit nepočtené množství. Ale při bourání mraveniště vyhnal z něho Mokum také skrytého tam mravencojeda a zabil jej jedinou ranou. Mravencojed ten, jak jej Jules Verne popisuje, porostlý červenou srstí jak hedváb, podobá se exempláři tomu, který vidíme v Českém museu, a nikoli tomu, který jsme na africké výstavě poznali co „luskouna“ čili „manisa“.

Mají pečeně pro jeden den, pak zas nastává hlad. A z Valquirie stále ještě žádné znamení! Konečně se divoši vzdali, dle jich ruchu soudí Mokum, že dnešní noci podniknou útok. Také podnikají, a vyličení toho je nejpěknější kapitolou Jules Vernova spisu. Mitrailleusa z lodě na vrch připravená koná divy, všichni se bijí co nejudatněji, Everest a Strux se střídají, jeden vždy bojuje, druhý pozoruje z dřevěné vížky, observatoře jich, vrch Valquirii. V nejtěžším boji náhle přiběhne Strux, že plamená tam v dáli znamení. Ještě jednou vystřelí Everest pušku svou, pak spěchá k počtům. Boj zuří a učenci měří s pečlivostí co nejmalichernější, počítají, a již dopočítali právě v tom okamžiku, když přilétlý kámen vyrazil Palandrovi nástroj z ruky.

Nyní dolů k lodi! Avšak zapomenuto dát také odtud znamení ohnivé zpět. Ještě jednou musí skrz divochy — vížka již hoří — a znovu teď na cestu k lodi!

Šťastně sestoupili, odrazili a šťastně se pak sešli se svými soudruhy. Nyní již jen si tak s doplňky badání světa hrají a také se jim nestane nic víc zvláštního.

Pardon! — najednou je zase mistr Palandr pryč! Volají, hledají ho — aj tu běží! S děsným výkřikem, s očima na vrch hlavě, se zsinanou tváří, skoro nahý. Nemůže slova vypravit, konečně zaběduje: „Rejstříky!“

Hvězdáři se zachvěli do kostí, rejstříky Palandrovi svě-
řené ztraceny! Všechna práce marna, teď aby začli znovu!

Po dlouhém namáhání dostali z něho, že ho v lese pře-
padli a obrali — paviáni.

Nastala honba, opatrná, dlouhá. Teprv třetího dne do-
stihli loupežnou tu tlupu paviánů. Poznali je, opice byly
ozdobeny cáry z Palandrových šatů. Mokum sestřelil nej-
většího z nich, pravého lupiče Palandrových rejstříků. Op-
spadl poraněn, rejstříky drže v ruce, a Palandr vrhl se
zuřivě na něho. Konečně se podařilo utlouci opa, vysvobo-
dit nově zraněného Palandra i rejstříky.

Došedše pak pomocí svého parníku po řece Zambese do
Quillimane dozvěděli se, že není ještě po válce, Sevastopol
že se drží. Vstoupili sice na tutéž loď, jedoucí na Suez, ale
— „nepřátelství až do pádu Sevastopolu!“

„Nepadne nikdy!“

„Uvidíme!“ —

Teď tedy brzy mohou Everest a Strux slavit dvacetiletou
památku politického nepřátelství svého — přece skonče-
ného.

7

Děti kapitána Granta je jeden z nejdivočejších románů
Vernových. Všechny možné pomůcky cestopisné roman-
tiky přispěly k třísvazkovému dílu, a přec není dílo to tak
poutavo jako jiná Vernova. Pestrý proud děje je přerýván
častěji než kdy jindy kapitolami poučnými, někdy naplňu-
je historie cestopisů dvě i tři celé kapitoly hned za se-
bou, podobá se, že chtěl Verne tři celé svazky zrovna vy-
nutit.

Severním průplavem (anglickým) pluje loď. Krásný to
parník soukromého majitele a majitel ten, lord Glenarvan,

je se svou mladistvou chotí lady Helenou a strýcem svým majorem Mac Nabbsem právě na lodi. Již se blíží Glasgowu, když jeden z námořníků ohlašuje, že obrovitá ryba objevila se nedaleko lodi. Byl to žralok. Vyhodili po něm udidlo, žralok se zakousl a byl vytažen na palubu. Jakmile námořníci chytí žraloka, je první jich prací prozkoumat obsah jeho žaludku, jenž je, jak známo, obyčejně pestrý. Také zde našli něco zvláštního: dobře zadělanou lahev ze silného, zeleného skla, patrně po šampaňském víně. Do takových lahví dávají námořníci, zvláště přihodí-li se jim neštěstí a nemají-li jiné pomůcky, rádi zprávy o osudech svých a svěřují je vlnám, jež je zanesou snad někam na místo spasné. Lord Glenarvan odevřel tedy lahev velmi prozřetelně a našel zde skutečně tři cedulky: francouzskou, anglickou a německou. Písmo na nich bylo již z větší části rozežráno, avšak čtenáři dovedli sobě ze všech tří dohromady sestavit, že jakási loď Britania z Glasgowa rozkotala se dne 7. června 1862 na jižní polokouli zemské, a sice na 37° 11' šířky, kapitán Grant že s dvěma lodníky vržen na břeh, kdež se dostanou do rukou ukrutných divochů, a že prosí za pomoc. Domysl čtenářů vedl s plnou jistotou k tomu, že neštěstí přihodilo se na březích Patagonie.

Zde se musilo pomoci. Glenarvan zavezl choť na svůj zámek Malcolm-Castle a sám jel do Londýna, aby na admiralitě vymohl výpravu zvláštní lodě. Zároveň podal v časopisech zprávu o nálezu svém. Mezitím co byl v Londýně, přibyli na Malcolm-Castle šestnáctiletá Mary a dvanáctiletý Robert, děti nešťastného kapitána Granta, aby všeho zvěděli o osudech otce svého. Glenarvan vrátil se s nepořízenou. Tu se chopila lady Helena myšlenky, že podniknou výpravu sami na výtečném svém parníku Duncanu. Děti Grantovy vzali s sebou.

Lod' byla vším možným opatřena a vyjela z Glasgowa. Druhého dne, daleko již na širém moři, jest náhle společnost rozmnožena. Na palubě se objevil náhle dlouhý, suchý a švitorný pán — Jakub Paganel, slavný sekretář pařížské zeměpisné společnosti. Učený, slavný muž, ale trochu roz-

tržítý. Byl přijel do Glasgowa, aby odtud jel do Západní Indie. Nikoho se „zbytečně“ neptal, vstoupil, když byli náhodou z lodě právě všichni odešli do chrámu, na palubu a hned ulehl si do kabíny č. 6, kterou „si byl telegraficky již z Paříže objednal“. — Teď byl na cizí lodi tedy jaksi vězněm. Brzy ale se všemi se spřátelil, nevystoupil v přístavech, kde přece vystoupiti mohl, — odhodlal se, že půjde do Patagonie s sebou.

Projeli Magalhaeskou úžinou a pak se odebrala na udaném stupni zeměpisné šířky výprava do vnitřka země: Glenarvan, Robert, Mac Nabbs, Paganel a dva námořníci. Projeli celé Chili, pak museli, nakonec již pěšky, přes Kordillery. Zde byl vůdcem geograf Paganel sám. Pomalá obtížná cesta byla vzhůru, zato šla cesta druhou stranou dolů tím rychleji: náhlé zemětřesení je prostě svalilo z hor dolů. Všichni se šťastně zas shledali — Robert scházel. Hledali ho pilně, ale marně. Vtom se snáší obrovský kondór k výšině, zas se povznáší a v mohutných svých pařátech nese tělo Robertovo. Již chce major po kondóru střelit, vtom zalehne odkudsi rána a střelený kondór snáší se roztaženými křídly pomalu dolů. Robert není mrtev, vzkřísili ho zase. Neznámý jeho ochránce byl domorodec, Patagonec.

Muž ten, vlastností vzácných, je nyní vůdcem výpravy. Dovedl opatřit všeho, čeho potřebí k obtížné cestě další, a je to cesta plná nehod a nebezpečí. Došla jim voda a musili se rozdělit na dvoje oddělení, aby nějakou čistou vodu našli. Jedno z oddělení těch — Glenarvan, Robert, Patagonec — musilo přitom za noci podniknout boj s přečetným stádem „červených vlků“. Pak přešli do rovin argentinských. Šli přísně po stupni udaném, „na rovné čáře mezi vycházejícím a zapadajícím sluncem“. Byli plni naděje, neboť Thalcave — toť jméno vůdce Patagonce — byl vskutku slyšel o dvou či třech evropských zajatcích mezi divochy. Když však došli až tvrze Indépendance, kde měli zvědět zpráv bližších, slyšeli, že zajatci nebyli ani Angličané. Nezbývalo než dojít až na břeh Atlantského okeánu, kamž byl

vyslán Duncan již napřed a kdež je zajisté již toužebně očekávala lady Helena i Mary Grantová.

Avšak na cestě jsou postiženi povodní. Jen stěží dostali se na obrovské větve stromu ombu a musili se tu zařít jako ptáci. Zde ve větvích těch přišel náhle na Paganela nápad geniální. Mýlili se, vykládajíce nalezené v lahvi cedulky na Patagonii! Slovo „austral“ neznamenal jen „jižní“, nýbrž přímo a určitě *Austrálii*. Tam musili tedy na udaném stupni hledat kapitána Granta. Paganel by byl překvapením brzy do vody spadl.

Především ovšem bylo potřebí sejít se stromu. Ale vody neopadaly. V noci se strhla bouře a blesk zapálil ombu. Cestovatelé byli tu v dvojím nebezpečí smrti: ohněm a vodou. Plameny šlehaly již kolem nich, dole vířily vody a ve vodách bylo při plamenné záři vidět hejna kajmanů. Náhle se strom přelomil, voda jej porvala s sebou, hořící větve s praskotem uhasínaly — cestovatelé byli kupředu hnáni jako na voru, jemuž schází kormidlo. Konečně vrazili na vyvýšeninu a byli zachráněni.

Došli Atlantského okeánu bez kapitána Granta. Tam čekal již Duncan. Damám sdělili nový výklad Paganelův, od pátrání dalšího nechtěl upustit nikdo — vzhůru tedy do Austrálie!

Strašná bouře zachvátila je na plavbě do Austrálie. Duncan utrpěl značných pohrom, musilo se pomýšlet na výdatné správy. Přece ještě prohledali břehy a v okolí předhoří Bernouilli, zda nenaleznou zde stop po ztroskotané Britanii. Nenašli ničeho. Avšak přišli do osady jakéhos Irčana a tu měly se rozhodnout další jich osudy. Byli pohostinně přijati, při společném obědě vypravoval jim Irčan příhody své, a nato vyprávěl zas Glenarvan účel své cesty. Tento končil tím, že vyslovil úplnou již beznadějnost svoji. Avšak když byl skončil, ozval se náhle a neočekávaně na konci stolu hlas: „Buď bohu dík, mylorde! Je-li kapitán Grant vůbec ještě živ, *musí* se nalezat zde na pevnině australské.“

Slova ta působila jako blesk. Pronesl je jakýs Ayrton,

čeledín Irčanův. K otázkám na něho sršícím odpovídal pak, že také on byl na Britanii. Také on jest zajat divochy, ale zdařilo se mu, že jim unikl později, a po strašném namáhání dostal se zase mezi lidi civilisované. On znal dobře místo, kde Grantova loď se ztroskotala.

Duncan, tak jak nyní byl, nemohl se vypravit přímo k místu vyznačenému, musil do Melbournu, aby tam podnikl potřebných správek. Avšak zde všude byl kraj bezpečný, vozy se mohly zřídit co nejpohodlněji, a proto se odhodlal nejen Glenarvan, že podnikne cestu tu koňmo, nýbrž připustil i, aby na výpravě tentokráte sdílely se Helena a Mary. Ayrton přijat za vůdce. Kapitán John Mangles připojen k výpravě s několika lodníky. Duncana měl do Melbournu dovést druhý důstojník lodní Tom Austin.

Avšak cesta nestala se tak bezpečna, jak doufáno. Právě tenkrát počla krajiny tamější děsit banda uprchlých zločinců pod vůdcovstvím ukrutného náčelníka Ben Joyce. Cestovatelé musili být pozorni. K tomu se jim přihodilo, že znenáhla jim padali koně i voli, takže náhle, zajedše do bahna, neměli žádné příležitosti jak vytáhnout vůz a jak se vůbec dostat dál. Blízká řeka Snowy byla rozvodněna a žádná nekynula naděje, že vlny její oplasknou a snadnou plavbu improvizovaným nějakým vorem dovolí. Ayrtonova rada viděla nyní jedinou spásu v Duncanu. Toho přivolat nyní k blízkému břehu, aby vjel do řeky a po ní vzhůru. Ayrton se uvolil, že obtížnou i nebezpečnou cestu do Melbournu podnikne. Bylo jen potřebí, aby kvůli pověření lord Glenarvan napsal na Toma Austina list. Glenarvan jal se list psát.

„Jak píšete jméno Ayrton?“ ptal se major Mac Nabbs.

„Nu tak, jak se vyslovuje,“ odvětil Glenarvan.

„To je chyba,“ mínil major klidně. „Ayrton se vyslovuje, ale Ben Joyce se píše.“

Ayrton se obrátil a střelil revolverem po Glenarvanu. Pak zmizel několika skoky v blízkém lesíku.

Náhodou byl major minulé noci vyslechl při tajné ob-

chůzce rozmluvu soudruhů Ayrtonových. Nebezpečí nastalo nyní co největší. Přece se podobalo, že Ayrtonova rada stran Duncana byla dobra. Uradili se, že jeden z výpravy, losem zvolen, vybere se do Melbournu, aby nařídil plavbu do Edenu, nepřiliš dalekého to přístavu, kamž ostatní přec budou nějak se hledět dostat. Los padl na námořníka Mulradyho. List Tomu Austinu platící psal Paganel, od nějakého času zase dumavý a roztržitý, bručící stále před sebe nevysvětlená slova „Aland, Aland, Zealand“. Raněný Glenarvan list podepsal a za bouřlivé noci odejel Mulrady na jediném zbylém koni. Nejel daleko. Následujícího rána našli ho bodnutého do prsou, bylť ho přepadl Ben Joyce s lidmi svými, vzali mu koně a list do Melbournu. „Jakmile je Duncan náš,“ byl slyšel Mulrady z úst Ayrtonových, „jsme pány Tichého okeánu.“ Nebylo pochybností, Duncan měl sloužit mořským loupežníkům! Glenarvan se svými ovšem se dostali do Edenu, ale na dotaz telegrafický obdrželi z Melbournu odpověď, že Duncan odplul, aniž by se vědělo kam.

Bylo po expedici. Teď nastávala jen otázka, jak do Evropy zpět. A na této cestě zpáteční rozkvétá romantika zrovna až do krvava. Nejprve se jedná o to, aby z Edenu dostali se vůbec někam, kam častěji přijíždějí lodě. Právě má odtud vyjet koráb Macquarie, určený do Aucklandu na Novém Zélandě. Mizerný koráb, sprostý kapitán — ale není výběru. Přijde bouř, opilý kapitán nedovede řídit loď, tato je vržena na skaliska zélandská. Nezbyvá než pomocí map Paganelových na Auckland jít pěšky. Avšak již následující noci upadají v ruce divochů, kteří právě se vracejí poražení z boje s Angličany. Ti je spoutají a vezou do tábora svého. Hodlají je vyměnit za jistého váženého věštce svého, který upadl v zajetí. Avšak věstec v zajetí Angličany utracen, k tomu ještě zastřelil Glenarvan jednoho z vůdců, který byl po lady Heleně sáhl, — všichni jsou odsouzeni k smrti. Předtím jsou očitými svědky, jak divoši při pohřbu vůdce slaví lidožroutské hody.

Za noci poštěstí se jim uprchnout. Nevědí ve mlze kam

a dostali se na vrch, kde upravena krypta vůdcova a kamž kvůli vyslovenému „tabú“ — zaříkání — nesmějí je divoši pronásledovat. Vrch je sopečnatý, Paganelu se podaří odvalením skaliska dát průchod vnitřnímu ohni, lávou a řítícím se varem jsou oblehající divoši zapuzeni.

Dostali se teď až na břeh mořský. Zase jsou ale přepadeni divochy. Vstoupili rychle do kanoé nalezajícího se na břehu, ale divoši veslují v kanoích svých za nimi. John Mangles vesluje dál do širého moře, tu náhle vidí, jak blíží se parník, poznávají, že to Duncan — nyní loď mořských loupežníků! Jsou opět mezi dvěma ohni. Již chce John Mangles sekýrou prorazit dno kanoé, aby raděj všichni utonuli, vtom pozná Robert na palubě Toma Austina. Dělo Duncana zahřmí do divochů, cestovatelé jsou zachráněni.

Jak přišel Duncan právě *sem*? Zcela prostě. Píšící Paganel byl se v roztržitosti své zase jednou zmýlil. Přemítaje právě, zdali nerozkotala se Britania vlastně na březích novozélandských, napsal do dopisu Nový Zéland. A Tom Austin, zvyklý poslušnosti, nedbal všech domluv Ayrtonových a jel k Novému Zélandu na určitý bod zeměpisné šířky. Ayrtona, jenž chtěl mezi mužstvem vzpouru ustrojít, uvěznil na Duncanu.

Všichni byli zachráněni — jen o kapitánu Grantu, kvůli němuž byli již tolik vytrpěli a celá výprava se děla, nevěděli posud ničeho. Tu mluveno s Ayrtonem a slibováno mu ulehčení, poví-li, co ví. Však Ayrton sám nevěděl ničeho. Bylť také na Britanii strojil vzpouru a kapitán Grant z trestu vysadil ho na břeh. O ztroskotání se Britanie zvěděl teprv při obědě u Irčana, ustrojil ale ihned dle toho plán svůj na zmocnění se Duncana. Přece chtěli splnit slovo Ayrtonovi za to dané, poví-li vše, co ví, zavézt ho na nějaký pustý ostrov a zůstavit ho tam osudu.

Vybrali ostrov Maria Theresia. A tam našli — kapitána Granta, robinsonujícího s dvěma námořníky.

Jen proto byl Paganel nepřipadl na jméno to, že ho napadalo vždy jen anglické jméno ostrova Maria Theresia, a ne francouzské Tabor, že tedy tam, kde na nejúplnější

ze tří v lahvi nalezených cedulí nalezaly se písmeny „abor“, nedovedl je dobře vyložit.

„Jsem osel,“ vzdychl si Paganel.

„Ale ne učený,“ škádlil major Mac Nabbs.

NÁRODNÍ LISTY 26. listopadu, 17. a 19. prosince 1874

Každý se snad podiví, když fejeton o robinsonádách zcela místně datuju:

△ V Praze 19. prosince

Mohl bych ovšem rovněž dobře datovat „ve světě, dne 19. prosince“. Neboť vzdor tomu, že máme od doby Krameriovy přes dvacet spisů o rozličných Robinsonech, o Defoeově i Campeově, o „starším“, „mladším“ i „nejmladším“, o „pustém ostrovu“ i o „chatrči v Gigitonhonhy čili o vystěhovancích do Brazílie“, ano i o „Robinsonu Lerchenfeldském Šebastiánu Ganthöfru, rozeném Vídeňčanu“ — českého Robinsona posud nemáme. Totiž napsaného. Že byl už někde ve skutečnosti, na to složím přísahu ihned. Když se rozkotá někde na dalmatském pobřeží lodice, je mezi dvaceti cestovateli na ní zajisté alespoň jeden Čech, a sice Václav Hruška z Čáslavi. A je-li teď někde na odlehlém ostrově nebo na ztraceném pobřeží nějaký Robinson, z Čáslavi *musí* být, tolik je jisto! Chudák! Vidím ho, jak rozmlouvá s papouškem svým, jak ho učí nadávat „vlastizrádce!“, „komunarde!“ a jinak, jen aby sám nezapomněl tu milou moderní češtinu.

Ale je dnes příčina jiná. Blíží se doba radosti, Štědrý večer. Vidím ty jizby osvětlené, ty stoly dary poseté. Otec dárky rovná a překládá drobnou peněženku, skříň s barvičkami a knihy. Pátá kniha je zajisté Robinson a tu otec položí pod stromek rozevřenou, právě na tom místě, kde Robinson slaví první svůj Štědrý večer na ostrově Juan Fernandez, kde kleká na dvoře obydlí svého, spíná ruce k nebi, volá: „Ó dni plný blaha!“ — „Ó bože všudypřítomný!“ a ještě jiné křesťanské věci.

Dnes — totiž příští čtvrtek — synek vzdor dychtivosti

díva se jen na obrázky, není na čtení času. Ale zítra — po čtrnáct dní — po měsíce vždy znovu vsaje se zas do osudů Robinsonových, žije, myslí s ním, raduje se i teskní. On sám je v mysli své tím Robinsonem. Srká s ním sladké mléko z kokosového ořechu, chytá pro pavouka v jeskyni mouchy, dojí lamu, dovede konečně zhotovit hrnky a kahánce i s glazurou, objevuje „po prvé“ vůni a chuť bramborů (podivno, teď synkovi chutnají, dřív ne!), ošetřuje s ním oheň, leká se, když na břehu mořském našel náhle ohryzané kosti lidské, osvobodí Pátka — ach bože, kdyby měl vskutku takového divocha Pátka, třeba jen malého, jen tak do klece!

Je známo, čím je dítěti samota. Kouteček někde na půdě, nebo v pološeru dřevníku, v neobydlené komoře, kde možno zapříst se do snů a myšlének! V koutku tom bují sny nejplněji, krystalisují se myšlénky, zraje povaha. Budovat si vlastní svůj svět, osnovat život samostatný! A takovým povahorodným koutem je odlehlý ostrov Robinsonův. Již Rousseau velebí v Emilu svém knihu tu nadšeně co největší dobrodiní pro mládež.

Zázračná kniha! Znal jsem čtenáře — je již ovšem dávno mužem — ten četl po prvé Robinsona, a sice německy, když ještě neuměl německy. Co je „insel“ (ostrov), nevěděl, ale věděl, „inslicht“ že je lůj. A četl dál a dál a pořád se mu dělo všechno na loji, a přece se mu to líbilo nesmírně. — I ku rvačkám vede Robinson a budí tím statečnost. Neboť jeden má Robinsona, kde Pátek zahyne na cestě do Evropy, a druhý Robinsona, kde Pátek přijde až do Anglie a zřídí s pánem svým společnou dílnu. „Můj je ten pravý!“, to se rozumí a rvačka se také rozumí. Právě tak, jako někdy ve vlasteneckých spolcích našich dějí se hádky, jmenovala-li se milenka Jana Žižky Kačenka nebo Baruška. Jeden vlastenec četl tu, druhý jinou novelu o Žižkovi.

Je, jak známo, již nepřehledná řada Robinsonů. Nejoblíbenější zpracování původního je německé Campeovo, kde otec v 31 dnech vypravuje kruhu dítek osudy Robinsonovy, co mu přístupno, jim názorně připravuje, kokosový ořech

koupí a rozloupne, umělou malou sopku jim upraví atd. Dnes mají Němci knihy té již 85 vydání. Ano byla zas do angličtiny přeložena zpět a Campe mohl v předmluvě „k 7.—12. vydání“ se chlubit, že vyšlo již patero vydání francouzského a patero anglického překladu. „Od Kadixu až do Moskvy a Cařihradu čtou spis ten a je přeložen i do ruštiny, nové řečtiny a *staré češtiny(!)*“. Jednu vychovatelskou výhodu má Robinson Campeův. Defoe byl, jak známo, psal Robinsona svého dle skutečných příhod jistého námořníka Alexandra Selkirka, Skota. Týž se rozdvojil mezi plavbou s Dampierem, kapitánem svým, a ten jej zůstavil r. 1705 na ostrově Juan Fernandez poblíž Chili; odtud pak odvezl Selkirka zase kapitán Woodes Roger r. 1709. Selkirk byl na ostrov s sebou obdržel nástroje, zbraně, náboje, potraviny — Campeův Robinson je na břeh vržen beze všech pomůcek a musí sobě i nejmenší nástroj zhotovit pracně teprv sám. — Napodobených Robinsonů je legie. V Německu čítají jich as sedmdesát. Takto je Robinson francouzský, holandský, švýcarský, židovský, kněhkupecký, lékařský, ano i jeden *neviditelný* a k tomu pak několik Robinsonek.

Milióny a milióny dětí učinil Defoe knihou svou šťastny — on sám umřel bolem nad nevděkem vlastního dítěte. Vypsal si spisy svými — je jich na dvě stě a mezi nimi mnohé ještě důležité — malé jmění a svěřil je synovi, aby mu z něho dával výminek, syn ho prostě o všechno okradl. Životopis Defoeův — čtení pro dorostlé! Za politické své přesvědčení byl od krajanů týrán, vězněn, vlečen z pranýře na pranýř, vypovídán — Defoe zůstal mužem nepoddajně svobodomyšlným.

Jako Robinson zůstane dětem prověky čarovnou, nepřekonatelnou Iliadou! —

Také velkým lidem byly a jsou robinsonády zábavou vábnou. Robinsonové zajímali čtenáře vždy, počínaje od starého Odyssea a Filoktéta až po nejnovější dílo Jules Verneovo *l'Île mystérieuse*. Jenže znenáhla zvítězilo opravdové, nebájené vypravování zeměpisné, národo- a přírodo-

pisné nad všechnu báj a bájenou avanturu. Druhdy na příklad tak oblíbené vypravování o báječných končinách a jich divných zjevech nikoho víc nebaví. Lucián, Gulliver nebo Münchhausen mohli by se přerodit zcela novověce, připustíme jejich báje jen, pokud jsou vskutku zas dobrý vtip a zdravá satira. Známe již příliš mnoho. Jednotlivcům vrozená chuť na cestování, šíření se obchodu, žízeň po zlatě, zvyk plavcův, pud učencův a zpytatelův seznámily nás skoro již s každým koutem země. Jen některý bramín věří ještě, že země vypadá jako lotosový květ a každá země že je jednotlivý jeho list; jen uvnitř v Africe panují ještě názory báječné, ale tam — o nás. My jsme se zbavili skoro již všech. Dobrý du Chailu viděl arci ještě před nepřilíš dávnou dobou „pygméy“ v Africe, nám jsou ale dnes již ti „pygméové“ právě tak bájkou jako „kynokefalové“ a všichni jiní národové mrzáků byli již dávno. Před několika jen lety ovšem popisován ještě africký kmen „Niam-Niam“, kmen to lidí ocasatých; dnešního dne ale nalezají se ocasy jich, pouhá ozdoba ze zvířecí kůže, již v evropských národopisných museích. Ledaže se přírodozpytci ještě někdy zahádají o jednorožci, o draku atd.

Jakpak dlouho to může ještě trvat, a naše lodě přijdou na severní i na jižní točnu a naše lokomotivy protáhnou nás vnitřkem Afriky, Asie i Austrálie! Za osmdesát dní objedeš již celý náš svět, co má člověk pak dělat se životem ostatním?

Naše zeměkoule je nám vskutku již mala — bijme na brány nebes!

NÁRODNÍ LISTY 20. prosince 1874

Je mnoho nářku, že není u nás dosti poetické produkce. Kdož tak naříkají, lhou, třeba by o tom sami nevěděli. Produkce je vzdor své faktické nepočetnosti pořád ještě větší než poptávka po ní. Naříká se, že „málokdy vyjde nový svazek básní“, když ale vyjdou, — je dobře, nikdo se po nich neptá. U nás jen aby vycházely nové knihy kvůli tomu, bychom mohli říci: „Ejhle, jsme národ, máme také literaturu.“ Je s krásným písemnictvím jako s divadlem, jako také se všemi jinými zjevy duševní krásy, potřebujem to jen kvůli tomu protivnému „ejhle!“ Umění české je jen služkou, jen k tomu zde, aby mohl český politik říci: „Mám právo mluvit ve jménu toho národa, neboť není to národ duševně neschopný; má svou literaturu, má své hudebníky velké atd.“ — takto si ale ani nejpřednější čeští politikové nevšimnou všech těch duševních zjevů blíže, a jsou-li jim tyto jen dost málo na obtíž, na překážku, odstrčí i nejlepšího spisovatele do kouta, odkopnou nejgeniálnějšiho hudebníka. Kde ale umění je jen tak pro zevnějšek, jen tak pro parádu, nevzkvete nikdy. Ano je pak skoro i škoda jistých zjevů jednotlivých — národu nepomáhají, jednotlivce ničící cestou nejbolestnější, protože maří se nejsvětější jeho ideál. A ono je beztoho málo těch lidí ideálních — škoda každého zničeného, již pro příklad odstrašující!

Marně o tom mluvit, jakouže škodou je pro národ, nevzkvétá-li jeho písemnictví, a bolestně marně teprv o tom, že pro Čechy, v národních svých základech tak ohrožené, je to přímo otázkou existenční. Kdo to necítí sám, také nepochopí. Faktum je, že pro vybranější, vyšší směry literární nemáme roztouženého obecenstva. Není tomu tak snad jen za nynějších promrzelych dnů, je již po mnohé desítiletí.

Ani povídka, román atd. nenalezá širších kruhů, tím užší kruhy jsou pro báseň. Mohly by jinak na příklad plody prvního našeho historického vypravovatele *Chocholouška* čekat již déle než deset let na vydání druhé? Sebrané spisy *Karolíny Světlé*, vypravovatelky nad všechny píšící Němkyně a Švédkyně, nyní po Turgeněvu nejklassičtější novelistky evropské, začaly již as dvakrát vycházet — přes první svazky se nepřišlo. Geniálního *Koubka* zná z pětímilionového národa sotva padesát lidí dle plné ceny jeho. A kdyby nebylo Národní bibliotéky Kobrovy, také takoví literární veličáni jako na příklad *Čelakovský* počkali by si ještě nějaké půlstoletí na druhé vydání děl svých básnických. Možno že jsou posud všechny ty spisy drahy. Možno že naleznem v opravdu laciných vydáních právě tak lék, jak jej našli v nich Němci pro rozšíření svých spisovatelů předních. Ale přes tu faktickou drahotu je vůči rovněž faktickému množství zámožných vzdělaných Čechů přec jen kněhkupecký trh až příliš mdlý. Lumír je laciný, je výtečný, a přec nemá odběratelů dostatečných.

Snad řekne mnohý: „Jen kdyby přišel pěvec, který by sáhnul do živého!“ — Aby tak někdo sáhnul teď u nás do živého, pěkné věci by vytáh! Nadchnout se tou nynější ničemností českého života! — — Nebo snad řekne mnohý: „Není právě talentů velkých, které by dovedly vyniknout skvěle přes všechnu časovou nepřízeň.“ Ano, je to krásná, velmi krásná povídka o tom rajském ptáku, který v letu s roztaženými křídlyma dřímá. Povznese prý se do výše a tu se vznáší vysoko na obloze, zabrán do lesklých, zlatých svých snů, nechť již pod ním černá se vzduch a tluče hrom. Ano, jen kdyby krásné sny ty jeho pronikly také tou vřavou dolů! Ale on sní pro sebe a radost i povznešení jeho nesděluje se nikomu. Máme tu mezi nejnovějšími pěvci svými na příklad *Svatopluka Čecha*. Vyšel silný svazek jeho básní — bůhví, že by v každém písemnictví byly způsobily básně ty radostné a značné vzrušení! Ale — snad že má Svatopluk Čech určité a šíře známé politické přesvědčení své a „strana musí ho tedy ve prospěchu svém umlčet“, nebo že vůbec

působila nepřemožitelná netečnost naší doby, zkrátka o Čechovi vyšla úvaha *jedna jediná* a od té doby jako by básně jeho byl kdos do vody hodil. Bez veřejného upozornění obecnstvo ku spisu nesáhne, bez obecnstva pak kniha se rychle neprodá, a ten co možná rychlý prodej je pro každého spisovatele věcí velmi, velmi důležitou. To nechť nikdo sobě nemyslí, že snad i bez ruchu veřejného v obecnstvu je literární ruch soukromý; kde se nestane spisovatel předmětem častějších společenských rozprav, kde se význam jeho nerozbírá a myšlenky jeho necitují, je důkaz dán úplný. A kdeže se u nás podobně teď rozpráví, kde cituje? Nanejvýš že o básních mluví ještě ti, kteří sami básní.

Snad řekne také mnohý: „Dobře, ať tedy básník vzdaluje se *všeho* ruchu stranického, ať vůbec nemá politické zjevné barvy, beztoho politiky nepotřebuje; pak ho budou všechny strany podporovat.“ Mohl by to vskutku někdo říci, u nás řekly se již věci hloupější. Ale — poručte básníkovi! Básník je pořád člověkem, otázky lidské jsou také otázkami jeho, jsou mu tím důležitější, že on při ideálnosti své dá každému duševnímu vzruchu ihned další let, větší sílu, ohnivější žilobití. Co národem hýbe celým, nemůže nehýbat jeho básníkem, naopak jím tím mohutněji. On dovede si podržet názor vyšší, on dovede směrům doby své porozumět ze stanoviska světového, ale on je přec jen vždy také „dítětem doby své“. V politických proudech, třeba by pro sebe nikdy z nich nečerpal hodností a osobních prospěchů, vidí přec jen velkou důležitost, on vidí v nich také proudy kulturní, vedoucí spolu s jinými lidskými snahami ke konečné výši kultury lidské. Tu výši ale tuší básníci již od tisíciletí, k ní nesou svůj hlas a rozpínají toužebně a věčně křídla svá. Nadšení jejich je činí netrpělivými, jim pokračuje lidstvo, kladoucí své kroky jen po hromadících se faktech, příliš pomalu, vědomi cíle jsou vždy značně před dobou svou. „Ein Wächteraufschrei vor des Morgens Grau'n“, jakž Alfred Meißner krásně o poesii řekl. Proto také vidíme pravidlem státi básníky při stranách svobodomyšlnějších.

Nemohou jinak, sic by nebyli. Zcela marné čekání od stran jakýchkoli, že básník přijde a se ukloní. Také, vyjma u nás, nikde se cos podobného neočekává. Dobrého básníka mají všechny strany za okrasu, za pokrok celého národa. Řekněte v předsudcích nejzarytějšímu aristokratu francouzskému, že nadšený republikán Barbier nebyl pravým básníkem, nepochodíte, neboť je to také *jeho* Barbier.

Arci — řekněte také ptáku, aby vůbec nezpíval. Komu dán úděl básnický, musí si zapět, třeba zapěl jen nakrátko a brzy vysílen nebo vichrem utýrán zas umlknul. Také u nás, přes všechnu vřavu a všechn časový nepokoj, vždy zas vyniknou jednotlivé zvuky básnické. Máme za stálou svatou povinnost svou neumlčeti jich.

2

Otakar Červinka vydal právě nyní druhé větší epické dílo své *Jan Žižka z Kalichu*.* Nemůže být čestějšího, vděčnějšího, zároveň pořád ještě těžšího předmětu, než jaký sobě zde Červinka zvolil.

Podivno, a přec pochopitelné, že posud krásná literatura česká nejslavnějším událostem a osobám českých dějin se vyhýbala, nebo alespoň bojácně se jich dotýkala. Poměry politické byly toho příčinou, ovšem. Možno sice, že jsme neměli posud ani dost mohutného básnického génia, který by byl velikost husitských dějů dovedl plně podat slovem plastickým a jich vznešenou, plamennou myšlenku rovněž silou úchvatně poetickou. Ale kdybychom i byli měli, zajisté by se byl neodvážil urvat, zamlčet, zeslabit na vznešeném svém předmětu tolik, mnoho-li žádala censura a politický směr, neuprosně všemu českému nepřiznivý, na českou slávu přímo žárlivý. A zkomolit tu českou slávu byl by každý považoval za hřích, za svatokrádež — raději tedy se ani nedotknout! Tolik je jisto, že ani *Meißnerův*

* Nakladatel Theodor Mourek.

Žižka by nebyl směl být psán po česku. Proto ten zvláštní úkaz, že mimo *Vocelův* cyklus romancí *Meč a kalich* (neoceněný posud ve své působivosti na vlasteneckou mysl mládeže) nalezáme v krásné literatuře české o bojích husitských, o Husu, Žižkovi, Prokopech atd. jen baladní a romanciérské drobtý. Nyní se arci poměry alespoň poněkud změnilý a chutě sahají nejnovější básníci čeští do té doby české slávy. Část husitských dějů básnický vyličil Svatopluk Čech ve svých *Adamitech*, díle to překrásném. Nyní sobě obral Otakar Červinka samu titánskou osobnost Jana Žižky. Třeba nutno přiznat, že ovšem zůstává Žižka *Meißnerův* i nadál nejlepší básní o hrdinovi tom, přec s potěšením pravíme, že také báseň Červinkova je pozoruhodna, že je plodem básníka nadaného.

Nadaného i nadšeného. Červinka se nadchnul pro hrdinu svého co poeta, což je arci tím snažší, že i soudný, střízlivý historik postavu i povahu Žižkovu líčí co celou a krásnou. Arci — poeta a historik! Poeta není soudcem minulých věků, on je jich líčitelem. Poeta, aby byl spravedliv, nemusí být prost všech předsudků a náruživostí, on smí být poeticky naivním předsudkem okouzlen, může sám náruživostí dát se nést jako orlím křídlem. On nesmí být veden pouhým chladným rozumem, u něho může a musí vítězit cit v celé kráse té, jaká je údělem člověka umělce. On není bohem soudícím klonícího se před ním hrdinu, on smí hrdinovi se klanět sám co bohu svému. Červinka klaní se Žižkovi co bohu války. „Ten vůdce slavný — hříčka nemluvněte a v slepotě přec — nepřemožený!“ (Str. 14.)

*Takého vůdce nebylo a není,
by zmohl to — co on moh oslepený.*

— — — — (str. 18) — — — —

*Uhrů směs,
jak by je Perun honil hromovládny,
a křičí: „Žižka není člověk žádný,
to vtělený bůh vojny — aneb bēs.“*

Jako největším hrdinou, je Žižka také cituplným otcem, nejvěrnějším přítelem, Čechem pro blaho národa co nejnadšenějším. „Mně trny, bože, dej a jim jen růže!“ volá ještě na loži smrtelném. Krásně vyjádřen je poměr vojína k vlasti tam, kde Žižka, mluvě o své slepotě, praví (str. 59):

*Vše to mi odňal bůh, bych snad pohledem
té krve, kterou prolévám ve bojích,
jež pro svobodu, lidské právo vedem,
se nezhrozil snad vlastních skutků svojich;
mně zdá se někdy, že mé srdce ledem,
neb v okamžiku žádném necouvá:
Ubohý lide! Krve moře rudé —
a jaký konec mukám твоjim bude?
Snad namáhání skončí bídná smlouva —
a krutší poroba — to nemůž býti!
To mučnictví nemůž býti darmo,
jemuž jsme zasvětili celé žití,
setřásli v bojích překrvavých jarmo!
Přede mnou jasná záře v dáli svítí
a vidím v příští: nežijeme marně!*

Názvu svému „epická báseň“ Červinkovo dílo zcela neodpovídá. Tré zpěvů rozpadá se v celou řadu jednotlivých romancí, často jen osobou titulního hrdiny spojených. A také daleké většině romancí těch vadí, co je pak velkou chybou básně celé: nedostatek plastičnosti. Myšlenky různé, obrazy, reflexe časové kupí se na sebe a reflexe je tu vůbec v stálém varu. I umírajícímu Žižkovi kladou se ještě dlouhánské řeči do úst. Právě básni o Žižkovi, postavě tak eminentně činné, nesluší ta převážnost lyrická. Je to arcí obraz kypícího, v reflexích si libujícího ducha mladistvého básníka, „hřích mládí, za nějž mládí jen zčásti může“. Také napomáhá devítiřádková stance, jakou Červinka zvolil, chybě té. Forma ta svádí k rozprádání myšlenek, k docpávání zbytečnými slovy, a hodí se zajisté méně na Žižky než na moderní Oněginy a Oblomovy. Někdy nalezáme, že

všech devět veršů je jedinou rozvláchnou periodou, — na epiku trochu mnoho! Nejplastičtěji se básníkovi povedlo vylíčení bitvy u Německého Brodu. Nejméně zas koncentrický je začátek zpěvu prvního, začínajícího loučením se Žižky s Litvou, kamž tohoto zavedla bojechtivost a avanturská móda tehdejší, zbylá po dobrodružném Janu Lucemburském. Zde se neubráníl epik v apostrofě na Litvu ani upomínce na pěvce Tadeusza a Dziadů! City básníkovy pro Polsku nalezají ale výraz velmi vřelý a pěkný.

*„Co Čech, to hetman!“ v šumném znělo spěchu;
poháry zvučně udeřily kolem:
„Co Polák — to pán!“ Češi odzvučeli
a potleskem se ozval okruh celý
a tak to hlučně šumělo za naším stolem.
Ó škoda, přeškoda těch slavných časů!
Teď Polák s Čechem tak si nepřipije,
Lech sotva pro nás vznese svého hlasu,
či jako Grabowski se s námi bije —
ó kdy jen s námi! Potom tisíc ďasů!
Ať svět se v čerta změní, na nás sápe;
Čech s Polákem mu napraví již hlavu
a založí pak obec volných Slávů,
jíž žoldák cizí ve prach nezašlape!*

Smýšlení Červinkovo je vůbec všude přesné, důstojné básníka.

Verš plyne volně a svěže. Tedy pro budoucnost: pomalejší, provedenější práci, hezky do plastiky!

„Právě mládí, živoucí ta poesie, básní obklopena květnatými větvemi a stojíc na výslunných, teplých výšinách, má nejraději myšlenky pošmurné; a nejen před zrakem láskou

choré panny, také před zrakem láskou rozohněného jinocha (jenž proto smrti na bojišti mnohem nadšeněji jde vstříc než stařec) vznášejí se hřbitovy ve vzduchu jakoby samé visuté zahrady a oni touží k nim. Mládí zná jen rovy zelené, květem poseté, stáří vidí hroby otevřené bez zelenajících se stěn.“

Tato slova Jean Paulova hodí se nejlíp co úvod k rozmluvě o básních *Z hlubin* od Jaroslava Vrchlického.* Vrchlický patří mezi nejmladší básníky naše a mezi těmito zaujímá jedno z předních míst. Potkáváme se s ním již po několik let v časopisech a almanazích, často nás upoutal zcela zvláštní svou popisní silou, mnohdy i vpravdě jadrným, plastickým vypravováním. Avšak vydaný nyní svazek básní jeho vylučuje epiku, obsah jeho je čistě lyrický a musíme se tedy obírat jen s Vrchlickým *lyrikem*.

Lyrik to moderní. Jemu nestačí jeho mládí, vřelost fantazie, sluneční teplo, úsměvný květ. Ač vskutku o klid nestojí — byl by nešťasten v klidu —, přec nařiká nad ztrátou jeho; ač vskutku bohat tím, že myšlenky jeho bujně rostou a v korunu se splítají, přec je ještě nepokojný, nešťastný pro bohatství to, jako by mu bylo obtíží. Kráčí teprv vzhůru k výsluní, kde pak porozumí tlukotu svého srdce a směru svých myšlenek, poněvadž tam zároveň porozumí srdci a myšlence lidstva. Známe to —, tak zvaný „světobol“; ale nesmějem se mu. Jeť historicky oprávněn. Člověk přestal již dávno rozvíjeti se co individuum jen a jen pro sebe, jako ten pták v poli, nestarající se o ptáka na druhém lánu. Přestal již i národ rozvíjet se po národu, kvést a vadnout jeden teprv po druhém. Lidstvo slívá se v celek, lidstvo celé a společné vykročilo teď již ke konečnému cíli svému humánnímu, veškeří národové, individuality všechny zároveň jdou kupředu. Jsme přítom ovšem v počátcích, v prvních červánkách ranních, jen nejvyšší vrcholy lidstva, dozrálí géniové jeho, skvějí se v plném již jasu; pláň je ještě pokryta divoce se valícími mlhami, a skřivanové

* Nakladatel kněhkupec J. Otto.

musí pracně vzhůru krvavou mlhou tou a vlhkost její
věsí se na třepetavá jich křídla. Velký porod, porod obra,
a rodící lidstvo cítí velký, obrovský bol, zároveň ale obrov-
skou rozkoš — rozumíte, co je chlípnost bolu? Jí dávají
donedávna ještě kaceřování poetové „světobolu“ slova a
melodii.

Až k poetickému ozařování a vyslovování moderních
záhad společenských Vrchlický snad nedojde, posud ales-
poň k němu nekráčí. On se drží individuality své vlastní, on
jen hledí, jak v mlhách nastalé renesance vlastní obraz jeho
se obráží, a často ho děsí obraz ten, někdy do nekonečna
rozplízlý, někdy jako na vypouklém skle bizarně stlačený.
Vrchlický je jako ta Jean Paulova panna — klášter nebo
hrob, ale skončí to zajisté také spíš svatbou před oltářem.
Prismatem smrti, resignace, malichernosti všeho pozemské-
ho hledí na život, nejprv ale na svůj vlastní. Optický klam,
týž jako skoro u každého, kdož žít počíná:

*Slunce, vzduch i pestrý motýl,
vše jest novým poupěti —*

a že poupě s jistým strachem cítí vzrůst svůj do netušeného
ještě rozpuku,

*tu pak hledáš v umírání
originál největší!*

Někdy sobě počíná, jako by byl něco přímo hrozného
spáchal. „To strážný anděl můj, jenž k nebi odletuje.“ —
„A vzbuzen v srdci mém jest starý osten viny.“ Nebo celá
báseň:

*Na kraji lesa oheň rozdělám,
při něm se tělo z mdloby zotaví,
snad rudou ohně září zlekání
nepřijdou ke mně vlci hltaví.*

*Tak učiním. — Však práce zbytečná!
Po celou noc jsem v hrozných mukách bděl.*

*na nejhoršího vlka pod sluncem —
na svědomí jsem vlastní zapomněl.*

Obrazy přímo ossiánské předstupují tu před nás.

*Večerní mlhy v divém tanci spějí
přes holá čela skalných balvanů,
jak by to byly v boje plachém reji
obrovské stíny dávných titánů.*

*A slunce v pádu v jejich let se noří
a v nich své šípy láme zlacené...
ó takto krví srdce moje hoří,
když hledám v sobě božství ztracené.*

Nebo:

*Můj život sosna jest, jež orlí hnízdo nese,
a bleskem sžehnuta se nad propastí třese...
leč orel — dal se v let!*

Příroda by byla krásna, ale — „bez člověka“. Básník je právě uprostřed mladých svých snů, ale již vzdychá:

*Ó snové mládí, je to dlouhá chvíle
jít od kolébky bez vás — ku mohyle!*

Ba už se mu také zdá, že vlastně již dozpíval:

*Vzduchem se tajné vzdechy chvějí...
to písňe mé mne opouštějí,
led smutku tuhne kol mé hrudi
a z něj se jaro neprobudí.*

*Co teď mi srdce rozvlnilo,
jest ptáče, jež se opozdilo,
by slétlo ke mně se závětí,
že z jara více — nepřiletí.*

Tu pak není skorem divu, že básník najednou je s myšlenkou a obrazem až na scestí a že řekneš: „Toť přímo nepěkné“ — nebo alespoň nedobře myšlené.

*Zkalená voda nepohnutě stojí,
v rákosí veslo s loďkou polámanou,
nad ní se v slunci mušek davy rojí,
jak lásky slzy ve tvář uplakanou;
zkalená voda nepohnutě stojí —
jak myšlenky ve pusté hlavě mojí —*

nebo:

*Omšeny kámen leží
v jezera hlubině,
je mu tak teskno, bolno
v té vodní pustině.*

Podobným omylem je také pasus v básni „Kostra samovraha“, kde líbajcímu milenku svou zdá se, že líbá — holou kostru.

Na štěstí je ve Vrchlického básních podobné prázdnoty velmi málo, myslím, že jsem ji uvedl všechnu. Máť Vrchlický vzácný jemnocit pro obraz vsutku poetický. Kdekoliv se povznese nad kyp mladého srdce, jsou myšlenky jeho pěkný. Hluboká je báseň „K číši“.

*Darmo žehrám od té doby na ten osud kletý,
jenž do nebe číši staví a na zemi rety;
tak vysoko pramen vláhy a tak nízko ústa,
že čím výš ten pohár pravdy, tím víc žízeň vzrůstá.*

Krásna je báseň „Zapomenutým!“, krásna „Z krčmy života“ a tato je plna myšlenek originálních, třeba by tenor její měl v české literatuře již předchůdce své. Rovněž krásny jsou „Zpustlý hřbitov“, „Myrta — Cypřiš“, „Udeř v strunu“ a j. j.

Na důkaz toho, jak mistrně vládne Vrchlický poetickým detailem, stůjte zde první čtyry sloky z básně Nad jezerem.

Kdejaký květ žár paprskový sehnul,
na stromy u cesty prach šedý lehnul,
pták svěsil hlavu v křoví;
pod šípy slunce puká země holá
a každou rýhou „žízním“ k nebi volá —
leč nebe neodpoví.

I v lesa hloub jak dusné ticho uniklo...
přes cestu lenivě se hádě smýklo
a hnulo travou žlutou —
jak listím slunce paprslek se ukrádal,
žár teskný zevšad v obličej mi padal
zdí stromů nepohnutou.

Dál! — Náhle olší temná stěna řídne,
mé oko v dálce šedou skálu zhlídne...
hle, jezero spí pod ní! —
Jak slza leží v kapradí a býlí,
jen buk a javor nad vody se chýlí
a hloh a růže vodní.

A nevím proč a sedám na kamenu,
zírám, jak slunce pere v skalní stěnu,
jak hoří na hladině,
jak zvadlý list se choulí v lesním loubí,
jak vodní pavouk v mlhovité hloubi
v své síti visí líně.

Drobné ukázky ty stačí. Odporučuju Z hlubin čtenářstvu našemu vřele, zvláště čtenářkám, neboť je tam i mnoho zpíváno o lásce nešťastné, a zpíváno pěkně. Není to pro dobrého poetu žádné neštěstí, být nešťastným v lásce, vždyť zní starý, ovšem jednostranný dvouverš německý:

*Er liebt sie, sie liebt ihn nicht:
man nennt's ein lyrisches Gedicht.*

Básníkovi ale přátelsky doporučuju, aby také nadál pilně četl z *hlubin*. Z těch tištěných může si k netištěným budoucím dát za motto, co tam napsal na str. 36:

*Leč k čemu hostím takové sny v lebi?
Sem na ně slunce mého nadšení!
Vždyť neurvu-li nesmrtelnost nebi,
což pak jsem víc než mlha v jeseni?!*

4

*V mých haluzích to zašumělo,
jen když to tuze zabořelo.*

Ticho! — V kruh českých básníků vstupuje elegik. Pěje, a pěje krásně. Potěšte se jeho písněmi, nechte se jimi pohnout a rozechvít — ale netleskejte mu pochvalu, neusmívejte se naň, nepodávejte mu soucitné ruky, nechtějte těšiti ho v žalu. „Váš úsměv neshladí mi vrásku na čele, můj žal — jím zábavy vám chvílky neubrání. Nechte mne být jak uštvanou laň, já chci být sám.“

Určitě ohraničený je okruh poesie *Josefa Sládka*.^{*} Dumy poustevníkovy: Tichá krajinka, nad níž měsíc klidně září. Vzduch je naplněn jemnou, milou vůní skromné fialky. Na zemi se po drobných květech divokého vřesu leskne rosa. Nevysoko pnou se šedé olšiny a v nich uschován klokotá slavík, naříká za láskou, za milou, která mu odlétla. A když klokot na chvíli umlká, zašepce měsíc ze své výše; ten měsíc vidí daleko a vypravuje, že i jinde je žalu mnoho.

Sládek je elegik. Povaha samotářská. Vodní hladina, reflektující vše po způsobu zcela svém. V jeho elegiích není nic strojeného, on nežaluje, aby byl slyšán, on pěje proto

* Básně. Nákladem kněhkupectví dra Grégra a Ferd. Dattla.

smutně, že je mu v srdci smutno. Lyrik *jen* subjektivní, co nejsubjektivnější, je pravda; nezapěje, čeho sám plně nezakusil a neprocítil; pěje *jen*, když bol více utlumiti se nedá a sám v žalnou píseň propuká; ale opravdový lyrik básník. Pro to vše je podaná nyní sbírka jeho, ač jméno jeho v řadě mladších básníků nalezá se již po více let, *jen* sbírkou nečetnou, skrovnou.

*V mých haluzích to zašumělo,
jen když to tuze zabořelo.*

K tomu ještě je přísný autokritik. Neříká to v žádné předmluvě, ale poznáváme, že vybíral přísně. Kvůli veřejné kritice jiných? Nikoli, sotva by ho úsudek i příkrý zabořel. Ale on chtěl učinit zadost sobě, především ale chtěl z knihy své mít důstojný pomník. „Památce mé drahé, věrné ženy Emilie“, zní věnování a pod tím jako deska na kryptě zvěstuje řádka den, kdy žena zemřela. Jí chtěl podat *jen* to, co měl nejlepšího.

Sládek je poeta školy moderní. Co lyrik čistě subjektivní je ale ovšem zároveň moderní i samostatný. Jeho básněmi je proto přidána nová barvička do pestré již mosaiky poesie české. Co dítě byl ve vlasti odchován matkou českou, co mladík probloudil prerie a pralesy Nového světa, co muž slouží zas vlasti své a v domově hledal štěstí rodinné, to vše je obsaženo v básních jeho. „Polšeré noci, mlhavé noci“ byly první noci jeho poutě do světa. Pluje na korábu a tajemné šumění oceánu rozechvívá jeho mysl. Touží kupředu, ale srdce jeho kotví v domově.

*Má matička stará
pláče jenom zticha,
ale i přes dálné moře
srdce ji doslýchá.*

U Michiganu naslouchá, jak padají vody do jezera. Nocuje na prerii a setká se tu se synem Ukrajiny a oběma je

teskno po vlastech druhdy volných. Nocuje v pralese mezi věkovitými obry —

*a zdá se, jak by pomali
až nebes tíhly ku krovu,
a zdá se, jak by lákaly
tam nazpět, nazpět k domovu.*

„Nejsem v zemi snílků,“ poznává, ale nemůže se přemoci a volá: „Má otčino, mně po tobě se stýská!“ Je ve velké zemi, ví, že

*malá ta má otčina,
tak maličká, tak rozrytá,
div neroznesla už ji v svět
ta nepřátelská kopyta —,*

přec váží ta „maličká“ víc než svět velikán. Krásno tam ve světě „pro toho, kdo umí zapomenout“, ale on zapomenout nemůže, žaluje sama na sebe:

*Bratři, milí bratři moji,
v dálné rodné domovině
zápasíte v tuhém boji
a já těkám po cizině.*

Láska k vlasti vítězí nad vším, také ovšem nad plamen-
ným citem k ženě.

*Či pamatuješ na ten
se večer, drahé robě,
kdy děli jsme si, jenom
že nepatříme sobě.*

*Pod námi v tichu Praha
a hleděli jsme k hradu,
zda slyšelas ten výkřik,
jak jeknul v nočním chladu?*

*A potrhaně hvězdy
se leskly v řeky toku
a tys mi tiskla ruku
a slzu mělas v oku.*

*Tys tiskla k mé se tváři:
„Já již se upokojím,
buď, hochu, napřed jejich
a potom tepru mojím.“*

Na něho co na Čecha musilo hubení amerických domo-
rodců působiti zvláště. Ohnivě vypráví city své v básni „Na
hrobech indiánských“. Uvádíme některé verše z ní:

*Z vás každý svou zve tu neb onu míli,
kde díl má země té syn ubohý?
Kde osvěta nešena temnot robu?
Jej vyštvali jste odsud jako laň,
že nemá místa pro své hlavy mdlobu,
jej „rukou vlídnou“ odvádíte k hrobu
a příští rok jej vyštve vaše zbraň
to pro dolar; ten proklet buď, kdy práci
zaň jedno lidské srdce dokrvácí.*

*Kde osvěta? Tak ptám se ještě jednou.
Já viděl lid ten před vašimi domy,
jak s žebrákovou čekal tváří bédnou
a marně čekal, ven až po něm shlednou
a hodí drobt, jenž padá pod stoly:
a div že srdce přitom nepuklo mi —
syn země té žebrácké o holi!*

*Volnost jste sobě zbudovali tady,
evropský otrok zdání o ní nemá,
však střísněnu ji vidím v krvi všady — —*

Pro volnost, pro spravedlivost, pro útrapy lidstva má Sládek cit co nejjemnější, čti „Před trónem“, „Bratři“, „Bitva“, „Písař“.

A přišlo na poetu milování a to mu z prsou vyrvalo písňně perly. Krátká je historka milování toho.

*A není tomu rok, ni rok,
co klekli spolu k oltáři,
a přes zídku tam volá kdos:
„Hoj, vstávej, starý hrobaři!*

*A vykopej mi jeden hrob
a jeden mému dítěti,
a máš-li srdce útrpné,
nech kousek místa pro třetí!“*

Ale jemu neumřela. Sedá vedle něho, naslouchá písňím jeho, není ještě mrtva:

*potom teprv v lip těch stínu
na čerstvou až kleknu hlínu,
ať dí: „Mrtva jsi.“*

—————
Tam v moři sejdeme se!

Básně mrtvé Emilii věnované jsou vesměs krásné.

Znovu se vzmáhá v něm pocit, že nepatří jen sobě a bolům svým, síla jeho že patří vlasti. Sám si pje útěchu:

*Hledíme kalným zrakem lkání
na život jen co trampotu,
jak nesl by jen mrákotu
a nikdy také slunce za ní.*

*A vážíme jen bolest vlastní
a ne, čím jiné oblaží;*

*těž naše vzhor šlo závaží,
když jiní byli méně šťastni.*

*Ba i když ti jsou od nás vzati,
kdož dražší byli nad všecky,
jest bol náš více sobecký:
vždyť želí člověk, sám že tratí.*

Vskutku vyvolaly bol a tíseň na našem poetovi nejkrásnější jeho písně. Co jemu nejtěžší slzou, stalo se nám perlitou písni. Je v tom egoism z naší strany, ale umění má právo na egoism takový, to se nikdy neptá, mnoho-li plod stál koho života.

Forma Sládkových básní není všude dosti uhlazena, ale často vznáší se zrovna lehkostí národní písně jako:

*Má milá černé vlasy má
a bílé čelo pod nima
a oči pod tím bílým čelem:
kdo patří tam, by umřel želem —*

nebo:

*A neví oko nižádné,
co hvězd do moře zapadne,
a neví nikdo ve světě,
jak dvě se oči uhněte
za takových dvě roků —*

a mj.

Pro naše hudební „skladatele“ as Sládkovy básně příliš se nehodí. Ale v samostatném, přirozeném proudu svém mají již vlastní hudbu svou. Některé z dvouveršů jeho opakoval by si při zvláštním naladění člověk po celý den jako několik taktů elegické melodie.

NÁRODNÍ LISTY 6. a 11. února, 5. a 26. března 1875

LE CHANCELLOR

Nejnovější povídka od Jules Vernea

Loňského roku byl Cospatrick, anglický to koráb pro vystěhovalce, uprostřed Atlantického okeánu ohněm zachvácen, takže ze čtyř set cestujících na něm se nalézajících jen několik málo osob za nevýslovných útrap se zachrániti mohlo. Událost tato, jež vzbudila účastenství v celém vzdělaném světě, zavedla Jules Verneovi podnět ku právě uveřejněnému spisu *Le Chancellor, Journal du passager J. R. Kazallon*. (*Le Chancellor, deník cestujícího J. R. Kazallon*). Neváháme opět podati obsah tohoto díla.

Le Chancellor (Kancléř) jest liverpoolský koráb o třech stěžních a devíti stech tůnách, který s nákladem bavlny charlestonský přístav v Carolině (Spojené obce severoamerické) opouští vraceje se do Anglie. Na lodi nalézá se osm cestujících, mezi nimi spisovatel deníku, jež nám Jules Verne předkládá, a dvacet lodníků, čítaje v to kapitána Huntlyho a tři důstojníky. Plavba počíná 27. září a jest až ku Vermundským ostrovům příznivá. Loď nesleduje tu obyčejnou cestu, kteráž spíše ku severu směřuje a podle proudu západního se řídí; zdá se však, že má k tomu kapitán zvláštní příčiny, a tu nelze nic v tom změnit. Brzo nato, kdy *Chancellor* proplul moře Sarayanské, zvané Mořem luk od hojnosti mořské trávy na jeho hladině plovoucí, uslyší cestující v noci na palubě neobyčejné běhání a hřmot. Tázajícím se následujícího rána nedáno uspokojivé vysvětlení, zato však pozorují, že okénka do spodní prostory lodě pevně uzavřeny a plachtami pokryty jsou, jež se denně častěji mořskou vodou navlhčují. Několik dní mine za rozličných znamení, že není vše v pořádku, až pojednou pan Kazallon z Londýna zpozoruje, že stěny lodě jsou neobyčejně horké, načež mu pak zástupce kapitánův Robert Curtis důvěrně sdělí, že na lodi hoří. —

Takováto zpráva, uprostřed širého moře, na tisíce mil od bezpečné země, dovede i nejzmužilejším srdcem zachvěti. Již po šest dní, od oné hlučné noci totiž, vědí lodníci, že náklad dole v lodi hoří; bezpochyby že se, jak se přihází, bavlna sama sebou vzňala. — K sídlu žáru nebylo se možná dostat, byl by při pokusu zajisté vypukl v plný plamen a vše rázem by bylo bývalo zničeno. Nebylo lze nic činiti než uzavřítí prostor tak, aby vzduch tam nemohl vniknouti a oheň se udusil. V prvních dnech se zdálo, že to pomáhá, později však seznáno, že prostředek ten je marný. K tomuto strašnému neštěstí, jež dosud cestujícím tajeno, druží se jiné: vychází najevo, že kapitán jest choromyslný, a tím vysvětluje se podivný směr, jaký lodi byl ustanovil. Vrchole však dostupuje hrůza situace tím, že cestující Ruby, obchodní agent a prohnáný Yankee, se inženýrovi Falstenovi přizná, že se mu podařilo vzdor zákazu v bedničce dostat do lodě třicet liber dynamitu. „A kde nalezá se tato bednička?“ — s touto otázkou vrhne se naň Kazallon a chopí jej za chřtán. — „Kdež jinde než u zavazadel v dolejšímu prostoru.“

To ještě scházelo; loď není již jen žhoucími kamny, ale vulkánem, který v každém okamžení hrozí výbuchem. Za vlivu této strašné zprávy dovídají se i ostatní cestující, mezi nimi dvě dámy, že na lodi vypukl oheň, i povstane tím nevýslovný zmatek. Špekulant, který podloudně dynamit na loď byl připravil, se úzkostí před následky své viny zblázní a musí být strčen do kazajky. Namísto nemocného kapitána ujme se bodrý Curtis komanda. Jedná se o to, dopravit bez ohledu na hrozící výbuch doutnající u vnitru loď k nejbližší zemi. To děje se; ničeho také se neopomene k udušení ohně — marně, nelze jej zmoci. Jednoho dne vylítne za strašného hřmotu část podlahy palubní a podle stěžně vyrazí v nesmírnou výši mocný plamen. V tomto okamžení povedlo se bláznivému Ruby se osvoboditi a s hrůzyplným výkřikem „To jest dynamit, my jsme ztraceni!“ vrhá se v otevřený kráter a mizí v něm navždy.

Nyní následují strašlivé výjevy. Plavci, vedeni jakýmsi Owenem, se vzbouří a zmocní se člunů, však tyto, zmítány

vysokými vlnami, ztroskotají se o boky lodě. — Hořící loď zmítána co míč; nenadále nalezá se v příboji, za hrozného praskotu láme se hlavní stěžeň a padá z lodě, Chancellor uvízl a nehýbe se již. Tmavá noc nedovoluje pozorovati situaci; lodníci a cestující zachránili se v lanoví. Přes palubu šlehající vlny počínají oheň dusiti. Na úsvitě zřejmo, že se loď nalezá na skalisku dosud neznámém v jihu Atlantického okeánu nejméně na osm set mil od nejbližší země. Na štěstí se moře utišilo a může se přikročiti k opatřením na záchránění. Loď se vyprázdní, dynamit v nějakém nedotknutém koutě nalezený slouží k roztrhání skály odjezd ztěžující, kterýž po třech nedělích, strávených opravami Chancelloru, též nastoupen.

Avšak cestující nejsou dosud u cíle, ba spíše teprve na počátku svých utrpení.

Polorozbořená loď špatně pluje a vpouští silně vodu, dnem i nocí musejí s krvácejícíma rukama cestující i lodníci pracovati u čerpadel, aniž by se jim podařilo přemoci vnikající proudy. Vždy výše stoupá voda v lodi a tato jde vždy hloub a tíže; lze předvídati, že se už dlouho nad vodou neudrží. Proto přikročeno k stavbě prámu; než však tento hotov, počíná Chancellor tonouti — avšak paluba jen na dvě stopy vodou se pokryje, potom, jak se to častěji stává, zůstane trup v rovnováze. Lidé zachránili se na zvýšenou zadní palubu — prožijí tu bouřnou noc plnou hrůz, ve kteréž, aby bída byla dovršena, polohotový prám vlnami uchvácen a odnešen.

Však energie Curtisova obživí mysl tonoucích; dají se co síly stačí do stavby nového prámu.

Ještě nalezá se u lodi malý člun, však nějaký americký Krésus mezi cestujícími podplatí tři lodníky a bláznivého kapitána a uprchne s nimi následující noci, zanechav necitelně na lodi svou na smrt nemocnou manželku, jež brzo potom v náručí šlechetné své průvodkyně Miss Herbeyové zemře. Vždy více a více potápí se loď; ale v okamžení, kdy zavírá se nad ní hrob ve vlnách, jest také nový prám jakž takž hotov.

S osmnácti lidmi, skrovnou zásobou vody a potravy pluje vetřchý ten prám po valících se vlnách okeánu. Vztýčen stěžeň a napnuta na něm plachta, než jen pomalu pohybuje se nemotorný vor. Úzkostlivě rozděleny potraviny na nejmenší částky.

Několikráte podaří se pomocí hřebíků v udice zahnutých uloviti ryby, brzo však sledují jen obrovští žraloci poslední útočiště nebohých, jako by jich blízký nešťastný konec už předvíдали. Nebe jest žhoucí moře, trýzeň žízně krutá, a malý koflík vody, denně každému poskytnutý, nestačí ji uhasit. Mezi lodníky vzmáhá se opět odbojná mysl. Strhne se strašný orkán, který dva lidi srazí do vln, spolu ale též větší část potravin; zbývá jen ještě stravy na osm dní, a to jen při největším uskrovnění. Lodníci zmocnili se zbývajících kořalky a vrhají se na velitele a cestující; povstane krvavý boj, v němž jeden z buřičů padne a druzí podlehnou. Prvního ledna, třiadvacátého to dne plavby na voru, rozdělen poslední zbytek sucharů. Poručík Walter zemře, část jeho těla použijí lodníci co vnadidla, i podaří se jim tak několik ryb uloviti — po sedmi dnech hladu pravý to dar nebeský. Ještě zbývá tůna vody; jeden z lidí, trápen nesnesitelnou žízní, se z ní tajně napije, zemře ale brzo potom za hrozných bolestí — voda jest otrávena, neboť nádoba, v níž v rychlosti byla nalita, byla dříve naplněna modrou skalicí. Po tomto strašném neštěstí následuje zklamání, jež uvádí nešťastníky k zoufání; objeví se loď, však nepodaří se přivábiti pozornost na prám nijakým prostředkem, aniž ji lze dosáhnouti — a vrchole její stěžňů se tratí na obzoru vodním. Nyní nezbývá než zemřítí.

Ještě jednou učiněn pokus zjednati si potravu chycením žraloka, však netvor ten utrhnul se u samého prámu a zmizí v hlubinách. Kormidelník ale přistoupí ku kapitánovi s hrůznou otázkou: „Vše bylo již zkušeno — kdy budem metat losy?“

Krátký dešť poněkud poskytnul občerstvení; voda však v plachtách nachytaná není pitelná, poněvadž tyto byly potaženy mořskou solí. Všechna kůže na prámu až do nej-

menšího kousku jest již vzdor bolestem v žaludku jí způsobeným snědena. Poslední sousto jídla jest kousek slaniny, kterou si lodník Hobbart vzdor největší nouze byl schoval; jiný lodník ten kousek našel, zhltnul, a ze zoufalství oběsí se vlastník na stěžni. V okamžiku však lodníci mrtvolu strhnou, rozsekají a snědí. Osm kanibalů se nasytilo. Kdož může jim klnout? — Spíše možná nazvati ostatní, vzdělané třídy náležející cestující, kteří vzdor hlodání v útrokách před takovými hody se hrozí, sentimentálními bloudy. Však se dlouho lodníci neradují z této strašné potrawy: zbytky mrtvoly svrhne přes noc neznámá ruka do moře.

Dnové mizejí za palčivého vedra, muka se množí každým okamžikem. Kuchař, mouřenín, se zblázní a skočí volaje „Chci pít!“ z prámu; v okamžiku rozsápají jej žraloci kolem se jen hemžící. Ještě nalézá se na voru jedenácte živých, ale jaký jest ten jejich život! Opět se zblázní jeden z lodníků. Všichni jsou již podobnému osudu blízcí: jako ve snách slyšejí skřehot ptačí nad sebou — byla by snad země na blízku? Avšak nikde, nikde na obzoru se neobjevuje její pruh. Šestadvacátý den po rozdělení posledních sucharů, padesátý plavby na prámu nastal. Není už pomoci, los musí rozhodnouti, kdo z nešťastníků má podati tělo své ku zachování života ostatních. Život se jim stal lhostejným, přece však se všichni zachvějí, kdy osudné cedulky míchány v klobouku, a každý se hrozí táhnouti. Francouz Letourneur, jeden z cestujících, se k tomu nabízí. Rozčilením tají se dech při tomto hrozném výjevu. Jmeno po jmenu se vyvolává, ten, jehož jmeno zůstane naposled, propadnul černému osudu. Jest to jmeno vyvolavače samého — bylť podvodem zajisté vznešeným — proměnil lístek s jmenem svým za los obsahující jmeno jeho vroucně milovaného syna, který by se jinak byl stal obětí. Hladoví řítí se s vražednými nástroji na vylosovaného, tu však vrhne se miss Herbey mezi ně a prosí za odklad. „Jenom den; když zítra se objeví zem, pak —“ počestní spojí se s ní — a průtah se povolí. Však zítra na úsvitě!

Pomalou, pomalou mijí noc plna muk. Konečně se šeří,

slunce se objevuje a osvětluje jen nebe a moře. Osud musí býti dovršen. Muži nanejvýše rozdráždění proměnili se v dravá zvířata a žádají své právo, svou potravu. Syn objímá otce smrti propadlého a úpí: „Mne dříve zabte, já to byl, který tenkrátě svrhl mrtvolu Hobbartovu do moře!“ — Však bez milosrdenství jej odstrkují. Otec uchopen, sekera se nad ním vznáší — tu učiní ještě návrh: „Usekněte mně dnes toliko obě ruce, nasytíte se tím do zítřka.“ Lodníci se rozmýšlejí: „Budiž!“ Opět namířena sekera na údy rekovně nastavené, tu však nemohou cestující déle na hrůzu takovou hleděti. Staví se před oběť a strhne se zuřivý boj, v kterémž Kazallon svržen do moře. Bezděčně polkne vodu — však co to! Věčný bože, voda jest sladká! Vynořiv se, uchopí silou zoufalosti lano a volá: „Sladká voda!“ — Čarovné to slovo ukončí rázem zápas, staví chtěče; kde sladká voda, nemůže být země daleko. Co balšám leje se v hrdla vypráhlá tak dávno již postrádané občerstvení a ruce, jež právě chtěly se zatínati v krvácející maso lidské, spínají se k nebi. „Ale kde jsme?“ jest první otázka. „Sotva dvacet mil od země,“ ujišťuje kapitán Curtis. „Nalezáme se před ústím Maraňonu, jediné to řeky ve světě, jejíž voda dosti mocna jest, aby zatlačila slanou vodu mořskou až na dvacet mil od svého ústí.“ Měl pravdu. Za málo hodin potom byli trpce zkoušení nešťastníci zachráněni — jedenácte to pozůstalých, pět cestujících a šest lodníků, z osmadvaceti osob, jež se na Chancelloru nalezaly. Sto a dvacet dnů byli zmítáni mezi ohněm a vodou.

NÁRODNÍ LISTY 16. dubna 1875

△

Ještě o jednom z mladších básníků třeba se zmínit, o jedné ještě sbírce samostatné. Míjíme *Básně Bohuslava Čermáka*. Vyšly co druhý svazek Urbánkovy Bibliotéky novějších spisův básnických, kteréžto bibliotéky svazek první byl, jak známo, přinesl básně Svatopluka Čecha. Co do zevnější úpravy nerovná se svazek tento splendoru svazku prvního, tisk je příliš drobný, stlačený, při čtení drobné to písmo unavuje.

Bohuslav Čermák, známý již z mnohých almanahů a časopisů, roztřídil nevelkou básnickou knihu svou na dvě části, na lyrickou a výpravnou. Část lyrická je slabá, posud nezjevil se nám Bohuslav Čermák co lyrik šťastný. Nepochybujem, že je citu přístupen jak kdokoli jiný, rovněž čistě lyrické náladě a rovněž i působivé myšlence, ale to vše přece u něho nedozrává v *píseň*. Co mu posud rozhodně vadí, je *forma*. Verš, sloka mají u něho zvláštní tíž, jakousi pádnou slovní obrněnost, která písni béře vzlet. Pádnost a obrněnost ta není onoho druhu, jaký se schválně volívá, aby myšlenka tím rázněji vynikla, jako na příklad myšlenka časová, vlastenecká atp. Čermákova píseň je stejně těžká, nechť se dotýká vlasti či lásky, žertu či pravdy. Mimo to se Čermákovi myšlenka rozbíhá, snadno s jinými se pojí, takže sloky rostou bez umělecké nutnosti. Lyrická myšlenka, uvedená v píseň, má právě tak určité své meze jako každá myšlenka jiná, když má plně působit. Píseň má svou mez jako balada a třeba jako epigram; musí mít zcela určitou svou pointu, přes niž nesmí se pak již zavěšovat ani jedna sloka další, zbytečná. Rovněž musí básník i uprostřed písně umět hospodařit, nerozepisovat se, kde toho není nutnost. Dáme příklad a zvolíme nejzdařilejší Čermákovu píseň lyrickou, vskutku pěkný jeho „*Stesk*“.

1. *Mně je tak bolno u srdce,
že plakal bych jak dítě,
kdy matku zřím, mou matičku
jak osud stíhá litě.*
2. *Mně je tak bolno u srdce,
že div se nerozpukne,
kdy matičky mé vlasti žel
se v chorou duši shlukne.*
3. *Jak rád bych sklonil hlavu svou
jak bílý zvonek v poli,
kdy v tmavý hrob tvých pouta hor
bych vzíti moh tvé boly.*
4. *Jak rád bych slávy záhrobní
se věnce zřekl zlata,
kdy k luhům tvým by zeleným
se volnost snesla svatá.*
5. *Což blažen zhasnout v památce
chtěl mutnou hvězdou v čase,
kdy blankyt tvůj by šumy vod
kdys pozdravil lid v jase.*
6. *Leč hluchý ston můj větrů plen
a těchy nelze zděti,
mně v srdci s zemí nešťastnou
jen trpět — krváceti.*

Zajisté pěkná, velmi pěkná myšlenka. Jakž by ale získala, kdyby druhá polovice třetí sloky byla méně strojena a čtvrtá a pátá sloka kdyby se vynechaly naprosto!

Takto jsou lyrické momenty u Čermáka ovšem tytéž jako jinde. Touha po zpěvu, jaro, jasná noc, láska.

*O té krásné lásce mladé
zpíval jsem jak v světě jiní,
při měsíci, hudbě ptačí,
stříbro vod kde bory stíní.*

Také u něho je ale již „dávno tomu“, kdy zpíval o lásce — jako u všech. — Abychom zde vytknuli ještě vadu jinou, formální, zmiňujem se o četných tiskových chybách. Zvláště interpunkce je namnoze nesprávná, a to může při písni lyrické stát se přímo osudné.

Zcela jinak musíme ale mluvit, když se jedná o Čermáku co o pěvci výpravném. V tom směru má Čermák plné své oprávnění, povolání jeho je zřejmé, talent nepopíratelný. Škoda že neuveřejnil Čermák již více výpravných věcí svých. Co zde vytisknul, je dobré — pomlčíme-li o jeho „Nevěrné“, obyčejné to historii a obyčejně veršované. Jeho „Dumky“ a jeho „Marina Dmitrovna“ vynikají mnohou lepotou. Uchvatná krása maloruských zpěvů národních a mnohých vzorů polské poesie umělé působily na našeho básníka a vzbudily v něm ohlas zvučný. Jako by byl sám v stepi žil a harcování dávného kozáctva sprovázel, tak vypravuje živě. On beře obrazy z poesie nám příbuzné, ale dovede jimi hospodařit, nepřesycuje jimi zpěvy své, v epických zpěvích jeho nevadí nám žádná strojenost. Jeho vypravování je jasné, plynulé a nerozbihá se nikde přes kraj. Čermák je skutečný epik, a co takového třeba ho již vřadit v počet lepších epiků českých. Můžem se těšit, že dle ukázek v Lumíru uveřejněných pokračuje Čermák s nadšením na dráze té. Ale upozorňujem ho, aby vždy co možná přísně dbal krajinářské stafáže. V tom ohledu má také licentia poetica své meze. V básni „O výpravě na Černé moře“ Čermák meze ty překročil. Zde vypravuje některé věci naprosto chybně, o nichž by ho byl jediný pečlivý pohled na mapu již jinak přesvědčil.

Ze skladu Urbánkova vyšel ještě jiný podnik, o němž jsme se již v literárních zprávách svých krátce sice zmínili, k němuž se zde ale ještě jednou vracíme. Je to *Bibliothek*

slavischer Poesien, vydávaná redakcí neunavného Josefa Wenziga. První sešit obsahuje překlady asi padesáti českých písní národních, přeložených samým redaktorem Wenzigem, jehož překlady jsou zcela šťastny. Podnik to, jenž zasluhuje všestranné podpory. Je zajisté důležité, aby svět literární vůbec zvěděl o produktivní síle českého ducha. Ti ale, kteří by měli první v tom prostředkovat, němečtí naši sousedé, staví se ve všem nepřátelsky proti nám, ano kdyby mohli, i samu existenci naši by zalhali. Musíme tedy sami mnoho, vlastně prozatím všechno činit, sami překládat, sami překlady ty vydávat. Není lze říci, jak se při německém antagonismu povede právě nyní té Bibliothek *slavischer Poesien*. Dle předmluvy prvního svazku zdá se, že obeznané nakladatelstvo samo sobě nedodává mnoho nadějí. Snad to přece půjde. Jen *dobry* výběr, a nikdy žádné *pouhé curiosity*. Nevíme na příklad, mnoho-li as v moderním nynějším směru německé literatury získati si může půdy slíbený náš Smil Flaška z Pardubic, nebo jak bude německé čtenářstvo nadšeno právě „básněmi“ — Štulcovými.

NÁRODNÍ LISTY 15. května 1875

PÍSNĚ BÉRANGEROVY

Přeložil Miroslav Krajník

△

Objemný *dvanactý* svazek naší *Poesie světové* přináší bohatý překlad Bérangerových slavných šanson. Nesluší mně co spoluredaktoru důležité básnické sbírky té podrobný rozbor díla Krajníkovy, jsemť zajisté spoluodpověden za důkladnost všeho, co se v Poesii světové českému čtenářstvu podává. Tolik však lze říci právě redakci samé, která srovnávati musí překlad jakž s originálem, takž s uznanými překlady jinými, že práce Krajníkovy je z nejlepších, ano lepší, než jsou všechny překlady nám známé německé. Snad najdeš tu onu šansonu jinde přeloženu tak, že se ti líbí na ní tu refrén líp, onde jinak podaná pointa; *u celku*, to pravím s dobrým uvážením, přečteš Krajníkuv překlad přece jen s rozkoší větší. Jestli jistá bezprostřednost v něm, která originelnímu, bezohlednému Bérangerovu způsobu u výrazu slovním vyhovuje s bezohledností rovnou. Jako ale přímé slovo, našel také vroucí cit vždy plně působícího výrazu. Plynlost a zvonivost verše, jakouž Béranger vládnul, má v češtině souladnou ozvěnu. Krajník překládal s plnou láskou a mladistvou chutí.

Béranger je českému čtenářstvu po drobtech již dávno znám. Také charakteristika jeho byla již vícekrát po česku sepsána. Otiskujem zde jen částku úvodu, který sepsal Krajník k dílu svému na označení Bérangerových písní vůbec.

NÁRODNÍ LISTY 3. června 1875

Je slaba naše produkce literární, pravda, ale nesmíme říci, že slaba duchovně. Není velkým počet básnických děl nových, napočítáme jich během jednoho roku jen pět až šest, často méně, avšak právě ty, které jsme zde vypočetli a o nichž jsme promluvili během posledních dvanácti měsíců, nevyměnili bychom věru za všechna četná díla básnická, která se v téže době objevila na široké pláni literatury německé. Pozorujem obé a pozorujem chladně, neklamáni ve věcech přísného umění stanoviskem stranickým; tím musíme být potěšenější, můžeme-li co Čechové pak říci, že je v té oné době převaha na naší straně. Necht' se oprávněná ta hrdost nazve pak třeba samolibostí, název ten nemění na věci samé ničeho.

Však máme autokritiky dost, abychom ihned poznali a uznali, že je jindy zas jinak.

Uvádíme nejnovější dílo básnické, Kapperovy černohorské Gusle. Zpěvy to vesměs mužské, *epické*. Milujem lyriku, nemůžem jí nijak upřít oprávnění, a zachvěje-li námi píseň dojemná, dovedem ji ocenit. Avšak každá píseň lyrická zní nám jako ohlas toho života pouze citového, v němž tone celý náš národ, jedním z těch tisícerych povzdechů, jež vynucuje veškerý náš společenský a národní život. A každá báseň epická, ať jedná již o jakémkoli činu, působí zas na nás, jako by nám dodávala vždy jakés síly, jako by pružila sval a jiskřila oko. Kapperovy Gusle vypravují o činech nejhrdinštějšího nyní kmene slovanského, o bojích malého lidu, jenž dovedl odolat návalům největším, — nemůže nám Čechům věru býti zpěvů vítanějších.

* Nakladatel J. Otto.

Siegfried Kapper zaujímá v naší literatuře místo zcela zvláštní. Názor jeho je čistě moderní, cit jeho je jemný, poetický cit pravého umělce. Že poeta moderního směru, právě pro obsáhlý obzor a výši svou rozumí co nejlíp také zas bohaté poesii, jaká vane v písních a pověstech národních, dokazuje Kapper nejlíp. Jako včela snesl se na luh jižní slovanské poesie, a co nám z ní podal umělecky zpracovaného, je skvostný med v nejpravidelnější, nejpříjemnější formě. Vrcholem jeho práce jsou v tom ohledu jeho Přímořské pohádky, malá knížka, drobné pohádky, ale samý démant. Kapper odedávna věnoval se uměleckým výkladům národní poesie slovanské. Hned po svých Českých listech, básních to subjektivně lyrických, hleděl krásám českých písní národních proklestit dráhu do ciziny. Jeho *Böhmische Melodien* jsou posud nejlepším přebásněním písní našich. Hned nato věnoval pozornost písním srbským. Z jich výpravného bohatství vybral a v epický pěkný cyklus sestavil svého Fürst Lazar. Nyní prý báseň tu přebásňuje po česku a vydá česky též co originál. Škoda že ji nenapsal hned prvotně česky! Němci sobě tenkrát z nevědomosti nevšíмали věcí slovanských, nyní sobě jich nevšímají z tendence — však přijde ta doba, kdy sobě budou musit všimnout skvostů nyní již v českou literaturu uložených, a pak také Car Lazar by našel cestu z češtiny do němčiny. Dále jsou známy jeho překlady srbských písní, které vyšly v Poesii světové, a nyní naskytly se tedy Gusle, *ohlasy* černoohorské. Ne překlad černoohorských písní národních, ale poetická ozvěna dějinného jich obsahu, nesoucí se rytmem národním.

Malá je Černá Hora, ale rozhled z ní daleký, široký. Z její skal vidíme do nížin Turky zbědovaných a slyšíme až život Stambulu; odtud vylétají sokolové junáci a sledujem jich let až do Karavlaška za Dunajem, i k benátským palácům na Adrii. Dva jsou tu cykly dějinné. Prvý, „Crnojevci“, líčí bývalou sílu černoohorských rodů, jich osudy a boje, pitky a bitky, až do úpadu. Druhý, „Z doby obrany“, líčí nové hrdinné ráno. Vcelku tu devět básní epických. Nejsou vše-

chny stejně cenny. Některé vykazují jen všednější děj, v národních písních jihoslovanských obdobně se často opakující, a vzrůst jejich v báseň není jednolitý; pravou stručnost epické dikce najdeš ale všude. Jiné jsou zas dokonalými epy, jako „Svatba Maxima Crnojevića“, „Trninaňky“, „Harač“ a „Účty černohorské“.

Nejvýš kladem „Svatbu Maxima Crnojevića“. Obsáhlé epos, plné nejrozmanitějších dějů, důkladné a úsečné formou, bohaté štávnatým líčením a junáckými myšlenkami.

*Pozvednul se Crnojević Ivo,
za sinalé odebral se moře,
veza s sebou tři náklady statků;
Maximovi za spanilou děvou
na námluvy synovi jel svému,
za dcerou to dóže benátského.*

Dóže nechce nijak svolit, až když Ivo ze všech již se statků vydal, Latinci mu přece děvu dali. Za rok má být svatba. Ivo slibuje, že přijde s tisícem svatebčanů, a vychloubá se, aby dóže také přivedl tisíc Benátčanů, nad Maxima že nebude sličnějšího. Než dojel Ivo domů na Žabljak, byla na dědinu hrozná nemoc udeřila, černá chrás-ta. Ta pokazila i Maximovy líce. Chlubný otec neví sobě rady. Devět let otálí, konečně přichází od dóžete přípis plný hany. K radě ženichově sbírá sílu svatebčanů, psal pro Miloše Obrenoviće, vyzval Černohorce s Bělopavličany, Bratonožce, Drekalevce, Vasojevce i Podgorčany, všech svatebčanů na dva tisíce. Na cestě sobě vymýšlejí lest. Místo ošklivého Maxima má převzít ženichovy odznaky, perovku i s přaskou, krásný Miloš Obrenović. Miloš svoluje, s výminkou, že nechť obdrží cokoli svatebních darů, všechny podrží.

Na cestě zpáteční, zvěděvši osobu pravého ženicha, vzpouzí se ale nevěsta a chce náležet jen tomu, kdo má všechny ty skvostné svatební dary. Miloš je ústupný a chce podržet z darů jen tři věci, mezi nimi svatební košili. Právě

ale na té, na níž byla pracovala s družkami svými, záleží nevěstě nejvíc, Maxim se s Milošem setkají kopím, po nich srazí se svatebčané všichni —

*Kdo nebyli mečem poraženi,
od krvavé seče neucouvli,
od vražedné, pokud vycezená
nestoupala krev jim po kolena.*

Maxim odesílá dceru dóžeti zpět, sám pak dá se do služeb cara Turka.

Rozkošná je báseň „Účty černohorské“. Hrdinná báseň humoristického druhu. Paša si pošle pro vévodu Radu, aby mu radil, jak má ztrestat přítele téhož, Petra Boškoviće, kteréhož zároveň před svůj soud obesílá. Přátelé se dostaví pospolu a soud počne. Žalobník vystupuje po žalobníkovi proti Petrovi. Pokaždé se táže paša vévody Rady, co by takovému zločinci učinil. „Oběsit bych ho dal na strom a pak ještě stít a na kůl vrazit,“ radí vévoda s komickou opravdivostí. Rovněž komicky se brání Petr. Ať učinil cokoli, vždycky vlastně Turci ublížili jemu, ale nechť, on je velkomyslný, on jim odpouští. Také chrta mu zastřelili, a on? Maličkost!

*Chrta toho, ctěný pane pašo,
chrta toho Mahmud-Lisič-beg mně
zastřelil! Šel tedy já, vzal pušku,
zastřelil mu oba jeho syny,
odhnal z pastvy pět set jemu ovcí.
Uznáš, pašo, bežaty že dvěma
vyrovnán chrt takovýto není!
Avšak nechť! Já odpustil mu přece.
Jsme si právi — není mi nic dlužen!*

Litujem, že nemůžem zde na ukázkou podat některou báseň celou.

△

„Jak lev láme smrt všechny kosti mé!“ — Dojemně tesklivá slova, pronešená prorockými ústy již před tisíci-letími! Ale dnes by rovněž mohla splynout ze rtů českého národa.

Co jen kde se vidí býti pevnou kostí v těle našeho národa, náhle se láme, zdrobí, vypadá. Kdo jen na muže celého, nám platného vyrostl, náhle tu leží zdrcen jak travička slabá. Na nás snad zvláště má se osvědčit slovo Jobovo, my snad jsme předně „ti, kteří bydlí v domích hlíněných“, a kdo je náš, tak z plného srdce náš, tomu snad již v kolébce pronesl osud, že „od jitra do večera poražen bude a že žádný ani nezví a on navěky zahyne“. Z jitra do večera, přes den, za hodinu mrou mužové naši. S čím máme život těch sotva vykvětlých, již zas povadlých duchů srovnat? S letícím oblakem? S prchavým na poli stínem? S krátkostí dechu? Se vznikem a zánikem myšlenky? Ještě není jeden hrob zasypán a již se odvírá druhý, sluch náš slyší stále jen dunění vlhkých hrud a věčný skřípot vrat hřbitovních! Bez války a bez moru klesá muž vedle muže; pokojným a zdravým nám je smrt stále pravou „královnou hrůzy“, za níž letí krákorající sup a havran; je loupežníkem, před jehož úkladem není dům náš jist ani na okamžik!

Naši básníci, sotvaže dožili se toho věku, kdy vlastní náruživost zamlkává a pero v ruce nabývá na líčení velkých náruživostí lidských pravého poklidu a výdatné síly, hynou nám před očima. Také tedy Pflagra není již více. Také klidně poetická duše ta již si zašeptla: „Dnové moji rychlejší byli nežli posel; utekli a neviděli dobrého.“ Také o něm platí již: „Vyšel jako květ a setřín a byl utekl jako stín.“ U Pflagra překvapuje a zdrcuje rychlost netušené

smrti jako u Hálka, třebaže Pflugrova životní síla nebyla síla kamenů, třebaže vždy byl churav, vždy sláb; neboť Pflieger vzornou péčí svou vítězil po dvacet let nad slabostí svou a doufalo se, že zvítězil již nadobro.

Není účelem těchto řádků, aby určitě vytkly, jak as velkým básníkem, jak as dobrým spisovatelem byl Pflieger a co že vše jsme jím tedy ztratili. „Byl on dobrým zahradníkem, cokoliv zasadil perem svým, ihned to kvetlo.“ Každý cítí, jak důležitá je nám původní produkce dramatická, a v té má Pflieger jedno z předních míst. Každý též ví, jak důležitá pro národní vychování je nám původní beletrie, a v té má Pflieger zas jedno z nejpřednějších míst. Pflieger byl z těch solidních spisovatelských povah, jimž není na tom dosti, co příroda jim talentu ušetřila. Také jemu by byl nevystačoval život sebedelší na studia, jimž všem mínil, že se podrobiti musí. „Básník má mnoho vědět a nesmírně mnohému se učit“, to pravidlo Geiblovo bylo také pravidlem Pflugrovým. On nedbal nikdy býti „učencem“, ale „vzdělancem“ byl v nejskvělejší smyslu slova. Ale především hleděl porozuměti lidskému srdci a věčným proměnám jeho blaha i bolu, a porozuměl mu tak plně, tak krásně, jak porozuměti může jen zas srdce tak krásné a velké, tak soucitné a jemné, jaké bylo vlastní srdce jeho. Čtěte jeho romány, vážené ze života a útrap pracovního lidu — ucítíte lidu toho tklivý dech, zachvěje vámi živý tlukot jeho k šílenému spěchu hnaných tepen.

„Utekli a neviděli dobrého“, musím to opakovat o uplynulých dnech Pflugrova života. Věru že zažil velmi málo štěstí. Jako Camoëns mohl by také on si povzdechnout: „Daleko od stezky básnickovy kvete štěstí!“ Skoro po celý svůj život byl churav a duch jeho musil překonávat tedy i tíhu choroby. Co spisovatel do veřejnosti přišlý setkal se pak s těmiže těžkými závadami, s jakými bohužel naši spisovatelé všichni. Národ náš nepřichází radostně vstříc svým básníkům. Každý začínající talent má s divnou jakous nenávistí co bojovat. U nás, kde přec celá národní budoucnost visí jedině na tom, dovedem-li vyniknout duševně,

vzdor tomu je pramálo radosti z talentů opravdových a vždy je větší a jasnější škodolibost, když se někomu „něco nepovede“. U nás platí nejhoupější boháč pořád a tisíckrát víc než každý sebevětší básník, třeba by tisíce těch boháčů nedovedlo duševně nahradit národu ani jediného, třeba dosti mizerného básníka. Maličké a zčásti i malicherné ty poměry musily mít vliv také na Pflegra. Je pravda, „kritikou“ trpěl Pflieger poměrně u nás nejmíň, Pflieger hned od počátku náležel jaksi k aristokracii literatury naší. Také polemikami u nás tak úmornými neutrpěl, jen málo sám se do nich vpouštěl, a také pak se mu odpovídalo jen věcnou satirou, bez ublížení spisovatelské jeho hodnotě. Přec ale musily přirozeně veškeré malicherné poměry ty, u spojení se stálou chorobou jeho, mít vždy jistý vliv na jemný Pfliegerův cit. Od počátku až po konec má skoro veškerá produkce Pfliegrova zádumčivý, teskný ráz. Nemohl z mraků ven, až tak vysoko na Parnas, kde slunce ozařuje básníka jen zlatým úsměvem a odkud básník zase jas a ples ssílá lidu svému. Dal lidu přec, co měl nejlepšího, to bohaté, třeba i tesknotou bohaté srdce své.

Již se té spokojené jasné výše nedočká! Dnes Pflegra pochováme. Jen hlína oddělí ho od nás, od života, ale líp ho oddělí než železné dvěře a než kovové prahy. Přec nám zůstane, ač oderván. Život národa je jako život pralesu, drobné kmínky v něm hynou a rychle zpráchniví, padne-li ale mohutný kmen, žijí celá století z něho, generace za generací z něho vyrůstá a on ztlívaje přechází v květ nový.

Divně nám bude nad tím hrobem. Rychle, příliš rychle českému národu hynou duchové nadaní. Až zoufale rychle umlkají pěvci, jichž má národ ku své útěše přec tak zapotřebí. Mně připadá někdy český národ v tom moři světovém jako urvaný keř. Několik hravých ptáček zpěváčků sprovází a těší jej na pouti jeho, ale každý skoro okamžik stříkne vlna a srazí jednoho z těch pestrých těšitelů. Kladem ruku k čelu a hledíme zpytavě do dálky, kdy asi již přirazíme zas k nějakému břehu.

Rychle nám to umírá — velmi, velmi pomalu nám to dorůstá! Smrt přerývá jednomu po druhém řeč, aniž by o slovo se hlásil jiný.

NÁRODNÍ LISTY 22. září 1875

△

Již jsem jednou zavadil o dílo to. V Holandsku je kvůli němu celá literární bouře, v Německu rozepisují se o něm brošury a časopisy, v Anglii připravují úplný překlad. Bude se o něm co o zajímavém zjevu literárním mluvit ještě mnohem více, mám za svou povinnost zmínit se obšírněji tedy také zde. Třeba jen proto, aby obecnost alespoň zvědělo, že Thet Oera Linda Bok na světě je. Starofríský rukopis, sahající na dva tisíce let před Krista, historická kronika, vypravující naurčito o dávných věcech, jež nám posud byly pouhým mythem, často ještě mnohem míň! „Obrovský literární podvod,“ volají mnozí a smějí se — nám zde není nic do toho, je-li Linda Bok podvodem nebo neocenitelným pokladem, zajímavou knihou je, bavme se s ní! Je-li spravedlivá, osvětluje šedé dějiny lidstva způsobem neočekávaným; je-li pouhou poesíí, má velmi závažný mravní obsah a formu naprosto původní.

Roku 1867 nalezen Janssenem v Harlingách a dr. E. Verwijsem prastarý rukopis, jež v tajuplném dědictví chovala rodina „over de Linden“. Psán je prý r. 1256 po Kr., je to však pouhý opis, originál začat již r. 558 před Kristem. Thet Oera Linda Bok znamená tolik co knihu „o těch z rodu Linda“, kteří podnes jsou živi a pracují v Enkhuizenu co nádeníci; přechovávali drahocenný rukopis, začatý r. 558 př. Kr. pramatkou Adelou, dále vedený potomky jejími, kteří sepisovali nejen děje současné, nýbrž i opisovali zprávy o událostech prastarých, napsané na zdech hradů. Adela byla věhlasná žena. Po tři leta byla „děvou súdnou“ (burg-

* Dle Historische Skizzen auf Grundlage von „Thet Oera Linda Bok“. Aus dem Holländischen von Herrmann Otto.

magd), mohla dosáhnout nejvyšší hodnosti v národě svém, státi se jeho „čestnou matkou“, ale raději se vdala za Apola, jenž byl „grevetmannem“ v Ostflylandu. Adela nám vypravuje o původu světa a člověka, sděluje nejstarší zákony pravých Frísů, dětí velké Frye, a sepisuje nejstarší dějiny národa svého až do roku 1000 př. Kr. Její následovníci psali o dalších osudech a útrapách Frísů, o nové zas jich slávě, která ale vydobyta pak na útraty osobní jich svobody. Poslední pokračovatel byl Hiddo, opisující roku 1256 vše „na papír z ciziny přivežený“.

Učenci hádají, že vše to je falsifikát, sepsaný někdy po roku 1853. Avšak falsifikát muže znalého jak nikdo jiný jazyka starofríského, muže v dějinách, zeměpisu atp. vědách nesmírně zběhlého. Muže, který „za zisk a slávu“ klamati nemohl a *nechtěl*. Muže konečně tak svobodomyšlného a čistého, že jedině v krásném smýšlení jeho našli bychom klíč k té „básni“ — nesměli bychom pak již říci „falsifikátu“.

Wr-Alda (Ur-alt = prastarý) nazývá se zde nejvyšší bytost, jediný bůh dávných Frísů. Jemu nepřipisují se nijaké lidské vlastnosti a také ne lidská podoba. Nemusí se konejšiti obětmi a nikde není řeči o bohoslužebných formách. Tyto jsou dle Oera Linda Boku jen vynálezem úskočných kněží. Vedeni prospěchářstvím hledí kněží svobodu lidí upoutat okovy, namlouvajíce jim, že člověk je míčem v rukou zlých i dobrých mocností, prostředníkem že tu může býti jedině kněz, toho že člověk tedy musí ctít a podplácet. Člověk se ale nemá v ničem spolehat na prozřetelnost. Má pomáhat každý sobě sám a každý všem bližním svým.

Wr-Alda je sice prapůvodem všeho, přec ale není vlastně tvůrcem světa, nemůžeť se dílo tak pomíjející a nedostačité naznačit co dílo tvora dokonalého. Po Wr-Aldovi narodil se čas, a čas stvořil zemi, a země stvořila vše, což na ní jest, dobré i zlé. Také člověka. Porodila tři ženy, jichž jména jsou: Lyda, Finda, Frya. Z Lydy pocházejí lidé černí, skoro zvířata. Z Findy lidé žlutí, mající mnoho vlastností

zlých.* Z Fryy lidé dobří, dokonalí, svobodmilovní. Frya jim zůstavila dědictvím i opanování sebe sama, lásku k ctnosti, nadšení pro svobodu. Dala jim zákony, jichž základem je i rovnoprávnost všech lidí, čistý komunismus, pořádek a čistý mrav, náboženství znající jen jediný způsob, jak sloužit bohu, totiž láskou k bližnímu, láskou k svobodě.

Nemůžem zde sledovat celou kroniku Lindův, která čítá co rok první týž rok, kdy se propadl šestý díl světa, Atlantis, což se prý stalo zrovna roku 2193 př. Kr. Ale ze základu právě naznačeného vypěstovali Frísové, synové Fryy, vše, co bylo vznešeného a krásného ve světě; co v něm vzrostlo zlého, pochází z ostatního lidstva. Politické jich zřízení bylo co nejjednodušší a nejpraktičtější, spravedlnost stavěna nade vše. Železné nářadí znali již před čtyřmi tisíciletími. Písmo pochází od nich, neboť Kadhémové na Středozemním moři byli Frísové, čímž se vysvětluje omyl Řekův starých, připisujících vynález písma „jakémus Kadmovi“. Rovněž vynášeli Frísové číslice a mnohé ještě jiné. Athény byly kolonie fríská a zachránily statečností svou Evropu před voji, které byly z Atlantis sem přešly. Tyrus byl rovněž kolonií frískou, item Amerika, kterou zalidnil Frís Inka, item Východní Indie, kde Frísové na Gangesu sídleli po dvanáct století. Buddha se naučil od Frísa, jenž se byl stal otrokem a jehož vykoupil, mravouce fríské a šířil ji pak — mezi Slovaný; my měli za dávných dob tedy také mrav co nejčistší a lásku k svobodě, až nás cizí porušili. Řečtí bohové jsou bývalí Frísové, Minerva byla súdnou děvou právě tak jako Adela, Neptun byl fríský lodník Neef Tunis, Apol chotěm Adeliným atd. Ale znenáhla klesali Frísové. Smísili se s ostatními kmeny. Kněží se k nim dostali. Konečně se navrátil k nim Frieso z Indie se všemi svými. Za něho a některých nástupců jeho vrátila se zase dávná moc a sláva fríská, ale na útraty jich svobody. Dostali kněze a šlechtu, seznali poddanství i pouta duševní — kde není svobody, je zánik národa.

* K synům Findiným náležíme prý také my Slované. Nejhorší ze všech ale jsou Maďari — Pester Lloyd proto zuří na Linda Bok.

Myslím, že podaná fakta historická stačí, aby ustrnul nad kronikou Lindův každý, kdo měl kdy některý z posavadních dějepisů v rukou. „Strašný falsifikát!“ volá jedna strana. Ale druhá praví: „Snad, dokazujte. Zničte věrohodnost kroniky, ale zůstane velmi rozumný historický román. Pak stojí před námi muž geniální, velice učený. Klame nás v úmyslu nejlepším. Jeho srdce bije pro vše šlechetné, on je nepřítelem každého pokrytectví, protivníkem všech podloudných, muž mravný, jemuž je volnost, právo, láska k lidstvu svatě nade vše. Je-li to falsifikát, je učiněn jen v úmyslu vlasteneckém. Jeho původce je nepřítel římského kněžstva, nepřítel těch knížat, která trůn svůj opevňují kněžstvem a šlechtou, ohnivý bojovník za autonomii. Reakcionář to nejušlechtilejší sorty, poctivý, dobromyslný chvalořečník minulosti. On chce, aby národ vrátil se zas zcela k samu sobě. Aby nespoléhal na jiné, jen na vlastní práci svou. Chce, abychom se vystříhali všemu sobectví, vší nemravnosti; chce, abychom vrátili se k dávné poctivosti, k pilné práci, k ryzé svobodomyšlnosti; chce také, abychom mateřský jazyk svůj měli ve cti a stali se národem zas silným. Těžce jsme se provinili proti zákonům, jež nám dala vznešená Frya, polepšme se!“ —

Je vidět, že kniha ta je pro nás Čechy i v politickém a národním vzhledu zajímavá!

NÁRODNÍ LISTY 21. října 1875

JULES VERNE A JEHO ROMÁN
TAJUPLNÝ OSTROV

△ *V Praze dne 23. listopadu*

Dnešní číslo našeho časopisu přináší literární zprávu, že Jules Verne je původem Polák, že se jmenuje vlastně Olszewicz (olše = franc. la verne), bratr jeho že žije posud ve svém rodišti v Plocku, jehož nikdy neopustil, atd. Loňského roku, a to během měsíce října, psal jsem, taktéž v časopise našem, celou řadu článků o Jules Vernovi, o obsahu a ceně jeho děl, také krátce o jeho životě. Dle tenkrát mně známých dat narodil se oblíbený romanopisec ten v Nantes (Bretoňsko) dne 8. února roku 1828. Také je vskutku znám jeden bratr jeho, Paul, ale ten ovšem, byl-li vůbec v Plocku narozen, „opustil kdys rodiště své“, neboť byl svého času za zcela zvláštních a nebezpečných okolností vystoupil na Mont Blanc, podal o tom tiskem zprávu a opravdový ten cestopis Pavlův bývá nyní vydáván s vymyšlenými drobnými spisy Juliovými. To arci nevylučuje, že může být ještě třetí žijící bratr v Plocku, že Julius mohl být v Nantes narozen z polské rodiny emigrantské, která předtím z Polsky se byla vystěhovala nebo později sem se zase vrátila, atd. Není materiálu po ruce, který by rozhodnul, mají-li polské listy pravdu. Nesmíme předpokládat klam úmyslný, jakým se Němci stali až pověstnými, neboť kdekoli někdo vyniknul, již jsou Němci zde a dokazují, že muž ten je jejich. Ale mohl se přihodit nějaký klam nahodilý, jaký na příklad u nás také z francouzského maršálka Pélissiera učinil Čecha Pelíška. Příležitosti té, že o Jules Vernovi zase promluveno, chápu se zde ostatně proto, abych k loňským článkům připojil nyní jeden další o Vernově románu *l'Ile mystérieuse* čili Tajuplný ostrov.

Román začíná zrovna dne 23. března 1865 o čtvrté hodině odpolední, a sice — ve vzduchu nad širým Pacifickým okeánem. Právě tenkrát zuřil jeden z nejstrašnějších orkánů.

„Vystupujem zas do výše?“
„Ne. Naopak, klesáme!“
„Ještě hůř, pane Cyre! Padáme!“
„Pane bože! Tedy vyhodte přítěž!“
„Zde je poslední pytel!“
„A zdvihá se balón tedy?“
„Nezdvihá!“
„Slyším jakoby šplounání vln.“
„Pod košíkem je moře.“
„A sotva pět set stop pod námi!“

Tu zazněl vzduchem mohutný hlas a slova: „Vše, co nějakou tíhu má, ven s tím!... Všechno! A pak nám buď bůh milostiv!“

Vyházeli všechno, uřízli i košík a vlezli si do lanoví — teď najednou začal se balón zplošťovat. Klesali. Již byl podvečer. Zuřící bouř ještě více ztemňovala vzduch. Vtom zazněl štěkot psa, jehož byli mužští vzali s sebou do lanoví. „Top musil něco zvěřit!“ zvolal jeden z cestujících. „Země! Země!“ zahučel nato hlas zvučný. Viděli před sebou příkře vystupující zemi. Vtom snížil se balón až k vodě, vlna vyrvala jednoho z cestujících, za ním skočil pes jeho; opět lehčí balón se povznesl ještě jednou a pak sklesl na skalnatou zemi. Zbylí cestující rychle vylezli z provazů, balón se nadzdvihl a bouř jej odmetla. Rádi by byli přispěli tonoucímu druhu nebo vylovili alespoň jeho mrtvolu. Ale již byla noc. Pobíhali sem tam, brzy se přesvědčili, že jsou na ostrůvku zcela malém, temnem však viděti přec za vodou strmý předmět ještě temnější, nejspíš vysoké skály, snad velká země.

Nebyli to aeronauti, kteří se tu tak náhle objevili. Vojenští zajatci to, uprchlí z Richmondu pomocí balónu za oné historické bouře. Cyrus Smith, inženýr ve vojště Severní Ameriky proti jižním odštěpencům, Gedeon Spilet, reportér časopisu New-York Herald, námořník Pencroff, mladý učenec Harbert Brown a mouřenín Nab, sluha Smithův. Do vody stržen byl Cyrus Smith.

Následujícího rána přešli za odboje na břeh protější.

Nejprve ovšem i tu hledali mrtvolu Smithovu nebo jeho samého. Nenalezli ničeho a konečně hledal již jen Nab, ostatní musili, mučeni hladem, ohlídnout se po nějaké posile. Nalezli něco jedlých lastur, holubích vajec, sladkou vodu, totiž celou zde ústící se řeku, také několik jeskyň, v nichž by přenocovati mohli. Následujícího dne hledali Cyra Smitha zas, a zase marně. Také Nab jim naprosto zmizel. Teprv v noci nato přiběhl k nim pes Top — zcela suchý, ač venku byl pravý liják. Šli za ním ven, až do rána podél břehu a tu teprv našli v pískové jeskyňce, od břehu daleko, Smitha na pohled mrtvého, vedle něho Naba smutkem oněmělého. Po delším namáhání přivedli Smitha zase k životu. — „Ostrov či pevnina?“ byla jeho první slova. Ale nyní stáli před záhadou. Smith, stržen do vod, byl pozbyl smyslů — jak se dostal sem do té od moře vzdálené jeskyně? Nab ho sem nezanesl — kdo ale?

Cyrus Smith šel se soudruhy do jich jeskyň či „komínů“, jak je byli nazvali. On byl inteligencí svou velitelem jejich, jemu se ve všem podrobovali. Nejprv se rozhodl Smith, že musí se nabýt jistota, jsou-li na pevnině nebo na ostrově, v případě tomto pak, je-li ostrov obydlen. Skály a vše kolem nich bylo patrně původu vulkanického. V dálce strměl vrch, taktéž kuželovitý, z jeho temene musila se rozhodnout otázka hlavní. Tam se odebrali. Rozhled byl volný. Nalezali se na ostrově s velikostí ostrova Malty. Ostrov měl prarůzné útvary, krajiny zelené, kypící, zas krajiny pusté, řeky i jezera. O obyvatelích ani stopy.

Nyní nastala robinsonáda. Ve třech svazcích vyličuje Verne, co vše těch pět lidí podniklo. Fantasie Vernova měla zde co nejvolnější rej, nepředváděť nevzdělaného Crusoe, nýbrž lidi, jimž moderní věda ve všem byla k ruce. První jich pomůcky byly prostá dvě želízka, řekněm nože, zhotovené z rozlomeného ocelového obojku psa Topa. Znenáhla ale dovedli všeho. Země měla bohatost všech skoro užitečných nerostů, nesmírně bohatou flóru a rovněž zvířenu, takže z bohatosti té bylo možno soudit, že ostrov je jen částčkou bývalého kontinentu, nyní zapadlého. Posta-

vili si pec na pálení hlíněných nádob a cihel, huť na vyrábění železa, pak mohli sobě učinit nářadí již jakékoli, ano Pencroff zbudoval i dosti velkou lodici pro objížďky. K pevnému a bezpečnému obydlí pomohli sobě způsobem zvláštním. Jezero poblíž jich „komínů“ ležící mělo spousty vod za přítok, odtoku viditelného ale žádného. Konečně přišli na to, že jezero odtéká do moře podzemně, otvory žulou prolomenými, a otvor že je jen několik málo stop pod hladinou. Glycerinem z tuku tuleního upraveným prorazil Cyrus Smith břeh nejbližší moře, jezero nyní odtékalo mocným vodopádem, povrch jeho se tím snížil a otvor dřívějšího odtoku byl náhle nad povrchem. Vnikli dovnitř, našli velké prostranné jeskyně a ihned se usnesli, zde že sobě zřídí obydlí. Žulová stěna nebyla k moři příliš silná, prorazili zde okna a dveře, hořejší otvor ucpali a ukryli a z „žulového svého paláce“ sestupovali pak po žebříku provázovém.

Na konci jeskyně nové byla hluboká šachta. K té se byl Top hned při prvním vstupu vrhl zuřivě, jako by někoho pronásledoval. Také později často tam dorážel, v šachtě musilo alespoň občas být něco cizího. Smith ji bedlivě prohlížel, ničeho však nenalezli; dnem jejím bylo moře. Stále cítili, že jsou pod vlivem jakési tajuplné bytosti, ale patrně jim bytost ta přála. O existenci bytosti té nemohli být v pochybnosti. Někdo tonoucího Cyra Smitha vysvobodil z vody a donesl do jeskyně. Někdo donesl Topa až do „komínů“ Smithových soudruhů, aby je Top uvedl k omdlelému svému pánu. Jednou se dostal Top v jezeře do boje s obrovitým dugongem, dugong jej stáhl pod vodu, ale náhle vylítl Top zas vzhůru zdráv, voda se zbarvila krví, dugong vyplul mrtev, s bodnou ranou v těle. Jindy pojídali mladé podsvinče, Pencroff sobě přitom vylomil zub na něčem tvrdém — malý předmět: brok, důkaz, že někdo zde musil po zvířeti střelit. K ostrovu přibyla také loď mořských loupežníků. Osadníci bránili se proti přistání lupičů, loď střílela výbornými děly do žulového domu, tu, když bylo nejhůř, vyhozena loď torpédem do povětří.

Několik těch lupičů bylo vniklo na ostrov. Byli největším nebezpečím pro osadníky, mladého Harberta postřelili. Osadníci neměli léků, pojednou nalezen lék na stolku vedle Harbertova lože. Pak nalezeni všichni lupiči, pobiti, a Ayrton, nový, zde teprv získaný soudruh osadníkův, jehož lupiči byli odvedli a spoutaného drželi, nalezen vyproštěn.

Ano, zde Smithovi přibyl i soudruh. Najednou našli plovoucí lahev, v níž čerstvým písmem psaná cedulka, že nedaleko odtud je jiný ostrov, Tabor, a na tom že se nachází člověk opuštěný. Jeli tam a přivezli jej. Jmeno Ayrton a Tabor přivádí pilného čtenáře Vernových spisů zajisté k tomu, že Ayrton je týž lupič, o kterém vypravováno v románu Děti kapitána Granta, že lord Glenarvan zavezl ho na neobydlený ostrůvek Tabor za trest za spáchané těžké zločiny. Ayrton zde o dlouhé samotě mravně se vzpamatoval, svědomí ho vedlo až do šílenosti. Nalezli ho, odvezli ho a vrátili polepšeného jaksi zas jemu samému. Román Tajuplný ostrov je jen pokračování románu Děti kapitána Granta — a ještě jednoho jiného Vernova románu, totiž Dvacet tisíc mil pod mořem.

Čtenáři je známo, že v románu tomto hlavní úlohu hraje podmořský koráb Nautilus a majitel jeho Nemo. Všichni soudruhové byli mu nyní již pohynuli, pochoval je na jich podmořském hřbitově koralovém a nyní byl Nemo na svém Nautilu sám a sám. Zajel s ním kdysi do jeskyně tohoto ostrova, vulkanickou silou zdvihl se odvor jeskyně náhle nad vodu a Nautilus byl zajat. Nemo mohl z něho na ostrov a zpět jen pomocí malé kocábky. On, jenž pomocí rozličných svých aparátů pod vodou se procházel jako po zemi, stal se strážným duchem osadníků.

Hledali svého dobrodince po celém ostrově a nenašli ho po tři leta. Našli ho teprv, když on sám tomu chtěl. Byl ve svém Nautilu, ležel na otomaně vysílen — „zítra umru!“ Nyní se dověděli, že Nemo byl vlastně hindostanský princ Dakkar. Byl naplněn záští k Angličanům, vedl velké vzbouření proti těmto, podlehl. Pak se utekl na podmořský koráb, aby provždy žil vzdálen lidí.

Zemřel. Smithovi ještě udělil radu, aby stavěli si co možná rychle lodici novou a větší. Vulkanické síly ostrova že pracují nanovo a velké že jim z toho může pojití nebezpečí.

Nebezpečí přišlo dřív, než byla lodice hotova. Vulkán chrlil lávu, zemětřesení zničilo ostrov, sotvaže se mohli utéci na nějaké úskalí. Zde, v největší zoufalosti, náhle vidí přicházeti parník. „Duncan!“ zvolá Ayrton. Poznal loď, viděl, že lord Glenarvan mu již odpustil.

„A jak přicházíte místo k ostrovu Taboru k ostrovu tomuto, naprosto neznámému?“ ptají se svých osvoboditelů.

„Byli jsme na Taboře a našli v chatě Ayrtonově písemnou zprávu, že se nalezá Ayrton zde a s ním ještě jiní nešťastní.“

Také to byl pro ně učinil Nemo sám.

NÁRODNÍ LISTY 24. listopadu 1875

△

Snad žádná opera nedošla po světě takového rozšíření jako Webrův Freischütz. Ani přibližně není lze udati, kolikrát byla již dávána jen v Německu (sám Berlín viděl ji posud as 400krát), nadto ji provádějí všude také jinde, s textem českým, polským, ruským, francouzským, anglickým, italským, holandským, švédským a dánským. Také u nás, přes nedlouhé trvání samostatné opery české, proveden zajisté již alespoň třicetkrát, myslím, že číslo jeho je po Prodané nevěstě, Faustu a Trovatore asi nejvyšší. Před samostatností českého divadla byla tato Webrova opera také skoro jedinou, která občas mohla být předváděna, a k řídkým, chudým odpůldnům těm pnou se nejideálnější, pro prvotnost svou nejdojemnější vzpomínky naše. Nebude tedy čtenářstvu as nezajímavo zvědět, že romantická pověst, sloužící za základ libreta, vyšla velmi zblízka — z Čech.

Tyto dny vyšel v Drážďanech spisek Die Quelle des Freischützes od Gräße. Jak známo, napsal pro Webrovu operu libreto Friedrich Kind, pilný spisovatel německý, zvláště výborný baladista. Libreto bylo při velkém úspěchu opery častěji tištěno, k jistému vydání připojil Kind zvláštní Schöpfungsgeschichte des Freischützen, kde vypravuje, že látku vážil ze strašidelné povídky Augusta Apela, obsažené v téhož Gespensterbuchu, že ale o ní spolu s Apelem věděl již dříve, oba že ji co děti našli v jakéms starobylém kvartantu na lipské radnici. Zmíněný Apel vydával Gespensterbuch ale s jistým Fr. Launem, a Gräße tvrdí, že Kind sobě historku o kvartantu jen vymyslíl, Apelovi že látku dodal Laun, čemuž nasvědčuje starý spis Monatliche Unterredungen aus dem Reiche der Geister, jenž přešel do Grä-

Bova majetku z Launovy pozůstalosti a je naplněn rukopisnými téhož poznámkami. Velice se proto na Kinda horší — myslím, že přehnaně velice. Pro nás je ale zajímavé, že spisovatel starého toho spisu tvrdí, že svou „pravdivou historii čerpal sám ze soudních akt“ a že pochází celá historie z Čech. Vypravuje ji krátce následovně:

„Roku 1710 byl v jistém městě Českého království muž mladý, jmenem Jiří Schmid, písař a tak asi 18 let stár. Byl dobře znám s jakýms „myslivcem horským“ (Bergjäger), který uměl čarovat. Písař byl velkým milovníkem střelby do terče, ale jen kvůli zisku. Radíval se s myslivcem a ten mu slíbil pomoci. Jenom žádal, aby dne 30. července — v čarovný den Abdonův* — za noci se dostavil na křižovatka, kdež spolu ulijí 63 kule, z nichž 60 trefných, 3 ale klamné („treffend“ a „äffend“). Nabrali kovářského uhlí a všelikého náčiní a šli na křižovatka. Myslivec učinil kruh loveckým nožem svým, poznamenal jej rozličnými kouzelnými charaktéry, a písař se musil svléci do naha a zalhávat sv. Trojici. Prikázal mu, aby byl s litím od 11 do 12 hodin hotov, ničím aby se v práci nedal odstrašit, nechť se děje vůkol cokoli. Sotva odbila jedenáctá, rozžhavilo se uhlí samo od sebe a začali. Nejprv přišla baba, ověšená dřevěnými kuchyňskými lžicemi, a ptala se, nepotřebují-li ničeho z jejího zboží. Pokračovali mlčky v práci své a baba zmizela. Hned nato slyšeli, jak zdálky přijíždí několik kočárů vždy blíž a blíže. Písař se chvěl, když kočáry přijely ale až ke kruhu, přelítly vrchem jakoby vichřice. Nato přijížděla celá tlupa jezdců, kteří ale také přenesli se povětrím. Konečně slyšeli loveckou trubku, viděli pronásledovanou zvěř, jak ubíhala přímo k nim, přeskočila je však rovněž se všemi psy a pronásledujícími jezdci. Posléz přijížděl jezdec zcela pomalu na černém koni a zůstal u kruhu stát. Hodil něco na ulité kule, z čehož povstal tak strašný smrad, že oba polo-mrtvi na zemi sklesli. Zůstali tak až do rána, tu se pak myslivec vzpamatoval, sebral všechny ulité kule a běžel k nej-

* Abdon je katolický svatý, umučený v Římě za Decia. Ještě jiného Abdona známe co syna hebrejského soudce Helliela.

bližší vesnici, aby lidem tam oznámil, že na cestě leží nebohý chorý člověk. Písař k učiněným dotazům se přiznal, a vzali ho do žaláře vzdor nemoci jeho. Sotva se pozdravil, předsevzata správná inkvisice a písař jest odsouzen, že má býti stát a poté upálen. Ale na prosby přátel a kvůli mladému jeho věku změněn ortel a písař byl odsouzen k šestiletému vězení a do těžké práce. Myslivec ale byl s lupem svým uniknul do solnohradských hor.“

Čtenář sám je s to, aby určil rozdíl mezi původní pověstí a dějem v Čarostřelci. Hlavní změny učinil sám Apel pro svou novelu Freischütz, z kteréž Kind pak vážil libreto, ať už pověst původně tedy čerpána odkudkoli. Apel podržel obě figury svůdce i svedeného, tento se jmenuje u něho také Jiří Schmid a pochází z Prahy. K tomu přibásnil osobu nadlesního, jeho choti (nazývá se Anne) a jeho dcery (Katynka) a přibásnil také historku o zkušebním výstřelu, jenž končí u něho *tragicky*. Kind pokročil ve změnách ještě dál, „šťastným“ zakončením zkazil sice hluboký smysl národní pověsti,* ale Gräbe nečiní dobře, že také všechny ostatní Kindem učiněné změny zavrhuje. Místo 63 kulí lije se u Kinda jen 7, z nichž jedna klamná. Samiela přibásnil Kind — Gräbe se mýlí, že zbytečně, třeba by tedy v svůdci Kašparu byl znázorněn princip zlý. Katynku, dcerku nadlesního, přeměnil Kind na opravdovou Agatu, aby však měl veselou protivu k ní, připsal svižnou figurku jinou a té přiložil jmeno Kätchen. Rok 1710 přeměnil na „druhou polovici 17. věku“, to ovšem bez zvláštního účele. Z křižovatek učinil zcela dobře „vlčí sluj“ (jmeno vzato z divoké krajiny saského Švýcarska), a umožnil tím větší efekt dekorativní — také to mu ale Gräbe vytýká. Babu s lžicemi vynechal, ale Gräbe mu má za zlé, že také vynechal čarovný rej zakončujícího příšerného jezdce — což není náhrada právě v Samieli?

Od té doby se staly změny ještě další, ač nepatrné, jen

* Podobně také zkazil Wagner — poukazuje k tomu též Gräbe — pověst o Tannhäuseru. Dle národní písně německé vrací se Tannhäuser zas „k paní Venuši“, u Wagnera „se polepší“.

ve jmenech. U Němců se jmenuje Kätchen obyčejně Ännchen — také do frančtiny přešla co Annette, jeune parente (mladá příbuzná). Z Jiřího Schmieda stal se Němcům Max a zůstal Maxem. U nás se jmenuje týž Max Liborinem a Agata Lidunkou. — Co jsme viděli různých již zpěvaček českých a co zpěváků v opeře té! Kolik jich již zemřelo — jako Blažková, Vecko, Strakatý —, kolik se odmlčelo, kolik odešlo do ciziny — jako Barcal, Polák, Paleček, Hynek aj.! Sestavit jen kratinkými, význačnými životopisy řadu jejich, jaké by to bylo zajímavé skupení! Ale jsou všichni i s osudy svými dnes ještě v živé paměti, snad to skupení nakreslí nějaký fejetonista ke dni 18. prosince 1886, budouť pak již sté narozeniny Webrovy.

NÁRODNÍ LISTY 26. listopadu 1875

ONDŘEJ ČERNYŠEV

Román od Julia Zeyera*

△

Tiše, ale krokem bezpečným vyvinuje se před námi nový vypravovatelský talent český, jehož dlužno sobě již nyní dobře povšimnout. Je tomu tak asi dvě leta, co Julius Zeyer vystupuje s povídkami svými; uveřejnil jich několik, každá následující je pokročilá v poměru k té, která ji předešla, a nejnovější prací, Ondřejem Černyševem, stal se z povídkáře již rozhodný románopisec. Není pochyby, že román moderní, nahražující nyní literatuře dřívější básnictví epické, v Zeyerovi nachází pěstitele opravdového a šťastného. Rovněž není pochyby, že všech těch kolosálních, můžeme říci světových prostředků, jakých moderní román pěstiteli svému poskytuje, Zeyer chápe se s neobmezenou chutí a že jich dovede užít k vyvedení obrazu všestranného, prodchnutého přitom individuálně a samostatně. Zeyer má vzácnou vzdělanost všeobecnou a přitom má básnický vzlet, svěží, jemný cit, čilou fantasií, povolnou, co nejjemněji vyhovující formu. Nepravíme, že Ondřej Černyšev je románem dokonalým, ale tolik je v něm zárodu k románové dokonalosti, že již pro bohatství jeho romantického obsahu litujem, Černyšev že se nestal takhle třetím místo prvním větším románem Zeyerovým. Spisovatelská zkušenost velice by mu byla posloužila. Rozhodné přednosti románu toho, k nimž hlavně počítáme také napínavost, oceněny čtenářstvem již, když jej uveřejňoval Lumír, po kouscích arcimalinkých, týdeníku přiměřených. Nyní o sobě otištěn nalezne co celek čtenářstvo desateronásobné.

Ondřej Černyšev jmenuje se hlavní osoba románu. Prvotní základ osudů jeho je arcikonformní s celou řadou jiných

¹ Komise kněhkupectví dra Grégra a F. Dattla.

hrdin románových nebo i dramatisovaných: mladík krásný, dobře a všestranně, přec ale jen po venkovsku vychovaný, tedy naivní, přijde ku dvoru, kde právě naivností svou na dráhu štěstí veden jest. Je miláčkem nejvznešenějších dam, smějí se sice naivnosti jeho, ale přece jsou neobyčejným půvabem jeho okouzleny. Černyšev přichází do Petrohradu za vlády Alžbětiny, když intriky Alžbětiných miláčeků křižovaly se s intrikami dvoru carevičova, Petra III. a Kateřiny, choti jeho. Černyšev, ideálně dřív zamilován do Agrafény, dívky to rouškou bájů- a tajuplné poesie hustě obestřené, zamiluje se do Kateřiny a je Kateřinou také milován. Zde ale již se Zeyer odvrací od šablóny: láska obou je a zůstává ideální, Černyšev je zcela jiný než ti „královnini milostníci“, o nichž nám vypravuje román i drama francouzské a anglické, jeho osud se zvrhá na tragičnost, on zaniká, ale ne vinou svou, on — může se to říci — je prost viny veškeré. Arci je tím pak povaha Černyševa jen trpna, až příliš trpna, a Černyšev je „hrdinou“ jen utrpením svým, je mučedníkem lásky, vlastně ideálních o lásce názorů. Drama by podobné povahy co povahy hlavní nesneslo, román ji ale snese dobře. K tomu se musí přiznat, že Černyšev důsledně vyrůstá co povaha slovanská vůbec, že má i speciálně ruský svůj ráz, který směrem jiným, moderně chorobným, vedl k Oněginům, Oblomovům atp.

Černyšev je věrným reprezentantem své doby ruské. Nemiluje ruštiny, necítí se Rusem, jako se necítila celá „vyšší společnost“ a nechala sebou i osudy národa zmítat vlivy cizí, jimiž hynula. Zeyer líčí to velmi obratně a sahá době, kterou líčí, na životní její tepnu. Vůbec jsou studie jeho ve směru tom co nejvýdatnější, jeho román je románem čistě historickým. Místy snad až přílišně, již historie sama. Doba hry je o sobě přebohata, vliv cizí v plné síle, Kateřina obětuje a nasadí vše, aby se stala „cárem Kateřinou II.“, vnitřní boje jsou časté a krvavé, k tomu ještě se vplítá děj vězněného ubožce Ivana VI. a nadšených, spiknutých přívrženců jeho. Zeyer konal v historii a v memoárech studie svědomité a v románu svém chtěl jich rovněž svědomitě užít. Tím se

stává, že politický děj někdy dusí psychologický rozvoj, ano jej zcela přetrhuje tam, kde je rozvoj ten nejdůležitější, blízko již u konce románu. Celá obširná dějepisná kapitola, jaká se takto pro instrukci čtenářovu dává ráda někde k počátku, padá zde ku konci. Děj se tu valí v obrovitých balvanech a cítíme, jak spisovatel sám ku konci spěchá, jak by nerad rozplítal dál, a na také povaha Ondřejova má své meze, k nimž se již došlo. Černyšev musí klesnout proto, aby pravdou zůstalo, co mluví dějiny o Orlovu, pro román náš vedlejším. Zároveň cítil Zeyer ale, že historická Kateřina není vhodnou protivou k Černyševu, jal se ji tedy ozařovat a očistovat. Kateřina není *zcela* nehodna lásky Ondřejovy, milování její s milovníkem po milovníku má svůj původ v panstvíchtivosti, Ondřeje miluje přec, ačkoli — ani co všemocná carovna — nestará se o osudy jeho, až náhodou v okamžik poslední. Ale náhlý výbuch ten nový líčí spisovatel s tak úchvatnou poesií, že pochybnosti psychologovy dobrovolně se odmlčují.

Abychom odbyli sobě výtky všechny, poukazujem hned zde na jistou vadu další. Míníme mysticism, který v románu prošlehá často, nikoli ale na prospěch. Je pravda, líčená doba je dobou Cagliostroů, Swedenborgů atp. mužů, rovněž je pravda, že romanciér na zvýšení romantického svého přístroje může sáhnout i k báchám o mužích těch, ale on ty báje musí opanovat, vysvětlit, stát nad nimi. Složí-li před nimi ruce do klínu, sám jakoby bezmocen, uškodí dílu svému. Romantika je ovšem vždy poněkud snem, ale romanciér má být vždy pohotovým psychologickým rozluštitelem jeho. Žádáme právě od románu dějinnou a psychickou jasnost až mikroskopickou, takových naprosto nevysvětlených, čistě čarodějných scén, jakou je ta scéna u Lambertiho, román nesnese. Leda by to nebyl román historický, nýbrž fantastický, mystický.

Zmíněnou nedůslednost Kateřininu můžem konečně, chceme-li, vždy ještě vysvětlit z té „vůbec nevysvětlitelné povahy ženské, jejímž překvapně různým změnám neporozuměl prý ještě nikdo“. Tolik se musí ochotně přiznat,

že Zeyer líčí ženské charaktery celkem s velkou láskou, zcela ostrými konturami, kde toho třeba, také s úchvatnou poesií. Tak je líčena sama Kateřina, než ji strhne vír politický, tak je líčena Agraféna, Anna Nikitišna a především překrásná povaha Ondřejovy matky Feodory. Rovněž pilně kreslí povahy mužské, ač mimo Černyševa je jich tu málo cti-hodných. K jedné ale musíme ještě poukázat přednosti Zeyerově, k tomu, jak Zeyer nechává osoby své dle jich povahy i společenského poměru zcela trefně mluvit. Skoro úplně se Zeyer vyhnul oblíbenému u romanciérů vplétání reflexí vlastních, ač bývá spisovateli tak příjemno, že může postavit do díla svého vždy postavu nějakou vhodnou, která je vlastně zrcadlem spisovatelovým. Zeyerovy postavy mluví z nejvlastnějšího vnitřního světa svého. To dodává knize co nejmilejší pestrost a pravý život. Podáváme zde jedno místo význačné a poesií prodchnuté, připomínající nejelegičtější tón Turgeněvův.

Černyšev navrátil se z vězení do domu matky své. Dům je pustý. Otčím zdržuje se kdesi u sousedů. O matce se neví, bloudí někde v dáli a hledá svého syna Černyševa. Tři bratříčkové jeho zemřeli. —

„Jak zemřeli?“ tázal se (Černyšev starého sluhy Iliji) tiše s hlasem bezzvučným.

„Ach Ondřeji Nikolajeviči, smutná věc to poslouchat, a povídat o tom — to trhá srdce! Ale což? Byla to vůle boží.“

Poznamenal se několikráte křížem a jal se pak tiše vypravovat.

„Ty naše bařiny, ty naše bařiny! Vždyť říkám vždycky, že to trest boží na náš kraj. Každé léto vysílají na nás jedovaté výpary, kdož ví, nepocházejí-li ze samého pekla? Kdo změřil bezednou prohlubeň, z kteréž vystupují? A každé léto vyrvou příšerné ty mlhy někoho z náruče jeho milých. Dnes ještě směješ se a růže ti květou na tváři, a zejtra již stojíš před bohem a svatým jeho soudem. Moje ty dobroto: děti! Hm, jsou jako ti bílí motýlkové poletující po lukách, dotkni se jejich křídel jako z obláčku urobených, a jsou ty

tam! A takové jsou také děti. Všichni tři vyšli ráno ještě zdrávi, všichni tři lehli v poledne a všichni tři zemřeli v jedné noci. Navečer hořely líce jejich jako žhavé růže, oči byly samá modrá hvězda, ale v noci byly tváře jako led a oči jako koule naběhlého stříbra a v sloup obráceny! Ano, ano, tak to bylo! Jeden den smál se ještě dům šťastnou jejich přítomností a hned nato byl pustý, prázdný jako krb bez ohně! Bylo, jako když sivá holoubátka na střeše v slunci sedí — padne rána a vyplašená odletí. Kam odletěla jste vy, moje holoubátka? Marně hledím za vámi do modra nebes! Oh báťuško, urve mi to srdce, urve mi to srdce!“ —

NÁRODNÍ LISTY 17. prosince 1875

NOVÉ BÁSNĚ

Cymbál a husle. Od Adolfa Heyduka*

△

Pro Heyduka jako by ani časového úmoru nebylo! Necht' politické bouře burácejí, necht' pro nepřízeň časovou jiným veselost do dna vyschla a zpěvnost se udusila v hrdle bolem staženém, Heyduk je egoistou jako to ptáče v lesním úkrytu, pje si a šveholí, jásá a někdy zlehýnka i ze snu zasténá — tam venku za lesem ať se děje cokoli. Heyduk užívá nejplnější měrou výsady, jaká je udělená básníkům; to, co stává se jiným lidem jen jednou nebo jen několikrát v životě, stává se jemu bez únavy: on je zamilován, on je opojen od rána do večera, po celý život. Zpívat a jen zpívat je jemu životní potřebou, jako trávě rosa, jako zemi jaro, u něho není v tom strojenosti a není nutkání —

*Willenlos thut Dichters Mund
Freud" und Schmerz in Liedern kund!*

Zas ho vidíme zamilovaného. Má lásku novou, při níž má mnoho soupeřů, ale jen kdyby jich bylo ještě víc, jeho štěstím by to bylo! A kdyby byl veškerý český luh pln stejně zamilovaných pěvců a každý z nich kdyby napínal hrdlo své, on by pěl a pěl vždy hlasitěji, aby nad koncert se vždy ještě vznesl nadšený jeho hlas. Zamiloval se teď do Slovenska. Je ku podivu, jak málo měl posud předchůdců, totiž v písni Slovensko naše opěvující, ne v lásce. V lásce k Slovensku má i soupeřů i předchůdců dost, ale bylo s tím jako vůbec s písněmi o české vlasti: nebylo doby, kdy by se bylo mohlo o vlasti u nás zpívat dosti volně, a nevolné písní, písní se svázaným křídlem, s řetízkem na nohou se

* Vyšly v Kobrově Všeobecné knihovně co svazek VII.

z hrdla nechce. Heyduk je v tom zase „nečasový“, láska mu naplnila srdce, on tedy píše. Vzdor tomu ale, že předmět jeho má silně politickou a časovou stránku svou, není přece lze naznačit tyto nové písně jeho za „politické“, on vsál předmět v poetickou duši svou, nadchnul se proň z nejčistších intencí a povznesl jej nad vřavu denní, prismaticem svého nadšení rozložil vnikající ze zevnějška k němu paprsek v pestré, subjektivní barvy. A rovněž není lze říci, že jsou nové písně jeho snad tedy čistě subjektivní; ač všude vyznívá politická individualita Heydukova, poddal se předmětu svému přec tak plně, tak jej prodchnul a do něho se vžil, že písně tím nabývají rázu zas zcela objektivního. Cymbál a husle jsou nejlepším posavadním spisem Heydukovým.

Hned prvním akordem vyznává svou lásku. Je v tom jakási zbytečnost, která se jen poetům odpouští, praví-li z počátku:

*Nedivte se, se Slovenskem
že si pyšně vedu,
mátě ono hvězdy v očích,
ústa z medu.
Hlavu sice ze železa,
ale srdce zlaté — — — —*

Studoval krásu slovenského kraje, naslouchal tlukotu srdcí i kráse národních zpěvů, a písně jeho vlastní prýští pak z horského toho zátíší —

*kryly jsme se tajně v tom slovenském šeru,
jako ty myšlenky v božím desateru. —*

Chudá Slováč, ale z každého pohledu na ni rodí se píseň —

*Hle, to čarodějně
ptáče chudošaté,
vetchá křídélka,
ale písně zlaté.*

Ba celá Slováč je jediný chorus písni —

*Na Slovensku, bože, jaká divná věc,
všecko písne zpívá: každý kaménec,
písne zpívá horstvo, bystřin perlotok,
písne blýskají se v tůni skalních ok.*

*Písni je tu světlo, písni je tu vzduch,
písni je tu víra, písni je tu bůh,
písni jemné srdce, písni sladká řeč;
všecko písni, všecko — škoda že i meč! —*

Vždyť je sama slovenčina tak sladká, tak milá —

*Ach, ta slovenčina —
svatá řeč, to vím,
ta jazykem věru
není světovým,
jestli se však v nebi anděl
zpěvem bohu vděčí,
nesmí on mu jinak zpívat
než slovenskou řečí.*

A krajina slovenská?

*Aj, proč že by věru
překrásnou nebola,
když ji nebe denně
zlíbá kol dokola!*

Kladem zde celou píseň „Na dobré planetě“, jednu z nejkrásnějších a nejdojemnějších písni lyrických, jaké známe vůbec:

*Slovensko, milko má,
kdy tě zem počala?
„Když modrá obloha
zemičku objala.“*

Slovensko, štěstí mé,
kdy jsi se zrodilo?
„Když zlaté sluníčko
po zemi chodilo.“

Slovensko, duško má,
kdože tě kolíbal?
„Stříbrný měsíček
čelko když políbal.“

Slovensko, srdce mé,
což se tobě zdálo?
„Že se hvězdičkami
nebe obsypalo.“

Slovensko, písni má,
čím tě napájeli?
„Tím mléčným jarčokem,
oblohu co dělí.“

Slovensko, dítko mé,
čímže jsou tě křtili?
„Perlami, co zrána
travičku pokryly.“

Slovensko, vílo má,
kdože byli hosté?
„To hejno kuřátek,
co při ránu roste.“

Slovensko, zlato mé,
co ti zavázali?
„Zpěvánky a lásku
do peřinky dali.“

Aj, do jaké křižmy
zavinuli tebe?

*„Z vlny těch beránků,
co spásají nebe!“*

*A jakáže byla
povijanu stuha?
„Aj, byla překrásná
sedmibarvá duha.“*

*Jaj, moje Slovensko,
na krásu těch darů
po celičkém světě
není tobě páru.*

*Však jestlipak také
srdénko tvé poví,
kdo ti do koupelky
penízek dal nový?*

*Ach žádný, pražádný,
zapomněli na to,
ach, snad celý život
budu nebohato! —*

Ale nešťastný je ten kraj slovenský, ubíjený, trýzněný je jeho lid. Lid ten není sobě vědom síly své, snáší útisky trpělivě —

*Já přeubohá mizina,
ňadra tepe cizina,
a přec při každém tepu
jen kloním se a klepu.*

Upřímný lid nedovede proti nástrahám klást zase nástrahy — „bo Slovák ani při hudbě nezvyknul na faleš“. Spolehá se jen na pomoc boží, svetce Svatopluka a svatého Janko, však jednou pomohou! (Čti rozkošné básně: „Pěkné předsevzetí“, str. 88, a „Přímluvčí“, str. 141). Důrazně volá k nim pěvec:

*Podtatranští sokolíci,
děti matky chudé,
nehovořte ustavičně:
„Nech bude, ak bude.“*

Neštěstí *celého* lidu má vždy něco nesmírně dojemného v sobě. „Již pohled na jednotlivého trpitele je pro lidumila zjevem truchlým — ale téměř zničující, srdce rozrývající je pohled na celý trpící lid. Jednotlivému trpiteli může ještě pomoci síla šťastnějších, kteří se outrpně kolem něho kupí, — ale kdo pomůže lidu o blaho a poklid oloupenému?“ táže se Zschokke. Neštěstí *cizího* lidu nadchnulo Byrona k nejvznešenějším zpěvům, jakž musí teprv býti, když se jedná o *krev z krve naší!* Také vskutku jsou nové básně Heydukovy, kde se povznášejí na čistou elegii, úchvatny. Uvádíme z celé bohaté zásoby jen jednu perlu, „*Pohronské vrby*“, str. 68. Avšak —

*čím dojemněj žalost zpívá,
tím strašněji pomsta vyje!*

a ta pomsta zavyje najisto, lid se vzchopí a dobude sobě zas svatá svá lidská práva! —

— — — — *zpět se vrátí
i Slobodka i Slavuše.*

Již „z té lomnické kazatelny Parom káže“, hrom mluví k lidu. Málokdy je stejně prostě, a přec zas stejně úchvatně naděje na spásu lidu vyslovena jako zde, v básni „*Pěkné kázání*“ (str. 267). — Maďari ovšem od poety obdržují poctivý svůj díl. Hněv jeho je přímo suverénní, nevybírám slov, nemluví marně k lidskosti, kde jí beztoho není, nezná přetvářky a ohledů — není jich také třeba. S jedovatou ostrostí směje se těm nepřátelům Slovanův, kteří v ochořelém srdci svém neznají přikázání mimo: „Nebudeš mít

boha mimo mne — Maďara.“ Maďar se činí všemocným vládcem, neuprosným soudcem Slováků —:

*Takové súdaře
Slovákum ku zdaru
při zpěvu oběsit
dva z každého páru.
A kdyby! — ten huncút
sotvaže by kviknul,
neb již od kolísky (kolébky)
šibenici zvyknul! —*

Heyduk praví o nových svých písních na str. 12:

*Nebeřte však v ruce, vidět-li nás chcete,
ať pel s křidélek nám zlatý nesetřete!*

Kdo píše kritiku, nemůže arci přání takovému vyhovět. Proto se přece pel nesetře, kde skutečně jest, a je ho tu zlatého dost. Proto také pravíme přímo, že bez jakéhos unavení přec není možno Heydukovu knihu přečíst a zažít najednou. Příčiny jsou různé. Předně se rozepsal Heyduk příliš doširoka. Jako se mu leckterá píseň roztáhla až na délku mariánskou — jednotlivé z nich mají až 23 sloky! —, takž byla také zpěvná chuť sama příliš dlouhá, spustiv se jednou do zamilovaného předmětu, nemohl a nemohl se básník od něho ani odtrhnout. Značně míň by bylo bývalo nepoměrně víc. Čtyři sta stránek lyrických písní je na naši vybíračnou dobu trochu mnoho! Motivy se hojně opakují, a to je vždy povážlivé, žádná rytmická virtuosita, žádné sebevětší bohatství obrazných obrátů pak nepomůže, ano vyvolává únavu tím rozhodněji. Pro opakování to také nepochopujem, proč as básník písně své oddělil na osm skupin, — snad se mu samému jich zdálo již trochu mnoho, vnitřního závažnějšího důvodu alespoň zde není. Jediné podstatné rozdělení bylo by bývalo ve tři skupiny: písně opěvující slovenskou přírodu a slovenský lid, písně politické

— když již jiného názvu pro ten žánr není — a romance. Romance vtroušené náležejí k nejzdařilejším číslům celé sbírky a litujem, že jich není více — již před třemi lety, když jednotlivé z těch ohlasů slovenských v Lumíru se otiskovaly, upozornil pisatel tohoto soukromě básníka na okolnost tu. A další ještě únava pochází z těch vtroušených slovenských výrazů. Nemůžem být principiálně proti užívání a přibírání krásných výrazů slovenských do spisovné naší mluvy básnické, jeť slovenčina pro nás nevyčerpatelnou, milou studní, pravým zlatodolem. Básně Heydukovy nenabývají ale způsobem, jaký on v tom zvolil, dialektního onoho půvabu, jakým se skvějí na příklad německé básně Grothovy nebo Reuterovy. Heyduk jen jako by byl mnohdy chtěl stůj co stůj verše své „vyšperkovat“ něčím u nás neobyčejnějším, volil výrazy, jež jsou leckde i po Slovensku neznámy, ba volil často i slova nezvučná, za něž máme v spisovném jazyku lepších. Avšak kdyby ani toho nebylo, — pomyslem sobě lyrickou báseň, kterou musíme číst s „vysvětlivkami“, ano i se zvláštním „slovníkem“! A v proudu jediné sloky musíme třeba třikráte zastavit a probírat slovník, a pak se třeba ještě stane, že vzadu v slovníku je pravopis, třeba i mluvnický tvar jiný než napřed, ano že hledané slovo vůbec zapomenuto tam vřadit.

Arci to celkové ceně Heydukových básní neubírá mnoho. Cymbál a husle jsou nám sbírkou, v níž je mnoho a mnoho krásného, a to *původně* krásného. Je to pravé obohacení poetické literatury naší, a bylo by obohacením i literatur jiných.

NÁRODNÍ LISTY II. února 1876

Básně Adolfa *Heyduka*. (Nákladem Kobrovým.) — Dávno již nám nenapadla tak mimoděk, a přec tak přirozeně Meißnerova zlatá slova o poesii jako zde, při čtení těch básní Heydukových. Ano — „všechna poesie je hlubokou žalobou, je rozepnutí perutí orlů vězněných, strážný výkřik před svitáním ranním!“ Slovenskem, milým Slovenskem naším lomcuje onen lehýnký mráz, jakýž v letní přírodě předchází vždy k ránu, záchvěv běží krajem a lidem, první červánky nového dne jižjiž ožehují obzor, a v posvátném tom okamžiku znovuzrození, nejposvátnějším v životě národa každého, stojí tu pěvec, žal dlouhé noci prochvívá dojemně jeho lyrou, písně jeho bijí o rezovitou mříž a hlas jeho výstražný zaléhá k horám a dolinám. Střeste mdlobu, volá, vzchopte se ze svého strnutí, vzpomeňte sobě na přirozená, svatá svá práva a na povinnost věčnou udržeti život svůj! „Poznejte konečně, že jen samovraždou, jen samovolným ubitím národní zvláštnosti své můžete se ztratit z řady národů!“ A volání poetovo je déšť písní. — Ještě nikdy nerozpoutal se talent Heydukův tak široce a tak bohatě jako v této sbírce. Zde je s celou duší při předmětu voleném, je veskrz přirozený, proto také nanejvýš pravdivý. Víte, jak Geibel poetu líčí? Takým poetou se zde jeví Heyduk. S kouzelnou lyrou svou stojí vysoko na mrakovém trůně. Zrak jeho z celého Slovenska sbírá si zdobu svých písní. Hory mluví Paromovým hromem a zříceniny vrhají kamenné drobty své do jasných řek a v každém povstalém kruhu vodním je celý, uzavřený obraz výstražné minulosti. Potůčkové hrčí o samotách, bory šumí své zvěsti odvěké, kytičky překvětly v slova, jezera vypravují dumy své, ptáci jásají své hymny, celé Slovensko chvěje se a pěje,

„kol dokola líbáno sluncem“. Poeta vypravuje, co krásného vyčetl z očí slovenských dívek, naslouchá bušení jinošských srdcí, srdnatost vlívá v duše mužné a hromy metá na hlavy těch, kteří, svěřepí sobci, kradou národu ducha, vyžehují mu mozek, škubou jazyk a do rukou mu tisknou žebráckou hůl. Sbírka celá honosí se takou silou, že se nám zdá, teprve že rozkvětlo Heydukovo jaro. Nebudem se zde pouštět do rozboru, do možných vždy výtek, do některých formálních pochybností. I tam, kde se Heyduk opakuje, snaží se dát náhradu zvonivou formou a blýskavým obrazem. Není také rozboru vůči našemu čtenářstvu třeba. Mnohé z básní Cymbálu a huslí byly vytištěny v Lumíru a čtenáři naši znají cenu i původnost jejich. Máme čtenářstvo duševně čilé, literatury upřímně dbalé, knihu Heydukovu probéře a posoudí si vděčně samo.

J. N.

LUMÍR 20. února 1876. č. 6, 91

△

Ve všech časopisech čtem teď nekrology velké ženy té a všemi vane jakás úzkostlivost. Nevědí, co mají začít se ženským tím Proteem, jehož smrt hnula celým lidstvem a nad jehož mrtvolou celý národ pláče. Velebí ji co jednoho z největších spisovatelů, ale úzkostlivě naznačují mez, nad kterou se přec jen nepovznesla, a to pro „ženskost“ povahy své. Líčí ji co slabou a vrtkavou ženu, často si s nejčistším citem lásky jen lehkovážně zahrávající, a vidí v tom zas „mužný směr“ povahy její. Mluví o její geniálnosti co o vzácném nebeském daru, a zas praví s Meißnerem, že „bůh vtisknul na hlavu její nejtěžší, nejtrnitější korunu, jaká ženu tížiti může“, totiž právě tu její geniálnost. Chválí, haní, vypočítávají dlouhou řadu velkých její spisů, vypravují hned přitom řadu její zamilovaných pletek, řekněm skandálků, a ku konci dodají laciné: „Budoucnost sama ji posoudí — její chyby budou jí odpuštěny.“

Jako by žena jako Sandova potřebovala jakéhokoli odpuštění! Co spisovatelka je monumentálně velka — co chcem s titěrnými výtkami pro život její! Byl to největší člověk-žena, který se posud na poli literárním objevil, a díváme-li se naň ze stanoviska čistě lidského, porozumíme mu. Totiž pokud rozumíme vůbec té velké hádance, kterou *člověk* je, hádance to, k jejímuž vysvětlení přispívá sice každý jednotlivec, jež se nám ale rozřeší úplně as teprv s člověkem posledním — kdy už vlastně nějaké rozřešení ani praktické ceny víc míti nebude. A pokud rozumíme již nyní hádance nazvané *žena*. „Povaha žen je naší podobna, ale není s ní stejná; je jakýs základ v ní, jež není lze popsat, není lze pojmenovat, jenž je ale činí bytostmi zcela zvláštními.“ Naše společenské poměry a náhledy tu povahu dosud dusí — Sandova byla z těch, které se dusit nenechají. Ovšem

nemůžem přiložit k ní měřítko u nás běžné, žádající, aby žena jen „rodila a se modlila“ a nic víc. Sandova stála tak vysoko, že o činech svých mluvila sama co nejupřímněji — soudem jiných pohrdala.

Nazývala se původně Aurora Dupinova, byla z bohatého domu. Provdala se za markýze Dudevanta a manželství to nebylo šťastné. Vypravují, že manžel její byl nízkého surového smyslu, že dbal jen koní a ohařů, ji, ženu svou, že i fackoval. Proto prý musila utéci od něho. Snad je to pravda, ale kdyby byl býval andělem, Sandova by dřív či později byla se přec od něho odtrhla. Duch Sandovy brzy prožil každý poměr a každou situaci, brzy vyžil a vysál celou hloubku té které povahy, ku které ho byl osud právě připoutal, a pak již potřeboval zas potravu novou a dovedl si ji také opatřit. Aurora vyžila veselé mládí, vyžila romantiku klášterní samoty (chtělať se sama jeptiškou stát), vyžila žaly a radosti zcela arci obyčejného svazku manželského, teď ji to pudilo dál. Snad byl muž vskutku surový, snad lpěl jen na její penězích (jichž jí pak nevydal — ano on přijímal od ní i nových), pravou příčinou byl přec asi jistý neuvědomělý pud v ní samé. Pozděj se pud ten objevil ještě častěji.

Syna nechala manželé, dceru vzala s sebou a šla do Paříže. Z počátku živila se nuzně prací knihařskou, lepením krabic atd. Pak přišla do redakce Figara a zde se s ní stalo, na co posud nebyla pomyslíla, stala se spisovatelkou. U spojení se Jules Sandeauem napsala román *Rose et Blanche* a od té doby, až po smrt její, vlastně až po prosinec 1875, kdy v *Revue des deux mondes* objevila se poslední novelka *La tour de Percemont*, vycházely z péra jejího spisy, z nichž mnohé jsou ceny věčné, všechny ale pozoruhodny. Ženu v nich vidíme ve všech.

První úspěch měla mistrným románem *Indiana*, v němž popsala manželství nešťastné — *svého manžela*. Tou cestou kráčela pak dál. Její život ji spojoval s nejrůznějšími, vždy ale vynikajícími muži, a mužové ti jsou hlavními hrdiny její románů, popisovala je. Potřebovala, jak už řečeno, změnu, a proto bylo těch popsaných mužů to-

lik. „Na muži *vůbec* jí tak nezáleželo jako na muži vznešeného ducha, a bylo v tom cosi démonického, že náklonnost její trvala jen, pokud milovanému muži nevysála veškerou zvláštnost jeho ducha a nevyličila ho ve spisech svých, dle spisovatelské individuálnosti své.“ Proto proudy, jež Francií duševně lomcovaly, vzrušovaly ji jeden skoro po druhém, stála vždy nadšeně při myšlence nové — ne kvůli praporu, nýbrž kvůli praporečnicku. A proto řekla o ní Girardinova, že málokdy byl spisovatel tak málo samostatný jako George Sand. Vždy jen popisovala muže, který ji právě zajímal. Nejdřív popsala svého manžela, pak Jules Sandeaua, pak geniálního opilce Alfreda de Musset (*Les lettres d'un voyageur, Jacques, Elle et lui*), pak Michala Bourgesa (*Le compagnon du tour de France*), pak Chopina (*Consuelo*) a Liszta, pak Lamennaisa (*Lettres à Marcie*), pak mystika Pierra Leroux (*Spiridion, Les sept cordes de lyre*), pak Louis Blanca, Ledru Rollina, Jules Favra atd. Chodila v mužských šatech a botách a byla prorokyní volné lásky se Sandeauem, křesťanskou socialistkou s Lamennaisem, republikánkou s Bourgesem, demokratkou s Mickiewiczem a zase republikánkou s Ledru Rollinem (známé ohnivě bulletiny tohoto byly vlastně její prací).

Ejhle — žena! Neboť jakož nesamostatna v názoru, byla zas nanejvýš samostatna ve své tvořivosti, v poetické reprodukci dojmů zažitých — nosila dítě pod srdcem a porodila je pak k obrazu svému. V každém díle jejím je obrovitá síla psychologická, duch filosofí veskrz prosáklý. „Vzdor všem proměnám svým duševním,“ praví Etienne, „vzdor vši reflexi osobností cizích zůstala vždy jen George Sandovou, která vše, co zvenčí obdrží, úplně sobě přisvojí a pak formou svou mohutnou a krásnou reprodukuje.“ V každém spise je směr jasný, proud úplně přirozený. Její řeč je ušlechtilá, ku podivu krásná, jak démant jasná — tak nepsal žádný souvěký spisovatel francouzský. Nejsmělejší, nej-
krajnější idey své dovedla podat v rouše přímo panenském. Proto také dovedla vedle velkého románu psát idylickou povídku vesnickou a stát se v ní ve světě první.

Z posledních její let četl jsem popis osoby její, pocházející od jistého Mađara. Ten kreslí krátce: „Stará dáma, velmi přívětivá, velmi ošklivá a velmi nevkusně oděná.“ Ale staré popisy praví: George Sandová je paní v plném slova smyslu krásná, prostředně velká; v obličeji jejím vidíš mužnou rozhodnost a ženskou grácií zároveň. Oči její jsou velké a černé, ústa její plná duchaplnosti a smyslnosti.“

Pro nás má ještě zvláštní význam. Předně spojením svým s velkým Mickiewiczem, s nímž vydávala i politický časopis *Revue indépendante*, a pak krásným románem *Consuelo*, dotýkajícím se Čech a dob husitských.

NÁRODNÍ LISTY 14. června 1876

I

Jaroslav Vrchlický doplnil nyní sbírku svých básní; po svazku *Z hlubin*, jenž obsahoval zpěvy lyrické, vydal nyní nákladem J. Otta svazek nadepsaný *Epické básně** a možno oba tyto svazky dohromady nazvat *básní Vrchlického sbírkou první*. Oběma knihami znázornil Vrchlický první dobu poetické své plodnosti, rázem svým velmi rozdílné od jeho plodnosti nynější. Hojné práce nové, různě v časopisech se objevující, svědčí, že mu agilnosti neubývá, ale hloubky myšlenkové a plastiky umělecké přibývá. Písně první doby, ač o rozhodném talentu svědčily a mnohé již *trvalou* cenu měly, byly přec ještě propracováváním se různými směry ku konečné samostatnosti, jakž se děje u každého mladého básníka. O lyrice Vrchlického pronesli jsme se svého času na tomto místě obšírně; co tenkrát napsáno všeobecného, platí také o nyní vydané epice.

Romance a balady zahrnují první oddíl knihy. Jeví se v nich zkoušení se po celém tom oboru, jež sobě vydobyla balada i romance až do dnů našich. Moderní forma se snoubí se slovanským rytmem národním, jedno i druhé hned vítězí, hned zas ustupuje dle požadavků obsahu a svědčí o co nejjemnějším citu básníkově pro melodii poetické myšlenky. Obsah vážen právě odevšad; co básníka mocněji jalo, to pěl, nechť to byl již údaj nám bližší či vzdálenější. Rozumí se, že právě proto možno zde onde mluvit i o reminiscencích, některé básně jsou z onoho obyčejného okruhu baladního, jaký je oblíben v Německu, některé připodobují se původně se naskytnuvším vzorům českým

* Epické básně vyšly co druhý svazek Ottovy Salónní bibliotéky, o jejímž prvním svazku, obsahujícím Havlasův román *Tiché vody*, taktéž promluvíme.

(jsmeť právě my Čechové na balady bohati), jiné jdou romanciérským skokem Petófiho, ještě jiné jsou zas ozvěnami severních akordů baladních, pošmurných, neskonale ale bohatých. V poslednější řadu náleží krásná Vrchlického balada „*O korunu*“, a přece zas je pěknou invencí svou úplně samostatna. Ještě krásnější je romance „*Dešťové krůpěje*“, naprosto samostatná rázem a s tak čistě poetickým obsahem, že podobných myšlenek je věru zřídka. Škoda že právě báseň tato je méně plastická, že je příliš rozpředena; dvoudílná myšlenka by kratším, úsečnějším zpracováním získala velmi a spisovatel by měl věru k opravě té sáhnout.

Druhým oddílem je krátké epos „*Satanela*“. To spadá již do druhé doby básnickovy činnosti, v něm jeví se již umělecká zralost. Ráz té básně je romantický a je to opravdová báseň. Myšlenka krásná šatí se v plastické, všem zákonům slovotvarné krásy vyhovující tělo. Z každé řádky sálá mohutný, sluneční cit, lidské náruživosti provádějí plamenný svůj rej, ale básník splítá obratnou rukou šlehající plameny ty v malebný věnec. Zde je pravá míra ve všem, nikde se nenechává básník svést k nějakému plýtvání do šířky, lyrice i epice je dáno po pravém dílu. Na jednu věc Vrchlického přece upozorňujem. Když se blíží průvod johanitů ku hradním zříceninám, na nichž Satanela sedí, podráždí je tato svým hlasným posměchem a pak tím, že po nich hází — datlovými peckami. V tom posměchu zní prostě smích nevědomé nevinnosti, smích je přirozený, neuráží čtenáře ničím; ale v těch peckách je titěrnost. Vrchlický může titěrnost tu snadno odstranit. — —

Pravým pěvcem „z boží milosti“ je *Antal Stašek*. V jeho básních je všude samostatnost naprostá, síla až eruptivní, z jeho prsou vycházejí zvuky, jakých jinde neslyšíme. Čtoucím některé jeho básně je nám skutečně, jako bychom byli přítomni sopečnému výbuchu. Nebe je temné, zhoubyplné. Myšlenkové blesky šlehají vzduchem, slovo zařve chvílemi silou hromovou, náhle jsme nešeni přívalnou strží a bije to kolem nás, jako by Vesuv své těžké „rapilli“ do kraje házel. Dojem je vždy značný — arci se dává i sám zamra-

čený pěvec unést erupcí svou, s divokou rozkoší letí se strží, kterou byl vypustil, dál a dál, až pak v náhlém jakéms vzdoru, často bez poznatelné pro nás vnitřní příčiny, se zas zarazí — a divoká píseň dozněla, aniž by se byla vždy stala básní, dílem uměleckým.

Antal Stašek poutá přátele původních zjevů již dávno. Vystoupil již asi před desíti lety s básněmi ve Květech našich. Otiskovali jsme tenkrát v časopise tom jeho veršované krkonošské obrázky. „Pohorská krčma“ a verše vzbudily všeobecnou pozornost. Byly plny původních názorů i obrátů, měly zcela zvláštní tenor svůj, svou plástiku i svůj cit. Roku 1872 vydal Antal Stašek (vlastní jméno jeho je Antonín Zeman) první část velké epické básně „Václav“, vážené zmoderních bojů společenských. Báseň ta, ač byla velmi pozoruhodným dokladem, jak široce rozpíná mladý pěvec svá křídla a na jak velké záhady odvažuje se u vědomí své tvůrčí síly, zůstala bohužel podnes nedokončena nebo aspoň nedotištěna. Později uveřejnil Stašek, hlavně v Osvětě, různá delší i kratší poemata — vesměs zajímavá. Nyní pak vyšel v Roudnici (kde Stašek co praktický právník žije) první svazek jeho *Básní* (nákladem kněhkupectví A. Mareše). Vítáme vzácné to podniknutí vřele a prosíme kvůli prospěchu literatury o rychlé pokračování. Teprv po ukončení celé sbírky té budem arci moci pronést úsudek hlubší, jeť Antal Stašek individualitou příliš obsáhlou, než abychom k jejímu charakterisování mohli přistoupit již nyní.

Prvním svazčkem tím podává Stašek kytici květů prarozmanitých. Rozhodný ráz všeho je lyrika. Především lyrika vlastenecká. Tolik horoucího citu, mnoho-li v prsou Staškových, našly nebohé Čechy posud jen málo —

— země té on jednou slzou jest,
roněnou hořce do světa víru.

Jeho vlastenectví není citlivůstkářstvím, on svou lásku vynáší na výš všeobecné lidskosti. Maje cit pro dějiny světové,

vzrušuje se dějinami svého lidu, znaje život a vír celého
nynějšího lidstva, měří stav našeho národa.

*Já jsem velkým srdcem svého lidu,
v něm jest celé moře bolu skryto —*

*Srdci tomu nikdy, nikdy více
žití nesouzeno v mírném klidu,
ono jest jak ony vírné proudy,
do nichž vržen osud mého lidu —*

zpívá jeho „Jeremia“. Jak on, tak musí cítit Čech každý!

*Mníte, že zpěv můj mým jest jen želem,
jenž se mně leskne ve zraku?
Pravím vám, jestiž řěřavým uhlem,
který vám z hůry ze mraků
na hlavy deštěm metati budu,
do srdcí jeho vrhati pal,
syhati žhavý na cesty, dráhy,
aby vás bodal, zvukem svým žhal —*

S těmi, kdož v dobách těžkých hudou jen písňě lásky,
mluví „Jeremia“ co s „falešnými proroky“ —

*v pokoji nechte noc a hvězdy,
zemi chcem dobýt, míti den.*

Jak krásné, jak poetické jsou Staškovy verše v „Živém
hrobě“, kde praví:

*Věky již dva můj v pekle zmírá lid —
třetího dne Syn boží ožil v hrobě:
vstaneš i ty, až třetí vstane věk,
neboť jest jiskra syna boha v tobě —!“*

A jak mohutně znějí zas slova Jeremiášova:

*Však v tvých dítkách pomoc tobě —
vzroste duch náš v skály tvrdé,
všichni budem velikáni,
srdce naše hory hrdé.
Svými ňadry přikryjem tě
jako obři vprostřed moři;
vlny ať se pění, hučí,
nebesa ať ohněm hoří.
Teď vás vyzývám, nebe, země,
na boj k životu a smrti:
kdož z vás zničí naše srdce
a kdož duše naše zdrťí?! —!*

Že je Stašek schopen i písní nejjemnějších, dokazuje cyklus *Lásce*, hlavně obsažená tam krásná píseň *čtvrtá*. Nejvíce nás ale potěšil drobným svým žánrem *Na Krkonoších*. Zde je tatáž zase úchvatná originalita jako v jeho nejprvnějších „obrázcích krkonošských“, s jichž otiskem doufáme, že se ve sbírce této setkáme. Krkonošskými svými žánry vnáší Antal Stašek do světové literatury něco zcela nového, jimi se může stát slavným.

2

„Čte se u vás Čechů mnoho?“

„Čte.“

„A jaké máte větší novelistické podniky?“

„— Žádné.“ —

První odpověď má k cizinci Němci byla lží. Ale ne lež úmyslná, pouhá jen ozvěna, opakování toho, co tak rádi říkáme o lidu svém, co ale má platnost jen pro jisté okamžiky národního našeho života, v nichž obyčejně líný proud náš náhle se rozehřeje na var svěží. Druhá odpověď byla pravdou náhlého uvědomění, sprovázená studem. Máme nějaké větší novelistické podniky? Někaké řádné biblio-

téky románové, které by převáděly k nám proud světové romanciérské poesie nebo svědčily o bytí ne bohaté, přec alespoň výdatné plodnosti domácí?

Dva neb tři časopisy beletristické přec nejsou plnou náhradou? Máme ale, kdyby ony podniky byly, pro ně — odběratele? Už byly některé, všechny zašly. Nechci vinu položit jen na nedostatečné odběratelstvo, některé podniky neměly dosti obezřetné a živé redakce, jiné se rozbily o sešitkovou rozpředenost, ještě jiné o sešitkovou drahotu. Ale také byly takové, které doznaly ryze českých útrap právě tak jako mnohý dobrý náš beletristický časopis, mnohá jednotlivá dobrá kniha česká. Kniha vyjde, je uznávána všude za dobrou oustně, někdy i někde písemně, nakladatel dal jí vytisknout 1200 exemplářů, 1000 z nich prodá první, druhý rok, zbývající dvě stě prodává deset let, pak přijde snad vydání druhé, snad ne. Časopis vyjde, je-li dobrý, má 1000 odběratelů za rok, zůstane-li dobrý, postoupí znenáhla zas nejvýš na 1200, udržet se jimi ale bez obětí nemůže. Máme jakous „svatou legii“ českých čtenářů, čítající zrovna 1000 mužů. To je poněkud skrovnoučké na duševní potřebu celého národa, na legie vzdělaných Čechů po cizině roztroušených, na svět slovanský, na vše. Výjimku lze učinit jen nějakému zázračně lacinému podniku, jakým je na příklad Maticе lidu, s tou ale nemůže v láci zápasit žádný jednotlivec.

Příčiny nepotěšného zjevu jsou různé. Jedna je časová: nedostatek peněz, na nějž i kněhkupecký trh německý naříká. Druhá je horší: u nás čte se celkem fakticky málo beletrie. Aspoň české. Udržel by se v Praze, v té velké české Praze ryze český závod výpůjční? A nenalezáme posud v těch českých rodinách, jichž hlavy nechávají se národem velebit a ctít, německé beletristické časopisectvo v počtu velkém a české v počtu nesmírně skrovném, ač naleznem-li toto vůbec? Je to demoralisace národní, z níž pak plyne mnohá demoralisace jiná. Vina je ovšem na ženách, na dcerách, ale ty mohou vinu svou složit zas na bezhlavé, bezcitné své muže. Třetí příčinou je možnost opatřit si

u nás velmi rychle a velmi lacině stravu cizou. Čtvrtou ne vždy výdatná plodnost spisovatelská, někdy na čas ochabující zcela. A náprava? Ta může se stát cestou trojí. Předně rozumnou špekulací nakladatelskou, opatrně se vyhýbající všemu předražování. Pak osvěžením národního proudu vůbec; to ovšem není snad zcela v moci naší, visí na mnohých událostech zevnějších, ale připravovat můžeme proud vždy, cestu mu klestit, jej udržovat. Konečně pilným rozšiřováním a všestranným podporováním takových plodů domácích, které rovnají se plodům cizím a vzbuzují chuť ku českému čtení dalšímu.

Takovými plody jsou bez odporu spisy naší *Karolíny Světlé*, v souboru vydávané právě Grégrem a Dattlem. Jmeno Světlé značí velmi mnoho: značí dokonalé mistrovství u vypravování, plné prodchnutí národním duchem, moderní výši i rozhodnou individuálnost zároveň. Světlá vypravuje romány *českých* lidí, postavy, které ona předvádí, ani nemohly jinde vzrůst než z české krve, ale postavy ty mají právo umístěny být hned do galerie světové, jsou umělecky provedeny dokonale s onou geniálností, která v literaturách i velkých národů objevuje se jen obdobně a často v časových mezerách velmi dlouhých. Světlá nehoví žádné manýře právě snad oblíbené, nevyhledává chutě čtenářstva, ona tvoří díla umělecky naprosto platná. Nadána mohutnější plastikou, než měla sama Sandová, rovná se myšlenkou a citovou hloubkou duchu svět nyní fascinujícího Turgeněva. Postavy jejího *Vesnického románu* nebo *Kříže u potoka* jsou přímo kouzelně krásny. Myslím, že kdyby geniální sochař je dle ní chtěl znázornit mramorem a geniální malíř barvou, jeden i druhý že nám musí podat tvar i výraz dopodrobna stejný, tak určitě kreslí ona pouhým slovem. A kdekoli Světlá mimo ryze český kruh zasahá i do těch kruhů našich, které jsou dotknuty vlivem cizím, všude je zvláštní porozumění, moderní obratnost, vypravování dokonalé. Však je Světlá již slavná v lidu našem a netřeba jmenu jejímu teprv razit cestu. (Jen na upozornění čtoucího obecenstva podotýkám, že soubor spisů její dospěl ku

svazku třetímu a posud že vyšly: I. Kříž u potoka. II. Poslední paní Hlohovská. III. Černý Petříček — Kantůrčice.)

Zajímavým zjevem je mezi nynějšími českými novelisty *Bohumil Havlasa*. „Je mně,“ pravil kdosi, „jako bych četl román kteréhokoliv dobrého spisovatele francouzského,“ a mínil úsudkem tím nejnovější Havlasův román *Tiché vody**. Tím ale vyznačil trefně Havlasu co spisovatele vůbec. Havlasův způsob vypravovatelský je čistě moderní. Jeho fantasie je mladistvě živa, děj se mu pod perem vyvinuje hravě a bystře, myšlenka má působivou jasnost, slohový obrat je vždy včasný a vůbec plyne jeho sloh tak lehce a elegantně, že podobných příkladů je u nás pořádku. Přitom mu ale neschází snaha na předvádění i rozvádění hlubších duševních záhad, právě ta snaha, která dělá romanopisce, a překvapujíc často nalezne již i pravé myšlenkové plastiky pro snahu tu. Havlasa je velmi mlád a písemnictví naše může od něho očekávat velmi mnoho. Zvláště potěšitelný je u něho jakýs ideální směr, svědčící, že duší jeho prochvívá modlitba Hálkova: „Jen zevšednět mi nedej, bože!“

NÁRODNÍ LISTY 23. června a 31. srpna 1876

* Uveřejněný v Salónní bibliotéce, již vydává Otto.

△ V Praze 9. září

Již přes dvacetkrát letěl za nebožkou Žitnou branou hvězdář William Springfield „ku Měsíci“ a pokaždé spadl dolů zpět do moře, zrovna do náruče fysika Greena a na palubu podmořské lodě Nautilus. Snad už se sunuly kolem očí celé Prahy ty skvostné zázraky podmořské a také celá Praha si již o nich promluvila. Ba víc, celá Praha vrhla se na čtení „fysikálních a zeměpisných románů“ Jules Vernových, a není u nás teď oblíbenějšího moderního spisovatele nad Jules Verna. Tři z těch románů vydala již Maticе lidu a možno je číst po česku, ostatní zůstávají ještě volným plémem pro podnikavost českého nakladatelstva.

Předpokládám, že je četným čtenářům našim známo, také Jules Verne že v dotýčném románu svém nenechává hrdiny své doletět až do Měsíce, jejich cesta *ku* Měsíci změní se náhodou na cestu *kolem* Měsíce. V šíleném letu jde to s nimi okruhem a Jules Verne popisuje přitom našeho bledého trabanta jen tak dalece, pokud je geografie tohoto skutečně známa pozorováním našich hvězdářů. Jules Verne chce poučit, příjemným způsobem sdělit výsledky přísné vědy. Co se týče takto cesty *do* Měsíce, má Jules Verne již předchůdců mnoho, leckterý z nich zpráchnivěl již před tisíciletími. I mezi prastarými indickými bájemi, jakož i v pohádkách našich národních nalézáme již cesty „ku měsíčku“. Blízkost tělesa toho vždy vábila lidi ku fantasiím, dostati se k němu nepokládáno za naprostou nemožnost, a předpokládajíce možnost tu, básnilo mnoho spisovatelů o ní již co o hotové skutečnosti a skoro každý věk zrodil nějaký „měsíční román“. Básník vyprávěl, jak buďto on sám nebo kdokoliv jiný tím oním důmyslným prostředkem dovedl se odmrštit od Země a přistát na

Měsíci. Pak ovšem popisoval spisovatel tvory na Měsíci žijící, vždy dle stupně svého nadání i dle spisovatelského účele svého. Jeť ale lidská obrazotvornost tuze obmezena, dovedem sobě myslet jen skrovnou *obdobu* toho, co vidíme na své Zemi. Umění výtvarné nedovede ni bohu ni andělům dát tvar jiný než lidský, a kde chtěl nějaký Breughel tvořit třeba jen zvláštní zvířenu, nedovedl ničeho více než různé groteskní kombinaci, samou karikaturu tvorů zemských. Proto také, i kdyby nebylo té lidské pýchy, která myslí, že vesmír byl stvořen jen kvůli tomu, abychom na naší drobné zeměkouli mohli žít my lidé, „koruna tvorstva“, a kdyby nebylo té lidské naivnosti, která astronomii klade otázku hlavní: žijí-li ještě někde jinde tvorové jako my, — byli by musili onino spisovatelé Měsíc vždy oživit tvory nám zcela nebo alespoň trochu podobnými. A učinil tak každý buď dle čistě básnické, buď dle satirické síly své. Velmi šťastně a obratně učinil tak v sedmnáctém věku Francouz Cyrano de Bergerac, o němž se Pester Lloyd zmiňuje tyto dny co o „předchůdci Jules Verna“.

Cyrano de Bergerac vypráví, že na Měsíc se dostal on sám. Zanášel se pilně fyzikou a dovedl toho tedy velmi snadno. Navázal na sebe množství lahviček naplněných rosou. Jakmile slunce vyšlo, začalo „rosu pít“ a tím vyzdvihovalo také jeho k sobě. Ale cítil, že tu jde příliš rychle, mimo to také chtěl jen ku Měsíci, ne až k Slunci, rozbil tedy několik lahviček, a tu se stalo, že padl zas k Zemi zpět. Mezi letem jeho byla se ovšem Země otočila a on padl do Kanady. Tamější obyvatelé nechtěli důvěřovat vypravování jeho, neboť nevěřili ještě v otáčení se Země. Jen kněz jeden vyslovil se pro něho příznivě. „Vskutku,“ pravil tento, „já si také myslím, že se Země točí, mám pro to ale jiné důvody než Koperníkovy. Uvnitř Země naší nalezá se, jak známo, peklo s plameny svými; zatracenci chtějí utéci žárům jeho, běží stále a stále po klenutí dál, čímž tedy se Země otáčí právě tak jako kolo, v němž běhá naučený pes.“ — Pádem svým Cyrano se ukrutně odřel, namazal se tedy silně volským morkem. Ale tu se stalo

zas něco podivného. Jak známo, saje Měsíc, když ho ubývá, morek lidí i zvířat, a tenkrát ho právě ubývalo, a že byl Cyrano tak silně natřen, cítil se za noci náhle vyzdvižena, letěl výš a výš, vždy rychleji, až konečně dopadl tedy na Měsíc.

Cyrano popisuje tvory na Měsíci a jich život, zvláště ty tvory, kteří se na Měsíci mají „za lidi“ a při nichž mohla satira na nás samy dobře se rozvinout. Celý popis je onoho lidským názorem vázaného způsobu, jaký jsem naznačil dřív. Místo po dvou chodí měsíční lidé po čtyrech, některé nižší smysly naše mají vyvinutější nežli my, samolibost ale mají ve všem čistě lidskou: naši Zemi považují na příklad za svůj Měsíc. Tělo jejich velice se podobalo tělu našemu, jenže byli mnohem větší, na dvanáct loket dlouzí; šatů nenosili pražádných a po čtyrech běhali úžasně rychle. Cyrana považovali ovšem za zvíře, tak za nějakého dvounohého papouška bez peří. Neboť — práli jejich učenci — „my ostatní chodíme po čtyrech, poněvadž pánbůh takový skvost, jakým jsme my, nemohl svěřit podstavci méně spolehlivému. ‚Člověka‘ postavil bůh na čtyry nohy, aby neupadl, kdežto se o tvar takovéhle bestie vůbec ani nestaral a prostě přírodě zůstavil, aby si ji učinila, jak chce; příroda pak, jížto nezáleželo na tom, ztratí-li takovou maličkost čili nic, postavila ji jen na dvě nohy... A mimo to se přec jen podívejte, jak svou tvář obrací k nebesům. Nouze, nedostatek všeho ji nutí, aby žalobně hleděla k nebi, kdežto my čtvernožci hlavu skláníme, abychom hleděli na statky nebem nám uštědřené!“ Když později Cyrano i měsíční řeči se naučil a všeobecný obdiv vzbuzoval, vydala slavná vláda zvláštní zákaz: nikdo nesmí věřit, že tento pták může mít rozum jako my lidé; nechť koná cokoli a sebeduchaplněji, koná to vždy jen z pudu.

Řeči byly na Měsíci dvě. Jedna řeč prostého lidu. Ta se skládala z pouhých pohybů těla, každý pohyb byl celou větou a mluvilo se tím tak rychle, že tělo vypadalo jen, jako by se lehýnce zachvívalo. Druhé užívaly třídy vznešenější, skládala se ze samých neartikulovaných zvuků a

zněla jako naše hudba; když se rozmlouvalo o něčem důležitém, byl to celý krásný koncert. Hudby užívali ještě jinak. Měli na příklad knihy, které čtli ušima, neboť knihy ty měly umělý stroj a ten hrál celý obsah. Stravování se dělo jen nosem, všechna jídla byla pouze stlačenými parami, tak daleko u nich dospělo kuchařství. Hodiny jejich byly naprosto zvláštní. Ptal-li se někdo, kolik je, odevřel tázaný jen ústa a tázající se viděl odpověď; stín dlouhého nosu padl totiž na zuby a zuby bylo místo číslic — sluneční hodiny.

Poměr mezi rodiči a dětmi byl zcela jiný než u nás. Staří musili poslouchat mladých, neboť se dokázalo zcela důmyslně, že dozrálý mladý muž v plné duševní a tělesné síle své mnohem líp může osud rodiny řídit než zeslablý stařec s ochablou obrazotvorností, řídící se jen dle zkušeností vážených za poměrů dávných. — Na konci dnů svých zabil se každý sám, musil ale dříve úřadům dokázat, že naprosto k ničemu více není a obdržet dovolení k samovraždě. Spalování mrtvol, za něž posud marně na Zemi bojujem, bylo na Měsíci obyčejem již tenkrát, a jen zločinci byli odsuzováni k tomu, že umrou na loži a budou pochováni.

Ještě dvě zvláštní věci, pro nás pozoruhodné! Předně peníze. Cyrano viděl, že hostinský obdržel od hostů vždy jen několik napsaných veršů. Za znělku tam mohl „člověk“ celý měsíc v hotelu žít. Ale bylo tomu tak, že každý nabásněné své verše musil dříve donést do mincovny a tam že přísežní vládní poetové verše dle vnitřní ceny jich prozkoumali a dle toho odhadli, takže na Měsíci naprosto jen osel mohl hlady umřít, člověk duchaplný ale vždy měl blahobyť. Co by řekli naši čeští poetové takové mincovně?

A také pěkná byla válka. Když dva státy sobě vypověděly válku, určily především dobu pro přípravy, pak den a místo bitvy, konečně počet mužstva — na žádné straně nesmělo být ani o jediného muže víc, na každé musil být zcela stejný počet zbabělých i udatných, silných i mrzáků.

Když pak v den bitvy se naproti sobě postavili, vystoupli oba hlavní vojevůdcové doprostřed mezi voje a — tahali spolu sirky. Kdo vytáh kratší, prohrál. — Mohlo by se také jinde zavést.

NÁRODNÍ LISTY 10. září 1876

ADA CHRISTENOVA

V novější německé literatuře vynikla náhle básnířka *Ada Christenova*, jejíž básně rovnají se plodům Heineovým. Ale rovněž jako básně líbí se také její povídky, jichž právě vydala svazek druhý pod titulem *Aus dem Leben*. Z tohoto svazku vyjímáme povídku nejkratší, abychom seznámili čtenáře své také s duchaplným způsobem moderní spisovatelky té.

NÁRODNÍ LISTY 10. října 1876

Historicko-romantické obrazy z dějin jihoslovanských. Od Prokopa Chocholouška. — Druhé vydání*

△

Není teď poesie, abychom řekli „časovější“ nad tu, která vykvétá z dějin jihoslovanských. Hálekův Goar a Černý prapor,** Chocholouškův celý Jih jsou dnes poesiemi nejčtenějšími. V tom ale leží ten zvláštní jejich půvab, že jsou časovými, aniž by byly k časovosti hleděly! Hálek i Chocholoušek poddávali se prostě poetickým dojmům, ať přicházely odkudkoli; vniklý do jich duše paprslek rozkládán v harmonickou duhu, z pojaté myšlenky vzrostl poetický, umělecký plod. Avšak každý umělec je „dítětem doby své“, doba vtiskuje všem dílům jeho nesmazatelnou svou pečeť. Zcela dle rázu doby naší pojímali tedy oba poetické popudy své z dějin jihoslovanských, jež jsou nám jako dějiny vlastní. Jeť cosi nesmírně dojemného ve vzájemné té sympatii, jaká panuje mezi Jihoslovany a Čechy, a to již od let drahných. Sebemenší dotknutí životních zájmů cítíme zde i onde, a to s takou jemností, jakou může dodat jen *láska*. Lyrik Hálek, jemuž „láska“ byla sluncem vše pronikajícím, pěl s horoucím záchvěvem o bratřích jižních a epik Chocholoušek, jehož láska k české vlasti byla mu vodítkem nejpřednějším, veden jí rovněž k poetickému ozáření slovanských jižních vlastí. Oba jsou časovými, aniž by tomu byli chtěli. Oba se k tomu dostali cestou zcela přirozenou, co poetové *čeští*. Oba právě proto také časovými zůstanou, dokud bude srdce v českém těle.

Nechcem Chocholouškův Jih teprv odporučovat, nemáť toho věru potřebí. Také nechcem podrobně doličovat, jakého druhu i jakého dosahu je vypravovatelský Chocholouškův talent, — ví to každý, kdo u nás čte a myslí. Při

* Vychází nákladem firmy I. L. Kober.

** Vyšly už také v druhém vydání nákladem Grégra a Dattla.

Chocholouškových spisech alespoň v jistém ohledu vtírá se výrok, že je literatura česká „panenskou“. Panenskost leží v tom, že je literatura česká mnohem půvabnější, než sama ví, a že má krás při sobě, jichž sobě nejsme ani plně vědomi. Máme celou řadu poetických děl, jež by byly sans phrase pravou okrasou literatur sebevětších a jichž sobě nevážíme jen proto dosti, že jich — dle nepříznivého časového proudu — sobě neváží také cizina. Kdyby tato si jich všimla, také my bychom náhle hleděli na ně zcela jinak. Panenka literatura česká posud „sedává v koutě“ — však ji najdou! Kdyby Chocholoušek byl psal jako Herloš německy, už by byl český překlad dávno se dožil několika vydání, neboť Chocholoušek je mnohem *poetičtější* Herloše.

Druhé vydání Jihu považujem za jakýs pomník Chocholouškův — jiného se mu beztoho posud nedostalo. Chocholoušek právě tak nebyl miláčkem jistých literárních pánů českých, jako nebyl miláčkem jistých politických pánů rakouských. Byl stále a stále odstrkován za živa a odstrkování přeneslo se až přes hrob. Už za živa sobě z toho odstrkování nedělal pranic. Chocholoušek byl mužem veskrz svobodnomyslným a svobodnomyslných mužů nemohly literární a jiné autority české jaktěživy dobře cítit. Politické úřady zacházely s ním co s proletářem politickým a v jistých kruzích českých platil napořád za proletáře literárního. On, jenž náležel k nejčistší naší duševní šlechtě! Chocholouškovi ale nevadilo žádné pronásledování, žádné zneuznávání, ni citelný ústrk, ni krutá bída, on psal a básnil dál, jako by nebylo ani toho nepřejícího světa. Pravý umělec, který tvořit musí. Dítě co do citu, které je spokojeno už s radostí sebemenší.

Chocholouškův Jih je výlučně jih slovanský. On nedovedl perem svým lichotit šťastným, on se obracel k těm, kteří byli nešťastni. Nešťastný Slovan Čech k nešťastným Slovanům Srbům. Chocholoušek četl v té velké knize, v níž zapsáno utrpení bratří jižních, a porozuměl tomu plápolu, který jich dějinami šlehá. K ději připojil „starší sestru báj“ a psal dějepravné básnické knihy, poučné pro lid český

i jihoslovanský, vzrušující národy oba. Tenkrát, když psal první povídky své jižní, bylo na jihu teprv šedivé první světlo ranní, ale i to jen na horách, jinde ještě byla čirá noční tma. Chocholešek sledoval každé světélko tou nocí prokmitávající, naslouchal bolestným vzdechům deroucím se z prsou znepokojovaných spáčů. On slyšel, co tam šeptala pustá samota horská, i viděl, co se skrývalo v temnu lesnatých hvozdů. S divinací čistě básnickou líčil přírodu i lid tak, jak byli, jeho děj a postavy toho děje byly veskrz přirozeny. Přitom ovšem skvělo se vše plastikou plnou a způsob vypravování byl i umělecky bezúhonný. Baval a poučoval, rozchvíval a podněcoval, a význačné je, že povídky jeho jižní, vesměs skoro do srbštiny přenešené, jsou na jihu ještě daleko oblíbenější než u nás. „Gundulić, Mažuranić a Chocholešek jsou naši tři nejlepší epikové,“ psal horvatský Neven.

Není teď věru pro nás knihy časovější. Se zvláštním a vždy novým zálibením probíráme se v povídkách těch, jimiž jsme se těšili již před desíletími. Ta krajinářská stafáže, kterou předvádí Chocholešek, je stafáží dějů, které sledujem nyní v skutečnosti s dechem zatajeným, poeticky nám vylíčena hora a pláň, kde dnes hřímá puška, sviští handžár a šlehá plamen zbořených měst. Ti hrdinové jihu, o nichž čtem dnes, zdají se nám zrovna vlastní synové těch hrdin, které z Jihu známe, — tatáž jména, tatáž mužná krása a zázračná statečnost. Ten zoufalý stesk, který nás prochvívá v povídce, slyšíme nyní z celého jihu, jenže rozmnožený na děsný orkán. To oko, které z výšin Černé Hory hledí v povídce do modré mořské dálky, žalujíc na ten cizí chladný svět, — to oko zajisté hledí dnes k cizému západu s žalobou toutéž. Však přijde a musí přijít již doba, kdy utichne i věkovitá žaloba ta! Zas tam dole mrzké sobectví kupí hráze proti nebohému národu, který jde si pro svobodu svou, — toho proudu víc však neudrží nikdo! Okamžiků, v nichž každý cítí, že jsou důležitý a velky, je v dějinách lidstva jen málo, ale když přijdou, nikdy bez výsledků neodejdou! Jen — —

Jen o slovo ještě víc a z literatury bychom se octli náhle
zas v politice. Jak praveno, nad Chocholouškovy poesie
není teď pro nás čtení časovějšího!

NÁRODNÍ LISTY 23. listopadu 1876

CARŮV KURÝR

Nejnovější román Julia Verna

△

„Čili: Kam vede vředlkářství“ — mohlo by se připsat co druhý, ale hlavní titul. Ne „vředlkářství“ Michala Strogova, nýbrž otce jeho, Jules Verna. Při tak proslulém spisovateli, jenž s nevídanou smělostí romancieřství odevřel dráhu zcela novou, jenž romantiku způsobem naprosto původním spojil s vědou a přebohatou svou fantasií vždy řídil pravidly přísné estetiky, jenž zároveň je spisovatelem moderně nejoblíbenějším, velmi nerádo se vyřkne: teď napsal něco špatného. Přec se nemůže jinak. Již v leckterých z posledních Verneových románů prokmitaly znaleckému oku známky jarmarečnosti, v Ostrově čarovném se již kupily, v Carově kurýru přímo se ale vrší. Snad byl k tomu sveden jako mnohý spisovatel, jenž dílem vědomě hřeší na základě oblíbenosti své, dílem skutečně se domnívá, že není ani možno, aby napsal něco nechutného. Snad mu také bylo líto zeměpisných vědomostí a zápisek, které sobě byl o střední Asii nahromadil a hodlal se jich „zbýt“, jak spisovatelé rádi říkají. Ale jen tak dvoje ještě podobné zbytí se a každá další práce Vernova přijme se s nedůvěrou, právě tak, jak se posud každý nový spis jeho bral do ruky s dychtivostí.

Již v základní báji nejnovějšího svého románu dopustil se Jules Verne velké chyby. Takřka do nejposlednějších dnů současné naší historie vbásnil velký politický děj, jenž skutečnosti bije zrovna pěstí v tvář, kontrolu *každého* čtenáře neodkladně vyzývá a — takřka na ničem se nezakládá. Také v jiných a nejlepších románech svých připíná děj k dějinám moderním, často s velmi určitým časovým dátem na den a na hodinu, a činí tak zajisté na zvýšení interese čtenářova. Neprohřešuje se proti *možnosti* a čtenář pak

poddává se rád a vědomě klamu. V Kurýru dělá Verne celou historii moderní *proti* historii, prostě sám, a román ten nám nedává odpovědi, *pročže* Tataři asijské odhodlali se vypudit Rusy z Asie a vzít správu zaurálských jejich zemí ve své, v tuzemské ruce. Vskutku Monroeova nauka o „nemíchání se“ Evropy do mimoevropských záležitostí, přenesená na Tatary. Teofar Chan, emir bocharský, je podnikatelem výpravy. Má armádu 200 000 mužů silnou(!), se zcela moderním, velkým dělostřelectvem, pionéry a pontonéry, a vedenou zcela dle Moltkových principů o rychlých pochodech a překvapujícím hromaděním velkých mas. To se děje za *nynějšího* cara. Vlastní duší výpravy je ale Rus Ivan Ogarev, zrádce, jenž kdysi pro špatný čin byl velkoknížetem, bratrem carovým, degradován z plukovníctví. Velkokníže nalezá se nyní v Irkutsku. Ogarev hodlá se pomstít na Rusku vůbec a na velkoknížeti zvláště, hodlá se k tomu dostat v jakémsi inkognito, získat jeho důvěry a vydat pak Irkutsk i knížeti Tatarům. O tom zví car v Moskvě dříve! Nebezpečí je velké, ruské voje nemohou do Sibíře hned s dostatečnou silou a především se jedná o to, aby velkokníže byl bezpečně zpraven o hrozící mu zradě.

V té situaci začíná román. V Moskvě je dvorský ples. Car sám baví hosty své co nejvlídněji, ale těžká starost dusí mu mysl. Jedná se o vypravení kurýra úplně spolehlivého, který by necestoval vzbouřeným krajem co osoba úřední, nýbrž soukromá, měl „tělo ocelové“ a „srdce zlaté“ a všechny nahodilé překážky by dovedl překonat. Takovou osobou je třicetiletý Michal Strogov, rodilý Sibířan, znalý všech cest a jazyků sibířských, muž otužilý, řídkých tělesných i duševních sil. Strogov přísáhá, že poselství provede, že dřív neustane, dokud list carův nedodá knížeti, kvůli tomu také, ač musí městem Omskem, kde žije milovaná jeho matka Marfa, že se tu ani nezdrží, aby ji spatřil.

Co Mikuláš Karpanov nastupuje hned následujícího dne svou cestu po železné dráze k Novgorodu. Na dráze sejde se s tichou osamělou dívkou, jejíž energický klid a zároveň dívčí ostych ho poutá. V Nižním Novgorodě stopu její

ztrácí. Je právě trh, ale přichází vládní rozkaz, aby trh byl přerván, nikdo z domácích že nesmí víc přes hranici a občané asijské že musí v 24 hodinách být všichni pryč. Na policejním úřadě setkává se Strogov opět s dívkou, nyní zoufalou, an náhlý úkaz jí zamezil další cestu. Nadia, toť jméno její, chtěla do Irkutska k vypovězenému tam otci svému. Strogov, aniž by se jí zeptal, vymůže další pas pro sebe a „svou sestru“, a parník nese je po Volze. Mají stejný cíl a Strogov jí slibuje, že ji bezpečně dopraví. Na špatném povoze, při bouřné nepohodě přestupují Urál. Přitom zachrání Strogov Nadiin život, ohrožený obrovitým medvědem. Vůbec prší nyní na oba cestovatele nehody nejvybranějšího způsobu, jak jich bohatá fantazie Vernova dovede vyhledat vždy. Nemůžeme je všechny zde sledovat, musíme se obmezit na nejvšeobecnější konturu děje.

Vše visí na rychlém opatřování koní. To má ovšem obtíže, neboť Strogov nesmí úřední svou vlastnost prozradit. Mimo to křížuje se jeho cesta s cestovní snahou dvou jiných osob, šablonovitých to figur Vernových, Alcida Joliveta, žurnalisty francouzského, a Harry Blounta, žurnalisty anglického. Oba jsou opět pravzory reportrů, Jolivet významenává se zvláštní bystrostí zraku, Blount zvláštní bystrostí sluchu — to připomíná národní naši pohádku o „Dlouhém, Širokém a Bystrozrakém“. Konečně se křížuje s osobou ještě jednou, s jistým ruským důstojníkem, který na jedné štaci ranou do obličeje Strogova přinucuje, aby mu tento přenechal najaté své koně. Strogov, ač má sílu i odhodlanost, musí kvůli poslání svému ránu strpět — u přítomnosti Nadie.

Cesta jde nyní krajem Tatary již hubeným. Před Omskem zachvátí Strogova rána osudná. Při přepravě přes Irtiš setkal se s tatarskými kocábkami, Strogov sražen pikou do vody, Nadia zajata. Tři dny leží Strogov bez vědomí v chatě dobrého mužíka, sotva se ale ze mdlob vybral, spěchá do blízkého Omska, Tatary pod vůdcovstvím samého Ogareva osazeného. Zde, sám nepoznán, poznává v Ogarevu onoho ruského důstojníka, který ho byl do tváře

udeřil. Na poště, kde Strogov sobě jízdního koně objednával, brzy by byl zrazen. Stará Marfa, matka jeho, je náhodou zde, poznává ho a hlasitě se k němu zná. Strogov jí zapírá, dosti urputně to musí činit a odchází. Slova matčina však slyšeli výzvědové a přivádějí Marfu před Ogareva. Marfa zná hodného syna svého, byla se mezitím vzpamatovala a cítí, že Strogov jednal tak as z povinnosti svaté. Před Ogarevem syna tedy zapírá. Avšak lstný Ogarev prohlíží vše a podržuje Marfu v zajetí, aby případně mučidly z ní vše vynutil. Strogova dává co nejrychleji pronásledovat.

Strogov ujíždí dál. Bahnitá krajina klade mu nesmírné překážky, on je přemáhá. Konečně je dohoněn tlupou Uzbekův. Strogov vrhá se i s koněm do proudu divoké řeky, koně pod ním skolí střelná rána, on sám přeplave a dostane se rákosím neviděn na druhý břeh. Je poblíž Tomska. Zde právě je šarvátka mezi Rusy a Tatary, avšak slabí Rusové jsou poraženi a Strogov, jenž se byl utekl do telegrafistova domku, je zajat, ovšem nepoznán. Vlekou ho s sebou až do tábora Teofara Chana, kamž později doráží s voji svými také Ogarev a v jeho průvodu jiní zajatci, mezi nimi Marfa a Nadia. Ogarev zví, že je zde někde Strogov. Aby ho poznal, předvede Marfě všechny mužské zajatce, Marfa syna neprozradí. Ogarev káže, aby ji důtkami ubíchovali do smrti. Než však první rána dopadla, přiskočil Strogov, vyrval Tataru důtky a švihnul jimi několikrát přes obličej Ogarevův — „rána za ránu“. Teofar Chan káže, aby byl oslepen. Mají mu být oči vypáleny tím, že se před ně na okamžik drží do běla rozžhavený čepel meče. Jediný ten okamžik stačí, aby oči byly vysušeny provždy. Strogov prosí jen, aby se matka zrovna před osudným okamžikem postavila vůči němu, aby obraz její sprovázel ho pak i ve tmách.

Osleplému Strogovovi drží Ogarev uzmutý mu carský list posměšně před oči, aby si jej přečetl. „Nyní budu já kurýrem carovým!“ Pak nechávají Strogova bez pomoci stát. Používajíc soumraku blíží se Nadia Strogovu a odvádí ho. „Kam teď?“ — „Do Irkutska,“ praví Strogov pevně. — „Tedy budu já zrakem tvým.“ Nesmírné útrapy zas je

provázejí. Po nějakém čase upadají opět v moc tlupy tatarské. Tataři se baví tím, že slepci dají slepého koně, takže je Strogov v stálém nebezpečí života. Konečně se přec s Nadiou Tatarům vymknou a po dalších útrapách dostanou se k jezeru Bajkalskému. Zde našli tlupu utíkajících Rusů, kteří sobě budovali prám, aby, možno-li, dostali se jím přes jezero a řekou Angarou do Irkutska, Tatary již oblehaného. Dlouho šla plavba šťastně, avšak čas byl již podzimní, ledové kry se v řece hromadily, konečně zůstal prám vězet. Vlci přiběhli a byl s nimi krutý boj. Také ale Tataři pak přišli, a Strogov se utekl s věrnou Nadiou na osamělou kru dále v řece dole a plavali na kře dál. Ještě jedna zkouška — náhle povrch řeky, pokrytý naftou, chytl. Avšak již byli u samého nábřeží irkutského. Strogov chopil Nadii, doplaval a vystoup. Mezitím byl se Ogarev s listem carovým dostal do Irkutska a velkokníže mu důvěřoval. Dnes měl Irkutsk padnout zradou. V rozhodném okamžiku setkal se Strogov s Ogarevem v jizbě paláce. Ogarev napadl vražedně slepce, avšak Strogov — nebyl slep. V onom okamžiku, kdy naposled pohlédl na svou matku, naplnily se mu oči slzami a výpar jich zachránil mu zrak. Kvůli poslání svému hrál slepce i před Nadiou. Ogarev skolen, velkokníže poučen, Tataři odraženi, a druhého dne přišla ruská pomoc. Otec Nadiin nebyl více vypovězencem, bylť se v obraně Irkutska vyznamenal. Svolil ovšem k sňatku Nadie se Strogovem. Na zpáteční cestě Omskem setkali se zas s matkou Marfou.

Kvůli tomu nakupení překážek hrdinovi hlavnímu vymyšlen tedy velký ten historický klam. Není tím ale, jak každý cítí, odůvodněn. Vcelku jsou však i ty nehody kurýrovy známého již vernovského rázu a znatele ostatních děl spisovatele toho překvapují tím méně, že sám Verne pracoval zde jen zběžně a často že nedostatek plastiky je až příliš citelný. Některé pomůcky, jako na příklad telegrafování bible, aby korespondent korespondentu překazil užívání telegrafu, jsou pro svou starobu až titěrné. Také obyčejně poučná stránka Vernových románů je zde chuda. Halda zeměpisných a národopisných dat je jen tak nahá-

zena, není zpracována, a čtenář dotýčné listy prostě převrací, aby tedy aspoň děj sledoval rychle dál. Čím mimo historii Verne ještě hřešil na jiném, řekly mu novější čísla ruských časopisů dosti trpce.

Ve prospěch evropského čtenářstva doufejme, že Carův kurýr je jen obláčkem, který přelétl přes slávu Vernovu. Verne pracuje prý nyní na románu, jehož půdou je — Slunce. Nuž — na světlejší se tedy shledání na Slunci!

NÁRODNÍ LISTY 7. prosince 1876

△ V Praze 17. února

*The sleeping and the dead are
but as pictures.**(Spící a mrtví jsou jen obrazy)*

Shakespeare

Ano, *obrazem* je nám mrtvola vznešeného toho kmeta! Ba celou řadou obrazů, celé cykloráma. Umíme pohlížet na obraz ten? Rozumíme velké jeho základní myšlence, bohatému skupení, světelné jeho poesii?

Řekněm: Žil devadesáte dvě leta. Cítíme, že to dlouhý čas, avšak jsme sobě toho vědomi, *jak* že dlouhý? Rozložme sobě dobu tu na drobnější části, řekněm: Dvanáctsetkrát zřel jeho zrak, jak nebe měsíčním srpem mávlo, — vědomí naše nenabývá jasu. Musíme pohlédnout na obrovské mílníky světové historie, na dlouhé odstavce vlastního národního našeho života, abychom porozuměli, cože se zrcadlilo vše v životě *Antonína Marka*. Když se narodil Antonín Marek, nebyla narozena ani ještě Velká francouzská revoluce. Když Napoleon I. skončil, bylo Markovi skorem již čtyřicet let. Přežil dobu Restaurac, přežil zas dvě nové republiky francouzské a skončil nyní, několik let teprv po smrti Napoleona III.! Deset let po Markově narození narodil se teprv mohutný náš Tyrtaeus Kollár a letos byl Marek ještě přítomen, když jsme slavili pětadvacítilétou paměť Kollárova úmrtí. Deset patnáct let po něm narodili se Čelakovský a Klicpera, Šafařík a Palacký, všichni ti dosáhli vysokého věku a Marek je ještě přežil. Když Mácha se narodil, byl Marek již statným mužem, když Mácha umíral, rodili jsme se teprv my, „nová generace literární“, ale i naše řady smrtí již valně prořidly, a kdo zbývá, zpívá sobě truchlojemnou melodii písně národní „o letech jak voda uplynulých“ — a teprv nyní se zastavila tepna Markova života.

Marek byl poslední z těch, kteří nám plně znázorňovali znovuzrození českého národa, — to znovuzrození divuplné,

krásné, ba překrásné, protože vzešlé z myšlenkového roznětu, z ducha. Representantů důstojných doby té přežilo rok 1848 dosti mnoho. Avšak v letech padesátých padlo velké umírání do jich řad, lámali se, jak když dech boží zalehne do ceder Libanonu, a chvějíce se šeptali jsme slova Izaiášova: „Smrt jako lvice drtí všechny kosti mé.“ Tenkrát sobě přechoasto každý vzpomínal na cedru libuňskou, starší a vyšší všech — cedra stála.

Uplynuly ještě dvě decennie a nyní se odhodlal stařec usídlit se tam, kde v harmonický rozkvět přišlo vše, po čem kdy jeho vlastenecky nadšená duše práhla, kde již vidět i zralé ovoce snahy stoleté — přišel k matičce Praze. Položil hlavu svou na její prsa a skončil.

Jedinkráte jsem se v životě sešel s Markem. Seděl jsem po dvě hodiny naproti němu v železničním kupé, hleděl na jeho hlavu, jež byla čerstvě padlý sníh, do jeho očí, modrých jak dvě upřímné pomněnky, na jeho světlý, zrcadelně jasný obličej, a porozuměl jsem té čisté lásce a vytrvalému nadšení, jež vedlo české heroy našeho věku. Chtěl bych vidět srdce Markovo! Myslím si je jasné jako rubín, probíhané žilkami samorostlého, ryzého zlata. Kolikrát as zabušilo hlasně v radosti jásavé, kolikrát as zmíralo tesknou nevyšlovnou! Vlastenecké srdce radostně se šíří při každém, při sebemenším pokroku národním, při každém novém krásném zjevu českého ducha — a Marek sledoval ty zjevy právě v době nejideálnější a přes několik generac; vlastenecké srdce se zachví při každé ráně zasazené národu — a my známe, mnoho-li ran musí český národ strpět rok co rok. Hned do struny zalehne divoký orkán, hned ji zas rozvlňuje vánek měkký, co nejjemnější. Do lidského srdce vchází radost i žal, lidské srdce je herbářem prožilých jar, ale herbářem, v němž všechny květy se udržují živý. Kéž umí číst člověk v srdci člověka! Nebylo by pro náš národ pak drahocennějšího daru, než aby jeho přední mužové mu zůstavili každý srdce své.

Nechci zde mluvit o zásluhách Markových. Patriarcha Jungmann pohlížel k němu zaníceně co k nejlepšímu pomocníku svému, co k nejčestnějšímu sloupu národa. A —

*kdo zadost činil předním mužům doby své,
ten žil již pro vše věky.*

Mladistvé působení Markovo padlo v dobu nejmladistvějšího literárního působení našeho. Tenkrát cíťeno, že národ literaturu mít *musí*, a mladí nadšenci sobě tedy rozdílné obory literární vzájemně přidělovali zrovna co úkol. Někdy netázáno se, v oboru vědeckém, ani po úplně dostačujícím odborném povolání, a kdo převzal úkol, nepochyboval o své způsobilosti: cítilť velkou vůli svou a často vskutku byla vůle ta vítězna. A v písemnictví krásném pohybováno se ponejvíc přísně v těch kolejích myšlénkových, které byly převedeny k nám odjinud; teprv mnohem později, když první obtíže byly překonány, mohl poesii naši ostínit génius původnosti a rázu osobního. Marek co literát byl mezi prvními, kteří klestili cestu pralesem. Vědě i poesii připravoval *českou* půdu. Ke školství hleděl co k jedině spásonosnému momentu národnímu s pílí neunavnou, a čím byl Marek co učitel, o tom před dvěma lety obšírně promluvil spis zvláště vyšlý. A Marek co kněz byl z těch kněží, kteří u nás skorem již vymřeli. Na české literatuře předbřeznové věru nikdo nezpozoroval, že na ní pracuje tolik kněží. Národní kněží naši byli především Čechy, Praha jim byla stokrát víc než Řím, a ku svatováclavské koruně hleděli s nepoměrně větším nadšením než ku papežově tiaře.

Ale Marek byl již příliš stár, než aby byl při posledních roztržkách v národě mohl být jakkoli stržen do víru. Jeho památka stojí nad stranami, a žádná se nemůže tu k ní připnout osobní či stranická reklama, jak již jinde učinila a připínala se k památce našich mužů největších.

Markova smrt nás upomíná na jeho celý život, a ten zas na věk nejčistších národních snah. *Nejsme* více tak čisti, zaklíčil se mezi námi hřích. „Vstaň z mrtvých!“ volá starozákonní prorok ku svému lidu a míní tím: Vstaň z hříchů! A mrtvola kmetova volá dnes k nám: „*Vstaňte z mrtvých!*“

NÁRODNÍ LISTY 18. února 1877

△

Praví se, že snadněji uvije se vavřínový věnec, než se najde hlava, která je ho důstojna. Ta hlava, kterou věnciti budem tyto dny, je ho věru důstojna nad jiné.

Čeští synové luhů českých, moravských, slezských a slovanských, s nimi zároveň synové ostatních mohutných větví slovanských oslaví tyto dny ve Vídni kmeta, jenž je stejně drahý všem a pracoval pro všechny. *Alois Vojtěch Šembera* má příští středu své narozeniny sedmdesáté! Jasný lesk slavnostní ozáří šedou hlavu jubilantovu, ale lesk ten vychází ze světla, jež sám jubilant po celé půlstoletí šířil po národě svém. Půlstoletí nezlomné vůle, půlstoletím se vinoucí řada činů, vzešlých z vůle té na blaho nás!

Šembera je mužem *vědy* a je *učitelem*. K přísné vědě obracel se hned od počátků národního našeho uvědomění zřetel mužů našich nejpřednějších. Baconův výrok „Knowledge is power“ — *věda jest moc* — vyrostl ze všeobecné snahy lidstva a je dávno všeobecně uznán. A platí-li výrok ten pro lidstvo vůbec, platí pro nás Čechy v míře již vrchovaté. Dějiny naše, ač slavné, ač mnohdy velké, byly přec jen dějinami národa nešťastného a zůstavily nás co národ slabý, bezmocný. „Vědomosti jsou jedinou mocí, které — nemívali jí již — můžem sobě *opatřit*, a moc je silou a *síla* je *vším*.“ A v duševní práci je naše budoucnost. Bez vědy jsme polem bez deště. A kdo nás vědám učí, je naším dobrodincem nesmírným. Sám divoký korán kloní se dobrodincům takovým a nazývá je „miláčky božími“; ano týž korán srovnává čerň v službě vědy vypsanou až s krví svatými mučedníky vyceděnou a přikládá jí cenu stejnou.

Touha po vědění je všeobecná, národové všichni čerpají z něho moc a sílu vždy novou, a nemáme-li zahynout, mu-

síme pokračovat s nimi zároveň. Již nejsou dějiny vědy velkou onou „fugou, do níž hlas svůj kladl národ teprv po národu“, jsou teď závodním koncertem všech národů najednou. Ovšem ale nekonzertuje tu s sebou žádný národ co národ, nýbrž koncertují jednotlivé jeho vynikající osobnosti. Čím víc má národ osobností takých, tím platnější a silnější je jeho hlas. My jich máme ještě porůznu — Šembera je jedním z předních. Dialektologie českého jazyka nikým nebyla tak obohacena jako jím, etnografie, statistika českého národa zakládá se nově skoro zcela na jeho obšíhlém bádání, historie slovanská obdržela jím zcela nové a netušené světlo. „Jmeno Šemberovo rozneslo se celým světem slovanským, když r. 1868 vydal své dílo Západní Slované v pravěku.“* Dílem tím mohutně otřásl doposavadními základy historie nejen české, nýbrž vůbec západo-slovanské, dokazuje v něm, že mínění až po tu dobu u Němcův i u Slovanů zakořeněné, jako by Suevi historiků římských a řeckých byli Němci a jako by Čechové, Moravané, Slováci, též Polabští Slované a Slované usedlí na jihu v Ilyrii byli do těchto zemí přišli teprv mezi 5.—6. stoletím, jest bludné... Šembera vešel tím spisem v odpor s Dějinami Palackého a Starožitnostmi Šafaříkovými, v kterýchžto spisech klade se přibytí Slovanů do Čech a okolních zemí do 5. století po Kr. Však mínění Šemberovo nabývá vždy více přívrženců, zejména u historiků a archeologů ruských a polských. Zvláště polský historik T. Wojciechowski přidává se naprosto k výroku Šemberovu a praví: „Teprv když Šembera celý kmen Suevů náležitě prozkoumal, rozbořil najednou starou mylnou teorii. Jeho dílo Západní Slované v pravěku jest pravý vynález v oboru Slovanstva.“ — Šembera co dějezpytec je pravým geologem, jenž vniká v zjevy minulosti a vysvětluje tajemství změn, jaké se daly v společnosti národů. On nepřebírá v dřímotě náhledy, brávané za neomylné a zpečetěné autoritami, on je zkoumá znovu sám.

* Citujem životopis sepsaný Jakubem Vsetečkou a umístěný v almanahu jubilejním.

Jak dlouho působí Šembera co spisovatel, rovněž tak dlouho působí co učitel a buditel bezprostřední. Poptejte se po Moravě — celá Morava jednohlasný mu vzdává dík, že on pro vzkříšení národního citu tam učinil mnoho, ba nejvíce ze všech. Rovněž jinde. Necht' povoláním svým byl poután na Brno, Olomouc či Vídeň, všude byl vlasteneckým snahám sloupem pevným a středem určitým. On šířil v mládeži vzdělanost tím, že šířil pevné zásady. On budil, kde jen bylo srdce probuzení přístupné. Šembera je z těch velkých vlastenců, kteří nikdy, ani v dobách nejhorších, neztratil ni na okamžik víry v konečný zdar věci národní, jeho přesvědčení naplňuje mu celé srdce jeho, a již sama blízkost takového muže je vlivuplna, „budí myšlenky, vyvolává náklonnost, objevuje půvab“, a nadšení přechází z něho jakoby dechem na jiné. Ze srdce přímo zas do srdce jdou myšlenky velké. Šembera je učitelem rozeným. Doznal již nesčíslných důkazů lásky svých žáků a chovanců a doznává právě nyní, o jubileu svém, důkaz největší. Ke krásnému heslu svému „Hajme mužně pravdy práva“ může připojit druhé, rovněž krásné heslo „Vychovejme lid!“ — totéž heslo, jež Penn dal co otcovské napomenutí právě založeným osadám a jež Washington zůstavil co závěť národu, ježž byl zachoval. Šembera učinil heslu tomu plně zadost.

Měří-li se zásluha kohokoli dle toho, jak naložil s duševním nadáním mu svěřeným, je zásluha Šemberova vrchovitá. Není svědomitosti nad svědomitost jeho. Není neunavnosti nad neunavnost jeho. A není přec zas skromnosti nad skromnost jeho. Řídký učenec, velký badatel, nejzasloužilejší učitel, — a přec mně Šembera připadal vždy jako bohatý klas, jenž naplněn zrním zlatým skromně a tiše se kloní.

Sedmdesáté narozeniny! — Vzejdi Ti, patriarcho, ještě ono jitro, kdy spatříš, že víra Tvá v budoucnost českého národa dochází živoucího naplnění!

Málokdy, v posledních letech míň než dříve máme příležitost zmíniti se o českém literárním díle, jež by bylo vyšlo z impresí vídeňských. Tím radostněji vítáme slavnostní almanah Akademického spolku vídeňského. Je nám milým pozdravem od slovanského Dunaje k slovanské Vltavě, velice potěšitelným důkazem, že duševní práce, do níž se na spásu svou zabral český národ, horlivé má pěstitele i v těch, kteří jsou vzdáleni českého duševního středu. Almanah vídeňský má časovou, má národní, má ale také literární cenu. Nalezáme v něm práce per velice obratných, takže nezbytné je přání, aby literatuře přispívala co nejpilněji také nadál. Přesvědčení, že almanah rozšíří se v českém obecenstvu co nejvíc — upozorňujem obecenstvo vřele na knihu tu, s velkou obětí od nemajetného vídeňského spolku Akademického vydanou —, probíráme zde obsah jeho jen cursoricky. Úvodem je mu obšírná a spravedlivě psaná biografie velezasloužilého profesora Šembery, sestavená *Jakubem Vsetečkou*. Vzletné proslovní básně *Josefa Luxe* a *Emanuela Miřiovského* pojí se s biografií Vsetečkovou v krásný akord. Básně *Josefa Říhy* zahajují vlastní část almanahovou a seznáváme v nich básníka skutečně nadaného, vřelým citem obdarovaného. Další, vesměs obsahem nad všednost vynikající a formou dobré poetické práce jsou od *Edvarda Parmy*, *Bertála H.*, *Tomáše Hořavy*, *H. Landšteinského*, *Josefa Luxe*. Trvalou cenu dodávají knize obšírné články poučné: *Vědomí ze stanoviska přírodovědy* od *dra Ludvíka Havlíčka*, *Něco o Rumunech* od *dra Jana Urbana Jarníka*, *O pokroku, vývoji a osvětě* od *dra Th. Vlastimila Masaryka*. Próza statí těch je vzorna. Jsou psány s úplným ovládnutím materiálu a na stanovisku

nejpokročileji vědeckém, přec ale plynně, poutavě a každému přístupně. — Zevnějšek knihy je elegantní a přidaná podobizna profesora Šembery má cenu uměleckou.

NÁRODNÍ LISTY 5. dubna 1877

ROMÁN Z ČESKÝCH DĚJIN

Aus König Poděbrads' Tagen. Von W. Annaschj*
Šest svazků ve třech oddílech

△

Náš český historický román spí. Čeští naši beletristé se mu vyhýbají, snad z pohodlí, neboť román dějinný vyžaduje velkých studií i velké zralosti, snad z obavy, že by nemohli psát v nynějších politických poměrech dle plné chutě a dle spravedlnosti. Německé romanopisectví sahá nepoměrně častěji k dějinám českým, třebaže dosti povrchně a nejvíce jen kvůli jakémus povšechnému, dějinnou romantikou odchnutému pozadí. W. Annaschj činí výjimku naprosto chvalnou. Mimo Herloše neznáme druhého německého romanciéra, který by byl dotknul se českých dějin s takou láskyplnou rukou jako Annaschj, a je-li Herloš celkem poetičtější a obdařen hbitější, hravější obrazotvorností, je W. Annaschj, ve všem zas hlubší a mužně opravdovější. Se jmenem W. Annaschj setkáváme se po prvé. Musíme je, již pro nápadnost útvaru, považovat za pseudonym, který se snad brzy vysvětlí, a pak nejspíše zároveň uslyšíme, že spisovatel je sice německé národnosti, avšak naším krajanem — soudíme, že synem starobylého Chebu.

Prospekt nakladatelův staví dílo Ze dnů krále Poděbrada vedle slavného Manzoniho románu Snoubenci. Pokud se týče historické váhy, má prospekt plnou pravdu. Jako Manzoni vylíčil jednu z nejdůležitějších částí dějin italských, líčí W. Annaschj jednu z nejdůležitějších částí dějin světových — a za Poděbrada byly právě dějiny české vysoko vynikající částí tou. Jiří Poděbrad byl centrem patnáctého věku, pánem politicky i duševně tenkrát nejčinnější říše; kolem něho se kupili, s ním zápasíce nebo se přátelíce, nejslavnější tehdejší hrdinové a vladařové evropští, o něho se rozbíjelo

* Vydal Moric Schäfer v Lipsku; v Praze lze spis ten obdržeti v kněhupectví dra Grégra a Dattla.

veškeré úsilí všemocného Říma. Výtečný panovník, velký státník a bojovník, ještě větší člověk. Doba Poděbradova, i když za našich dnů veškerý spravedlivý úsudek tonul v potopě národních vášní, zůstala Němcům vždy jaksí dobou výminečně úctyhodnou. A nyní je donutil proud jich vlastních dějin k úctě neobmezené. Nastalť Němcům zase jednou boj s Římem, s tím Římem, který ovládat chce svět celý a rozhodovat ve věcech nejen náboženských a církevních, nýbrž i světských a státních, který nikdy nedbá blaha národů a vždy jen prospěchů své církve, který nevzdal se této vůle své nikdy a jen tenkrát ustane na čas a vyjednává, když vrazí na skálu. Vráží teď na ni v Němecu, a zraky Němcův upírají se na Čechy, kde o celá čtyry století dříve již žil Jiří Poděbrad, který se vzornou bystrostí dovedl rozeznat záležitost církve od záležitosti státu a mocnou rukou nesl vítězný prapor lidského rozumu a pokroku.

Dějiny světa postavily osobnost Poděbradovu na podstavec obrovský. „Přestal býti smrtelným“ — „Tvá čest, Tvé jméno, Tvá sláva věčně potrvá“ — „Praničeho nezmožli všichni orlové, hrozivý Řím a uherská zbroj; své žezlo nesl jsem světu navzdor“ — tak mluví poetové nad jeho hrobem. A musí se W. Annaschjmu vzdáti čest, že s opravdovou a velkou pietou o Poděbradovi mluví také on. Z každého jeho slova mluví hluboce vřelá úcta, jakou jsme povinni mužné velikosti. Úcta ta nejlíp se legitimuje úctou k historické pravdě. Annaschj ničeho podstatného Poděbradovi nepřibásnil, on líčí na základě hlubokých dějinných studií, klade faktum vedle fakta a postava Poděbradova nabývá tím znenáhla vzornou plastickou sílu žulového útvaru, vznešené duševní prodchnulosti. „Štěstím světa by bylo, kdyby tak šlechtní mužové na trůnech zasedali;“ — „Muž, o jehož ocelově silné vůli a činnosti neunavné dějiny mluví nevymazatelnými slovy;“ — „Srdce nejušlechtilejší, mysl nejprímější;“ — „Tvůrce občanské svobody a obhajce její naproti vládychtivému Římu,“ — tak a podobně pronáší se W. Annaschj o velkém našem národním králi.

Pieta, jakou W. Annaschj má k dějinné pravdě, nemohla být bez účinku na čistě romanciérskou stránku jeho díla. Nikde moderně přehnaný efekt, nikde vyšlapávání a vymlacování přirozeně se naskytlého efektu do nekonečna. Nikde nic sprostého — čistý dech vane každou stránkou. Sloh je jasný, ušlechtilý. O národní zášti — ač spisovatel vřele s Němci cítí — není památky, a kde přece zchoulostivělý cit náš míní nalézt nějaký kamínek, ihned je zas smířen spisovatelovou vřelou upřímností. Spisovatel musil se dotknout stop zbylých po krvavých husitských válkách, avšak „tehdejší způsob to válčení vůbec“, podotýká spravedlivě. Studie jeho jsou obšírné. On zná podrobně vše, co děje zpyt z té velké doby naší posud najevo vynesl, zná patrně spisy české právě tak jako německé, zná domácí dějiny českých rodin (zvláště chebských, které v díle jeho mají úlohu významně vynikající), ale zároveň obzírá zralým soudem veškeré dějiny souvěké co celek. Jeho sečtenost je vzácna, nechť líčí děje velké, nebo vykládá astrologické a alchymistické choutky tehdejších dob, nebo nám vypravuje o heraldice, o chovu sokolů, o silách drahokamů, o tehdejším nesmírně namáhavém přechodu přes hřeben gotthardský, nebo o jiném, vždy nás poutá. Velmi často připojuje pod hvězdičkou poznámku „historicky“, zvláště tam, kde Řím mluví ústy svých legátů tak drze, že mnohému v nynějšku mohlo by se to zdát až nemožné. Arci sluší podotknout, že jeho rozpravy politické a historické jsou široky až na úkor vlastní stránky romanciérské, avšak W. Annaschj sám nenazval dílo své „románem“, jen prostě *Aus König Poděbrad's Tagen* — a my bychom si přáli, aby mělo české písemnictví podobně obšírné, zábavně poučné dílo o „královských dnech Poděbradových“. Největší národní král náš dřímá již přes čtyry sta let — a památka jeho dřímá u nás s ním. Nikde po Čechách ani nejmenší pomník Poděbradův. A když pražskému městskému zastupitelstvu učiněn přednedávnem návrh, aby ozdobiti dalo radní svou síň podobiznou velkého Poděbrada, pražské zastupitelstvo to odmítlo — — —

W. Annaschj má zřejmou politickou tendenci. Chce Němce své, zabrané nyní do boje s Římem, posilnit obrazem paralelního boje Poděbradova. A paralela je případná. Poučná nejen pro Němce, také pro nás. Roku 1460 prohlásil Pius II. superioritu papežovu nad každým koncilem — roku 1870 prohlásil Pius IX. již samu papežovu neomylnost — „Řím si ve svých tendencích zůstává věčně stejný“. Čeští pánové, kteří za Poděbrada pomáhali Římu, nedbali v ničem prospěchu českého národa — a zrovna tak zůstávají pánové čeští, kteří dnes pomáhají Římu, odcizeni českému národu celým svým životem — také pomáhači Říma zůstávají si věčně stejní. Tenkrát neměl Řím jiné starosti, než aby zrušil kompaktáty basilejské a panoval nad českým národem neobmezeně; když pak po Poděbradovi konečně přece zvítězil a po bitvě bělohorské v Čechách neobmezeným pánem se stal, šla všechna jeho činnost na zničení všeho českého a národního. A v našem věku? Do roku 1848 měli jsme skutečně národní, vlastenecké kněze, Řím, jist svého postavení v Čechách, jim v tom nebránil; rok 1848 vzbudil staré upomínky husitské, vzbudil tím zase pozornost Říma, jezovité se znovu hrnuli do Čech, kněží se začali míchat do politiky, a za zcela málo let, cítíce se již jisti, prohlašují ústy svého vůdce, že „jim do národností nic není“.

„Kdybychom dovedli — zkušenost ale učí, že toho *nedovedem* — z dějin se něčemu naučiti, věděli bychom, že Řím je jedinou povahou v dějinách světových, která zůstala vždy sama sobě věrna!“ volá W. Annaschj.

Dne 26. března 1467 na Zelený čtvrtek pronesl v Římě papež velkou svou kletbu na krále Jiřího Poděbrada a ženu jeho a potomky jeho až do čtvrtého pokolení; na všechny jejich přátele a rádce a pomocníky; na všechny, kteří by ho ještě dále poslouchali; na všechny, kteří by českým kacířům zbraně nebo jen sůl neb jiné věci prodávali nebo s nimi jakkoli zacházeli. „Proklet budiž on“ — zněla kletba doslovně — „proklet v domě i mimo dům, proklet v městě i v kraji, proklet v bdění i spaní, proklet při jídle i pití;

prokleta budiž maso jeho a kosti jeho; a od paty až k šíji
prchniž od něho zdraví! Padniž na něho kletba, kterou bůh
zákonem Mojžíšovým poslal na syny hříchu! Vytrženo
budiž jméno jeho z knihy života! Nechtě na něho dopadne
osud, jaký měl bratrovrah Kain, Dathan a Abiron, Anania
a Safira, magik Šimon a zrádce Jidáš. Proklet budiž v den
soudu! Pohltě ho peklo i s ďáblem a jeho přívrženci! Tak
budiž! Tak budiž!“

A témuž Římu podepisuje *dnes* tisíce Čechů adresu
pocty!

NÁRODNÍ LISTY 26. dubna 1877

SVĚTOVÁ VÝSTAVA ČASOPISŮ
A RUKOPISŮ

I

△

Velká dvorana a tři rozlehlé sály a v nich časopis na časopise. Každý vykukuje jen hlavičkou svou — je tu hlaviček! Jako pestrých květů po lučině, jako zvědavých hlaviček dětských po světě! Vskutku jsou to děti — děti svého času, a vskutku jsou zvědavý — ve jmenu celého lidstva. Či chcete porovnání jiné? Starý Pfeffel praví, že Saturn — čas — dříve požíral děti své, teď že ale děti požírají jej, — nuže, zde máte v nepřehledných řadách ty hlodavé, sžíravé zoubky a zuby, zatínající se do Saturna. Některý vylezl teprv včera a je s mladistvou chutí při své práci, jiný už hlodá po celý věk a chuti mu nebylo. Některá ta hlavička teprv dnes odevřela oči na svět, jiná hledí naň již po troje pokolení a zvědavosti jí nebylo ani za mák. Je to armáda! Myšlénka, za kterou se tento voj bojovně zasadí, *musí* vítězit. Proti čemu my žurnalisté — říkám s pýchou „my“ — se opřem, svaleno bude dnes či zítra. Máme my žurnálů a je nás žurnalistů! Dal bych něco za to, kdybych věděl, mnoho-li nás do jednoho je. Ale spočítej na lípě květy a na nebi hvězdy! A k tomu — my jsme naprosto nevyhubitelní! Rodíme se ze vzduchu, a jakmile padá někde déšť událostí nebo myšlének, vyprýštíme ze země jako houby: vážné „hříby“, humoristická „kuřátka“, chutné „sklouzky“ — zvláště vhodné pro domácí polívky — pikantní „špičky“ a „ryzce“, ultramontánně černé „smrže“, hrozivě špičaté „kozáky“, také ale jedovaté „muchomorky“. Tyto jsou nejpyšnější, nejkřiklavější — ale sláva netrvá dlouho: když je muchomorka největší a nejpyšnější, roztřepí se od kraje a je pojednou protivna.

Nebojte se nás, že je nás tolik. Máme své předurčení v sobě, a kdybychom „i stále chtěli zlé“, konečně působíme

přec jen dobré. Už se podařilo také leckdy některé válečné divisi novinářů, že „poranila celý národ slepotou“, ale na jak dlouho? Vyvolali proti sobě vždy konečně novinářskou divisi jinou, pádnou pravdou a zápalným ohněm ozbrojenou, a sloup světla vyšlehl pak výš než dřív. Také ale nás nepodceňujte! Několik archů papírů jen, píď písma jen, ale drobná prostora ta stačí, aby se na ní vybojovaly největší bitvy. Žurnalistika zrodila už právě tak dobře nepřekonatelné Žižky a vítězoslavné Caesary jako kterékoli bojiště jiné. Caesar Julius, Caesar Havlíček — vezměte historii moderní a hledejte sami ostatní Caesary denního, bojovného tisku! Ale chcete-li, přestanem se samochválou a připustíme vám opět, že konečně také v našich řadách jsou, byli, a vždy budou divní lidé. Nedoukové, kteří ani nejsou s to čtenářstvo něčemu naučit a kteří jen tím mohou existovat sami, že existuje poblíž nich řada dobrých časopisů, z nichž potravu nabrati lze, — „střihači“ nazývají se lidé ti. Pak lidé prodajní, sloužící myšlénce každé — „harpyje“, „reptilie“.

Je zde výběr z celého světa! Skoro odevšad, kdekoli se tiskařské kolo točí, přifouknut lístek nebo list.

*Man holt die Zeitung über Meer
und weit von allen Orten her.*

Je ještě někde nějaké místečko, které má dvě hospody a tři hokynáře, aby nemělo také „novinky“ své? Ostrov Formosa platil donedávna vtipkářům za jediné místo, kde prý noviny nejsou a také nemohou být. Proč? Proto, že na lež je tam smrt. Bůh jim odpusť ten děsný vtip! Tamhle na tabuli vykukuje přívětivá hlavička, přifouknuta — z ostrova Formosy. Byl tam snad trest smrti zrušen? Nebo mluví ta foremní hlavička jen pravdu? Klobouk dolů před žurnalistikou, která hlásá jen pravdu! Ke lži sahá jen slabec, žurnalisté jsou muži silní. Vyjma opět ty, kteří jsou nepoctiví. Ovšem se nám novinářům všem může přihodit, že řeknem někdy něco, co zrovna není pravda. Ale pak nesmí nás nikdo sou-

dit, klameme sami zklamáni. Vševědoucí nejsme, na mou čest ne, a tváříme-li se někdy vševědoucně, je to sebeklam a prosím čtenáře, aby mu nevěřil.

Žurnalistika — svědkem je toho právě naše výstava světová — je věc vlastně velmi mladá. Znázorňuje nám „kapku“ dějin světových. Kampak sahá nejstarší zde vystavený kmet? Kolébkou žurnalistiky jsou tak as dvě století, a jak ji zde znázorněnu spatřujem, vypadá žurnalistika vlastně těm dvěma stům let jako emballage. Stará pravda: „Z počátku jde čas statně za časopisem, pak kulhá časopis pomalu za časem, konečně si časopis lehne a umře.“ Vidíme tu časopisy mladě bujné a ideálně kupředu letící, časopisy zestárlé a zmdlelé, časopisy mrtvé. Mnohé umrtveny ranou osudu nebo duševní nedochůdností hned po svém rozpuku, mnohé jsou na pochodu už od minulého století a mají posud krok, že čas jim sotva stačí. Z obou můžete ale směle sestavit celé dějiny moderního lidstva, je ku podivu, čemu všemu — makulatura učí! Nemáme být my novináři pyšni, že i co makulatura jsme ještě učiteli lidstva?

Mám vypisovat bohatství naší výstavy? Provádět tisícem italských, tisícem amerických, tisíci prarůzně pikantních listů? Upozornit na Gintlovu sbírku létavých listů z roků 1848 a 1849, od níž se navštěvovatel nemůže ani odtrhnout? Na přečtenou karikaturní sbírku Boyardovu, jejíž jednotlivé listy jsou stejně geniální, nechť se zjevily „pendant la guerre“, „pendant la Commune“ nebo „après la Commune“? Přiznám se, že nemám smyslu pro opisování katalogu, toho daru mně nebe odepřelo nadobro. Chodím sem tam, dívám se do kolegiálních očí, zaklepu dobrým kamarádům důvěrně na rameno — mne ale přec jen a nejvíc zajímá Japan. Odpusťte, ale Japan je mou platonickou láskou. Prosím: Choya-Chimbun, list přinášející překlady evropských časopisů — 15 000 předplatitelů; Monde-Chimbun, list politicko-antisociální — 10 000; list pro mravouku a filosofii — 2000; vojenský list — 3200; hospodářský a zahradnický — 10 000; právnícký — 6000; umělecký —

2500; etnografický — 7200; jistý deník politický — 10 000 atd. Japonci jsou „národ kulturně mladý“. Jenže se teď nepamatuju, mnoho-li předplatitelů mají vojenské, umělecké a etnografické časopisy — české.

2

Tištěné a psané, tiskopisy a rukopisy čili „autografy“. Nesmírný je rozdíl mezi písmem tištěným a psaným! Ono má plně ráz veřejný, výzevný, písmo tištěné je mužem, písmo psané je „panenkou“, sedící v domácím koutě, prostou, tichou. Teprv dohromady ale nám dávají celý pojem písma, onoho vynálezu, na nějž člověk může být co nejpěšnější —

*was Großes auch der Mensch erfunden,
doch Größeres erfand er nie!*

Výstava časopisů je pro historika vzdělanosti lidské a pro historika dějin politických, výstava rukopisů hlavně pro psychologa. Tento se jimi ale více baví než učí. Musí do rukopisu, na nějž hledí, vložit vlastního svého ducha, myslit si celou postavu pisatelovu, totiž její význam a její povahu literární, politickou či kulturní, srovnat pak, souhlasí-li povaha ta s povahou písma, a to je ovšem zábava rozkošná. Obyčejně *nesouhlasí*. Ukruťně mnoho humbugu natropilo se svého času se „znalostí písma“. Ilustrované listy anglické a francouzské, po nich ilustrovaný časopis lipský pěstovaly před dvaceti lety zvláštní rubriky: zasílatel — musil být ale abonentem — zaslal rukopis svůj, redakce sdělila v listu faksimile a zároveň výklad, jakéže je zasílatel duševní povahy. Rozumí se samo sebou, že nesmysl v tom přímo bujel. Jsou celé třídy lidstva, které píší naprosto stejně. Kdo má těžkou, zpracovanou ruku, píše těžce, také nezvykle, a listy našeho prostého lidu vypadají jeden jako druhý. Kupci mají svou zcela zvláštní moderní krasopisec-kou školu. Taková též škola, všem vzdělavcům stejná, byla

na příklad u všech osob našich 14. a 15. věku — viz památky doby té. Pohlédni ve výstavě na autograf Máchův, Heineův. Ti duchové, vynikající nejsubtilnějším podáním myšlenky poetické, mají také subtilní písmo. Ale je to přirozený následek toho jich zaměstnání, věc řemeslná — jako pěkné a čitelné písmo kupcovo je nutností v obchodu kupeckém. Celou třídu společenskou můžeš dle písma tedy někdy poznat, povahu individua nikoli. Písmo má své *charaktery*, ty ale obyčejně nesouhlasí s *charakterem*. Je zcela přirozeno, má-li generál, jenž navykl své řeči rozhodné, rozkazům neodvolatelným, životu v samých vykřičnicích stylisovanému, písmo marciální, — proto ale může vždy ještě býti babou.

Vystavené zde autografy jsou nejvíce dopisy. Někdy prosba, někdy rozkaz, někdy přátelské sdělení. Ale — má-li Niebuhr pravdu, když praví: „Špatnému rukopisu by se nemělo nikdy odpustit,“ pak je ta sbírka zde zatracena na věky věkův! „Špatně psaný dopis je čin nestydatý“ — zde je za sklem a rámcem mnoho set nestydatých činů! Mládež by se tam neměla ani vodit, aby nedoznala pohromy na mravnosti své. Jsou lidé — a nejsou to zrovna nejmizernější výstřelky na kmenu lidstva —, kterým je psaní soukromého dopisu as tak příjemno, jako bys je koňským hřebelcem lechtal. *Není* v tom nevážnost k osobě, které se píše. Vím to dle sebe — račte odpustit, že uvádím osobu vlastní. Čím víc někoho miluju, tím nečitelněji mu píšu — divné znamení lásky, pravda! Na počátku dopisu cítím ještě sám nutnost pěkného písma, první řádka vypadá také ještě vždy dost učesaně, ale ostatní — „učte ovci aportovat“! Čímž jsem teď užil výstavy našich typografů velmi obratně, abych dal aviso tam a onam.

Úplná sbírka autografů je čirou nemožností. Stačí, je-li velmi bohata, obmyká-li kruh věků a společenských tříd, — naše výstava je obmyká. Nejvíc je tu autografů spisovatelských. Imposantní řada skutečných velikánů, z nichž vyčíst a provždy zapamatovat si jen to nejlepší a člověk sám by byl již velikánem. Ano i špatných spisovatelů řada imposantní!

Jak divoce, jak různě střílejí myšlenky mezi tím, co zrak sklouže od písma k písmu! Jak divně se kupí osoby a události! Hned jsme v Evropě, hned v Americe nebo v Asii. Hned na bojišti a hned v elegantním salónu dámském. Hned v bouřném proudu denním a hned v minulosti, nad níž vane poklid hřbitova. Malý Beust a velký „syn rybářův“ Ivakura, Bismarck Japanu. Anastasius Grün (hrabě Auersperg), jenž řekl o literatuře slovinské, že ji možno odnést pohodlně pod páždí, a slovinští obrové Prešern a Vodnik, o jichž poetické velikosti nemá mimoslovanský svět ani tušení. Milton, Goethe — Jakub Malý, Václav Štulc. Italka Vitali, která zpívala nám Čechům, a Češka Janouškova, která hrála celému světu, jen ne nám Čechům. Dessoir, Salvini — Piloty, Schwanthaler — Smetana, Slavík, Laub. Zbyněk Berka z Dubé, který utrácel české knihy, a Fejfalík, který sahal drzou rukou na nejstarší památky českého písemnictví. Generál Klapka, úhlavní odpůrce jihoslovanského hnutí, a velký mecén biskup Strossmayer, plukovník Vlajkovič, generál Čerňajev, lord Gladstone. Hříšně hravý Jules Janin a svatý Jan Nepomucký, u jehož rukopisu rozbil český lid hned prvního dne zde okno — nejspíš z rozkvašenosti. Ledru-Rollin, Viktor Hugo, Rochefort — Napoleon III., Evženie, Isabella. Lístek, jež psal Mácha na smrtelném loži, a knížečka, do níž Ševčenko vepisoval básně na bludných cestách po Sibíři. Björnson, Andersen — Cesare Cantù, Manzoni. Garibaldi, Mazzini — Hercen, Bakunin. Starý Prokop, první zakladatel českých stálých společností divadelních, a geniální Zítek, tvůrce velkého našeho divadla Národního. Cavour, Vittore Emanuele, president Hayes, celý pluk politiků evropských i asijských — filosof Feuerbach, jenž napsal: „Cítím ostatně hluboko, že všechna tak zvaná činnost politická je pustá a ničemná u porovnání s prací učenou“ — a — klobouk dolů! Humboldt, Darwin. Celá kolonie mrtvých hudebníků, Halévy, Donizetti, Meyerbeer, že člověku je jako u posvátné té hudební kolonie na pařížském Père-Lachaise a mimovolně se ohlížíš, nevznáší-li se tedy zde poblíž také pomník Čecha

Reichy. A zase kolonie montmartreská, řada polských veli-
kánů, Mickiewicz, Słowacki, Chopin — a slovanské srdce
se choulí a s matným pohledem do budoucnosti hledá
úzkostlivě nápis, nehlásá-li již opět někde „Exoriare aliquis
nostris ex ossibus ultor!“ —

Ale krásná ta výstava bude mít přece jen vzápětí jednu
věc zlou. Do pražských, jmenovitě do mladších kruhů
vjede furor autographicus! To bude sběratelů! A kdo vůbec
je s to, poskytnout „autograf vážený“, bude se v bytu svém
choulit, bojácně naslouchat dveřům a desetkrát za den
vydere se mu bolestně z prsou: „Už tam zas jeden heká!“

NÁRODNÍ LISTY 24. a 25. května 1877

△

Snad pozbude, posud ale nepozbyl Jules Verne váhy světové, té velké váhy, že o každém jeho novém díle je přímo nutno mluvit. Verne požívá ovoce, jaké v literatuře velkého a vděčného národa musí vyzrát každému produktivnímu spisovateli, který zplodil myšlenku zcela *novou*: Verne zplodil román fyzikálně-geografický a jím se stal poetou světovým. Ale pospíchá, aby požil ovoce — příliš mnoho. Román vybíhá za románem z jeho pera, a vědecká průprava Verneova, ač velká, vzácná, té rychlosti nestačí; není-li ale pro směr tak zcela zvláštní, abychom řekli labužnický vědecký dostatek, ba nadbytek vědeckého materiálu, nemá pak také novelistická fantasmie opory, chudne a všední. Zaznamenali jsme to chudnutí nerádi již při jeho Tajupném ostrově, nesli je již mnohem tíže při Chancelloru a Kurýru carově, po přečtení Černé Indie ale zeje na nás — jarmark.

Jules Verne vzbudil zájem veškerého čtoucího lidstva a dovedl jej stupňovat, každý byl napnut na plod jeho nejbližší příští. Žádostivá zvědavost byla všeobecná, do kterého ze „známých či neznámých světů“ namíří svou nejbližší „voyage extraordinaire“. Šel do středu Země, kolem Země, k oběma točnám, k Měsíci a kolem něho, letěl přes Afriku, plavil se dvacet tisíc mil pod mořem, kam půjde teď? Literární listy zvěstovaly, že pracuje na jakémś díle „slunečním“. Při faktické chudobě toho, co posud věda o slunci promluvila, byla napnutost velká. Kdyby předchozí zpráva byla řekla, že nejbližším předmětem je některá z bližších nám planet, Mars, Merkur, Venuše, na nichž život *může* životu naší planety být alespoň trochu podoben a vůči nimž fantasmie spisovatelova má alespoň nějakou oporu (připomínáme spisy Fontenellovy a Huyghensovy, Nicolletovy a

Gruithuysenovy), byla by napnutost bývala menší, víra ale větší. Snad odpoví k tomu Jules Verne nějakým dílem ještě sám, prozatím ale zabořil se nanovo pod povrch země, do bohatých anglických dolů uhelných, jež Angličané pro výnosnost jich nazývají pyšně svou „Černou Indií“.

Deset let před tím, než povídka začíná, byly doly aberfoylské nadobro a do posledního kousku vybrány. Po staletí se tu pracovalo, konečně přece nadešel den, kdy horníci se shromážditi musili kolem svého inženýra Jamesa Starra, aby vyslechli, že musí sobě vyhledat zaměstnání jiné. Rozešli se, jen posavadní vrchní horník Simon Ford nemohl se odloučit od dolů a umínil si, že se ženou a synem Harrym setrvá dole v šachtě. Nevěřil, že Aberfoyl je vyčerpán. Po desíti letech obdrží najednou Starr krátký přípis, v němž ho Ford vyzývá, aby hned zítra navštívil dávnou šachtu. Zároveň obdrží lístek anonymní, aby nejel. Starr jede, sestoupí Harrym sprovázen dolů k Simonovi a zví o nadějích tohoto. Simon byl našel, že na jistém místě vyvinují se plyny uhličnaté, což svědčilo tedy o ložisku uhlí. Ale podobá se, že mimo rodinu Fordových je zde pod zemí ještě člověk jiný, nepřátelský. Abychom nezabíhali zde do nějakého tajemnůstkářství, sdělujem hned, že je to Silfax, starý, pološílený horník, jenž byl také Starrovi onen zrazující lístek psal. Harry leckde přišel na stopy jeho a je nedůvěřiv. Také právem, a Starr obdržel hned při svém vstupu do šachty důkaz Silfaxova nepřátelství, neboť jen náhodou se ho minul velký, patrně lidskou rukou po něm mrštěný kámen. Další důkaz následoval brzy; došedše naznačeného místa, nepozorovali o plynech oněch praničeho, a ukázalo se, že cizí ruka naplnila štěrbinky maltou. Prolomili zeď a našli podzemní, přírodou utvořené chodby, jichž stěny byly nejpěknějším uhlím. Na zpáteční cestě bylo jim zhaseno světlo, a když se dohmatali svého průlomů, — byli zazděni. Byli všanc dáni jistému úmoru, avšak spásou jejich se stal Jack Ryan, přítel Harryho, a vnučka Silfaxova Nell, dívka as šestnáctiletá, která nikdy nebyla spatřila denního světla a s dědem žila od svého

narození zde, kde znala každou skulinu podzemních slují. Kladla vedle zazděných chleb a vodu. Když pak desátého dne dostavili se lidé hledající Starra a Fordovy, vedla je skákavá svítilna Nellina až k zmořeným. Práce podzemní jsou pak ihned započaty, a sice co nejvelkolepěji. Avšak v stálém zápase se Silfaxem, který, když Harry konečně vybavil Nell z moci jeho, umíní sobě zničit celou osadu podzemní. Svede jezero dolů — jezerní vody ale učiní jen škodu nepatrnou; odevře sluj třaskavého plynu a — zahyne sám.

Každého snad bije hlavní vada Verneova díla již do očí. Román žádá boje. Román psychologický psychického, historický dějinného, sociální společenského; román fyzikální tedy boje fyzikálního. V tom ležel velký půvab dřívějších děl Verneových, že nám předváděla člověka v boji s přírodou, vlastně lidské vzdělanosti v boji s přírodou. Ozbrojeni všemi posavadními výzkumy ze všech oborů přírodních věd kladli sobě hrdinové velké úkoly, nebo jim byly úkoly takové okolnostmi položeny, a věda, ovšem podporována poetickou náhodou, vítězila. V Černé Indii je ale náhoda naprosto v první, věda takměř v poslední řadě. Jakýs anděl strážce bdí nad aberfoylským nárůdkem uhlířským. Hlavní hrdinové by bez Nelly zhynuli, aniž by se pohnout mohli. Vodu odvádí náhoda, výbuch zamezuje náhoda. A ta náhoda nás disgustuje. Připomíná nám mysteriózní romány druhu *Les Catacombes de Paris*, jichž jsme se přesytili už před třiceti lety. K románům těm nepřičinil ale Verne nic nového, invence je chuda, cítil tu chudobu sám a vsunul několik episod — o plamenných čarodějkách, o první cestě Nellině na denní světlo, jež ale nevynikají také ničím. Ani čistě přírodopisná stránka knihy té nepodává nic poutavého. — Škoda že ta kniha nese na čele svém jméno Jules Verne!

△

Není *jediné* veselé písně mezi četnými písněmi Šimečkovými! Letěly smutně před ním v dlouhém pohřebním tahu, jejich hlásky byly cinkáním umíráčku, až on sám, bledý a smutný, šel za nimi. A je-li přece někde v nich zvuk pružnější, zpívá jej bída, bída nešťastného srdce, bída společenská, která se sama sobě směje.

Budou-li se vypočítávat jmena nejpřednějších pěvců českých, jmeno Šimečkovo nebude vpočteno mezi ně. Ale sestaví-li se kytice lyriky české, bude v ní několik kvítků drobných, jak chmýří něžných, smutkem svým dojemných, a ty vyrostly z jeho prsou. Život Šimečkem zmítal a nedopustil plné krystalisace, i forma veršů bývá u něho nedokonalá; avšak přece zas nalezáme jednotlivé písně, které mají plynou vroucnost přímo heineovskou. Jeho písně jsou jako kapky krve, vystříklé na cestu kameňitou, po níž kráčela bosá, rozedraná noha chodce unaveného až k smrti.

Šimeček strávil první svá léta na vsi, studoval v malém městě, byl pak cikánem pobludným, pak knězem řeholníkem, pak žurnalistou, soudním referentem. Již z toho sestavení vysvítá, že řehole nebyla volnou volbou jeho, vstoupilť do ní jen k nalehání rodičů.

*Ach, netlačte mi v ruku kříž!
Já k zemi přilnul duší
a dlouhý oděv páterský
tak podivně mi sluší.*

*Já obrázky jen miluju,
jež různé mají tváře*

*a v srdci vřelý plamínek
a v oku lásky záře.*

Láska — láska jím zahrávala jako každým mladíkem; třeba smutné, přec jeho písňě dýší milost. Jak lehýnký je mnohdy ten dech!

*Z haluze jak na haluz
vyšine se ptáče,
tak ta láska ze srdce
do srdéčka skáče.*

*Zatřepe tam křidélkem,
a zas s bohem letí —
někdy haluz nalomí,
že pak srdce schne ti.*

*Jeť srdce ptáče splašené,
jež rozum zavřel v kleci;
tak pilně střeží, hlídá je,
a uletí mu přeci.*

*A chladný hlídač starostliv
je volá, zpátky láká,
však vzhůru ptáče splašené
ulétá nad oblaka.*

Těch lidí je ovšem málo, kteří milovali vždy jen šťastně. Mladík ohnivý tak často zahoří dříve láskou, než poměry životní připouštějí úspěchu, — a Šimeček žil tak dlouho holý život a vztahoval k lásce prázdné své ruce. V jeho písňích je ozvěna toho častá.

*Umírala naše láska
bez těžkého zápasu,
vědět, že oběma nám
nebyla zde na spásu.*

*Já jí svázal hrobní kvítí
černou stužkou do vínku,
Tys nebožce dala zvonit
naposledy hodinku.*

Někdy zazní tím tón prostě národní, baladní.

*Umřela láska zvečera,
bez požehnání pátera.
Nevyzvánějí na zvony,
nikdo slzičky nezroní.
Hromnička za ni nevzplane —
ta šťastně z mrtvých nevstane!*

Balad a romancí nalezám v básních Šimečkových velmi málo. Jedna romance pěkná byla ale otištěna v prvním ročníku almanahu Ruchu, a ta se udrží. Cituju ji.

Zpověď

*Chodila klečet před kaplu
skleněných dveří kláštera,
nahlédla v zraky hluboko
mladého pana pátera.*

*Tu sevřel srdce nepokoj
a sevřel srdce tajný žal,
šla zpovídat se z viny své —
pan páter krásně zpovídal.*

*Pan páter mluvil o víře
o věčné lásce, naději,
o andělích, až děvince
se oči touhou rosejí.*

*A když jí všecko pověděl,
udělal kříže znamení:*

*„Tys velká — velká hříšnice,
přijď častěji sem k modlení!“*

*A dívka velmi pobožná,
ji páter denně uhlídal,
až svatá byla docela
a jí se páter zpovídal.*

*Klekají dlouho u sebe
a slzmi štólu rosejí:
o víře mluví, o lásce,
ale o žádné naději.*

Známo je, jak hluboce, jak živě cítil Šimeček s každým nešťastníkem. Jeho referáty Ze soudní síně měly čtenáře nesčíslné, neboť z každé řádky mluvil člověk. Rozumí se samo sebou, že měl Šimeček živý cit pro všechny nesrovnalosti společenských poměrů, třeba by tedy nezavazovaly výsledky svými až o veřejně soudní síně.

*„Ta zasmušilá lidu tvář,
v ní bledé bídy hoře“*

— vyhlídá dojemná z jiných četných písní jeho, a v celé řadě jich je líčen ten lid, jenž „od rána v pracné klopotě trvá až do soumraku“.

Elegika Šimečka musil ovšem elegický osud vlasti rozechvívat rovněž mocně. Vlasti platila mnohá slza jeho. Avšak vždy to byla slza mužná:

*Jen slza ta, již mužný lesk
dal oheň, sílu k činu,
za níž hned svitnul blesk a blesk,
jest perlou pro otčinu.*

△

Posloucháme Němce i Francouze a bavíme se. Ještě se vaří náruživost u obou plným klokotem, každý okamžik zakokrhá za Vogesami kohout galský a ihned mu v odpověď zakráče orel germánský. Třeba bychom se rádi přiznali, že sympatie naše jsou cele při Francouzích, můžem přec dosti objektivně — bez fráze objektivně — naslouchat oběma a pobavit se, ať je komika kde chce. Za prvé je hned komické, s jakou ouzkostlivostí Němci naslouchají každé písni, každému slovu, které švihne na Sekvaně, jak jimi vše škubne, a s jakou zimničnou rychlostí odpovídají, někdy zase písni, někdy výkladem nuceně chladným, bědujícím nad mravní zkázou celého francouzského národa. Strach vlastně v tom ještě není, věříme jim, ale zlé svědomí, tuze zlé. Avšak sahá ta komika i na nás jen do jisté míry, předcházelyť těm písniím proudy krve a zvěstují se jimi nové proudy krve. Také není z obapolných písni právě mnoho těch, jimž bychom mohli dát příjmi „písniě nevinné“. Žádné v nich lehké škádlení, jaké bývá mezi sousedícími národy všemi a jež zavadalo Bauernfeldovi pohnutku k epigramu:

*Der Deutsche spottet gern des Böhmen,
der Ungar macht den Schwaben schlecht,
und wie sich die Völker beim Schopfe nehmen —
sie haben leider alle recht!*

Ale je v nich zášť ohnivá, nenasytná — dozpěvy hrůz velkých, předzpěvy hrůz ještě větších.

Právě konstatuje dr. *Josef Schlüter*,* že nejnovější „válečná lyrika“ francouzská nestojí vesměs za nic. Schází jí „dech pravé poesie“, je v ní jen „chladná reflexe, vynucené

* Die französische Kriegs- und Revanschedichtung.

pathos, přemrštěná fráze“. Původ toho: politováníhodná povrchnost francouzského lidu vůbec. A směr její je prý přímo hříšný, udržuje v lidu chuť válečnou, a válka je přec největší zlo, jaké máme na světě. Vypadá to, jako když vlk stírá si trpké slzy nad žravostí světa. Kdyby Francouzům scházel materiál k odpovědi, mohly by za ně odpovědět násilně poněmčené kraje polabské, nynější Poznaň, tisíciletá historie nás Čechů atd. atd. Ale oni Francouzové byli odjaktěživa tak nešlechtně bojechtiví, praví Schlüter a poukazuje co k důkazu k významnému starofrancouzskému heslu: „Mon ennemi, c'est mon voisin!“ (Mým nepřítelem je můj soused.) Ošklivé heslo, zajisté, a pan Schlüter ani nepozoruje, že spáchal satiru sám na sebe, na svůj spis a na Němce, když postavil v čelo spisu svého heslo „velkého“ Bedřicha: „Toujours en vedette!“ (Stále na stráži — čili: Stále s mečem v ruce!)

Tedy: Němci zpívají o Francouzech a Francouzi zpívají o Němcích. Jenže okamžitě nemají Němci mnoho dobrých básníků na skladě a že německé šlehy jsou jako udeření bičem dětským, kdežto šlehy francouzské proseknou se až na kost. Ano, národ Victorů Hugonů a Barbierů umí zpívat a národ Gavarniů a Bertallů umí karikaturu na papír hodit, že člověk se může zlostí zbláznit! Němci svůj nedostatek cítí. Když mluví jen o sobě a zapomenou chvílkově na Francouze, čtem v jich časopisech obden upřímné podivení, že se jim posud nevyvinul z posledních událostí žádný velký básník časový, ačkoli „na výsluní událostí tak slavných mohl by zajisté poeta vzrůst“. A když si pak vzpomenou na Francouze, jsou náhle přísnými estetiky, nestojí ani dost málo o poesii časovou, neboť již Goethe pravil: „Píseň politická, píseň ošklivá.“ Jenže Goethe řekl ještě mnoho jiného, na příklad také, že „konečně každá báseň je příležitostná“ — což lze ovšem duchaplně říci o přemnohých, skoro o všech plodech duševních — a že ta báseň příležitostná, která vykvétla z horoucí krve nešťastného národa, má zajisté své vznešené, poetické právo. Němci cítí také to, a nejen z politických, také z estetických příčin

sledují časovou poesii francouzskou, vydávají o ní spis za spisem a z přečetných sbírek — „Poèmes de la Guerre“, „Pendant la guerre“, „Au bruit du canon“, „Pendant l'Invasion“ a jakkoli se jmenují — neujde jim ani jedna, ano paběrkují i v časopisech po písních jednotlivých. Útěcha: nestojí to všechno za nic. Laciné rýmovačky, samé „Français — succès“. Nanejvýš nějaký „esprit boulevardier“ — duchaplnost z ulice. Ani to *nemůže* stát za nic, vždyť píší ti poetové „bez svlažujícího paprsku velkých činů a úspěchů“. Ano, nestojí to za pranic, ale — ale — ale „přec jsou mezi tím některé věci krásné,“ dodávají pak Němci. A my můžem dodat, že i nejhorší z těch Banvillů a Prudhommů, Lapradů a Bergeratů, Theurietů a Manuelů atd. atd. je pořád ještě lepší než každý Eckstein a Blumenthal a Lindau, kteříž teď v Německu poetisují a satirisují zároveň.

Nejvíce je bolí Victor Hugo. Nemohou popřít, že je básník velký. Nemohou upřít, že jeho „Doba hrůzy“ — „L'Année terrible“ — je hrůzně krásna. Ale neměl to psát, neboť ta doba žádá Tacita a ne Homéra. Victora Hugona vlastenectví je prý jednostranné, vymezující každý ohled jiný. Victor Hugo nestojí prý na výši, kteréž by básník měl vždycky si střežit. Victor Hugo měl prý by si všimnout, čeho na pravém básníku žádá Goethe. Goethe — nenapsal týž Goethe, že žádný *pravý Němec* „*mag wohl einen Franzmann leiden*“? a nedeklamuje se z každého německého jeviště toto diktum Goethovo? „Mon ennemi, c'est mon voisin,“ a přímo ze života čerpal Alfred Meißner své verše:

*Dokud se nit života spřádat bude
a lidstvo žíti ode pólu v pól,
ten celý život tragédií bude
a ostrý meč mu věčně za symbol!*

A bojovný národ má své Tyrtaey, své Záboje.

Spánembohem by nechali Victora Hugona zpívat o Sedanu:

*Sedan. Ce nom funèbre...
crache-le, pour ne plus jamais le prononcer!*

(Sedan. Toto jmeno pohřební... vyplivni je a nevyslovme ho nikdy více!) Spánembohem třeba nazývat Prusko „krvelačnou tygřicí“. Ale Victor Hugo hřímá: „Eternel souvenir! Guerre, guerre! Revanche!“ — věčné vzpomínání! Válku, válku! Odplatu! Nejsme více „národové bratři“! Není smíření dřív, dokud vám nepřinesem záhubu!
„Mettons les sous nos pieds, puis tendons leur la main“ — povalme je k nohous svým, pak teprv podejme jim na smíření ruku.

Pokud francouzští lyrikové jsou jen elegiky, smutně bědujícími Jeremiáši na zříceninách, kývají Němci jen moudře své: „Vidíte, vidíte!“ Dokud v prvním návalu spravedlivého hněvu vrážela se satira jen do prsou Napoleonových nebo Bazainových, bylo také dobře. Když v písni „Le Sédantaire“ (od Octava) odkazuje Napoleon krásné Eugonii všechny své vavříny a svým věřitelům hlavní svou knihu a svou hanbu — jak trefný vtip! Když v písni „Pluk zbabělců“ („Le Régiment des lâches“ od Chatelina) nazývají se Napoleon a Bazaine „babami prvními“, — hehe, jak dobré! Ale sotva se akademik Laprade odváží písňě „Au roi Guillaume de Prusse“ — je ta píseň ihned „eine ganz gemeine Schmachepistel“. Vždyť je známo, co dělá „stanovisko“: Beckerova píseň „Nemají jej míti, ten volný, ten německý Rýn!“ je, to se rozumí, „ein herrliches Rheinlied“, a rovněž se rozumí, že Mussetova odpověď „My jej již měli, ten váš Rýn!“ je „eine frech frivole Antwort!“

Nuže, my nemáme vše hned za vtipné a za dobré, je-li to francouzské. Zpívá-li Pois le Degranges: „Jděte domů. Dobyli jste si vavřínů a můžete jimi své šunky vyzdobit,“ pokrčíme také my prostě rameny. Čtem-li u Renauda, že „bez Paříže by ani nebylo žádné Evropy, co se týče ale Berlína, že po jistých letech ani se nebude více vědět místo,

kde stál“, nebo u Bergerata, že „kdyby zhaslo světlo Francie, i bůh sám bude ve tmách“, vyslovíme také my slovo: žvanivost! Ale těch písní satirických, které jsou přímo rozkošny, je v nové lyrice francouzské přec jen počet velký, a rovněž velký počet jest těch, v nichž plane horoucí nadšení poetů pravých. Zvláště rozkošny jsou Banvillovy „Idylles Prussiennes“. Na příklad jeho „Potkani“. Pařížští potkani, za války tak pronásledovaní, sedí v parku na boběčku, oči jejich jsou zlostí horky, růžové jazýčky mají vypláznuty a hledí do Ferrierů, kde v chládku si hoví monsieur de Bismarck. A zpívají mu ve sboru: Ty bílý kyrysníku jsi vinen vši naší nehodou! Ty nám zaplatíš! Přijdem hlodat do Pruska, až se zřítí věže i zdi, vyžerem tvé špejchary a rozkousáme tvůj archiv. Pak sníme purpur nového německého císaře a pak ti zničíme síť, kterou jsi chtěl Evropu spoutat. V jiné Banvillově písni je monsieur de Bismarck kuchařem v bílé kazajce, bílé čepici a zástěře a hotuje se „usmažit Pařížany na vlastním jich sádle“. Vráží své oběti pevně nůž do krku, zachycuje obratně krev do nádoby a připravuje takto chutný obídek, aby mohl jednou říci: „Pařížané byli dobří, sám jsem jich okusil.“ A v ještě jiné písni líčí se scéna z Ferrierů: král Vilém, Bismarck a Moltke sedí tu pohromadě. Moltke nemluví ničeho, studuje na mapě. Oba ostatní se baví. Po Francii prý zaberou Anglii, Španělsko, Itálii a ostatní Evropu, pak Afriku, Asii a Ameriku. „A pak si odpočinem, neboť když člověk *všechno* sní, nasytí se přec, a Měsíc zabrat nemůžem.“ — „Přec,“ praví teď Moltke, „vypočetl jsem, že můžem.“ Ty a podobné písně nechali by si Prusové líbit, lichotí jim trochu. Ale Banville má ještě jiné „idyly“ — mizerné! Na příklad jak německá Markétka píše svému infanteristovi — Hans Dietrich se jmenuje —, aby pro ni tam ve Francii ukrad pár hezkých náušnic. A Hans krade, to se rozumí. Tohleto přec není hezké od Francouzů, míní Němci. Pořád jen mluví o ukradených zrcadlech, houslích a napořád o ukradených kývadelních hodinách — „les pendules“ odnášející Němci zůstanou Francouzům právě tak historickým faktem,

jako jim zůstali „lojové svíčky požírající kozáci“. My v tom dáváme Němcům úplně zapravdu, přehmaty několika zločinných jednotlivců nemohou a nemají se klást na vrub celého vzdělaného národa. Pravíme to vzdor některým zkušenostem z roku 1866, musímeť i to, co se leckde u nás stalo, přičíst jen zvrhlým jednotlivcům. Avšak připomínáme si u příležitosti té pravidlo: „Co nechceš, aby se tobě atd.“ Roku 1866 rozpisovaly se veškeré časopisy německé o „hyenách na českých bojištích“, ano přinášely i velké obrazy, líčící, jak hladový český lid vrhá se na mrtvoly pruské, svléká je do naha, okrádá, hanobí. A přec to byla drzá, zločinná lež. Bolí teď Němce ty „pendule“? Humanita cituje: „Co nechceš, aby se tobě“ a satirik by prostě řekl: Nestojíme všichni za nic!

Pravda, že ty nové časové písňe francouzské nejsou příliš choulostivy a mnohý jejich výraz že trochu čpí. To je přirozeno. „La langue a son parfum“ — každý jazyk má čpavost svou. A rovněž je pravda, že je přeškoda, že zášť národní mezi Francouzi a Němci dostala se do všeho, i do vědy, a Němci žalují smutně, že je to velmi smutné pro rozvoj vzdělanosti, pro pokrok lidstva. U Renana, u Taina, u všech předních učenců — žalují Němci — je zášť teď ctností nejvyšší, jediným světlem ducha — „flambeau des âmes“ jmenují Francouzi zášť svou. Nestojíme všichni za nic! Myslím, že kdo tenkrát četl, každý se dobře pamatuje, že u Němců po roce 1871 povstala celá, naprosto zvláštní „vědecká literatura“. Vyšla velká řada knih, psaných od dobrých spisovatelů, lékařů, profesorů, proslulých psychiatrů, kteříž vesměs dokazovali důvody „vědeckými“, že celý národ Francouzů — je duševně chorý, šílený!

Ale nade vše, i nad „la Haine“ (zášť), zlobí Němce stále hřmící slovo „Revanche!“ Národ francouzský je povaleným Samsonem, avšak: trpělivost, poražený, tvé vlasy vzrostou zas! —

Patience, vaincu: tes cheveux pousseront! *Eternel* souvenir! A „dokud vás nepovalíme, není smíření“!

△

Nepsal jsem ještě nikdy úvahu o nějakém spise Nerudově. Vyhýbal jsem se tomu, přenechával jiným. Avšak teď, když vydal již zase knihu novou, vskočilo mně samo od sebe špičaté péro do ruky, kalamář mně přímo vnucuje černý obsah svůj, a musím, musím psát. Řeknu zcela upřímně příčinu: Vydávané teď jeho spisy se chválí, a to mne dopaluje. Ani číst ty kritiky nemohu. Ovšem o něm nestála posud nikde vytištěna tak ta „pravá“ chvála — jak říkáme, ani jediná kritika o něm nezačla na příklad: „Co svět světem stojí“ nebo: „Nade všecko lidské pomyšlení“ nebo tak nějak. Avšak chvály bylo přece jen dost a to mně není příjemno. Stokrát příjemnější mně bylo, když do něho rádně prali. Pozoroval jsem vždy Nerudu, jak se radostí při čtení takové nepříznivé kritiky choulí, jak vesele se ušklíbá a zlomyslně ústa špoulí, — a já se pohledem na něho babil.

Arci je možno, že mnozí, snad velmi mnozí řeknou, že i tato má naprosto nestranná úvaha je zas jen schvální reklamou pro něho. S těmi ani nemluví. Těm, a kdyby jich bylo *tisíce tisícův*, říkám směle a mužně do očí: Jděte a kupte si *každý* po exempláři Malostranských povídek, čtěte, a najdete-li jen atóm, který se nesrovnává s následující mou kritikou, — „100 Dukaten eine Wanze!“

Snad z toho, že mně bylo vždy nevolně, kdykoli byl chválen, přisoudí mi někdo stranictví, nepřízeň proti Nerudovi. Ohražuju se proti tak nehodnému nařknutí s onou rozhorleností, jaké je schopna jen pravá, sebevědomá ctnost. Miluju ho. Miluju ho víc než kdokoli. Kdybych věděl, čím mu nějakou radost způsobit, buďte ubezpečeni, že bych neváhal. Myslím, že mně věříte, a jakož jsem tedy dokázal

první nutnou vlastnost pořádného kritika: nestrannost, mohu také říci, že mám i druhou vlastnost nutnou: znám zevrubně věc, o níž mluvím. Zní to sebevědomě, ale říkám: Nikdo jí nezná líp.

Myslím, že se neminu příliš s pravdou, pronesu-li náhled, že při knize je hlavní věcí obsah její. Nový, přede mnou ležící spis Nerudův obsahuje *povídky*, což ostatně spisovatel titulem své knihy sám naznačil dosti trefně. Je jich zde třináct. Podivné číslo, ničím neodůvodněné. Proč jich není šestadvacet? Bojím se, že by byl spisovatel v trpkých nesházích, kdybychom se ho zeptali před tváří světa: „Proč jich není šestadvacet?“

Nejbližší pak otázkou je: *Jaké jsou ty povídky?* S hlubokým politováním musím říci, že jsou všelijaké. A s politováním ještě hlubším dodávám, že není ani jediná mezi nimi, která by byla vážena z kruhů vyšších, vznešenějších. Zdá se, že spisovatel žije zcela určité domněnce, že u nás jsou „dole“ celejší lidé než nahoře. Neruda píše jen o třídách nižších, o společenských vrstvách, při kterýchž cit nemá nikdy rukaviček a pravda má pořád ještě více váhy než sebepikantnější lež. On je s to napsat povídku o zcela obyčejné konduktorce, vyprávět nám na desíti stránkách o nějakém drvoštěpu, sdělit nám životopis neoholeného žebráka. Věc to velice povážlivá. A sice: povídka patří do poesie, poesie patří do umění. Co je ale cílem umění, jeho úkolem? Umění má nás povznášet, má nám uvádět ideály lidstva. Může nás povznést konduktorka? Je snad žebrák ideálem lidstva?

Proč nepíše Neruda místo povídek samé básně? Vím to, a už Lichtenberg věděl, proč spisovatelé rádi povídky píšou. To je takhle. Člověk — totiž člověk spisovatel — má rozličné náhledy, reflexe a nápady. Chytne si tedy nějakého chlapa, udělá z něho povídku a nechá ho v ní pronášet všechny nápady ty. Nelíbí-li se nápady, spisovatel za to nemůže, on líčil člověka, který tak a tak myslí. Líbí-li se, roste spisovatel do jmena, vždyť jsou to konečně přec jen *jeho* nápady. To je velmi příjemné. Sečtem-li tedy ze spisův

některého spisovatele všechny jeho nápady, máme úplný obraz osoby jeho, neboť spisovatel nemůže nám podat nic jiného než právě sama sebe. Nápady v Malostranských povídkách jsou kostrbaty jako cařihradské dláždění, rozrozpustily jako neposlušné štěně, ježaty jako francouzský akcizák, myslím si spisovatelův obraz zcela plasticky — ježek je Apollinem proti němu.

Říká se, že Neruda píše „ze života“. Nu dobře, je to zásluha? Že prý píše „věrně“. Nu také dobře, co z toho vyplývá? Je-li to, co líčí dle života, dojemné, je to snad poesie Nerudova? Je-li vtipné, co napsal, je to snad vtip jeho?

Říká se, že má „dobrý sloh“. Co je to: dobrý sloh? Každá myšlenka žádá, aby byla vyslovena jasně, pravými slovy, zkrátka tak, jak jí to sluší a přísluší. Tak ale *musí* být vyslovena, sic nastává špatný sloh. Píše-li ale někdo právě jen tak, jak psátí má, — propánaboha, za to ho máme ještě chválit?

Cítím, že pronáším slova trpká. Ale byl jsem si umínil, že nebudu spisovateli zapalovat kadidlo, že mu budu mlátit kadidelnici kolem hlavy, a když se jednou rozehřeju, tak se necítím. Copak je mně do něho! „On ne loue d'ordinaire, que pour être loué“ — člověk chválí obyčejně proto, aby byl sám zase chválen (užívat v přísné kritice citátů v cizím jazyku, to se vyjímá dobře). Já ale nechci být od něho chválen, ani by toho nedoved, spíš by dovedl mne strhat a to by mne ani dost málo nebolelo. Věřu ne!

Učinil jsem svou povinnost.

Pohlédnem-li ještě jednou zkumným zrakem na spis před námi ležící, musíme spravedlivě doznat, že čítá 269 stran a že jej lze dostat v knihkupectví dra Grégra a Ferdy Dattla.

△

Již se neozývají žádné hlasy více o otázce, smí-li neb *má-li* spíše český spisovatel psát také německy?

Nechtěl jsem zasáhnout zde do diskuse, dokud se pro i proti neosvědčí dosti hlasů jinde. Podivná otázka! Otázka vůči požadavkům národního našeho života přímo abecedářská. Jako by estetikové hádali se ohnivě o něčem, co už je obsaženo v abecedě estetiky, na příklad o tom, mohou-li v přísném dramatu mít místo také elementy komické, nebo o něčem podobném. A přece otázka důležitá už proto, že *vůbec* povstala.

Abych hned z počátku jasně a určitě vyznačil stanovisko své, pravím, že naprosto a co nejrozhodněji jsem proti tomu, aby česká péra sloužila produkci německé. Nesmí se tak dít ni ve vědě ni v literatuře krásné. Němci nemají našich per potřebí, a my Češi nemůžeme postrádat spisovatele ani jediného, který je skutečně dobrý. Je mým svatým přesvědčením, že jakýkoli čistě politický úspěch nespasí nás před věčně hrozící germanisací tak jistě jako rozkvět národního písemnictví a národního umění vůbec. Český spisovatel je vojínem, je strážní národa, a ta stráž nesmí přejít prostě do nepřátelského tábora, docela snad za důvodem, že není dostatečně zásobována potravou a oděvem! V té věci není pražádného smlouvání se.

Myslím, že jeden z polemizujících hlasů stipuloval docela sumu, kterou český spisovatel vydělat musí, aby měl mravní povinnost věnovat veškerou práci svou svému jen národu, a že určil sumu tu na tři až čtyři tisíce zlatých ročně. Toto „normále“ není zajisté vysoké, přehnané, vezme-li se *bez ohledu na poměry české*; bez toho ohledu nemůže se ale právě *nic* brát a vůči těm našim poměrům je každé

normále zbytečné, ba nemožné. Kdyby normále takové platilo vůči našemu divadlu — a dobrý herec český těší se značně lepším příjmům než dobrý spisovatel český —, neměli bychom vůbec Kolárů a Malých, Lvů a Smetanů atd. a byli bychom s českým divadlem v koncích. A kdyby byly jen dvě třetiny normále toho mravním zákonem pro literáty, neměli bychom, pokud alespoň poměry znám — ani *jediného* spisovatele dobrého. Ovšem nesmí také u spisovatele roční příjem klesnout pod cifru, jíž je potřebí k bytí třeba skromnému, sic — nemáme již opět spisovatele ani *jediného*. A věc ta leží v rukou celého národa, pravím *celého*, v němž nehřeší a hřešit sobě nedovolí ani jediný člen proti zájmům národního písemnictví a jeho pěstitelů. Ale český spisovatel nesmí se ze stráže hnout, i *když* se proti němu hřeší!

Řekne se, že tedy žádáme od českého spisovatele „obět“. Že žádáme, aby nám obětoval pohodlí, příjemnosti života, snad i život sám. Nu ano — *pročpak ne?!* Máme-li za zcela přirozené, samo sebou srozumitelné, že tam pod Balkánem dole obětuje se sto tisíc životů za svatou věc slovanskou, proč by měl za svatou věc slovanskou váhat někdo se obětovat v Čechách? Ovšem — *comparatio claudicat*. Pro řady literátů se nemůže asentovat. Právě proto ale važme sobě každého spisovatele svého, který je dobrý. A važme sobě vůbec literatury své co pokladu svého největšího, pěstujme ji, žijme plným srdcem s ní, a pak nebude žádný, žádný spisovatel váhat, snášet mnohé, trpět mnohé, obětovat třeba chudobu celého života, jen když uvidí, že vinu nemá národ sám, nechť již netečností celku nebo svévolí jednotlivců.

Významno je, v jaké že době otázka ta teď u nás opět vyvstala. Dovolíte, abych k něčemu poukázal. Ve Vídni vychází zvláštní *Statistische Monatschrift* a nejnovější říjnový sešit přináší článek Literární produkce Rakouska 1870 až 1876. Mluví tu holá čísla. A vypravují nám, že produkce česká za šest let těch číselně sklesla o *celou polovici*. Článek končí slovy: „*Nanejvýš pozoruhodno jest, jak důsledně klesá*

produkce česká za doby nejnovější, kdežto produkce polská rychle stoupá.“ Produkce polská i německá zvýšila se totiž za let těch a vzdor krachu o *dobrou třetinu*. Němci a Poláci jsou v plné politické akci — nemožno nám věru jinak než úpadek i rozkvět přičíst také příčinám politickým. Netajme si to, tajení je také nebezpečné: jsme v době všeobecného národního úpadku, z něhož abychom jižjiž vyvázli, je nejvyšší čas. Známkou doby té jest, že v českých kruzích všude se vzmáhá němčina. Známkou doby té jest, že musíme pranýře užívat pro ty, kteří jsou v plnění národních svých povinností liknavi. A další známkou doby té jest, že čeští spisovatelé počínají psát německy a že vyvstala teď ta „otázka spisovatelská“.

Musily by nastat *naprosto zvláštní* pro spisovatele poměry osobní, aby byl u nás *nucen* psát německy. Teď toho není věru třeba, ne v literatuře pěkné a ne ve vědecké. *Dobré* beletristické dílo najde místa v českých časopisech a u českých nakladatelů dost a dost, a se *špatným* spisovatelem k Němcům as nepoběhne. Zrovna tak se to má s pracemi vědeckými, jichž i na poměry „chudé“ tedy české literatury pořád ještě se nedostává. Musejník a Osvěta jsou často dosti v rozpacích o sehnání materiálu *dobrého*, Matice česká nemá dosti rukopisů, na něž by nakládala. Nechci říci, že český spisovatel, který jme se psát německy, činí to právě tedy jen v naději na honorář *zvýšený*. U Němců by v tom ohledu valně nepochodil — jakpak je to dávno, několik málo neděl nebo několik málo měsíců, co byla v novinách zpráva o *oblíbeném, na slovo vzatém* spisovateli německém, který zemřel v kruté nouzi, takměř hladem? Zbývá tedy co pohnutka ctižádost. Ctižádost má do jisté míry oprávněnost svou. Nemůžem sobě nepřát, aby naši obratní stylisté, když pro nevraživost národní *jiní* spisovatelé než čeští toho nečiní, cizinu obeznamovali sami s vynikajícími plody našimi; ano je-li spisovatel důvodně přesvědčen o hodnotě díla vlastního, ať si je přeloží třeba také sám. Ale ať dílo to v cizím rouše nezalhává původu svého, ať se jeví co *překlad* dobrého díla českého, na čest

národa. Národ, jenž spisovatele odchoval, má svaté právo k tomu. A má právo žádat, aby se spisovatel uvedl jakkoli co Čech, i když spis není překladem, nýbrž hned původně napsán jazykem cizím. K tomu původnímu sepsání jazykem cizím není ale, jak už řečeno, příčiny u nás. A kdyby byla, poukazuje nás přímo k větším jazykům slovanským — k pěstování *literární vzájemnosti slovanské*.

Ctižádost ta chorobná, i celá nynější otázka spisovatelská je výrůstkem chorobné doby, doby zmíněného všeobecného úpadku. Doba ta začala pasivním odporem. Snad by pasivní odpor čistě politický, proti zevnějšku jen čelící, nebyl měl tak *rychlého* úpadku literárního za sebou, kdyby nebylo se vydalo zároveň heslo na ubíjení ducha uvnitř národa. Ani mne nenapadne, abych zde rozdíral ránu bolestnou — hluboká, nebezpečná rána je jednou už zasazena, ale konstatovat ji musím, aby věc byla jasná a náprava možná. Vydáno tedy heslo na ubíjení všeho „mladočeského“. Daleká většina produktivních literárních sil přiznávala se ale přirozeným během věcí právě ku straně svobodomyšlné, následek hesla tedy byl, že umlčována, tím ubíjena takřka veškerá literatura česká. Vyšla-li kniha sepsaná „mladočechem“, „staročeské“ listy sotvaže dvěma řádkami sdělily suchý její titul nebo rovněž často hodily knihu přímo pod stůl. Obecenstvo je již všude po světě takové, že musí být upozorňováno, a jako usínal lid náš tedy politicky a společensky, usínal také interes jeho na vlastním, na českém písemnictví. Kde není interesu, poptávky, není také produkce, a proto sklesla literární produkce o dobrou polovici. A proto se zmocnilo disgusto i spisovatelů, umenšila se a chladla láska k věci vlastní, národní — neomluvitelně sic, ale vysvětlitelně. Procedura ta umlčovací provozována celou řadu let a protiprocedura bude vyžadovat snad dvojnásobných let. *Posud* provozují zmíněné listy proceduru tu svou. Že právě od jednoho z nich vyšel teď první stesk na spisovatele české, můžem považovat za známku příznivého obratu. Avšak kázat všeobecně spisovatelům a přitom je osobně umlčovat a literatury sobě nevšímat, to by nešlo. Hezky

tedy začít v sloupcích vlastních a budit lásku a vřelý cit pro věci dobré — do špatných si třeba kopejte nebo si jich nevšímejte, jak je libo.

Bez lásky neobstojí žádný ducha květ. Opět paralela blízká! Dokud divadlo české bylo v lásce celého národa, dokud čeští umělci divadelní viděli, že umění jejich je u nás milováno, hledáno, nenapadlo ani jedinou pořádnou, vskutku českou duši mezi nimi, aby se ohlížela po cizině. Avšak náhle místo lásky komandována nenávist, zanedbávání — nebudem o smutně známých událostech zde mluvit, poukazuju jen na výsledky a ty jsou: velmi značné ochabnutí národního uvědomění mezi herci, šíření se mezi nimi němčiny, choutky značné částky po útěku, ba i faktické opouštění českého divadla. Opět neomluvitelné a opět vysvětlitelné.

Láska, *láska* zmůže tu všechno! Buďte a podněcujte vřelý cit pro písemnictví národní. Chraňte a važte si každého *dobrého* spisovatele, kterého máme. A pak bude každý pracovat s plnou duší a planoucím srdcem a choutek cizáckých nebude, *nemohou* být!

NÁRODNÍ LISTY 8. listopadu 1877

S E R V A D A C

Nový dvousvazkový román Julia Verna

△

Po delší dobu již oznamovaný „cestopisný“ román Vernův konečně vyšel. Má osobní titul Servadac, dle předního hrdiny líčených příhod, a mohl by dle obsahu míti věcný titul *Cesta (naší) soustavou sluneční*. Nejnovější toto dílo Vernovo, třeba by se nerovnálo jeho nejlepším, vyniká přec zas poutavostí aspoň nad téhož spisovatele díla poslední, psaná povrchně a někdy až běda zběžně: je pracováno s důmyslem, vskutku *pracováno*. Arci i zde potkáváme se zas se starými známými, s hrdinou Francouzem, jehož rytířství dopodrobna kresleno dle přísného středověkého rázu provensálského, a jeho sluhu, v němž se pojí ideální věrnost s komikou, s representanty několikerých národností, jež nám znázorňují tolikeréž druhy národní pýchy, a s učencem exaktním, zapředeným do vědy jako bourec do svitku, nemajícím pro nic na světě smyslu mimo vědu, ovládajícím ale tuto jako vojevůdce voje své. Ta figura učencova je ve Vernových dílech ostatně pravou *nutností*. Verne pracuje románové své příhody vždy na základě vědecké některé hypotézy, representantem hypotézy té, do nejmenších podrobností upotřebené, musí pak ovšem být učenec exaktní. Hypotéza nejnovějšího díla je: srážka komety se Zemí. Děj: následky srážky té, jež se kupí v tom, že kometa urvala „drobeček země“ i s lidmi na něm a nese to vše s sebou na další své pouti. Tedy cestopis lidí, kteří cestují proti vůli a všichni — až na jednoho — i proti chuti své.

Servadac je důstojník ve francouzském vojště alžírském a Timašev je ruské hrabě, cestující světem na parníku vlastním. Mají pro krásnou vdovu mít souboj. V noci ale před soubojem, kdy se Servadac právě pachtí s básní, kterou

na počtu vdovy skládá, stane se náhlé obrovité otřesení: gourbi (arabská chatrčí), v němž Servadac bydlí, se zřítí a sutiny jeho pochovají kapitána a sluhu. Ráno se oba přec zas vzpamatují a vyškrabou a nyní spěchají na místo souboje. Avšak ku podivu! Místo je prázdné. Zmeškali? Možná, slunce jde tak divně, že se neví, zachází-li či vychází. Předně nejde od východu na západ, nýbrž naopak. Později se ukáže, že den trvá jen šest hodin a noc také jen šest. K tomu — co jen stalo se s nimi samými! Zákon tíže je zcela jiný! Hozený kámen letí daleko, daleko přes cíl. Když si někdo poskočí, vyletí hned na čtyřicet stop nad zemi a snese se pak lehýnce zase dolů. Na divoce zvláště Středozemním moři není jediné lodě, nejbližší města zmizela; konečně se Servadac a sluha jeho přesvědčují, že jsou na trojhranném ostrově, obklopeném okeánem.

Tu se blíží loď. Je to Dobryna hraběte Timaševa, která otřesením oním byla vržena daleko do moře zpět. O souboji není teď ovšem zmínky. Ale stůj co stůj musí se nyní vypátrat, co vše osudné zemětřesení pohltilo a ostatní svět co tomu říká. Servadac vstoupí s hrabětem na Dobrynu, aby se ohlédli. Plují as tři neděle. Dno mořské je všude stejně hluboké, kde byla města a pevná zem, je voda, kde byly velké kontinenty, vznášejí se vysoké, strmé břehy, že nemožno nikde přistát, a břehy jsou z minerálu velmi tvrdého, naprosto neovětralého, jakoby včera stvořeného. Plují k východu a náhle jsou u výběžku skalního, kde je stráž Angličanů — zbytek Gibraltaru! Za krátkou tu dobu vykonali tedy cestu kolem světa! Zmáhá se přesvědčení, že zmizela velká část zeměkoule a že zbyl jen ostrov Gourbi, kousek Gibraltaru, kousek protější Ceuty, z celé Itálie jen drůbek jednoho ostrova a poblíž Gourbi jakýs dříve neznámý vulkán, chrlící lávu. Ovšem nemají ani zdání, že se nalézají na kometě, která srazivši se s Zemí urvala jí drobečky ty a s nimi kus moře a vzduchu. To však pozorují, že se blíží k slunci, že konají vesmírem cestu novou. Jen jeden z nových obyvatelů komety zná situaci úplně. Někdy nalézají plavci v plovoucím pouzdře jásavou zprávu: *Gallia*,

tolik a tolik jsme urazili mil, jsme teď tam a tam. Zprávy pocházejí od astronoma Palmyrina Rosetta, jenž sedí na zbytečku bývalých ostrovů Baleárských. Toho zbytečku obyvatelé komet posud nenašli a zprávy nemají bližších dát.

Zařizují se, jak mohou. Všichni jsou dáni pod vládu Servadacovu, vyjma naprosto se odlučující Angličany. Avšak brzy musí kolonie ostrov Gourbi opustit. V přísluní měla Gallia nesmírně teplo, v brzy nato se blížícím odsluní strašnou kosmickou zimou. Utekou se do jeskyň hořícího vulkánu. Teď pojednou přiletí poštovní holub s novou zprávou hvězdářovou a s udáním „Formentera“. Ihned se tam vyberou na saních po zmrzlém moři a převezou polomrtvého učence k sobě. Teď nabývají učencem úplné jasnosti o situaci své a zvědí zároveň, že kometa Gallia zrovna po dvou letech srazí se s Zemí nanovo. V tom je kus naděje pro ostatní, pro astronoma ale, který by vesmírem nejraději bloudil až po konec svých dnů, je v tom zoufalý žal.

Nemůžem zde dopodrobna sledovat let Gallie. Hrozí jí Merkur, hrozí Jupiter, ona šťastně uniká oběma. Na cestě sférou planetoid, v mezihraní planet vnitřních a zevních, urve s sebou jednu tu planetoidu, Nerinu, a ta slouží teď Gallii co měsíc; avšak na zpáteční cestě sférou tou Nerina zase zmizí. Rozumí se, že změněným zákonům fyzikálním, dle základní hypotézy, všude činí Verne úplně zadost. Zvláště rozkošně je líčen poměr hvězdářův k židu Hakhabutovi. Mezi kolonisty nalezá se totiž také německý žid Hakhabut, jenž byl po březích Středozemního moře s lodí svou za obchodem cestoval. Astronom k výzkumům svým užívá židovy pérové váhy, avšak zoufal by si nad resultáty, neboť váhy jsou — zfalšovány.

Konečně se blíží hodina nové srážky. Kolonisté si byli sešili balón, vlezli do kocábky jeho na vše připraveni a čekají. Náhlý ohlušující hlomoz, země přisála vzduch komety, s ním balón, kolonisté se nalezají na místě, kde před dvěma lety byli oderváni, — a kometa již zase mizí v dálce.

Mimo veliké množství vědomostí fyzikálních a astrono-

mických, jež se tu hravě čtenáři sděluje, působí příjemně na nás, že spisovatel budí pýchu národní. Francouz, Angličan, Rus, necht' zkrátka kdokoli, každý je dobrý vlastenec a hrdý původem svým. Ovšem působil politický nynějšek i na Verna, ač se dojmu tomu hrdinně brání. Němci jsou tu zastoupeni jen židem Hakhabutem — ne příliš čestně.

„Víte, hrabě Timašev, že Gallia má nyní prarůzné representanty obyvatelstva staré Evropy?“

„Zajisté, kapitáne. Ale Německo není židem tímto právě šťastně zastoupeno.“

„Každý rozumný by vám přisvědčil, já co Francouz nemohu!“ podotknul kapitán Servadac.

Avšak když se Gallia zas Zemi blíží, když cestovatelé poznávají Evropu a různé říše její, popisuje Verne sám tvar jejich a praví:

„Prusko, děsná sekyra, zaťatá hluboce do Německé říše a zasahující hrotem svým Francii.“

NÁRODNÍ LISTY 15. listopadu 1877

Milostivá paní!

Ráčíte se tázat po mých Písních kosmických a po příčině, proč jich neuveřejňuju hojněji. Třeba byste se tázala anonymně, odpovídám přece. Myslím si Vás dobrou jako sluníčko, s očičkama jako veselé hvězdičky, s tvářičkama jako červánky ranní. Neboť vězte, že muž je stokrát samolibější než žena, — my mužští jen proto se neunavně posmíváme samolibosti ženské, aby si nás samých nikdo dobře nevšim, — a muž spisovatel je stokrát samolibější než každý muž jiný. Vy pak jste si mne dotazem svým získala naprosto. Kterápak matka, tázána po dítěti, odolá chuti vyprávět hned celou biografii! A proto Vám sděluju, že ty písničky češu a myju, škrobím a žehlím co nejneunavněji. Ale mám s nimi malér. Ráčíte se přec pamatovat, co praví Goethův čert, nazvaný Mefisto? Rozpráví dlouho vážně s žákem, poučuje ho a filosofuje s ním, ale náhle to jím škubne —

*Teď mám té suchopárné řeči dost,
musím zas trochu čertem hnouti —*

a už jede na koštěti. Zrovna tak děje se mně. Jsem v nejopravdovějším zanícení a náhle to mnou škubne; musím se mít velmi, velmi na pozoru, aby z „písní kosmických“ nebyly pojednou — písně *komické*! Být čertem — to láká!

Ono také to milé nebe je vskutku často k smíchu! Kdopak by smíchy nepuk, když vidí nebem se prohánět na příklad takovou bláznivou kometu? Kdo by se dobromyslně alespoň neusmál, když spatří tam někde vysoko nahoře tak zvanou „mlhovinu“ či mlžinu, zárodek to světů budoucích, vždyť hledí mlhovina taková do světa tak nevyslovně pitomě, tak hloupě, zrovna jako telátko včera narozené — račte odpustit!

Ach, nebe je tak plno nedostatků, přímo hrubých poklesků a politováníhodných chyb, že vyzývají až satiru. Zvláště satiru starého mládence. Račte si povážít, v naší soustavě sluneční representují mládenectví *jen* Mars a Merkur! Že bojovný Mars nemá na ženilské titěrnosti chuti, je arci pochopitelné. A počítavý Merkur nejspíš vybíral a vybíral, chodil pořád do knih, pořád hledal nějakou ještě bohatší, až přišel krach a teď ho žádná nechce. Takto — Země a Venuše párek, Jupiter a Saturn párek, Uranus a Neptun párek — pro tak velké planety je podobná slabost zrovna skandál! Arci spáchaly svůj poklesek už dávno, když byly ještě mladší. Lze to vidět na nich dle toho, že jsou si dva a dva vždy tak podobny; u starých manželských párků bývá vždycky tak. Celý jejich organism je si vzájemně podoben, jsou skoro stejně tlusty a otáčejí se skoro v témž čase kolem své osy. První upozornil Laplace na manželství Jupitera se Saturnem, Mädler pak dokázal tu slabost i u ostatních. Miluju Laplace a Mädlera. Ale — když to člověk vidí i u věčných planet, zvrtká se přec konečně trochu a myslí si: manželství není snad tedy přece věc tak naprosto zlá! A mohlo by se stát, že by i velmi pevný starý mládenec byl sveden, že by se sebral, vylezl na vrchol Sněžky, přiložil dutou ruku k ústům a řval do výše: „Venuše, nemáš tam pro mne žádnou?“ — Ten útěk pak z vrchu dolů, kdyby Venuše mrkla, že ano!

Ostatně — jsem muž spravedlivý, doznávám, že v *naší* sluneční soustavě je rozumu přec ještě dost. Také je ovšem nemožno, aby soustava, v níž žiju, působím a učím já, byla veskrz na hlavu padlá. Ale v jiných soustavách, tam je mela! Račte již opět povážít, milostivá paní, že jsou bláznivé soustavy, které na *jednom* slunci nemají dost, které mají hned dvě, tři slunce! A k tomu jedno růžové, druhé zelené, třetí fialové, čtvrté třeba modré! Někdy jsou všechna na jednu nad obzorem, někdy se střídají. Zelený sníh, purpurové bláto, modrá louka! Hubičky se tam dávají snad jen v čas růžový. Lichváři půjčují na procenta až „do modra“ a „do zelena“. A ty změny krásné ženské pleti! Přiznám se,

že nemiluju zelené milostpaničky, ba že ani k fialovým nemám náklonnosti zvláštní. A považte si, jemnostpaní, že by ty Vaše malounké, měkkounké, bělounké ručičky, které se zajisté tak sladce líbají, vypadaly náhle jako dvě zelené žáby! Brr!

Myslím, že obyvatelé ostatních slunečních soustav jsou za námi duševně daleko, daleko. Ba že jsou, abych přímo mluvil, hloupi. Není také ani jinak možno, neboť o všech těch pokrocích, které se na naší Zemi dějou, zvědí oni ukрутně pozdě. Zvuk tam nedoletí, pošta tam nejde, zbývá prostředek jediný: světlo. To je ovšem posel rychlý, 42 000 mil urazí za jedinou sekundu! Dovolíte mně, milostivá paní, teď několik učených slov? Nejbližší sousedkou naší sluneční soustavy je hvězda Alfa, v Kentauru. Ale i ta je tak vzdálena, že světelný paprsek, vzdor té zázračné rychlosti své, dorazí tam teprv za půl čtvrtá roku. Nebozí obyvatelé Alfy „vidí“ tedy na příklad teprv dnes ten obrovský, obdivuhodný buket vzájemných nadávek, kterým jsme my Češi ozářili milovanou vlast svou už před půl čtvrtá roky! Avšak obyvatelé vzdálenějších hvězd jsou ještě hůře v tom, čím dál, tím hůř! Myslem si nějakou hvězdu hodně vzdálenou. Vzdálenější než Vega, než Sirius i než Kapella, neboť i Kapella je od nás vzdálena jenom 102 240 miliard mil a obyvatelé její vidí dnes, co se u nás dělo před sedmdesáti a dvěma lety. Hvězdu tedy myslem si vzdálenou tak, že paprsek světelný potřebuje od nás k ní půl devatenácta věku.

Jmenujme tu hvězdu Prokul — proč bychom ji nejmenovali Prokul? A předpokládejme dvě věci, v tom nám také nikdo nebrání. Za prvé, že tamější obyvatelé mají dar zraku naprosto neobmezeného, že „tam ten lid — samý ostrovid“ (slyšíte čerta, jak rýmy zvoní?), a že tedy vidí zcela jasně vše, co se u nás děje na Zemi. Za druhé, že tamější obyvatelé jsou ještě dost inteligentní, a nejinteligentnějšího, nejučenějšího ze svého středu že ustanovili k tomu, aby neunavně stopoval události naší Země. Ten učenec tedy vidí dnes, jak právě vedou Krista pána na Golgatu. Do všech končin prokulských letí telegramy,

obyvatelé se hrnou a učený Prokulec jim zvěstuje hlasem hluboce pohnutým: „Hosana! Vznešené lidstvo je spaseno! Právě tam umírá člověk bůh za *volnost a rovnost veškerého lidstva!*“ — Nesmírný jásot po Prokuli, kouzelná iluminace, ohlušující střelba hmoždířů.

A zatím od té doby, co Kristus u nás umřel, obětovaly se a umřely za volnost a rovnost lidstva už milióny vznešených lidí, a my jsme s tou volností a rovností lidstva zrovna tam, kde jsme byli.

Hehehe — ti Prokulci jsou hloupi!

NÁRODNÍ LISTY 18. listopadu 1877

VLASTENCOVÉ Z BOUDY

Historický obraz z minulého věku. Napsal J. J. Stankovský

Kdož u nás sestavovali teď již „literární bilanci“ pro rok 1877, mohli ještě trochu počkat, bilance správná může se zajisté díť teprv po ukončení roku. Divím se té náhlosti a ještě více tomu, že věci celému, alespoň celému *pražskému* literárnímu světu českému známé neměly na onen součet vlivu pražádného. Bylo přec každému známo, že právě se ze skladu Mourkova očekává poslední sešit Stankovského Vlastenců, o kterémž díle tedy nemohl potud být soud ustálen. A rovněž bylo známo, že ze skladu Ottova čeká se den co den celý svazek nových básní Vrchlického a že se tam zároveň připravuje svazek hned další! Jeden z obou těch svazků právě vyšel a samostatný titul jeho je *Duch a svět*. Neznám posud obsahu jeho, avšak byť ho podnes neznal třeba žádný, tolik je jisto, že váha vzácného talentu Vrchlického je značna a „literární bilance“ že nesmí plody jeho mlčky obejít.

Výsledek literární oné bilance zněl: literární produkce r. 1877 byla slaba, ano, produkce klesla na nivó, jaké bývalo v letech padesátých. Tím nemohou být míněna leta pozdější z desítky oné, neboť v těch letech vyskytla se celá řada spisovatelů „nás (tehdy) nejmladších“ a básnická díla se rojila. Musí se mínit tedy leta prvnější. Avšak i zde musí se výrok onen valně obmezit, ač nechci a také nemohu tvrdit, že byla produkce letošní snad *bohata*. Je ale potřebí hlavně hledět ku kvalitě a tu je nesmírný rozdíl mezi nynějškem a tehdejškem. Obrazem tehdejší produkce byl Lumír Mikovcův, obrazem produkce nynější je Lumír Sládkův. Tenkrát se živil Lumír hlavně *překlady* a mimo novely Kolárovy a Kalinčákovy neměl skoro žádných původních prací lepších; dnes je Lumír skoro naskrz původní a není věru

lichou chválou, řeknem-li, že je náš beletristický list *lepší* než všechny současné a souběžné listy francouzské, německé, ba i anglické. Kde ale něco takového může se říci, věruže tam produkce kvalitativně musí býti značna! Spisovatelé tedy „neochabli“,* a je-li kvantum samostatně vyšlých děl malé, není to vina jejich. Mimo to platí pro nás jako pro celý svět pravidlo o vlnovém pohybu života, o rocích produktivnějších a o rocích odpočinku a nových příprav. Trochu viny má ochablost a jistá nechť či nedůvěra nakladatelů, a ta vzrostla zas z ochablosti obecnstva, zakládající se na příčinách politických a sociálních. Poukážou-li literární naši účetní k této, mají pravdu, ač i roku letošního přesahovaly průměrné náklady spisův daleko náklady (početné) let oněch padesátých: byly průměrně dvojnásobné. Proti ochablosti obecnstva musí dbalá veřejnost stále pracovat.

Řídíce se povinností tou sledují Národní listy české písemnictví krok za krokem a nevyšel žádný pozoruhodnější spis v oboru beletrie a jiných, širšímu obecnstvu přístupných oborů, abychom se o něm nezmínili i přes meze, jež jsou listu politickému vykázány. A upozorňujem tedy dnes opět na dílo nové a pozoruhodné, na Stankovského *Vlastence z Boudy*, jehož dva díly jsou spojeny v jediném mocném svazku. Stankovský sobě dobyl o divadlo i o novelistiku již zásluh mnohých.

Čtli a přečtli jsme *Vlastence* s rostoucí napnutostí. Povídka to jednoduše založená, jednoduše vedená, a přece poutavá. Je to kousek čistě české práce, vyrostlý z půdy domácí, půvabný vzduchem svým, vlastenectvím nasyceným, půvabný dobou svou i samostatným způsobem, jakým spisovatel vypravuje. Nečtem zde románového, psychologického hloubání, ale charakteristika je ostrá a často plně plastická. Nenalezáme situačních efektů nových, a vypravování napíná přec. Hlavní půvab knihy spočívá v tom, že se nám předvádí obraz doby pro nás velezajímavé. Ale v tom je právě

* O Osvětě, Světozoru, České včele, Koledě atd. schválně nemluvíme; čtenář si jich dobrými pracemi doplní „oučet“ sám.

zásluha, že spisovatel dovedl volit dobu tak zajímavou a že nelitoval podrobných studií kvůli ní.

Děj se rozvíjí a vrší v letech 1787—1789. V době tedy josefinské, v době vlastního našeho znovuzrození. Není tomu ještě sto let. Měříme čas a měříme vykonanou práci, ohříváme se na vlastenectví svých předků, naivní počátkové naší literatury vyvolávají pohnutí a jsme síleni k práci další. Tenkrát střežili jiskru českého ducha Thámové, Stunové, Tandlerové, ba i prostoduší Melezinkové a — zachránili ji. Naivní je produkce dob těch, ale také jinde než u nás panovala tenkrát naivnost. V Německu nebyly ani myšlenky Lessingovy ještě pronikly a „lessingovci“ bylo as tak posměšným názvem jako dnes „wagnerovci“.

„Divadlo“, „regenerace divadla“ znělo tenkrát heslo všech vzdělaných národů. Hanswurstiáda či kašpárkovství prchalo z divadla, půda pro Shakespeara se upravovala. Také v Praze vedena regenerace ta v novém německém divadle Nosticově. A k *divadlu* obrácen takřka veškerý zřetel také vlastenců českých. Již za Bruniána hráno někdy česky, nyní se srazili vlastenci v pevný šik, vymohli sobě císařské povolení a postavili uprostřed Václavského náměstí dřevěnou „Boudu“. Hledě k faktu tomu, jakož i k mnohým událostem pozdějším a také nejnovějším navrhuje Stankovský pro Václavské náměstí důmyslně název „*Třídy života*“.

Dojemné děje Boudy té jsou rámcem pro povídku Stankovského. Avšak vzdor podrobnému provedení svému neruší, neutlačují nikde vlastní jádro povídkové, jejíhož, rozumí se že milostného obsahu zde se nedotknu, poukazuje čtenáře na knihu samu. Spisovatel dovedl obratně děj povídky své zasadit přímo do děje klíčícího vlastenectví, obé roste a rozvíjí se spolu, podpírá se vzájemným půvabem.

Rovněž obratně odvírá spisovatel, aniž by jakýmkoli opakováním známých dat čtenáře nudil, perspektivu do světových dějin tehdejších vůbec a na počátek francouzské revoluce zvlášť. Svěží dech vane dílem celým.

DODATKY

P. A. H. v P.: Máš ještě více „Milosrdných pánů?“ — Stran druhé věci není lze rozhodnout, pokud ji neseznáme.

N. v N.: Tón i forma zcela uspokojivy. Avšak verše musí být obsažnější. Posílejte dál.

a+b v B.: Rádi. Jenže po některá čísla, kvůli již hotovému jich programu, musíme vyčkat.

B. H. v K.: O nečteném nemůžem ani slova pronést.

L U M Í R 2. ledna 1873 č. 1, 12

*

B. Sch. v Římě: Obdrželi. Pomýšlejte stále na obohacení našeho listu.

V. L. v Kl.: Ovšem že můžete! A snad najdete v nejbližším svém okolí popud na příklad k dobrým *novým* povídkám.

a+b v B.: Čekáme.

L. K. v P.: Romance o Dembinském výborně se — Vám povedla, ale upozorňujeme Vás, že podpis se zmýlil a že má pod romancí stát jméno Adolf Friedrich von Schack.

G. K.: Překládáme z původního. Snad nám něčím jiným prospějete.

V. Z.: Dokazujete, že máte poetický názor. Avšak lyrika to příliš subjektivní! Epičnosti nám třeba, objektivnosti, síly!

L U M Í R 9. ledna 1873 č. 2, 24

*

R. E. J.: V příštím čísle dáme odpověď.

J. K.: Obé již přeloženo.

E. B. v Ch.: Dosti máte obrazotvornosti, ale neumíte ještě plasticky formovat. Zkoušejte se dál.

H. B.: Myslíme, že miníte následující dva epigramy Goethovy:

I

*Krátký že epigram k tomu, by od srdce něco mi řekl?
Kratší jest, milence můj, srdečný polibek přec?!*

II

*Tato jen pravá jest láska, jež vždycky a vždycky je stejná,
všecko-li dáno jí jest, všecko-li odňato jí.*

Sdělujeme vám je tedy hned po česku v překladu *Ladislava Quise*.

Z. V.: Vyhovujem vícestranné té žádosti již v nynějším čísle.

S. Ch.: Dobře jste sám naznačil, že to jen všední příběh.

LUMÍR 16. ledna 1873 č. 3, 36

*

E. T.: Velice pěkná myšlencečka, škoda, že nemáte formu ještě ve své moci! Smíme dle své chuti předělat?

K. E.: Nikoli, milý pane — raděj nic než něco prostředního!

R. R.: Zcela pěkné. Otisknem.

A. M.: Snadno najdete v seznamech německého knihkupectva.

V. L. v -ně.: Přijato. Mějte jen laskavě strpení, při nově se rozvíjícím časopise není lze určit, kdy která práce menší se otiskne. Jednat' se především o rozvrh celého programu.

F. B. III-9.: Obdržíte zpět, ač se nemůžeme zdržovat

returnováním rukopisů. Jednotlivé myšlenky šlehají dosti důmyslně, avšak lyrický monolog v próze žádá velkého množství myšlének co nejzávažnějších.

J. V. H. P.: Pěkná, lehká forma: potřebujem ale příspěvků jiného druhu. Nemáte chuti do překladu něčeho *výpravného* ve verších?

R. D.: Zajisté že bychom mohli, jenže nechcem! Cíl náš není malicherný, hodláme podat list, který se vyrovná všem podobným listům zahraničným. Nevisí to ovšem jen na nás, nýbrž na veškerém spisovatelstvu i obecenstvu českém.

LUMÍR 23. ledna 1873, č. 4, 48

*

A. H. v P.: Zašli, prosíme, k nahlédnutí; o další lze se pak postarat.

a + b v B.: Žádáme za krátké ještě strpení.

L. M.: O zpěvy Firdusiho je již postaráno a sice za pomoci muže originálu znalého. Překladatel nežije však v Čechách.

M. M. v B.: Vaše uznání nás těší. Doufáme, že vyhrajem.

P. J.: Netroufali bychom sobě tvrdit, že sbírka Vašich veršů bude mít úspěch.

J. M. P. H.: Po velkých změnách! Chcete?

LUMÍR 30. ledna 1873, č. 5, 60

*

J. H.: Mohlo by se někdy pozděj teprv otisknout.

F. J. S.: Pravíte, že chcete jen úsudek, že nedbáte toho, aby byly verše Vaše tištěny. Máte tedy dobře, že nedbáte.

Proch.: Příliš duchaplné, než abychom mohli troufat, že jim porozumí obecenstvo širší. Sami jsme jim neporozuměli.

V. J.: Že se vám nelíbí Bret Harte? Jste v tom na všecken způsob originální!

L. K.: Formu! Formu! Formu!

Man.: Jakož že věru nevíme, čeho sobě vlastně přejete!

B. S.: Přijato! Máte myšlenky, dovolte, abychom Vám řekli, že jste chlapík!

O. B. v L.: Přijato a otiskne se brzy. Stran honoráru prosíme, aby sobě jej každý nejdéle čtyry neděle po vytištění odebral.

LUMÍR 6. února 1873, č. 6, 72

*

A. H. v P.: Napsali jsme list.

V. Z.: Pěkné myšlenky i pěkná forma. Ale proč nehledíte pravdy vyslovené dolíčit příkladem konkrétním, např. novelkou?

F. W.: Trochu anekdotní. Co se týče počátku — četl jste pozorně Herodota?

E. B. v Čr.: Tak rychle věc nejde. *Jednoduchosti* je třeba a tu lze studovati na vzorech, jakéž máme v baladní literatuře české již v počtu čestném. Na soukromé dopisy, odpustíte, věru se nám nedostává času.

L. T.: Sledujem také chování se českého časopisectva naproti nám. Že některé listy Lumíra ani neoznamují, je nám, kteří známe nezdravotu jistých poměrů českých, pochopitelno. Jistým pánům záleží na rozvoji celého národního hnutí právě jen tolik, mnoho-li slouží osobním jich prospěchům.

B. L.: Myslím, že byste mohl být rád, že alespoň čeští spisovatelé něco dělají. Je u nás takto beztoho dost hluchoty a bezmyšlenkovité mizerie.

A. T.: Redaktor V. H. bydlí v Praze, č. 256-II (Šítkové mlýny), redaktor J. N. pak v Konviktské ulici č. 28.

Č. J.: Nebuďte tak neopatrný! Zasíláte, jak nám sdělujete, verše své po všech redakcích — někde by Vám mohli náhodou něco otisknout a máte malér!

LUMÍR 13. února 1873, č. 7, 84

*

B. B. v B.: Báseň třetí je ze všech nejpružnější, ale k tisku nehodí se posud žádná. Překlad, o němž mluvíte, ovšem by se nám již nehodil také.

L. K.: Mýlíte se, přisuzuje nám taký nerozum. Neobratnost nebo netalentovanost nepostavíme nikdy posměšně na pranýř, vždyť může ten, kdo špatné verše dělá, přemnohé jiné věci dělat výtečně! Ale netalentovanost a neskromnost zároveň, pane, to spřežení je velmi protivné!

R. B.: Nenalézáte-li list náš ve veřejných místnostech pražských, kdo tím vinen: náš list nebo naše obecenstvo? Kavárník nebo hostinský objednává vždy as jen to, čeho se výslovně žádá.

A. C. v P.: Vaše písmo dokazuje, že máte výborného učitele krasopisu. Pozdravujte ho od nás.

T. R.: Povídka? román? novela? Nestarejte se přec o to slovesnostní škatulkování! Podejte jen něco uměleckého — s bližším určováním necht' sobě jiní lámou hlavu!

A. v K. u S.: Lyrika Vaše je ještě nejasna a tendenční epice schází závažnější pointa. Pokračujte ale a za delší čas pošlete nám zase něco.

Ing. v Pl.: Zašlete něco jiného! Co se první básně Vaší týče, upozorňujem Vás na faktickou jednu nemožnost. „Děsný okeán“, koráb, „ten kolos, jako lístek potácí se“ a — „na palubě jinoch smutný, bledý, on hrozivé si spousty nevšímá, že's v rozpacích, zdali *nedřímá*“! Také „šroub pární“ nehodí se příliš do lyriky, nemyslíte sám? Jakž nějakou pikantní prózu z cest?

Tr. ve V.: Jsme Vám povděční za upozornění, že „v zevnějšku člověka víc se jeví rozumu než v zevnějšku kteréhokoli zvířete“. Sdělujem pravdu Vámi nalezenou dychtivému světu na tomto místě.

V. Z.: Článek nebude vytištěn.

B. H.: Obdržíte písemní dorozumění.

Z několika již stran vysloveno přání, abychom nyní jako v někdejším Lumíru pěstovali také část historickou. Mile-
rádi, také je již od počátku o to staráno, abychom dostali
výborné historické články, povídky atd. a přijde na ně záhy
řada. Avšak na pouhá kalendária a na tak zvané historické
drobnosti nemůžem se nyní odvažovat, leda by drobnosti
takové byly *velice* zajímavé, což je ovšem věc zas řídká.
Někdejší Lumír byl svého času *jediným* listem českým, nyní
máme i pro historii již dva časopisy odborné a nám sluší
zasahovat do kruhu toho jen dle práva listu beletrického.
Má-li ostatně někdo něco dobrého, nechť jen zašle, otisknem
rádi.

L. K.: Děkujem za Vaši snahu ve prospěch našeho listu.

M. M.: Přijato.

H. R.: Nikoli, hádanek nechcem!

R. D. L.: Tak hezounká myšlénka a tak flámovská suk-
nice na ní! Předělej rychle a uvedem ji pak do společnosti.

E. B. v Ch.: Pravili jsme již, že není lze tak rychle po-
krok dokázat. Zašlete zas něco, ale teprv po čase, až sám
zpozorujete na sobě, že již dozríváte. K Vašemu dotazu
odpovídáme: Erben!

L. U.: Zdá se, že mnoho sobě zakládáte na tom cyklu
„Hračky“. My si ale už nehrajem! Také jsme si přečetli,
co jste napsal „Na našeho kanára“. Prosíme Vás, jakým
pak právem píšete Vy verše na našeho kanára?! — Snad
se Vám bude zdáti tato odpověď naše zbytečně sarkastickou,
je to ale odpověď k Vaší nemírné sebechvále!

T. H. M.: Vaši pověst teprv nyní budem moci čísti a
posouditi. Příště dáme zprávu.

LUMÍR 27. února 1873, č. 9, 108

*

Thyr. S.: Nadějeme se, že se Vám v lehkém žánru něco
podaří; tuto zásilku odkládáme, těšice se na jiné.

J. H. H.: Poněkud rozvlečeno, a přec nejasně podáno;
neotisknem.

a. w.: Jste v nejprvnějších počátcích; není nám lze posoudit báseň Vaši.

+ý+: Dobře myšleno i plynně psáno, avšak pouhé, čiré události politické nehodí se nám.

M. v K.: Milostná píseň musila by za našich dob být již výtečna, aby zasluhovala uveřejnění. Pěknému Vašemu verši zdaří se věci jiné.

L. D.: Je naší zásadou nedávat pražádných exemplářů zdarma.

P. S.: Děkujem za Tvou přátelskou ochotu, přišlo vhod! „*Na Korfu*“.: Kresby Vaše jsme odevzdali. Neznáme jiného poštovního spojení než přes Terst, a také nebude kratšího ani pak, až bude dostavena železnice.

A. M.: Známe toho pána dobře. Zásilka Vaše nehodí se nám.

LUMÍR 13. března 1873, č. 11, 132

*

J. H.: Pouhé počátky. Druhá je ještě neprovedenější.

E. Š.: Pročpak nic výpravného?

A. F. S. v M. B.: Obstaráno.

L. D.: S takovým pokusem musíme ještě sečkat. Posud činí přátelé velmi málo pro časopis náš. Zvítězíme ale.

B. B.: Vaše „*Jeptiška*“ je až příliš něžna. Bojíme se, že se již rozplývá, že se jí chce „lepšího“ již života — nepřinutíme ji tedy k pouti slzavým naším údolím.

A. V.: Pěkně vypravováno, avšak zakončení naprosto neuspokojuje. Přemýšlejte o tom.

A. K. v P.: Na baladu celá ta věc nestačí. Do dvou třetin se Vám dařilo, konec však nemá žádné plastiky více.

A. H.: Obdržíš list.

L. D.: Ach, my tušili, že se strhne nyní liják „*jarních písní*“! Jsme deštníkem chránícím obecnostvo před pohromou, právem jste tedy adresoval své písně na nás. Obecnostvu nestane se nic, buďte ubezpečen: neotisknem ani jedinou.

S. V.: Tvrdíte, že Váš přítel má velký talent, a zasíláte tak malou, tak chudičkou básničku na důkaz toho!

ρ+ρ: Jen jiné zakončení a povídka Vaše byla by dobra.
K. B.: Pěkné, ale *příliš* obšírné pro nás. Trvalo by půl roku, než bychom byli s otisknutím hotovi. Něco kratšího, žádáme Vás za to!

LUMÍR 20. března 1873, č. 12, 144

*

V. H. v D.: Pěkná, plynná forma, avšak vše to bylo již bezpočtukrát zpíváno!

J. V. H.: Balada nemá plastičnosti. Písně jsou hravy, ale ještě nerozkvétly zcela.

E. P.: Přijato. Změníme konec, totiž zkrátíme ho, ano?

A. V.: „Mým třem ženuškám“ neotisknem: mohl byste mít opletání s úřady.

R. D.: Ráčil jste opsat Krolmusa a pravíte, že nás hodláte také nadál podobně „podporovat“. My podobné podpory nejsme milovníci.

A. M.: To by bylo smutné, aby bohatší obsah a dokonalejší, ušlechtlejší forma byly již „něco vyššího, velkému obecenstvu nepřístupného“. Což pak je „velkému obecenstvu“ přístupna jen duševní prázdnota a forma co možná neohrabaná?

x. y. z.: Navštivte nás, chcemeť něco z Vaší zprávy otisknout, avšak rádi bychom Vás dříve na některé důležité pro úspěch věci upozornili.

D. F.: Podařilo se Vám.

LUMÍR 27. března 1873, č. 13, 156

*

E. M. v O.: Přijato. Musíte však několik aspoň neděl vyčkat, jakož asi sám již jste uvážil.

V. B.: Odpověděli jsme již písemně.

M. H.: Ano, máte pravdu. Také Hermann Lingg psal o tom verše a také *nepovedené*.

Du.: Co pak si máme s Vaší fotografií počít? Máme ji posoudit? schovat si na památku? ukazovat?

A. K.: Nehodí se.

K. V. zde.: Slabounké.

A. v K.: Jako dříve.

F. Ch.: Takové obrázky jsou skutečně plány. — Reflexivní Vaše verše nejsou jasny.

LUMÍR 3. dubna 1873, č. 14, 168

*

L. M. E.: Doufáme, slečinko, že jste *mnohem* krásnější než jsou verše Vaše.

N. S.: Mnoho jste zajisté přemýšlel a mnoho i básnil, třebaže ničeho nenapsal; ale právě toto nyní na Vás se mstí! Forma je úplně nešťastna.

C. H.: Ano, každý abonent aby získal jen jednoho abonenta!

E. N.: „Mrtvému dítěti“ je hezounké. Zdáte se být druhý Emil Edel — znáte ho? Nemáte více podobných perliček?

S. O.: Chcete, aby se Vaše povídka „každému líbila“. Škoda pro nás, že nejsme „každý“.

F. Ř.: Rádi.

G. S.: Podáme také.

n. n.: „Pod jedlemi, pode smrky — hezky se to leží“. Co je to? Báseň?

Lip.: Formu máte dosti hladkou, ale názor Vašich písní jest málo samostatný.

F. H. M.: Vaše vypravování jest mnoho začátečnické. Račte sobě přečísti tyto věty: „Co vítr venku burácel, chtěje zlost svou na přírodu vylíti, v selském statek pod vysokou strání u Dvoreckých jiné věci se děly“. A pak: „Oslazuj a chraň i matku tvou v stáří jejím, by na tobě dostatečnou náhradu našla“.

LUMÍR 10. dubna 1873, č. 15, 180

*

O. E.: Přijato.

S. T.: Podobné články hodí se jen do listu denního. Souhlasíte-li, odevzdáme redakci Národních listů.

E. R.: Najdete ve Vilímkově Besedníku.

mh. zde.: Poslední dva verše básničky V červáncích obsahují zcela krásnou pointu; celek ale není propracován. Ostatní je slabší.

K. O.: Ano.

J. J.: Posud tak neučinil.

A. St. v B. Ml.: Mělo vztah k žádanému exempláři.

B. H. v St.: Ano.

L. D.: Vaše povídka kdyby byla o dvě třetiny tak kratší!

R. H.: „Balad“ neužijem.

V. V.: Jste spokojen s námi? Vyhovíme také dalšímu ještě přání.

J. B.: Ano — a těžce nemocen.

LUMÍR 17. dubna 1873, č. 16, 192

*

V. D.: Bylo již často zpracováno a líp.

N. O.: Tak dlouhých překladů v próze nesmíme přinášet.

M. M.: Prohlídněte si první čtvrtletí!

Thyr. S.: Račte zaslat; nemůžeme o ničem soudit, pokud jsme nečetli.

M. T. T.: Próza i obsahem i formou příliš drsná, verše nehodí se.

R.: Musili bychom mít zvláštní sklady, kdybychom zachovávali všechny nepřijaté básně a vůbec drobnější příspěvky.

E. B. v Ch.: Vadí poněkud neobsaženost a radíme, abyste kvůli tomu článek nechal prostě ležet. Sloh je ale plynňý a svěží.

V. H. v D.: Obdržíte odpověď v příštím čísle.

V. M.: Napsal jste: „Hodte vše do koše, když se Vám to nebude líbit.“ Vyhověli jsme Vašemu přání.

B. Ď.: Jednu píseň otisknem.

LUMÍR 24. dubna 1873, č. 17, 204

*

E. B.: Neráčíte mít dobře na mysli, co jest forma.

A. A. 2/99 v -ně.: Práci Vaši jsme poodložili, myslíme, že se Vám podaří lepší. Motiv jest příliš opotřebovaný, tón Váš jest dobrý.

F. B. v P.: Na tom, pane, málo záleží, stalo-li se skutečně, co vypravujete, nýbrž na tom, *jak* vypravujete. A to *jak* se Vám nepovedlo.

B. S. P.: Místy pěkně líčíte, povaha babičky i Frantíka byly by dobré — ale, jak mohla být babičkou, když neměla dětí?

α/ω : Nelze uveřejnit pro nepatrný obsah a slabou formu.

J. Z. V.: V nynější záplavě písní musí píseň opravdu vynikat, máme-li k ní bráti zřetel. Vaše posud nevyniká.

J. S. P. zde.: Musíme čekat na ty zdařilejší. Na znělky to slabé.

A. H. G.: Tuze mnoho slabé. Do pamětní knihy dejte něco lepšího. O hře v šachy pojednati nelze.

M. S.: Není možná: mnoho neforemné.

L U M Í R 8. května 1873, č. 19, 228

*

J. V.: Podobné věci uveřejniti nelze.

—*azza.*: Na zasilky anonymní neodpovídáme.

L U M Í R 22. května 1873, č. 21, 252

*

3 S v B.: Myšlenky poněkud by byly, ale jsou velmi nejasné. Forma až hrůza slabá.

V. N. v H.: Nic se nám „nebude hoditi“. Pouze z „Dudáka“ mohlo by něco být, kdyby měl formu.

F. B. v P.: Neforemné.

L U M Í R 5. června 1873, č. 23, 276

Číslem třináctým končí se první kvartál Lumíra. Jsme již v plném proudu, každému lze posoudit, dovedem-li dostát slovu, jakýmž jsme se zavázali, vydávající na konci minulého roku program. Řekli jsme: „*Lumír náš má se vyrovnati nejlepším časopisům cizím.*“ Kdož znáš beletristické časopisectvo cizí, sudiž! Povedlo se nám získat sil výtečných a byli jsme tedy s to, dostát úplně slibu svému.

Literární síly ty zůstanou nám věrny. Druhý však i každý kvartál další uvede čtenářstvu mnohé zas přispěvatele nové, jižto jen pro nedostatek místa posud nebyli uvedeni. Lumír tak as v jednom, ve dvou letech podá již nejpestřejší, nejvybranější kytici českého literárního umění, jeho cena bude trvalá, vymykající se z efemérnosti časopisecké. Naše vůle a píle zůstane stejná a neochabla; naší literatuře je Lumíra potřebí, víme to a řídíme se dle toho.

Posud nás ve snaze naší podporovala jen menší část českého časopisectva. Nechcem zde rozebíratí věc tu, také jí ani úplně nerozumíme. Příčiny mohly by býti toliko osobní a ty snad nemají přec nadváhy nad cit pro věc národní a dobrou! Kdo nás ale upřímně podporoval, tomu upřímné naše díky.

Vřelejší sympatii nalézáme v obecenstvu samém. Ne sice tak výdatnou, aby Lumír byl již přeplatiteli svými zabezpečen, avšak — vždyť jsme ještě skoro v počátcích! Jsme přesvědčeni, že proniknout musíme, a opakujem slova svá: „*Hleďte, aby se Lumír dostal všude, kde vře a žije mysl pro zábavu ušlechtilou, sdělujte zprávu o něm všem! Časopis musí míti hojnost odběratelů, aby vždy víc a více rozkvétal, při liknavosti obecenstva zakrsává i podnik začatý třeba velmi nadějně, podporovaný silami a vedený péčí vzornou!*“ —

Sdělujeme ctěným svým odběratelům, že příštími čísly stane se Lumír *orgánem širšího kruhu českých literátův*. Děje se tak za příčinou, aby časopisu našemu dostalo se ještě větší podpory duševní, aby živá součinnost *všech literárních sil českých* byla konečně docílena. Třeba se tedy stala u vydavatelství atd. některá změna, rozumí se přec samo sebou, že my podepsaní budem při Lumíru, jež jsme založili, také nadál činni dle *plné síly své*.

Vítězslav Hálek

Jan Neruda

L U M Í R 12. června 1873, str. 288

EDIČNÍ POZNÁMKA

Svazek *Literatura II* obsahuje Nerudovy literární články, fejetony a glosy z let 1867—1877, a to z Národních listů a v době jejich censurní persekuce z jejich náhražek: z Národních novin (od 27. dubna 1867 do 31. července 1867) a z Našich listů (od 1. listopadu 1868 do 30. dubna 1869), a konečně z Lumíra 1873, jež Neruda dočasně redigoval s V. Hálkem. Do svazku zařazujeme jen články Nerudou jasně šifrované nebo podepsané. Z anonymních pak jen ty, u nichž nemůže být pochybnosti o autorství (např. u glosy Korespondence Prokopa Chocholouška, zde na str. 77). U článků Francouzové jsou na mysli pomatení (zde str. 69—73) a Le Chancellor (zde str. 174—179) je Nerudovo autorství prokázáno rukopisným záznamem v materiálu nalezeném v pozůstalosti I. Herrmanna. Dva články, u nichž vedle Nerudy není vyloučena i jiná spolupráce, otiskujeme v aparátu. Je to jednak referát Cesta kolem světa — za osmdesát dní, z Lumíra 1873 (viz zde str. 337—339), jednak nekrolog Roberta Nápravníka z Národních listů (viz zde str. 353—355). Na rozdíl od vydání Miloslava Novotného (Dílo Jana Nerudy XXIV) nezařazujeme do tohoto souboru nekrolog Velenadaný novelista český Frant. Adamec (XXIV, str. 603—604), jehož autorem je V. Hálek, a anonymní zprávu Básně Augusta Zátky (tamtéž, str. 605).

Při úpravě textu jsme se řídili ediční praxí při vydávání Spisů Jana Nerudy a přihlíželi přitom k Pravidlům českého pravopisu z r. 1957 podle stejných zásad jako u svazků předešlých.

V Nerudově textu se u cizích jmen někdy vyskytují tiskové chyby, a to z nesprávného čtení rukopisu (Gavaud místo správného Gavant; Desourcell místo Decourcell a pod.). Takové chyby opravujeme bez poznámky. Při skloňování jména franc. spisovatele Jules Verna Neruda kolísá: Vernea-Verna, Verneovi-Vernovi apod. Toto kolísání úmyslně normalisujeme, neboť předpokládáme různou dobovou výslovnost.

Textové úpravy byly provedeny na těchto místech:

str.

112 kupuje zboží m. ...zbožím;

176 potápí se loď m. potácí...;

201 Harberta postřelili m. ...prostřelili;

208 půvabem jeho okouzleny m. ...jejím;

255 naložil s duševním nadáním m. naložil duševním...

Za pomoc při vydávání a poznámkování tohoto svazku děkuji: Zuzaně Adamové, Janu Brabcovi, Zdence Hájkové, Aloisu Hofmanovi, Ludmile Hýskové, † Karlu Svobodovi, Ladislavu Sziklayovi, Jindřichu Šámalovi, Otakaru Vočadlovi a pracovníkům Ústavu pro českou literaturu Aleši Hamanovi, Miroslavu Heřmanovi, Josefu Polákovi, Rudolfu Skřečkovi a Olze Svejkové.

Jan Thon

Str.:

- 7: *Nový pracovník na národa roli dědičné: Matice lidu* — Podnět k založení spolku pro vydávání knih pro nejširší kruhy lidové dal dr. Eduard Grégr (viz též Nerudův anonymní fejeton *Pro lid* v *Národních listech* z 25. října 1866, *Lit.* I, 532). Stanovy spolku byly však úředně schváleny až 29. ledna 1867. Předsedou se stal Jan Ev. Purkyně, jednatelem dr. Ed. Grégr, do výboru zvolen vedle Jos. Wenziga, Ferdinanda Schulze, geologa Jana Krejčího, Miroslava Tyrše, matematika F. J. Studničky také Jan Neruda. Výkonným redaktorem byl zvolen Ferd. Schulz. Spolek přijal pro svou knihovnu původně jméno *Matice pro lid*, později *Matice lidu*. Měla být protějškem těžkopádné *Matice české*. Členové spolku platili ročně 1 zl. a za to dostávali zdarma šest knih spolkem vydávaných. *Matice lidu* měla po necelých dvou letech již přes 15 000 členů a její knížky se tiskly v 20 000 i více exemplářích. *Národní listy* soustavně šířily popularitu této knihovny i jednotlivých jejích knížek. Neruda ji horlivě propagoval i v letech pozdějších. (Viz též str. 82—84.);
- 8: *V střídavém pořádku uvedou ho* — v prvních sedmi svazcích vyšly: *Obraz Slovanstva (Sousedé Slovanů)* od F. B. Kořínka; *Pašek z Vratu*, historický obraz od V. Vlčka; *Život na Rusi* od S. B. Hellera; *O národní osvětě* od V. Vlčka; *O soustavě sluneční* od F. J. Studničky; *Jan Žižka* od J. Kořána a *Paříž v Americe* od R. Lefèbvra;
- 10: *dragant* — ztvrdlá rostlinná šťáva, používaná v cukrářství; *Verlagsbureau* — nakladatelská kancelář. V době politické nesvobody a tiskového útlaku v Německu založil nakladatel a filosof Arnold Ruge r. 1846 nakladatelství *Verlagsbureau*, kde se snažil často pod nenápadnými tituly vydávat politicky agitační, pokrokové spisy;
- 11: *romány prší žabím deštěm do všech krajů českých* — od let šedesátých začalo především několik německých nakladatelů zaplavovat český lid v městech i na venkově dobrodružnými a sensačními romány, jež vydávali po sešitech na pokračování a rozšiřovali pomocí kolportérů; *Do té literatury zbytečné počítám* — literaturu tohoto druhu na příklad vydávali také Jaroslav Pospíšil, B. Stýblo, Adolf Kuranda v Praze, A. J. Landfras v Táboře, Lad. Pospíšil v Pardubicích aj.;

* Zkratkami *Čes. spol.*, *Lit.*, *Pod.*, *Drob. kl.* odkazujeme na svazky Nerudových spisů: *Česká společnost*, *Literatura*, *Podobizny*, *Drobné klepy*;

- 12: *Děva Kralodvorského rukopisu* — z básně Skřivánek (Pleje děva kopě...);
- 14: *Z epigonské literatury* — Deset let po nástupu májovců se objevovala již jména dalších, mladších básníků, kteří právem mohli být svým ideovým zaměřením pokládáni za jejich epigony. Neruda k nim zařadil i Emanuela Engla (1844—1907), pozdějšího poslance, povoláním lékaře; *šlaka* — struska; *vytisknout sobě může nákladem svým* — Engel vydal své Básně vlastním nákladem, tiskem dr. Ed. Grégra a v komisi Emanuela Petříka; *co „manuskript“* — tj. soukromý tisk, který vůbec nepřicházel na knihkupecký trh; Engel v předmluvě výslovně píše, „že spisek tištěný ostřejší mnohem na se soud vybízí nežli skromný manuskript“;
- 16: *Jaroš* — Jarosch rytíř z Adlerhorstu, státní zástupce při zemském (trestním) soudu v Praze. Téhož výroku se Neruda dovolával i ve fejetonu v NL z 12. července 1868 (viz Čes. spol. II, 409);
- 17: *první konsul* — rozumí se Napoleon Bonaparte, který byl jím jmenován r. 1799 podle nové francouzské ústavy;
- 18: *Austria polyglotta* — Jan Evangelista Purkyně (1787—1869), fyziolog světového jména, se po návratu z Vratislavi do Prahy zúčastnil veřejného života. Na počátku let šedesátých byl zvolen za poslance do zemského sněmu a věnoval se politice. Zasazoval se také o úplnou rovnoprávnost češtiny s němčinou na vysokých školách pražských, jak v přednáškách, tak i při zkouškách. Vyrovnaním rakousko-uherským (v únoru 1867) však v Uhrách mimo jiné nabyla úplné svrchovanosti maďarština a v Rakousku bylo ústavou přiznáno privilegované místo jazyku německému. Za této situace vznikla Purkyňova knížka *Austria polyglotta* (Rakousko mnohojazyčné), v níž autor vyložil své názory na národnostní otázku i na možnost pokojného soužití rakouských národů;
- 20: *Duch jest, jenž smíří protivy* — Purkyňovo motto z titulního listu brožury; obsahuje jeho zásadní filosofickou myšlenku;
- 21: *Památka Rukopisu kralodvorského* — Padesáté výročí Hankova „nálezu“ Rukopisu královédvorského stalo se tehdejší české společnosti příležitostí k celonárodní jubilejní manifestaci, jež rázem i rozsahem přesahovala rámec pouhé literární nebo historické slavnosti. Důvodem byla nejen situace národnostního boje, ale i polemiky, které vyvolaly o deset let dříve články v *Tagesbote aus Böhmen* (v listopadu 1858), komentující polemiku Julia Fejfalíka proti pravosti Rukopisů. Ve Dvoře Králové jako slavnostní řečník vystoupil Frant. Lad. Rieger a na veřejném shromáždění lidu Karel Sladkovský. Národní listy mezi účastníky jmenovaly zejména Frant. Palackého, Jana Ev. Purkyně a Karla Sabinu. Neruda měl již dříve vřelý vztah k Rukopisům i k osobnosti Hankově (viz na příklad jeho obsáhlý nekrolog o Hankovi v Lit. I, 222—240). Tento nepodepsaný článek uveřejnil v NL pod čarou v den zahájení královédvorských slavností.

Čerpal k němu informace hlavně z hesla Královédvorský rukopis, které pro Riegrův Slovník naučný (IV, 941—951) zpracoval Václav Bolemír Nebeský. Neruda tuto královédvorskou oslavu vtipně komentoval ještě druhý den (29. září) ve svém nedělním fejetonu (viz Drob. kl. II, 19—22); „*enfant perdu*“ — ztracenec;

- 22: *Brodziński, Zaleski* — Kazimir B. (1791—1835), Jozef Bogdan Z. (1802—1886), polští básníci; *Quinet* — Edgar Q. (1803—1875), franc. literární historik, se o RK sympaticky vyjádřil r. 1831; *Hartmann* — Moritz H. (1821—1872), něm. revoluční básník, pronesl svůj kladný úsudek o RK r. 1847; *de la Motte-Fouqué* — Friedrich Heinrich Karl de la M. (1777—1843), něm. romantický básník, své sympatie vyjádřil r. 1823; *Kopitar* — Jernej K. (1780 až 1844), jihoslovanský slavista; *Pertz* — Georg Heinrich P. (1795 až 1876), něm. historik; *Šiškov* — Alexander Semjonovič Š. (1744 až 1841), ruský konservativní státník a spisovatel; *Bowring* — John B. (1792—1872), přeložil RK do angličtiny r. 1832; *Eichhoff* — Frédéric Gustav E. (1799—1875), franc. filolog, psal o RK r. 1852; *Ida z Düringsfeldu* (1815—1876), něm. spisovatelka; *Cyprian Robert*, nástupce Adama Mickiewicze na pařížské stolici slavistiky; *Talvj* — Therèse Albertine Louise Robinson (1797—1876), německá americká spisovatelka, svůj úsudek pronesla r. 1850; *Cesare Cantù* (1807 až 1895), ital. dějepisec; *Rosenkranz* — Karl R. (1805—1879), něm. filosof a historik; *Jirečkové* — Josef J. (1825—1888) a Hermenegild J. (1827—1909) vydali roku 1862 spis *Die Echtheit der Königinhofer Handschrift*; spis Václava Bolemíra Nebeského vyšel r. 1853 s názvem *Kralodvorský rukopis. Příspěvek k české literární historii*; *dílo Légerovo* — Louis Léger (1843—1923) vydal franc. překlad RK r. 1866; *Kapper* — Siegfried K. (1820—1879) vydal něm. překlad roku 1859; *Svoboda* — Václav Alois S.-Navarovský (1791—1849) po prvé uveřejnil svůj něm. překlad r. 1819 a Josef Mathias Thun (1794—1868) r. 1845; *Wenzig* — Josef W. (1807—1876), česko-německý spisovatel; *Waldau* — Alfred W. (1837—1882), vl. jménem Josef Jarosch; *i Goethe sám* — přeložil báseň *Kytici*; *italský* překlad pořídil r. 1851 lektor pražské university Felice Francesconi (1806 až 1867); *anglický* jednak John Bowring, jednak r. 1849 Albert Henry Wratislaw (1821—1849); *maďarský* r. 1856 Mansuet Szende Riedel (nar. 1831 v Banské Bystrici); *dánský* překlad teprve chystal Thornson, do *švédštiny* přeložil *Kytici* r. 1865 lektor na universitě v Helsinkách Karl Collan a do *finštiny* August Engelbrecht Ahlquist, docent university v Helsinkách; *starořecký* překlad pocházel z pera Františka Lva Sasky (1832—1870) z r. 1863; *polyglota* — roku 1852 vydal Hanka vlastním nákladem sborník *Polyglotta Kralodvorského rukopisu*, vedle textu staročeského a novočeského s paralelními překlady: ruským, srbským, ilyrským, polským, hornolužickým, italským, anglickým, německým a s ukázkami překladů:

- dolnolužickým, maloruským, slovinským, francouzským a bulharským; *fotografické* vydání vyšlo r. 1862 s úvodem a popisem Antonína Jaroslava Vrtátka; *skvostně ilustrované* vydání s rytými kresbami Josefa Mánesa zahájil r. 1860 Karel Bellmann, ale pro nezáměr obecnstva vydání zaniklo a teprve r. 1888 se podařilo Frant. Šimáčkovi toto vydání uskutečnit;
- 23: *mladší básníci čeští* — k 16. září 1857 podali mladší spisovatelé z Nerudova podnětu Václavu Hankovi na paměť jeho „nálezu“ rukopisné album básní, do něhož přispěli vedle Nerudy V. Č. Bendl, V. Hálek, Jan B. Janda, E. B. Kaizl, Jos. Kolář, V. Lešetický, G. Pflieger a Ferd. Schulz;
- 24: *Z literární činnosti Besedy umělecké* — V květnu r. 1867 začala Umělecká beseda vydávat kritický měsíčník *Český obzor literární* za redakce Ferd. Schulze. Potřeba kritického časopisu se tehdy při rozmachu celého kulturního života od let cítila obecně. Proto např. dr. Ed. Grégr začal již od listopadu 1863 vydávat při bratrově deníku měsíční *Kritickou přílohu k Národním listům*, která však koncem r. 1864 zanikla. Místo ní začaly v dubnu 1865 vycházet za redakce Ferd. Schulze *Literární listy*, týdeník věnovaný literatuře, umění, poučení a zábavě. (Také Neruda otiskl v tomto časopise několik fejetonů a literárních referátů.) Časopis však v listopadu 1865 zanikl. Na konci r. 1866 a na počátku r. 1867 Umělecká beseda a zejména její Literární odbor znovu vyvinuly bohatou organizační činnost, která vyvolala potřebu založit tento vlastní orgán, věnovaný kulturním aktualitám. V červencovém čísle Schulz otiskl článek *Krásná literatura v životě národním*. V něm si stěžoval na lhostejnost obecnstva ke krásné literatuře a připisoval to stoupajícímu zájmu o otázky čistě politické. Schulz svůj článek končil větou, kterou Neruda svůj článek začíná;
- 26: *Hogarth* — William H. (1697—1764), angl. malíř, který proslul zejména cykly rytin s náměty sociálními;
- 27: *Maticе lidu* — viz. vysv. k str. 7; *heslo to je nyní heslem světovým* — v Německu např. nakladatel Josef Meyer (1796—1856), zakladatel Bibliografického institutu v Lipsku a vydavatel naučného slovníku, zvolil si jako vedoucí heslo celé své činnosti *Durch Bildung zur Freiheit!*, tj. Vzděláním k svobodě;
- 29: *Obraz světa slovanského* — Neruda cituje název knížky nepřesně; jmenovala se *Obraz Slovanstva* a jejím autorem byl František Bronislav Kořínek (1831—1874), středoškolský profesor, dopisovatel NL. Působil v Záhřebě a v Praze, ale v Praze byl z politických důvodů zbaven profesury. První knížka byla věnována sousedům Slovanů; její pokračování vyšlo r. 1868 (Stát rakouský) a jednalo o Slovanech rakouských;
- 30: *Album pařížské* — Roku 1867 vyšla v Paříži bohatě ilustrovaná kniha *La Bohême historique, pittoresque et littéraire* (Čechy historické,

malebné a literární) za redakce Jos. V. Friče (1829—1890) a mladého francouzského slavisty Louise Légera (1843—1923). Mezi spolupracovníky byli např. Siegfried Kapper, Žofie Podlipská (Les ruines de la Bohême), Karel Sabina (Slavism et panslavism) aj. Kniha přinášela také řadu rytin českých malířů (Vikt. Barvitia, Jar. Čermáka, Petra Maixnera, Soběslava Pinkase aj.). Vzbudila v Čechách pozornost. Příznivě o ní referoval např. Skrejšovského Světozor (2. srpna), který hned v dalším čísle (z 9. srpna) dokonce uveřejnil i Légerovu podobiznu. Mezitím však Frič rozeslal z Paříže českým časopisům Otevřený list redakcím českých listů, v němž napadl politickou linii iniciátorů a účastníků tzv. pouti do Moskvy (v květnu a v červnu 1867) jako zradu. Jeho útok vyvolal odpor české žurnalistiky (NL, Posel z Prahy), která kritisovala i Fričův sborník. Úvodník Posla z Prahy mu např. vytýkal, že zkresluje českou minulost, starší i nedávnou (rok 1848), a to jak v člancích Fričových, tak i ve stati Légerově a Poláka L. Mierosławského, a vrcholí osobní invektivou, že prý se mluví o „patologickém stavu mozku páně Fričova“. O sborníku referoval také Český obzor literární (v čís. 5 z 20. září na str. 75—76), blízký redakci NL. Nepodepsaný autor se ve svém referátu snažil vyzvednout kladné hodnoty sborníku a jeho informativní funkce, ale také on vytýkal některé nedůslednosti, chyby a omyly; *sympatická lékárna* — lékárna, kde se podávají léky založené na stejném složení, z jakého choroba povstala;

- 32: „*museálně české*“ — narážka na konservativní literární a vědecké kruhy, které se tehdy soustřeďovaly kolem Časopisu Čes. musea;
- 34: *Něco všeobecného o vzdělanosti a něco zvláštního o českých časopisech ilustrovaných* — Již r. 1857 poukazoval Neruda na význam tehdy oblíbeného lipského časopisu Leipziger illustrierte Zeitung (viz Lit. I, 9—10). Roku 1859 pomáhal založit a později redigoval Obrazy života, v letech 1863—1864 redigoval Rodinnou kroniku. I později se činně účastnil rozvoje ilustrovaných zábavných časopisů. Od listopadu 1865 ujal se z počátku s Vítězslavem Hálkem redakce nově založeného obrázkového týdeníku Květy. Vedle toho v létě 1867 začal vycházet dr. Fr. Skrejšovského obrázkový týdeník Světozor;
- 35: *Loupežníci na Chlumu* — vlastenecká činohra v pěti jednáních, „svobodně zčeštěná“ od Jana Nepomuka Štěpánka (1783—1844); *Narcis* — drama něm. spisovatele Emila Brachvogla (1824—1878), bylo po prvé hráno v Praze v českém překladu J. J. Kolára 21. listopadu 1858 (viz Čes. div. I, 21); *Levý* — Václav L. (1820—1870), sochař, žák mnichovského sochaře L. Schwanthalera, pobyl dlouhá léta v Římě, kde vytesal řadu postav Madony; *Smetanův Dalibor* měl premiéru 14. května 1868;
- 36: *Mařákova krajinka* — kresba Večer po bitvě u Sadové od Julia Mařáka (1832—1908) v 50. čís. Květů z 10. prosince 1868;
- 37: *ve smyslu „biblickém“ nebo „výmarském“* — v době, kdy Neruda

- psal tento referát, uplatňovaly se v něm. malbě historické jednak náměty náboženského obsahu, tzv. škola „biblická“, anebo náměty zobrazující děje skutečně historické, jak byly pěstovány v romantickém duchu ve škole „výmarské“;
- 38: *Václav Šolc* (1838—1871); Nerudovu anonymní Vzpomínku na Václava Šolce viz na str. 57—60 a jeho podobiznu z pera Nerudova v *Humoristických listech* 1887 (viz Pod. III, 179—181); *Jeřábek* — František Věnceslav J. (1836—1893), dramatický spisovatel. V redakci NL pracoval v letech 1861—1867, kde psal také divadelní referáty. Z důvodů politických a pro neshody s některými pokrokovými redaktory, zejména s Hálkem a Nerudou, r. 1867 z redakce vystoupil a přešel do konservativního deníku *Národní pokrok*; „*budoucí génius*“ — narážka patrně na postavu Střely (z Jeřábkovy veselohry s novinářskou tematikou *Cesty veřejného mínění*), který rediguje časopis *Budoucnost*, ale končí blamáží;
- 39: *šansona v duchu bérangerovském* — franc. básník Pierre-Jean Béranger (1780—1857) navazoval na politickou píseň revolučního období a svými lidovými popěvkami útočně brojil proti návratu předrevolučních dob;
- 40: *Petőfi* — Sándor P. (1823—1849), maďarský revoluční básník. O jeho básních přeložených do češtiny viz Nerudův referát na str. 61 až 64; *Freiligrath* — Ferdinand F. (1810—1876), něm. revoluční básník;
- 41: „*vesnický román není už možný...*“ — je možno, že jde o úryvek z dnes neznámého dopisu Nerudova, kdysi, před zářím 1862, zasláního K. Světlé. Lad. Quis (Sebr. spisy J. Nerudy ř. II, sv. VII, str. 214) k tomuto citátu odkazuje na Nerudův článek *Originální géniové a česká literatura* (viz Lit. I, 346—348), ale to je myšlenková analogie jen všeobecná; *Pravdův Matěj sprosták* — povídka Františka P. (vlast. jménem Vojtěch Hlinka, 1817—1904), která vyšla r. 1851 v I. sv. jeho *Povídek z kraje*; *Auerbach* — Berchtold A. (1812 až 1882), něm. spisovatel, hlavně vesnických povídek; *Björnsonovy Selské novely* — Björnstjerne B. (1832—1910), norský pokrokový spisovatel, proslul vedle dramatických skladeb zejména svými realistickými povídkami ze selského života. Jejich souborný český překlad vyšel již r. 1875 v Táboře;
- 42: *Vesnický román* vyšel v II. roč. týdeníku *Květy* 1867 za redakce V. Hála a J. Nerudy; *Kříž u potoka* vyšel jako 3. sv. II. roč. *Maticе lidu* 1868;
- 43: *švédský spisovatel Björnson* — B. psal ovšem norsky, a nikoliv švédsky; toto nepřesné označení vyplynulo ze skutečnosti, že Norsko bylo od r. 1814 nedobrovolně spojeno personální unií se Švédskem, z které se vymanilo teprve r. 1905;
- 44: *Akademický čtenářský spolek* byl založen v lednu 1849 jako spolek řečnický a čtenářský. Zprvu soustřeďoval vysokoškolské studenty

české i německé. Roku 1853 se musil stát pouze spolkem čtenářským a od r. 1860 se zcela počestil. Jeho čítárna časopisů byla největší čítárnou v Praze. V letech šedesátých a sedmdesátých rozvíjel mezi studentstvem bohatou činnost vzdělávací a společenskou. Do tohoto almanachu přispěli zejména: Boh. Adámek, Sv. Čech, Jar. Čelakovský, Boh. Čermák, Ot. Červinka, Jar. Goll, Ot. Hostinský, Al. Jirásek (= Alois J. Jizerský), Al. Kotrbelec, Mir. Krajník, Václ. Kropáček, Em. Miřiovský, Jar. Nečas, Jul. Nejedlý, Lad. Quis, J. V. Sládek, V. Šolc, J. J. Toužimský, H. V. Tůma, Jos. Wunsch, Aug. Zátka aj. Když v r. 1874 měl oslavit čtvrtstoleté výročí své existence, chystal se vydat zase beletristický almanach, jehož hlavním redaktorem měl se stát Jan Neruda. Proto NL 3. února 1874 uveřejnily toto Vyzvání:

K oslavě pětadvacetiletého trvání svého vydá Akademický čtenářský spolek pražský *Almanach beletristický*, jehož redakci svěřil slavnostní výbor nám podepsaným. Vyzýváme *bývalé i nynější výkonné i přispívající* členy Akademického spolku, aby literárními dobrými pracemi co nejhojněji nám přispěli. Zásilati se mohou rukopisy do 1. dubna t. r. Zásilky nechtě se laskavě adresují: Jan Neruda, spisovatel, Konviktská ulice č. 28. Svatopluk Čech, Bohuslav Čermák, Vítězslav Hálek, dr. Servác Heller, Jan Neruda, Jos. V. Sládek. — V letech osmdesátých se stal spolek ohniskem prudkých politických bojů, a proto byl r. 1889 rozpuštěn;

- 45: Básně *Bouře* a *Má poesie* jsou od Svatopluka Čecha (1846—1908);
- 46: stejně tak báseň *V klášterním sklepe*, u které se Čech skryl za pseudonym Jan Vraný. Vydavatel Nerudových spisů Ladislav Quis poznamenal (Sebr. spisy J. Nerudy, ř. II, sv. VII, str. 220), že Neruda tehdy, když referát psal, nevěděl, kdo se za tímto pseudonymem skrývá, a že teprve po otištění referátu se dověděl pravé básníkovo jméno; *weltschmerz* — světobol; Neruda ho vytýkal např. již r. 1859 mladému Rudolfu Mayerovi a nazýval ho „nemocí lenauovskou“ (viz Lit. I, 115); *ovadla zcela polovice* — ze spolupracovníků almanachu zatím např. zemřeli 8. června 1864 Václav Kropáček, 12. srpna 1865 Rudolf Mayer aj.;
- 47: *Ruch* — Básnická omladina na konci let šedesátých vstoupila do literatury vydáním almanachu *Ruch*, který vyšel r. 1868 redakcí a nákladem Jos. V. Sládka (1845—1912) při příležitosti položení základního kamene Národního divadla. Do tohoto almanachu vedle Sládka přispěli svými pracemi Sv. Čech, Ot. Červinka, Jar. Goll, M. Krajník, Em. Miřiovský, Lad. Quis, Erv. Špindler aj. (O prvním ročníku *Ruchu* Neruda nereferoval.) Druhý ročník redigovali Antonín Čapek (nar. 1847), který si později založil v Jičíně moderní knihtiskárnu a vydával časopisy *Krakonoš* a *Slovanské listy*, a Josef Dürich (1847—1927), spisovatel a politik. Tento II. ročník *Ruchu* byl věnován „památce věčné“ Mistra Jana Husi;

- 48: *Eliška Krásnohorská* (1847—1927); *Berta Mühlsteinova* (1847 až 1887); *Albína Dvořáková*, provd. *Mráčková* (1850—1893), vydala jedinou samostatnou knížku básní *Chudobky* (1871);
- 49: *Čipera* — Josef Slav. Č. (1850—1911), menšinový pracovník; *Jaroslav Goll* (1846—1929), básník a historik; *Miroslav Krajník* (1850—1907), básník a politik; *Ježek* — Josef J. (1848—1885); *Wünsch* — *Vojmír Josef W.* (1842—1907), spisovatel a cestovatel; *Václav Šolc* — viz vysv. k str. 38; *poeta natus* — rozený básník; *Sládek již po delší čas žije v Americe* — Sládek opustil Prahu v červnu 1868 a vrátil se do vlasti v červnu 1870;
- 50: *Z nynější časové literatury velkoněmecké* — Dne 19. července 1870 vypukla francouzsko-německá válka. Hned od počátku byla patrna převaha něm. armády, takže již 1. září došlo ke katastrofální porážce francouzského vojska u Sedanu; o *Francouzích ale víme nyní méně* — franc. časopisy byly za války omezeny a do střední Evropy těžko docházely; *Kriegs-Zeitung* — Válečné noviny; *Wacht am Rhein* — Stráž na Rýně; *Illustrierte Kriegszeitung* — Ilustrované válečné noviny; *Der deutsche Krieg gegen Frankreich im Jahre 1870* — Německá válka proti Francii v roce 1870; *Die neuesten Weltereignisse 1870 oder Der große Kampf der deutschen Nation gegen Frankreich* — Nejnovější světové události 1870 neboli Velký zápas německého národa proti Francii; *Geschichte des deutsch-französischen Krieges* — Dějiny německo-francouzské války; *Illustrierte Kriegschronik* — Ilustrovaná válečná kronika; *Der Krieg am Rhein* — Válka na Rýně; *Militärisch-politische Betrachtung des Krieges von* — — Vojensko-politická úvaha o válce od —; *Die Bluttauf der deutschen Einheit* — Krvavý křest německé jednoty; *Der Franzosenkrieg 1870 oder Deutschlands Feuerprobe* — Francouzská válka 1870 neboli Německá zkouška ohněm; *Deutschlands Krieg und Sieg im Jahre 1870* — Německá válka a vítězství v roce 1870;
- 51: *Der rote Husar oder Das Gespenst von St. Helene* — Červený husar neboli Strašidlo ze Sv. Heleny; *Napoleon III., der entlarvte Verräther und blutriefende Tyrann* — Napoleon III., odhalený zrádce a krvežíznivý tyran; *Das schwarze Buch von Frankreich* — Černá kniha Francie; *Die Bismarck-Novelle* — Bismarckova novela; *Napoleon le Petit* — Napoleon Malý; *Ein Büchlein der Zukunft* — Knižka budoucnosti; *Der deutschen Heldenkampf in Wort und Lied* — Vítězný boj Němců slovem i písní; *Kriegs und Vaterlandslieder* — Válečné a vlastenecké písně; *Kriegslieder gegen die Wälschen* — Válečné písně proti francouzským cizákům; *Sammlung der deutschen Kriegs- und Volkslieder des Jahres 1870* — Sběrka německých válečných a národních písní z r. 1870; „*Lulu*“ — Napoléon Eugène-Louis-Jean-Joseph (1856—1879), jediný syn Napoleona III.; *diese Eugenie* — ta Evženie, tj. císařovna Eugenie (1826—1920), žena Napoleona III.; *Schreibebrief* — dopis; *hat ihn schon!* — už ho má!; *Hurrah*

- drauf los!* — Hurá, vzhůru na ně! (Teď muž za mužem naražme tomu Ludvíkovi korunu; rád by byl náš Rýn chtěl zabrat, musíme mu klackem zahrát.); *Ein kriegerisch Schelmliedlein* — Šelmovská válečná písnička; *Strousberg* — Henry Bethel S. (nar. 1825), výrobce a stavitel železnic, v té době zakládal také podniky v Čechách na Zbirožsku; *On, Ona* — označení Napoleona III. a císařovny ve franc. oficiálním tisku; *Lulken, nu' freue Dir, die Berliner kommen* — Lulku, těš se, Berlínáci dou; *Zündnadel* — zápalník; *Mach'ma hohn's Vertrag* — Učiňme vysokou smlouvu; *Plon-Plon* — posměšná přezdívka prince Josepha Charlesa Paula Bonaparta (1822—1891); *Ollivier* — Emil O. (1825—1913), ministerský předseda; *Gramont* — Agénor G. (1819—1880), franc. ministr zahraničních věcí;
- 52: *Weißenburger Sturmmarsch* — weißenburský útočný pochod; *Wörth a Saarbrücken* — místa prvních větších válečných srážek; *Steinmetz* — Karl Friedrich S. (nar. 1797), vrchní velitel něm. armádního sboru; *Über's Rhein* — Přes Rýn; *Zum Rhein* — K Rýnu; *Auf nach Paris!* — Vzhůru na Paříž! *Schnellfeuergalopp* — rychlopalný kvapík; *Preußensturmgalopp* — kvapík pruského útoku; *Pariser-einzugsmarsch* — pochod vítězného vstupu do Paříže; *Purgirmittel gegen Länderschwindel* — pročišťující prostředek proti záludné hře se zeměmi (s Lotrinskem a Elzasy); *Napoleon in fünf Situationen zum Klappen* — Napoleon v pěti sklopných polohách; *Vergnügungszug nach Cayenne* — Zábavný vlak do Cayenne; *Le Boef* — vůl; *Stößt er? Nein, er stößt nicht* — Vyrazí? Ne, on nevyrazí; *Lude der Kugelspritzer...* — Luda, kulometčík, a jeho syn Lulu chrabrý, portrét muže mnoha jmen s mottem „A teď Lulovi protřepáme řádně kamizolu“;
- 54: *Karel Jaromír Erben* zemřel 21. listopadu 1870 v Praze a dne 23. listopadu byl pochován na Malostranském hřbitově v Košířích;
- 55: oddíl „balad národních“ — rozumí se oddíl „Písně rozpravné“ (světské); *nesl jsem si Kytici z knihkupeckého krámu* — motivu o koupi Erbenovy Kytice Neruda použil v opačné souvislosti ve fejetonu *Mladá Čechie v kněhkupectví* z 6. ledna 1867 (viz Čes. spol. II, 154—156);
- 56: *Rückert* — Friedrich R. (1788—1866), něm. básník. Jeho citátu o světové poesii Neruda užil jako motto k článku o Vymazalově Slovanské poesii (viz str. 78);
- 57: *Vzpomínka na Václava Šolce* — V. Šolc zemřel 14. července 1871 a Neruda v tomto nepodepsaném nekrologu znovu zhodnotil jeho význam pro mladou českou poesii, jak učinil již dříve v referátu o jeho Prvosenkách (viz str. 38—40). Nekrolog byl zároveň ostrou polemikou proti staročeskému deníku *Pokrok*, kde 1. července, tedy v době, kdy byl Šolc ještě živ, autor, podepsaný šifrou „En“, tj. profesor malostranského reálného gymnasia dr. Karel Jelen (1847—1876), vytýkal, že v Národní bibliotéce po spisech Jungmannových, Šnaj-

drových, Chmelenského hned přicházejí spisy Němcové, Tylovy, Pravdovy, jež jsou „v národu tak rozšířeny jako sotva které jiné“, ale že byly opomenuty spisy Nejedlého, Puchmajera, Rautenkrance, Poláka, Hanky, Zahradníka, Turinského, Langra, Máchy, Vocela, zatímco hned následují básně Václava Šolce. „V seznamu ‚čelných spisovatelů‘ ... nečteme jeho jméno, aniž ho odněkud jinud známe. Jak souvisí pan Šolc s vývojem nové české literatury?“ A dále označuje dr. Jelen zařazení Šolcových básní do této sbírky za „hrubé ve tvář udeření obecenstva“. Jelenův článek vzbudil odpor, hlavně mezi mládeží, zejména když krátce nato Šolc po dlouhé chorobě zemřel; *v listě postoupeném účelům národní organisace* — dne 1. července (tj. od čís. 180) dosavadní majitel Národního pokroku dr. Frant. Skrejšovský odevzdal list — nadále jen pod jménem Pokrok — do majetku družstva, v jehož čele stáli Frant. Palacký a Frant. Lad. Rieger; *přinesl flastr s nápisem* — Pokrok 16. července v nedělním čísle (195) přinesl v čele Denních zpráv v černém rámečku zprávu o Šolcově smrti. O básníku psal, že „po svém prvním vystoupení... opravňoval k nejkrásnějším nadějím... A že byl Václav Šolc mezi mladšími našimi básníky talentem rozhodným, musí přiznati každý, kdo s pozorností přečte jeho Prvosenky..., které dočkaly se nyní třetího vydání, čest to pro mladého spisovatele českého velmi řídká.“

- 61: *Básně Alexandra Petőfiho* — Sándora P. příslušníci kruhu Májového již koncem let padesátých velmi milovali. Sám Neruda uveřejnil své překlady několika jeho básní v *Obrazech života* 1859. Nepřekládal ovšem z maďarštiny, ale pomocí překladu německého (viz *Básně I*, 515—524). Z originálu překládali mladý redaktor NL Karel Tůma (1843—1917) a tehdejší redakční tajemník Riegrova Slovníku naučného František Brábek (1846—1926). Soubor jejich překladů vyšel ve sbírce *Poesie světová*, která začala vycházet r. 1871 na podnět Umělecké besedy za redakce Jana Nerudy a Ferdinanda Schulze. Motto: „...velké jméno syna tvého to věčně, věčně bude žít!“ jsou závěrečné verše z Petőfiho básně *Věštba*; *Lenauův blesk* — narážka na báseň něm. básníka Nikolause Lenaua (1802—1850) *Das Gewitter* (Bouře);
- 62: *vzbouřilo se širé moře...* — incipit stejnojmenné básně; *národ maďarský sklesl pod ranou smrtelnou* — uherské povstání bylo v létě 1849 násilím potlačeno s pomocí carské ruské intervence. *O jeho smrti neví se ničeho* — Petőfi padl 31. července 1849 v bitvě u Szegetváru při útoku ruských kozáků; *my, že raději ocel v srdci...* — závěr básně 15. březen 1848;
- 65: *Otakar Červinka* (1846—1915), básník a národohospodářský úředník u knížete Thurn-Taxisse. Kniha *Jan z Dubé* vyšla nákladem staročeského knihkupectví Theodora Mourka; *Vytiskli nás aspoň na čas z širšího politického kolbiště* — narážka na zmaření dohody o funda-

mentálních článkách, které měly upravit politický poměr Království českého v Rakousku (viz Čes. spol. III, 574); Neruda ve svém referátu si některé citáty upravuje, zlepšuje. Tak verš 7 v první sloce zní v originále: jak orlů volných šumí mocná křídla (místo Nerudova: jak orlů volných mocná třepou křídla); verš 6 v třetí sloce: ve sirou zem... (místo Nerudova: a v sirou zem...). Verš 6 v druhé sloce: vášeň-li nad námi svou vládu vede (místo Nerudova: nad námi vášeň svou-li vládu vede);

- 69: *Francouzové jsou na mysli pomateni* — S tímto Nerudovým fejetonem tematicky přímo souvisí jiný jeho fejeton, nazvaný *Kterýže národ je duševně chorý*. Vyšel v NL brzy nato, 8. a 17. srpna 1872 (viz Čes. spol. III, 255—262). V obou Neruda projevuje znalost soudobé odborné literatury psychiatrické. Nepochybně mu byl přitom poradcem jeho osobní přítel, básník a psychiatr dr. Jan Bohumil Ceyp z Peclínovce (1835—1879); *dvou nejkrásnějších provincií odňato* — Alsasko a Lotrinsko;
- 70: *dr. Karl Stark* (1836—1897), něm. psychiatr, od r. 1876 ředitel ústavu pro choromyslné v Stephansfeldu v Alsasku;
- 71: *dle Huschkeho* — jde patrně o Philippa H. (1801—1886), něm. profesora práv, dějin a církevního politika; *Größenwahn* — velikášství; *k pouhému rozkazu Napoleona III.* — po bitvě u Hradce Králové (3. července) se franc. císař Napoleon III. nabídl za zprostředkovatele mezi Rakouskem a Pruskem. Jeho nabídka byla přijata teprve 22. července, když se pruská armáda blížila již k Vídni. Příměří bylo pak podepsáno 26. července v Mikulově;
- 72: *bývalé země polské* — při prvním dělení Polska r. 1772 Prusko získalo část polského území, další části pak při dělení druhém (1793) a při dělení třetím (1795), kdy Polsko jako stát zaniklo; *větší část českého Slezska* — po bitvě u Chotusic mírem vratislavským z 27. července 1742; *nedávno Šlesvik* — usnesením pruského sněmu z 27. srpna 1866;
- 74: *Jules Verne* (1828—1905) viz vysv. k str. 104; *Jules Verneův hippopotamos* — hroch; narážka na těžko zranitelného hrocha v 31. kapitole románu *Pět neděl v balóně* (*Cinq semaines en ballon*, 1863); *Čech mně řekl* — katolický deník *Čech* reagoval v č. 242 z 22. října v obsáhlé lokálce *Není Boha na Nerudův fejeton* z 11. října (viz Čes. spol. III, 269), kde Neruda psal o brožuře Alfonsa Štastného *O doplnění našeho národního programu*. V ostře polemické zprávě srovnává Štastného a Nerudu se Sabinou, který byl nedávno předtím odhalen jako policejní konfident: „Věru, byla-li hanebná zrada politická, kterou Sabina na národě českém spáchal..., tím zhoubnější věc pod rouchem vlasteneckým kuje se tu lidu našemu, ana se mu bohyně rozumu... místo Boha, stvořitele našeho, nabízí. Ne papež, ale Darwin jest neomylníkem Vaším...“; *Havlův dělník* — František Havel, společník stavitelské firmy Havel & Hanč (zal. 1869 v Praze);

- 75: *na Jakubu Malém... neznámý chirurg* — v létě 1872 vydal Jakub Malý (nákl. Matice české) knihu *Soustátí severoamerické a jeho ústava*. Knihu podrobil velmi ostré kritice nepodepsaný autor ve fejetonu NL z 22. října pod titulem *Literární partika*. Přesvědčivě ukázal, že Malý jednak doslova opakuje, co před 15 lety vydal ve svém překladu knihy *Dějiny kolonisace a emancipace Ameriky* (nákl. Jar. Pospíšila), jednak že doslova přebírá celé partie z hesla *Spojené obce severoamerické* v VIII. díle *Riegrova Slovníku naučného*. Anonymní kritik obvinil také Matici českou, že po tolika letech mlčení nevydala teď „nic než hotový patisk a plagiát“; *posmíval se Havlíčkovi* — roku 1852 v *Časopise Českého musea* ve sv. III, 87 Malý v článku nadepsaném *Přehled literární činnosti Čechů od r. 1848 až do nynější doby* psal o Havlíčkovi: „Zatím však těkavý duch Havlíčkův... neuměl pevně ustanoviti se na jistém nezvratném směru, aniž kdy sobě svědom byl té míry svobody, pro jakou bojovati má... K tomu měl Havlíček jakožto novinář i tu vadu, že neuměl v rozpravách o tak vážných věcech, jako jsou národní a státní záležitosti, zachovati vždy náležité důstojnosti a často vážné otázky rozhodovati chtěl pouhými vtipy...“; *Slovník naučný mu také svěřili* — *Kobruv Slovník naučný* redigoval dr. Frant. Lad. Rieger. Když ho však v letech šedesátých plně zaneprázdnila činnost politická, svěřil vedení redakční kanceláře Jakobovi Malému, který pak byl i na titulní stránce (od III. sv. 1863) veden jako „spoluredaktor“; *Irving* — Washington I. (1783 až 1859), amer. spis., historik a cestovatel. Malý z něho hojně překládal a čerpal pro své kompilační knihy; *Laboulaye* — Eduard L. (1811—1883), franc. historik a právník; *On totiž navykl... zvláště pěknému výprasku vždy tak za deset let* — stejnou myšlenku o J. Malém Neruda vyslovil již r. 1868, když napsal, že Malý si musí dát pustit žilou „teprv každý desátý rok“ (*Čes. spol.* II, 391); *Začínaje r. 1836* — celá tato Nerudova zpráva o spisovatelích Janu Slavomíru Tomíčkově (1806—1866) a Václavu Filípkovi (1812—1862) spočívá patrně na ústním historicky neprokazatelném podání. Knihkupec z Karlovy ulice Martin Neureutter (1792—1864) tiskárnu neměl; spíše se týká knihtiskárny a nakladatelství Václava Špinky nebo Jana Spurného, u nichž obou Jakub Malý kolem r. 1840 pracoval jako redaktor; „*stink' einmal Einer...*“ — „kolem močidla chodě nádchy neujdeš“;
- 76: *Mlynář a jeho dítě* — činohra o pěti jednáních od něm. spisovatele Ernesta Benjamina Raupacha (1784—1852); v roce 1869 se dávala v Prozatímním divadle třikrát (*Div.* IV, 94); *nešťastný Konrád* — mlynářský pomocník, postava z kusu *Mlynář a jeho dítě*; *Kolár mladší* — František K. (1830—1895), herec; *paní Frankovská* — Anna F. (1845—1906), roz. Kubíčková, herečka, choť herce Josefa Frankovského; *slečna Horská* — Marie H. (1847—1917), vl. jm. Kallmüzenová, herečka; *Theatrum strikarium* — divadlo, které

t. č. nehraje, „stávkuje“ (angl. to strike — stávkovat); *Cirkus Hentz* — tehdejší berlínský cirkus Rentz byl proslulý mj. znamenitým souborem tanečným. V téže době byla pro balet pražského Zemského divadla angažována Němkyně Hentzová. Od ní se marně čekalo, že pozvedne uměleckou úroveň pražského baletu;

- 77: *Korespondence Prokopa Chocholouška* — Zpráva vyšla nepodepsaná v Lumíru, redigovaném Nerudou. Nikdo jiný nemohl být tak přesně informován i o soukromém životě Chocholouškově a jeho nesnázích jako jeho přítel Neruda. Proto se Neruda stal po Chocholouškově smrti i poručníkem jeho syna Otakara. Když Otakar Chocholoušek předčasně zemřel, Neruda uveřejnil 30. listopadu 1870 v NL toto úmrtní oznámení:

Práatelům zvěčnělého romanopisce *Prokopa Chocholouška* dávám truchlivou zvěst, že předevcírem zesnul téhož jediný syn *Otakar*, posluchač filosofie, člen Akad. čten. spolku a liter. spolku Slavie. Pohřeb odbýváti se bude dnes o 3. hodině odp. z bytu v Josefovské ulici na Malé Straně.

Jan Neruda

Prokop Chocholoušek žil od r. 1854 do r. 1859 u svého bratra v Sędziszowě ve vých. Haliči, kam byl konfinován (viz Lit. I, 418—420 a 434—436); k soubornému vydání Chocholouškovy korespondence nikdy nedošlo; Sebrané listy Fr. Lad. Čelakovského vyšly r. 1865 a 1869, listy Jungmannovy byly porůznu otištěny v Časopise Čes. musea až později;

- 78: *František Vymazal* (1841—1917), moravský rodák, polyglot a překladatel; *Weltpoesie allein...* — sama světová poesie je světovým smířením, citát z F. Rückerta, jehož Neruda použil již v nekrologu Erbenově (viz zde str. 56 a vysv. na str. 329); *Slovanské poesie* — svazek druhý vyšel až r. 1878 a obsáhl poesii polskou a lužicko-srbskou. Třetí svazek, který měl být věnován poesii srbské, již nevyšel; *Maticе moravská* — založena r. 1852. V letech šedesátých její práce ochabla, až teprve v letech sedmdesátých rozvinula bohatou činnost vydavatelskou;
- 79: *Igor* — rozumí se Slovo o polku Igorově, staroruská památka, zachovaná z poč. 16. stol.; Svjatoslavič I. (1151—1202) byl novgorodský kníže, který ve válce s Polovci utrpěl po počátečních úspěších porážku; *Dubrovničané* — jihoslovanští básníci renesanční z Dubrovníka z 15. a 16. stol.; *Kochanovský* — Jan Kochanowski (1530—1584), polský básník;
- 80: *Edda* — sbírka staronordických básní epických, původu islandského a norského z dob 800—1000 let n. l.; *Kalevala*, finský národní epos z dob pohanských. Do češtiny přeložil až v l. 1894—1896 Josef Holéček; *Kalewipoeg* — estonský národní epos z pohanských dob, podobný finské Kalevale; z *mladých dnů Čelakovského* — rozumí se Čelakovského sbírka Slovancké národní písně, vydaná v Praze 1822, kdy

- bylo Čelakovskému dvacet osm let; *Erbenuv překlad Zpěvu o pluku Igorově* vyšel r. 1869 ve sbírce *Dvě zpěvů staroruských*; *Kostomarou* — Nikolaj Ivanovič K. (1817—1885), ruský historik a publicista;
- 81: *Proteus* — ve starořeckém bájesloví postava mořského starce, schopná změnit se podle potřeby v jakoukoli podobu zvířecí;
- 82: *Malice lidu* — Dne 16. února 1874 bylo v souvislosti s rostoucím politickým napětím mezi mladočechy a staročechy oznámeno v *Pokroku* brožurkové vydání Riegrova článku *Boucharóni* (z 15. ledna 1865), namířeného proti demokratům. Následujícího dne pak *Pokrok* otiskl tuto invektivu v úvodníku k domnělému 10. výročí jeho vzniku. Neruda reagoval na tento skrytý útok proti mladočeské frakci jednak fejetonem z 22. února o nakladateli této brožurky F. A. Urbánkovi (viz *Čes. spol.* III, 381—384), jednak ironickým podtitulem článku o *Matici české* z 25. února. Již 26. února byl za to napaden v *Zaslánu* jakéhosi E. Z., přispívajícího člena *Malice lidu*. Byl nazván „duchaplným“ spisovatelem zvadlého *Kvítí hřbitovního*, oplzlých fejetonů à la *Za půl hodiny...*, *Pařížských obrázků z nevěstinců...* Přitom prý se tento „český klasik“, známý svým bezpříkladně arogantním způsobem“, otírá o velezasloužilou literární činnost Riegrova atd. *Malice lidu* se pak prohlašuje za „čistě kšeftovní podnik knihtiskařský“, jemuž „hranatý fejetonista“ (tj. Neruda) vytlouká pro své patróny kapitál „na újmu zaslužilých literátů z protivného tábora“. Z tohoto *Zaslána* se pak vyvinula další prudká šarvátka mezi *Pokrokem* a *Národními listy* v šifrovaných dopisech, zaslánech, v drobných denních zprávách. Polemisovalo se o složení výboru *Malice lidu*, o účasti Eduarda Grégra jako majitele knihtiskárny, o spolkových stanovách, o autorských honorářích. Neruda se této šarvátce již přímo nezúčastnil, třebaže byl ze strany staročeské i dále napadán („...zapomněl, že sedí ... v křehoučkém skleněném domečku, a počal... házet kamením po mírumilovných lidech, kteří nepatří k známé frakci...“); *oni jsou s to, ponechat veškeré školství... cizáctvu* — pasivní oposicí českých poslanců, vedených staročeskou stranou s Riegrelem v čele, ponechávali Češi za vlády Auerspergovy správu školství na pospas germanisujícím vídeňským úřadům;
- 83: *Obraz Slovanstva. Od F. Kořínka* — viz vysv. k str. 29; *S. Heller* — Servác Bonifác H. (1845—1922), redaktor *NL* a spisovatel; *Václav Vlček* (1839—1908), spisovatel, zakladatel a redaktor *Osvěty*; *J. Kořán* — Josef K. (1838—1912), redaktor *Světozoru*; *F. Schulz* — Ferdinand Sch. (1835—1905), spisovatel, tehdy spoluredaktor *NL*; *Rozprava na obranu jazyka slovanského* — od Bohuslava Balbína (1621—1688) vyšla r. 1869 v překladu prof. Emanuela Tonnera (1829—1900); *František Josef Studnička* (1836—1903), profesor matematiky;
- 84: *S. H.* — Servác B. Heller (viz vysv. k str. 83); použil k své knize

- cizích pramenů a redakce ji značně zkrátila, proto se nepodepsal plným jménem; *O vrstvách kůry zemské* napsal paleontolog Antonín Frič (1832—1913); *Filip Stanislav Kodým* (1811—1884), lékař a zemědělský spisovatel; *Vilém Gabler* (1821—1897), přítel K. Havlíčka, později ředitel Vyšší dívčí školy v Praze; *Eberhard Jonák* (1820 až 1879), profesor na právnické fakultě; *Král bídák* — od Josefa Jiřího Stankovského (1844—1899); *Malý výbor z užitečných... rostlin* — od Petra Hobzy (nar. 1831), prof. něm. gymnasia v Brně; *Oběti pověry* — Anonymní knížka od Svatopluka Čecha. Sepsal ji na podnět Serváce B. Hellera; *K. Starý* — Karel S. (1831—1898), popularisátor přírodních věd; *Odboj Nizozemska* napsal Josef Jiří Stankovský — viz vysv. k str. 299; *Mazzini* — Giuseppe M. (1809—1872), vůdce revoluční „Mladé Itálie“; *K. Tůma* — viz. vysv. k str. 61; *Oživené hroby*, román od Karla Sabiny (1813—1877), který byl tehdy již vyobcován z české měšťanské společnosti; *Anna Městecká* — román od Bohumila Jandy Cidlinského (1831—1875); rovněž tak *Boček* je od B. Jandy Cidlinského; *Paříž v Americe* — sepsal R. Lefèbvre (1773—1822); *Cesta kolem Měsíce* a *Cesta kolem světa* — od franc. spisovatele Jules Verna; o něm viz vysv. k str. 104;
- 85: *Básně Svatopluka Čecha* — vyšly v Praze 1874 nákl. F. A. Urbánka jako 1. sv. Bibliotéky novějších spisů básnických.
- 86: *Geibel* — Emanuel G. (1815—1884), něm. básník a překladatel;
- 88: *Argonauti* — podle staré řecké báje byli to plavci na lodi Argo, kteří se vypravili na cestu za zlatým rounem na Kolchidu; *bude hledět na divokou krásu Kavkazu* — v té době právě (v květnu až v srpnu 1874) Sv. Čech podnikal cestu na Kavkaz;
- 89: *Z nových kněh* — Hálek vydal r. 1857 báseň Alfréd, r. 1858 Večerní písně, Heyduk r. 1859 Básně, Jos. V. Frič r. 1861 Výbor básní, Jan Bohumil Ceyp z Peclínovce (1835—1879) sbírku básní Zvuky večerní r. 1856, G. Pflieger Moravský r. 1857 Dumky;
- 90: *reflexivní Koubek* — Jan Pravoslav K. (1805—1854); jeho sebrané spisy vyšly až po jeho smrti v l. 1857—1859; *Čelakovský sám nedočkal se ani druhého vydání* — vyšlo až v l. 1871—1880 v Kobrově Národní bibliotéce zásluhou Frant. Bílého; *Eliška Krásnohorská* — její kniha *Z máje žití* vyšla po prvé r. 1871, sbírka *Ze Šumavy* vyšla r. 1873; *Ada Christen* — pseudonym Christiny Friederikové, provdané Bredenové (1844—1901), přítelkyně Vratislava Kazimíra Šembery a Jana Nerudy, něm. vídeňské spisovatelky;
- 91: *Božena Studničkova* (1849—1934), ředitelka mateřských škol v Praze;
- 92: *za příčinou slavnosti Akademického spolku* — Český akademický spolek slavil r. 1874 dvacetipětileté výročí své existence. Jednotliví autoři otiskli v almanachu tyto příspěvky: *Jamot* — R. E. J. (= Josef Thomayer, 1853—1927) článek *Z tůně na rybník*; *Kolář* — Josef K. (1830—1911), čes. slavista, báseň *Nešťastná rodina*; *Krajník* — Miroslav K. (1850—1907) vzpomínkovou povídku *Dědeček*; *Stašek* báseň

Vichrové; *Goll* báseň Hákon; *Vrchlický* básně Slepý hudec, Kořist oceánu a V dobách pokušení; *Nosek* — Jan N.-Zádorský (1849 až 1921), lékárník z Lomnice n. Pop., básně Nízko jsem, Matce-vlasti a Ó, nechod' ještě spat; *Heyduk* básně Ubohý rector, Blatno a cyklus Ritornelů jarních; *Motejl* — Karel M. Lomnický (1855 až 1925), rodák z Lomnice n. Pop., báseň Bílý mráček; *Čermák* — Bohuslav Č. (1840—1899), pozdější univ. knihovník, básně Píseň, Jarní, Stezka a Sousedství; *Kokoška* — August Bedřich K. báseň Píseň (autor otiskl v almanachu Ruch na r. 1873 opět několik básní, ale pod jménem Bedřich K. a pod tímto jménem pak r. 1881 vydal vlastním nákladem v Jičíně Píseň z vandru); *Sládek* báseň Nezdara; *Havlasa* — Bohumil H. (1852—1887) arabesku Fata morgána. Je zajímavé, že Neruda ve své zprávě opominul jmenovat báseň Neznámému bohu! od Aloise Jiráka. Stalo se tak asi proto, že záznam o jeho básnickém příspěvku vypadl i s jeho jménem z obsahu na konci almanachu;

- 94: *Slavili... velkolepě Shakespeara* — třístého výročí narozenin Shakespeareových vzpomněla Umělecká beseda slavnostním představením se živým obrazem 23. dubna 1864 v Novoměstském divadle a 28. dubna v sále Konviktském (viz Div. II, 297—299 a obr. příl. 21, 22, 23 a 24); *jen u nás o tom ani špetu!* — ve fejetonu z 26. července Neruda omluvil svou výtku Umělecké besedě jako neoprávněnou. Telegram poslán byl. (Viz Drob. kl. II, 393); *redakce Poesie světové* — sbírka překladů z cizojazyčných literatur, vycházela v l. 1871—1885 za redakce J. Nerudy a Ferd. Schulze; zprvu se zúčastnil také Jaroslav Goll;
- 95: *Laura-Ninon-Lotta* — Lauru proslavil Petrarka, Ninon de Lenclos byla přítelkyní Molièrovou i Voltairovou a Lottu zvěčnil Goethe ve svém Wertheru; *Staroitalia slavjanská* — Kollárův spis z r. 1853, v němž dokazuje slovanský původ většiny obyvatelstva severoitalského;
- 96: *Scipio* — Sc. Africký (234—183 před n. l.), vyznamenal se v koloniálních bojích afrických. Zvítězil nad Hannibalem r. 202 a dobyl Kartága; *byl... nadšeným ghibellinem* — mocná politická skupina bojující proti guelfům, kteří stranili papeži; *Robert Neapolský* (1265—1343), král neapolský, usiloval o zničení německé nadvlády nad Itálií;
- 97: *Cavour* — Camille conte di C. (1810—1861), sardinský státník, který se velmi zasloužil o italské sjednocení; *Cola di Rienzi* (1313 až 1354) postavil se r. 1347 v čelo povstání a pomocí lidu se zmocnil Říma a přijal titul tribuna lidu;
- 98: *Pustá vřava v českém životě* — vrcholily rozpory mezi staročechy a mladočechy o politickou taktiku, zda obeslat či neobeslat sněm a říšskou radu. Organisačně vedly k tomu, že se 25. prosince 1874 ustavila formálně samostatná strana mladočeská; *Goll* — viz vysv. k str. 49; *Dörfl* — Gustav D. (1854—1902), básník a překla-

- datel; překládal také z češtiny do němčiny (na příklad Neruda a Hálka);
- 100: *růže as sedmdesátiletá* — narážka na Čelakovského Růži stolistou;
- 101: *Elegie kunětické* — snad narážka na Kunětické elegie z r. 1858 nevýznamného spisovatele Ferdinanda Volšovského (vl. jm. Ferdinanda Košína, zemř. 1877);
- 104: *Jules Verne* — Neruda článkem o franc. spisovateli Jules Vernovi (zemř. r. 1905) zahájil celý cyklus vernovských fejetonů. Verne vydal svůj první dobrodružný román *Cinq semaines en ballon* (Pět neděl v balóně) z jara roku 1863, tj. v době, kdy Neruda v Paříži právě studoval francouzský život společenský a kulturní. Jako první český překlad z Verna vyšel roku 1870 román *Cesta kolem Měsíce* (přel. Prokop Rudný, tj. prof. Jan Krejčí), a to v Matici lidu, tedy v knihovně, jejíhož založení se Neruda osobně jako člen výboru zúčastnil a již dovedl právě v té době i polemicky hájit (viz str. 82). Ostatně se Verne v Čechách nejen horlivě četl, ale docházel i ohlasu v tvorbě mladých spisovatelů, např. Sv. Čecha, jak přesvědčivě ukázal Václav Flajšhans (v článku Sv. Čech a Kéraban le têtú v sborníku Svatopluku Čechovi 1946 na str. 422 n., kde zároveň píše, že Čecha s Vernem seznámil Servác Heller). Zdá se však, že Neruda v té době nebyl spokojen s tím, že právě Maticе lidu po uveřejnění prvního překladu z Verna (1870) v následujících dvou ročnících nepřinesla žádnou další „verneovku“. Roku 1873 Neruda začal redigovat (s Hálkem) literární týdeník Lumír a hned v 5. čísle z 30. ledna (str. 59—60) otiskl v rubrice Z cizích literatur tuto nepodepsanou zprávu:

Cesta kolem světa — za osmdesát dní. Román od Jules Vernea. (Dle „Pr.“) — Šest gentlemanů „čisté krve anglické“ sedělo ve středu dne 2. října roku 1872 ve skvělých jizbách londýnského Klubu reformního při whistu. Mezi hrou mluvili jen málo. Několik dní předtím byl prvnímu kasírovi anglické banky zrovna v okamžiku, kdy zapisoval příjem tří šilinků a šest penc, ukraden balík bankovek za 55 000 liber šterlinků; smělá krádež, již policie na stopu přijíti nemohla, byla obecnstvu zajímavá, i mlčeliví členové Klubu reformního byli jí trochu dotknuti. — „Však on se zloděj někam uschová,“ mínil Sir Ralph, „země jest veliká.“ — „Bývala,“ odtušil Phileas Fogg, muž to, který jakživ nepromluvil slova zbytečného, vtělená matematika, mající místo srdce chronometr v těle. — „Je pravda,“ podotknul Andrew Stuart, „země se zmalila tím, že ji objedem desetkrát rychleji než před sto lety; nyní je potřebí na cestu kolem země tří měsíců...“ — „Osmdesáti dnů...“ opravil ho Phileas Fogg. — „Osmdesát tedy dnů..., počítáme-li překážky, nepohodu na moři, bouře atd.“ — „I to vše již vpočítaje.“ — „Nemožno!“ zvolalo pět gentlemanů unisono. „Vsadím se s každým

jednotlivým o čtyry tisíce liber, že *mně* to možno!“ — „Přijato... a kdy odjedete?“ — „Nejbližším rychlovlakem, v 10 hodin 35 minut..., je právě 9 hodin..., nejsem-li dne 21. prosince navečer v 10 hodin 35 minut zde v salóně Reformního klubu zase zpět, patří těch 20 000 liber vám. Zde je v obnosu tom směnka na Baring Brothers... Na shledanou, pánové!“ — Za půl hodiny byl Phileas Fogg doma: „Za deset minut pocestujuem,“ sdělil svému sluhovi, rodilému Francouzovi, jenž těšil se přezdívce Passepartout. — „Cestujuem?“ zvolal tento patrně nemile překvapen. — „Kolem světa!“ dodal pán. „Vezměte dvě vlněné košile, tři páry punčoch a cestovní pokrývku pro mne, totéž pro sebe, a dojděte pak pro drožku...“ O 10 hodinách 30 minutách seděli oba v železničním kupé, Passepartout v nejistotě, není-li to pouhý sen, Phileas Fogg přemítaje, co bude stát cesta, na niž sobě byl s sebou vzal 20 000 liber, druhou to polovici svého jmění. Jeli na Paříž, Marsilii, Suez. —

Z Londýna v Suezu má být za 7 dní, odtud do Bombaje za 13, dál do Kalkuty za 3 (drahou), odtud do Hongkongu za 12, z Hongkongu do Jokohamy za 6, dál do San Franciska za 22, odtud do New Yorku za 7 a do Londýna pak za 10 — dohromady 80 dnů, „vpočítaje překážky!“ A ty překážky věru nejsou malicherny! Již u Suezu připne se k nim anglický policejní agent, mající Fogga za zloděje oněch 55 000 liber šterlinků. Hledí, aby je ještě na anglické půdě, to v Indii, zatknout mohl, a telegrafuje na všechny strany. Zatykač dostane se mu do rukou, když už jsou mimo anglickou půdu, avšak on jich neopouští. Mezitím byli musili již přemoci mnoho překážek. Kvůli nedostavené železnici musili velký kus cesty na slonu draze koupeném vykonat. Takto setkali se s průvodem vedoucím mladou vdovu k pagodě pillajské, kde měla být s mrtvolou muže svého upálena. Osvobodili ji lstí, ale ztrátou mnoha hodin. V Kalkutě jsou pro nějakou pračku Passepartoutovu odsouzeni do vězení, sluha na čtrnáct, pán na osm dní. Fogg podá 2000 liber kauce a může na loď. Je nepohoda, bouřky zdržují, vinou sluhovou také se loď další promešká, Fogg draze najme galeottu vlastní a jede dál — s ním nepoznaný policejní agent. Na železné dráze Amerikou mají příhody co nejrozmanitější, také duel uvnitř vagónu, přepadení vlaku tlupou indiánskou, vysvobození odnešeného Passepartouta z rukou těch divochů — zmeškají loď do Liverpoolu vypravenou. Fogg najme zase loď vlastní — na cestě dojde zásoba uhlí, Fogg koupí celou loď a dá topit náradím, poraženými stěžni atd. Jakmile však vystupují na břeh, zatýká je agent „ve jménu královny“. Za tři hodiny jsou zase na svobodě, bylť pravý zloděj mezi cestou jich již dostižen, Fogg najal vlastní vlak — běda, o den se opozdili!

...Pět známých nám gentlemanů Reformního klubu sešlo se navečer dne 21. prosince k whistů jak obyčejně. „Svůj podíl v sázce, těch 4000 liber, nedal bych za 3999 liber,“ pravil Andrew Stuart,

ukazuje s úsměvem na hodiny, na nichž bylo právě 10 hodin 32 minut. — „A nyní,“ podotknul Sir Ralph po chvilce, „již nastala 35. minuta!“ Ustáli ve hře, nemohli se bez jakéhosi rozechvění zadívat na ubíhající sekundovou rafiji. Je 57. sekunda, dvéře salónu se odevrou, Phileas Fogg vchází a pozdravuje chladně: „Dobrý večer, pánové!“ — Přec se nebyl opozdil. Když cestoval kolem světa stále na východ, *proti* slunci, získal právě tím celého jednoho dne — na to jediné byl zapomněl ctěný Sir Phileas Fogg!

Není to krásný obsah románu? A vypravuje jej Jules Verne, jehož zajímavý, nadmíru poutavý a veskrz původní způsob zná české čtenářstvo z převedeného k nám románu *Cesta do Měsíce*, vydaného Maticí lidu. Tenkrát jsme doufali, že Maticе lidu alespoň několik ještě vydá románů Vernových, tak poučných i zábavných, zejména snad jeho *Cestu k středu země*, *Pět neděl v balónu*, *Příběh tří Angličanů* a *tří Rusů na africkém jihu* atd.; posud však se touze naší nevyhovělo.

Autorství článku nelze jednoznačně připisovat Nerudovi. Je možné, že ho „přeložil“ („Dle ‚Pr.‘“ = Presse?) některý jeho spolupracovník (třeba R. Nápravník) a že ho Neruda jako redaktor jen upravil a doplnil, zejména závěrečný odstavec. Například sloveso, že „země se zmalila“, je typicky nerudovské. (Viz str. 75, kde ho Neruda použil k slovní ironické hříčce ve spojení se jménem Jakuba Malého.) Překlad románu *Cesta kolem světa za osmdesát dní* záhy nato v Maticí lidu opravdu vyšel. Článek v Lumíru mohl však být i reklamou pro chystaný již překlad této knihy, který pořídil Nerudův mladší kolega z redakce NL JUDr Robert Nápravník (1840—1877). Vernovy romány totiž odpovídaly dobře duchu, v jakém byla před několika lety Maticе lidu založena i dále řízena: k reálnému vědeckému poznávání života a světa, k popularisování vědeckých znalostí mezi lidem. Další překlady z Verna vycházely takto: Roku 1873 vyšla *Cesta kolem světa za osmdesát dní*; r. 1874 román *Pět neděl v balóně*, zase v překladu Nápravníkově; r. 1875 *Dobrodružství tří Rusů a tří Angličanů*, v překladu Jana Čeňka, tj. Jana Vincence Diviše, a r. 1876 *Země kožešin*, kterou přeložil Ignát Herrmann. Některé ukázky z Herrmannova překladu vyšly dokonce v humoristickém časopise *Paleček*, jehož redaktor Aug. Nevšimal v poznámce vysvětloval, že „vypravování toto není sice humoristické, ale pro velkou zajímavost... neváháme s ním čtenáře Palečka seznámiti“ (*Paleček* 1876, 313).

V první sérii svých vernovských článků, to je v prvních sedmi kapitolách, se Neruda nedržel časového sledu, jak jednotlivé romány v originále vycházely, ale postupoval podle vlastního uvážení a podle zajímavosti. Počínaje rokem 1876 pak referoval již jen o vernovských novinkách, jak se právě objevovaly na pařížském knihkupeckém trhu.

Vernovu literární produkci sledoval vytrvale a soustavně. Proto mu i jeho vídeňský přítel Vratislav Kazimír Šembera poslal r. 1874 jako vánoční dar celý soubor Vernových románů. (Viz Dopisy II, 68.)

Neruda v době, kdy v NL začal tak soustavně šířit znalost Vernových románů a jejich ideologické náplně, záměrně zařazoval pod čarou také *ukázky* z některých Vernových knih, zejména z těch, jež u nás vyšly nebo měly vyjít. Na příklad 13. listopadu 1874 byly otištěny v Arbesově překladu Krakalky obryně, tj. epizoda z románu Dvacet tisíc mil pod mořem. (Neruda o něm referoval v NL 4. a 5. listopadu.) 18. prosince následovala epizoda z románu Děti kapitána Granta (Černí vlci) a v těchže dnech o něm Neruda psal (17. a 19. prosince). Také roku 1875 NL uveřejnily z Verna 12.—16. února Drama v povětří a 26. a 27. února Myšlenky doktora Oxe. Šlo o překlady cizí (Arbesovy?), ne Nerudovy. Ale je to doklad, s jakou soustavností se Neruda věnoval propagaci Vernových děl.

Se vzrůstem oblíbenosti Vernových spisů vzrůstala i knihkupecká poptávka po nich. Překlady dosud vydávala Maticе lidu, blízká redakci Národních listů, i knihkupectví Ed. Grégra a Dattla. Mezitím se také staročeská strana snažila vytvořit konkurenční nakladatelské a knihkupecké středisko. Nakladatel Theodor Mourek pod dojmem úspěchů Vernových románů na domácím trhu chtěl získat výhradní autorské právo na jejich překlady. (Této snahy se patrně týká i Nerudova poznámka z 10. září 1876, že Vernovy romány „zůstávají ještě volným plénem pro podnikavost českého nakladatelstva“. Viz str. 234.) Proto se Mourek obrátil dopisem na autora a dostal od něho odpověď z 25. ledna 1876 (viz J. M. Janatka, Neznámý Jules Verne, Praha 1959, str. 149); Sue — Eugène S. (1804—1859), franc. spisovatel, psal dobrodružné, ale ideově plytké romány;

- 104: *Robinson* — viz vysv. k str. 152—155;
- 105: *Les pailles rompues* — zrušená obchodní jednání; *Onze jours de siège* — jedenáct dnů obležení; *bufonerie* — šprýmařský kus;
- 107: *přiblížili se k točně také Češi* — rakouské výpravě, kterou vedl J. Payer a Weyprecht a v jejíž posádce byli také čeští námořníci, podařilo se r. 1872 proniknout na sever a objevit nový arktický archipel, který nazvali Země Františka Josefa;
- 112: *Země kožichů* — román vyšel česky r. 1874 s titulem Země kožešin;
- 117: *Voyage au centre de la terre* — Cesta do středu země; vyšel česky r. 1882; Snorri Sturluson (nar. 1178), islandský básník, který v básni Heimskringla (Kruh světa) líčí dějiny norských králů od jejich praotce boha Freye;
- 119: *učenec Falb* — Rudolf F. (1838—1913), něm. hvězdář a meteorolog. Neruda o něm psal v NL 14. února 1873, tj. v době vzniku prvních Písní kosmických (viz F. Vodička ve vysv. k Básním II, 337—338);

- 124: *Jardin des Plantes* — Botanická zahrada;
- 128: *Vzduchová zásobárna Rouquayrolská* — nádržka na stlačený vzduch podle vynálezců Francouzů Rouquayrola a Denayrouze; *Ruhmkorffova svítilna* — podle Heinricha R. (1803—1877), vynálezce elektrického induktoru, jímž zdokonalil elektrické svítilny;
- 129: *poustání krétské* — obyvatelé ostrova Kréty ve Středozemním moři, původem většinou Řekové, se r. 1858 vzbouřili proti nadvládě turecké Porty, která je hospodářsky vykořisťovala;
- 130: *Našim kosmopolitům* — Článek je reakcí na vnitřní ideový vývoj rodící se české sociálně demokratické strany dělnické. Jejím tiskovým orgánem byly z počátku Dělnické listy (založené r. 1872 Jos. Barákem). List vydával samostatný dělnický výbor a jeho spolupracovníky byli Ladislav Zápotocký, Jos. B. Pecka Strahovský aj. Když v červenci 1874 ve vydavatelství Dělnických listů zesílil vliv buržoasních živlů a když proti rostoucímu nacionalismu buržoasní politiky vytyčila rakouská sociální demokracie na neudörfelském sjezdu program internacionálního socialistického hnutí, jež odsunulo národnostní otázku do pozadí, začali čeští sociální demokraté od 1. října 1874 vydávat vlastní „sociálně politický časopis pro pracující lid“ *Budoucnost*. Diskuse o výklad pojmu kosmopolitismus (světobčanství) stala se koncem let sedmdesátých po polemikách z konce let padesátých s Jakubem Malým znova aktuální i v kruzích literárních, zejména diskusí mezi časopisy *Osvěta* a *Lumír*; článek, projevující jisté názorové omezení, je spíše dokumentem N. pojetí tzv. „kosmopolitismu“, s jakým vstoupili programově do literatury májovci, a proto byl zařazen do souvislostí literárních;
- 131: *Malý národ mohl by být ještě pohlcen národem velkým* — k těmto úvahám se Neruda v té době často vracel, jak dosvědčuje jeho mladší přítel Lad. Quis v *Knize vzpomínek 1902*, str. 348 n.; „turnvater“ *Jahn* — Friedrich Ludwig J. (1778—1852), zakladatel něm. tělocviku a tělocvičných spolků (odtud „Turnvater“ = otec tělocviku), jež se staly vzorem českým jednotám sokolským;
- 132: „*Čím menší drahá vlast...*“ — toto dvojverší bylo přičítáno Máchovi. Po prvé bylo ohlášeno v *Lumíru* 1860, že bude vepsáno na chystané litografované podobizně Máchově od Fr. Šíra, avšak ani na Šírově litografii, ani v Máchově pozůstalosti tyto verše nejsou zachovány (viz Karel Janský, *Dílo K. H. Máchy I*, 1948, str. 423—424);
- 135: *Pohrobka!* — Hálek zemřel 8. října 1874;
- 136: *Alfred* — první Hálkova kniha vyšla z jara r. 1858; *Večerní písně* — vyšly s vročením 1859. Neruda o nich psal v *Obrazech života* již 1. ledna 1859 (viz *Lit. I*, 48—50); *Amnon a Tamar* — sepsán r. 1864, hrán 23. února 1864, tiskem vydán r. 1874; *V přírodě* — v letech 1872—1874 vyšly celkem tři řady této sbírky;
- 139: *doktor Holub* — MUDr Emil H. (1847—1902), český geolog a národopisec, podnikl od r. 1872 několik průzkumných výprav do

- jižní a střední Afriky. V l. 1875—1876 dospěl až k vodopádům král. Viktorie na řece Zambezi. Na těchto a dalších cestách nashromáždil velké množství národopisného a přírodovědeckého materiálu, jež rozdal museím v Čechách a ve Vídni; *metrická míra* — v Rakousku byla zavedena zákonem z 22. července 1871 s všeobecnou platností od 1. ledna 1878; *Cooper* — James Fenimore C. (1789—1850), populární americký spisovatel. Jeho román *Poslední Mohykán* přeložil do češtiny Josef Vojáček (1852);
- 140: *Anderson* — patrně Artur A. (1792—1868), angl. rejdař, zakladatel mezikontinentálních paroplavebních spojů; *Livingston* — David L. (1813—1873), angl. cestovatel hlavně po Africe; *výstava africká* — v listopadu 1874 byla ve velké zasedací síni Staroměstské radnice přičiněním Vojty Náprstka pořádána výstava z materiálu zaslaného dr. Holubem do Prahy. Výstava vzbudila všeobecnou pozornost. Podrobně ji popsaly NL 6. listopadu 1874; *plukovník Everest* — George Sir E. (1790—1866), důstojník britské armády, zúčastnil se skutečně měření poledníkových stupňů; *John Murray* (nar. 1841), angl. přírodopysk; *Eratosthenes* (275—200 př. n. l.), řecký matematik a zeměpisec; *Poseidon* (135—51 př. n. l.), řecký přírodovědec a filosof; *Ptolomej* — Klaudios Ptolemaios (nar. kol. 150 n. l.), řecký matematik a hvězdář;
- 142: *válka krymská* — vypukla r. 1853, když koalice anglo-francouzsko-sardinská „vzala v ochranu“ Turecko proti carskému Rusku; „*for-laper*“ — náčelník;
- 143: *mitrailleuse* — kulomet;
- 144: *Sevastopol* — za krymské války v l. 1854—1855 město proslulo svou hrdinnou obranou proti nepřátelské přesile; *na Suez* — průplav byl dokončen r. 1869;
- 152: *Robinsonády* — Neruda psal tento fejeton jako doplněk řady svých předchozích článků o dobrodružných románech Jules Verna. Knížky s robinsonovskou tematikou vycházely u nás již od konce osmnáctého století. Jejich základem nebyl román angl. spisovatele Daniela Defoea (1661—1731), ale německá předloha od Joachima Heinricha Campeho (1746—1818). Jeho *Robinson* vyšel po prvé ve špatném překladu již r. 1797 u F. V. Korce, knihtiskaře v Kutné Hoře. Také pražský knihtiskař a nakladatel Václav Matěj *Kramérius* (1753—1808) vydal ve vlastním překladu Campeho *Robinsona*. A konečně r. 1831 vyšel (v překladu Frant. Bohumila Tomsy) *Robinson Lerchenfeldský aneb Podivní osudové a události Šebestiana Ganthöfra, rozeného Vídenčana, na jehož cestách po vodě a po zemi, kterak do otroctví prodaný a přes moře zavezený v Brazílii štěstí došel*. Kniha vyšla tiskem a nákladem J. Jeřábka v Praze; *Václav Hruška z Čáslavi* — nejde o konkrétní osobu, ale o typického představitele českého občánka v posměšném pojetí vídeňských Němců; *jak ho učí nadávat* — časová narážka na staročeský *Pokrok* a jeho polemiky s NL

- (viz např. Pokrok 28. 10. 1873 Nár. listům na dorozuměnou: „My přáli konservativní republice p. Thierse z plného srdce zdaru již tehdy, kdy Nár. listy ještě blouznily o Pařížské komuně“);
- 153: „*inslicht*“ — spisovně Unschlitt, lůj;
- 154: *Dampier* — William D. (1652—1715), angl. mořeplavec; *Filoktét* — řecký válečník při dobývání Tróje, kterému Herkules umíraje odkázal své otrávené šípy. F. se jedním z oněch šípů zranil, ale poněvadž rána vydávala nesnesitelný pach, jeho vlastní lidé ho opustili a zanechali na ostrově Lemnosu. F. tam strávil deset let. Nakonec ho tam vyhledal Odysseus, protože podle věštby mohlo být Tróje dobyt jen Herkulovými šípy; *l'Île mystérieuse* — Tajuplný ostrov;
- 155: *Lucián* — řec. spisovatel Lukianos (120—190), autor četných dialogů, zesměšňoval víru v staré bohy. Hojně překládán také do češtiny, např. Mikulášem Konáčem z Hodiškova; *Gulliver* — do češtiny přeložil Karel Pichler (1852); *Münchhausen* — něm. důstojník baron M. (1720—1797), proslul svou chvástavostí („baron Prášil“); *du Chaillu* — Paul Belloni du Ch. (1837—1903), amer. cestovatel franc. původu; *kynokefalové* — lidé s psí hlavou; *za osmdesát dní objedeš* — narážka na Vernův román Cesta kolem světa za osmdesát dní;
- 156: *odkopnou nejgeniálnějšího hudebníka* — týká se Bedřicha Smetany, který byl z důvodů politických od staročechů prohlašován za „wagneriána“ a jeho umění označováno za nečeské, ba protičeské. Mluvčím této protismetanovské kampaně byl od r. 1870 zejména František Pivoda (1824—1898), kterému se r. 1874 podařilo zbavit Smetanu kapelnického místa v Prozatímním divadle;
- 157: *Chocholoušek* — Prokop Ch. (1810—1864), jeho velká trojdílná sbírka Jih vyšla v l. 1862—1863 nákl. I. L. Kobra; jeho Sebrané spisy počaly vycházet r. 1866 rovněž u Kobra; *Sebrané spisy Karolíny Světlé... začaly již as dvakrát vycházet* — první pokus o souborné vydání učinil I. L. Kober r. 1866 vydáním novely Rozcestí, ale ještě téhož roku jejich vydávání zastavil „pro nedostatek odběratelů“. (Bylo jich jen asi dvě stě.) Později začaly vycházet rovněž u Kobra r. 1874, kdy vyšla První Češka, další svazky následovaly až r. 1878 a 1882. Paralelně vycházely též u Ed. Grégra a Dattla v l. 1874—1880 (5 svazků); *nad všechny Němkyně a Švédkyně* — míněny Eugenie Marlittová (1825—1887) a švédská spisovatelka Emilie Flygaré Carlénová (1807—1892); *Koubek* — viz vysv. k str. 90; *Národní bibliotéka* vycházela od r. 1866 nákl. I. L. Kobra za redakce zprvu Václava Bol. Nebeského, později Františka Zákrejse; *Čelakovský* — Spisů básnických knihy šestery vyšly r. 1847 nákl. Matice české; druhé vydání vyšlo až r. 1871 nákl. I. L. Kobra; *Lumír je laciný* — celoroční předplatné činilo pro Prahu 6 zl., se zásilkou po poště 7 zl. 4 kr.;
- 158: *úvaha jedna jediná* — Neruda má na mysli svůj referát o Básních

- Svatopluka Čecha v NL 20. května 1874 (viz str. 85—88); *Ein Wächteraufschrei von des Morgens Grau'n* — volání hlídače na úsvitu, když světlo se nám blíží; citát z Alfreda Meißnera, jehož Neruda použil jako motta v čele oddílu Hřbitovního kvítí (viz Básně I, 19) a vložil jej také do poznámky k článku Valdemara Jaroše v Obrazech života 11. března 1859 (viz Lit. I, 60); *Alfred Meißner* (1822—1885), něm. básník narozený v Teplicích, autor epické básně *Žižka* (1846), vyjadřující jeho sympatie k českému národu; po r. 1848 ostře změnil své názory v duchu nacionalistickém;
- 159: *Barbier* — Henri August B. (1805—1882), satirický franc. básník; *Otakar Červinka* — viz vysv. k str. 65;
- 160: *Meißner* — Alfred M. viz vysv. k str. 158; *Vocel* — Jan Erazim V. (1803—1871) původně psal německy a některé ze svých skladeb sám překládal do češtiny. Jeho cyklus *Meč a kalich* vyšel po prvé 1843 (po druhé r. 1874); *Svatopluk Čech ve svých Adamitech* — epická báseň Adamité po prvé uveřejněna r. 1873 v Nerudově Lumíru; knižně vyšla r. 1874 ve sbírce *Básně*, nákl. F. A. Urbánka. Viz referát Nerudův na str. 85—88;
- 162: *pěvec Tadeusza a Dziadů* — polský básník Adam Mickiewicz (1798 až 1856); *Grabowski* — Bronisław G. (1841—1900), polský dramatický spisovatel, slavista a šířitel česko-polské vzájemnosti;
- 163: *Jean Paul* — něm. spisovatel Johann Paul Friedrich Richter (1763 až 1825), vynikající satirik a estetik, v první polovici 19. stol. také u nás velmi čtený a často citovaný; *mezi nejmladší básníky* — Vrchlický se narodil 17. února 1854, bylo mu tedy, když vydal knihu *Z hlubin*, dvaadvacet let;
- 164: *Jean Paulova panna* — Jean Paul viz vysv. k str. 163; tohoto přirovnání s pannou („dospělým děvčetem“) Neruda použil již ve fejetonu z 26. července 1868 (viz Čes. spol. II, 419);
- 165: *obrazy přímo ossiánské* — jako v hrdinském eposu tzv. Zpěvech ossiánských, jež r. 1760 uveřejnil skotský básník James Macpherson (1736—1790) a vydával je za překlad starobylých básnických zlomků z 2. stol. n. l. Svým citově vzrušeným slohem, bohatým líčením přírodních krás vzbudil tento novodobý podvrh ohlas ve všech literaturách a stal se také vzorem českým padělkům RKZ;
- 167: *Er liebt sie...* — On miluje ji, ona jeho ne, to nazývá se báseň lyrická;
- 168: *V mých haluzích to zašumělo...* — motto vzaté z poslední Sládkovy básně *Doslov*;
- 169: *památce mé drahé, věrné ženy Emilie* — Emilie Sládková, roz. Nedvídková, zemřela necelý rok po sňatku 19. srpna 1874; *Polšeré noci, mlhavé noci* — je první verš úvodní básně *Na oceánu*; *setká se tu se synem Ukrajiny* — narážka na báseň *Kozák*;
- 174: *Le Chancellor* — viz úvodní vysv. k str. 104;

- 180: *Bohuslav Čermák* — viz vysv. k str. 92; *co druhý svazek Urbánkovy Bibliotéky* — referát o Básních Svatopluka Čecha viz str. 85—88;
- 182: *dle ukázek v Lumíru* — Čermák otiskl v Lumíru r. 1874 na pokračování I. zpěv z epické básně Ivan Tumanin; *O výpravě na Černé moře* — vzpomínky atamanova pobočníka na to, jak za jediný den a noc se dostali ze Záporožska na břeh Černého moře a až do Cařihradu, jak tam dobyli sultánova sídla a jak zase nasedli na koně v Bachčiseraji, tj. na Krymu; *Ze skladu Urbánkova* — knihkupce a nakladatele F. A. Urbánka;
- 183: *Josef Wenzig* (1807—1876), českoněmecký spisovatel, překladatel a školský pracovník. Již v mládí vydal něm. překlady z české poesie lidové i umělé. První sešit sbírky, již nyní zahájil, obsahoval Böh-mische Volkslieder; tam byl nastíněn program i sešitů dalších: 2. sešit měl obsahovat Märchen, Sagen und Geschichte nebst Sprichwörtern, 3. sešit poesii 14. stol. od Smila Flašky z Pardubic a výťah z Komenského Labyrintu světa. Pak měly následovat překlady básní Kollárových a Erbenových (4), Čelakovského (5), V. Štulce a Bol. Jablonského (6) a konečně výťah z Labyrintu slávy od Jana Er. Vocela (7). Ve skutečnosti vyšly jen dva další sešity I. svazku, a to sešit 2 Mährische und Slovakische Volkslieder a sešit 3 Dalmatische, Russische und Bulgarische Volkslieder, Prag 1876, dohromady 146 stran;
- 184: *Písně Bérangerovy* — viz vysv. k str. 39; *Miroslav Krajník* — viz. vysv. k str. 49; *Poesie světová* — viz vysv. k str. 61; Neruda ve svém referátu použil obsáhlých citátů z Krajníkovy předmluvy, neboť zřejmě vyjadřovaly jeho vlastní názory. Bérangera před Krajníkem překládal např. Jos. V. Frič (v *Obrazech života* 1860), Jaroslav Goll (v *Lumíru* 1866) aj. Pět Gollových překladů Krajník zařadil také do svého výboru. Neruda svůj referát končí tímto úryvkem z Krajníkovy předmluvy:

Šansona jest národní píseň francouzská, která co do formy liší se hlavně ode všech jiných svým ozvukem (refrénem). Přední vlastnost refrénu musí být zvučnost; obsah myšlenkový se podřizuje. Refrén musí zrovna zvonit, musí se zalahoditi uchu, a ujme-li se refrén, najde dozajista i píseň obecné oblíby a rozšíření. V refrénu spočívá taková moc, že Béranger, který v některých svých nejpozdnějších šansonách refrén vypustiti se odvážil, z toho se omlouvá, dokládaje, že neměl odvahy refrénu úplně se zřici, zpozorovav, „že bez návratu týchže slov šansona měla by méně moci nad uchem a myslí posluchačů“. „Což trudu,“ volá, „můj ty bože, stál mne tento refrén! Což nocí jsem strávil, abych dovesloval a přivázal k tomuto nehybnému sloupu svou nebohou loďku, která by byla nejraději houpala se volně na vlnách, zmítána všemi větry! Však třeba přece uznati: musel-li jsem takto otročiti, nebylo to pro mne bez prospěchu. Právem řekl jsem, že refrén jest bratrem rýmu: jako tento přinutil

mne vyjádřiti myšlenky své stručněji a prohloubiti více výraz jejich." Způsobil-li refrén takových obtíží autorovi samému, kterému snadný způsob francouzského rýmování velice ulehčoval, což teprve zkusí s ním překladatel!

Refrén tento má tím více vlády nad uchem posluchačovým, poněvadž se šansona zpívá a refrén jako základní nálada celou ji prochvívá.

Obsah šansony nedá se vyčerpati. Původně písní společenskou, písní při hodech a pitkách, použita byla záhy k politické i sociální satíře a stala se výrazem veřejného mínění zejména v době, kdy nevycházely ještě noviny. V šansoně soustřeďoval se veškerý výraz citu francouzského.

Láska, nenávist, žal i radost — ať se týkaly poměrů milostných, rodiny neb vlasti, vše to zaznívalo z šansony, která byla počátkem i koncem všeho. Tout finit par des chansons! Šansona byla však po času konsulátu a císařství náramně zkratla. Byla se stala pouze písní společenskou a pijáckou. Béranger povznesl ji opět z prachu a použil jí k politické satíře, čímž uhodil na strunu, která ve všech srdcích francouzských hned plně se ozvala.

Béranger se o tom v úvodě k svým písním z roku 1833 sám vyslovuje takto:

„Vytýkali mně, že jsem zvrhl přirozenost šansony tím, že jsem uhodil na tón vznešenější nežli Collé, Panard, Désausiers. Věru neradno by bylo to popírati, neboť zde leží tuším příčina mých úspěchů. Především upozornil bych na to, že šansona, jakož i některé jiné druhy, jest jaksi zvláštní svou celou řečí a že jako tato, i ona na nejrůznější tóny schopna jest uhoditi. Dodávám, že od roku 1789, kdy lid počal sám starati se o zájmy země, jeho city a myšlenky vlastenecké valně se rozšířily; naše dějiny jsou toho důkazem. Šansona, kterou nazvali výrazem citu národního, musela od této doby povznést se na výši pocitů radostných neb žalostných, které štěstí a neštěstí v nejčetnější třídě národa vzbuzovalo. Víno a láska nemohly více než poskytnouti pouhý rámeček k myšlenkám, které zaměstnávaly lid pobouřený revolucí, a nestačili pouze zklamání manželé, lakomí advokáti a ‚loďka Charonova‘, aby se ti dostalo té cti, by zpívali tě řemeslníci a vojáci naši v hospodách. Avšak ani na tomto úspěchu nebylo dosti: bylo naopak co nejvíce zapotřebí, aby tento nový výraz pocitů národních získal si přístup do salónů, by tam dobyl sobě vítězství ve prospěch těchto pocitů. Proto bylo nutno zdokonaliti i sloh i obsah šansony.“

Béranger povznesl píseň pouliční a hospodskou na výši umění, a jestliže mezi písněmi jeho nalezáme také lehké zboží, mělo toto svůj velký význam pro působení šansony. Nesmí se posuzovati u Bérangera — tak sám výslovně za to žádá — jednotlivá píseň, význam písní jeho lze pochopiti jen u jich souhrnu.

Nechme opět odpovídati básníka samého na výtky proto jemu činěné.

„Přiznám se,“ dí on v svrchu dotčeném úvodě, „že chápu výtky mnohými přísnými duchy mi činěné, kteří neradi komu co odpouštějí, ba ani ne knize, která přece není určena k vychovávání dívek. Řeknu pouze, ne-li k obraně, aspoň k omluvě, že tyto (nevázanější) šansony, bláznivé to nápady mého mládí a chvíl, kdy jsem zpět v ně poklesal, byly původem velmi prospěšným básním vážným a popěvkům politickým. Bez jich přispění, trvám, nebyly by tyto vnikly ani tak daleko, ani tak hluboko, ba ani ne tak vysoko; nechť si poslední tato poznámka i pohorší všeliké ctnosti salónní.“

Jak velký vliv politické jeho písně měly, zpředu bylo podotknuto. Sám Goethe (ku kterému ve svém životopise Béranger sám též se odvolává), jak známo nepřítel písně politické, vyjádřil se, „že takové politické básně, jako Béranger je robí, si dá líbiti. Není prý u něho nic planého, jen tak maně ve vzduchu polapeného, nýbrž vše má svůj plný, významný obsah. Jeho láskyplný obdiv Napoleona a jeho vzpomínky na staré činy válečné, kterých byl pamětníkem, a to v době, kdy Francouzům hluboce pokořeným byla vzpomínka ta útěchou; jeho nenávisť naproti kněžourům a zatemnělosti, o kterou se jezovité zase přičiňovali: toť prý jsou samé věci, jimž nikdo úplného souhlasu odeprítí nemůže.“

Bérangerovi se zhusta vytykalo, že Napoleona I., tohoto „největšího básníka nové doby, ba všech věků“, jakž jej Béranger zove, příliš oslavoval a tím půdu třetímu císařství připravoval. Béranger ovšem mnoho přispěl k zbožňování Napoleona u lidu, který v něm viděl zosobněnou vítězí Rovnost, avšak nikdy dle vlastního vyznání nebyl obdivem svým tak zaslepen, aby nepozoroval rostoucí despotism císařství.

Béranger vyjadřoval vždy jen city svého lidu — le peuple c'est ma muse —, a proto byla v dobách úpadku národa vzpomínka na slavné činy Napoleonovy oživující mízou schnoucího stromu. Béranger miloval svou vlast nade vše a o její spásu a znovuzrození po těžkých útrapách zasazoval se co nejvřeleji. „Láska k vlasti má býti přední naší ctností,“ volá, „a doporučuju ji především našim spisovatelům, kteří lépe než kdo jiný o této ctnosti umějí kázati. Mám snad připomínati, že mé staré vlastenectví mi nikdy nepřekáželo si přát, by práva lidská byla šetřena a mír poctivě byl zachován, který daleko lépe než veškeré dobývání nám zabezpečuje pokrok zásad naší revoluce? Říkal jsem často v roce 1830: Dáme-li křížem bodáky, nemohou více proklouznouti myšlenky!“ „*Běda národu, zhasíná-li láska, která vlasti náleží a její největší jest sílou!*“

Béranger nelekal se bojovati proti všem nepřítelům svého národa, a tak byl úhlavním nepřitelem jezovitů a popů, kteří s návratem

Bourbonů zase do Francie se třeli. Jako skoro všude chytali nepřátelé jeho lid na vějičku, že jest neznaboh, a hleděli tím zlomiti sílu jeho vlivu. „Některé z mých písní byly kárány z neznabožství,“ volá Béranger, „ubožátka, a sice královskými prokurátory a státními zástupci, kteří jsou tuze pobožní — v sezení. Nelze mi v té věci nic než opakovati, co jsem už stokrát řekl. Pakli, jako za našich dnů, se náboženství propůjčí za nástroj politice, vydává se v nebezpečí, že jeho svatost se neuzná. Nejsnášenlivější se stanou pak nesnášenlivými; věřící, kteří věří něco jiného, než toto náboženství učí, ženou pak někdy, násilím opět splácejíce, na ně útokem až do jeho svatyně. Já, patře mezi tyto věřící, nikdy jsem tak daleko nepokročil: spokojil jsem se pouze činiti směšnou livrej katolicismu. Jest to snad bezbožností?“

Bérangerovo náboženství byla čistá humanita, to, co Francouzové zovou „bon sens“, — my bychom řekli: dobré srdce a šlechtnost v nejširším slova smyslu.

Připomenouti dlužno nakonec, že Béranger vymanil franštinu z akademické šněrovačky a neohebného kothurnu, na kterémž francouzští klasikové před ním kráčeli. Povaha šansony nesla to sama sebou, že Béranger musel sáhnouti po mluvě lidu, kterou však povznesl a zušlechtil. „Ten jazyk, ten jazyk,“ praví sám, „jest duší národů a v něm napsány jsou osudy jejich!“

185: *Siegfried Kapper* — viz. vysv. k str. 22;

186: *Přímořské pohádky* původně vyšly r. 1865—66 v *Květech*, samostatně r. 1873 jako *Pohádky přímořské*; *České listy* vyšly r. 1846; *Böhmische Melodien* vyšly r. 1844 v Lipsku pod společným názvem *Slavische Melodien*; *Fürst Lazar* vyšel r. 1853 v Lipsku (původně pod názvem *Lazar, der Serbentzar* r. 1851 ve Vídni);

189: *Gustav Pfleger Moravský* zemřel 20. září 1875 ve věku 42 let (nar. 1833) na plicní chorobu. Byl Nerudovým spolužákem v kvintě malostranského gymnasia a pak na Akademickém gymnasiu;

190: *Geibel* — Emanuel G., viz vysv. k str. 86;

191: *věcná satira* — Neruda patrně naráží na svůj pamflet *U nás* (viz *Lit. I*, 19—45);

193: *Thet Oera Linda Bok* — Neruda se o tomto domněle starofríském rukopise *Kroniky* rodu Lindů zmínil v *NL* z 1. října 1875 ve IV. kap. fejetonu *Helgoland*. Pořídil si také citovanou knihu *Historische Skizzen*, jež tehdy vyšla v něm. překladu v provinčním městě blízko pobřeží ve Východním Frísku (*Ost-Friesland*) a o níž se tehdy psalo v cizích novinách. (Kniha je dosud ve zbytcích Nerudovy knihovny v lit. archivu Národního musea pod čís. 2130.) Otázka pravosti této fríské památky Nerudu zaujala proto, že v ní viděl mnoho analogií s problémem pravosti či podvrženosti *RKZ*; *Janssen* — patrně Johannes J. (1839—1891), reakční katol. něm. historik; *Verwijs* — E. V. (1830—1888), holandský filolog; *děva súdna*

- narážka na postavu kněžny Libuše z básně Libušin soud v RZ;
- 194: *grevetmann* — představený; *Ostflyland* — vých. Frísko;
- 195: *Pester Lloyd* — maďarský deník něm. psaný, zal. r. 1854, vycházel v Pešti; *Kadmos* — původem Féničan, stal se podle řecké mythologie zakladatelem hradu Théb a thébských rodů;
- 197: *Jules Verne* — viz vysv. k str. 104; *Dnešní číslo našeho časopisu přináší zprávu* — zpráva byla nadepsána Slavný romanopisec francouzský Jules Verne — Slovan; z *francouzského maršálka Pélissiera* — Jean Jacques P. du Malakov (1794—1864), velitel franc. armády u Sevastopolu, později guvernér v Alžírsku (viz. Lit. I, 359—360);
- 198: *ve vojště Severní Ameriky proti jižním odštěpencům* — r. 1861, když byl zvolen presidentem Spojených států severoamerických rozhodný odpůrce otrokářství Abraham Lincoln, vypukla válka severních států s jižními; jejím výsledkem bylo po porážce jižních států zrušení otrokářství;
- 201: *Děti kapitána Granta* — viz. str. 144—151; *Dvacet tisíc mil pod mořem* — viz str. 123—129;
- 203: *O libretu Webrova Čarostřelce* — Carl Maria von Weber (1786 až 1826), něm. skladatel, byl v l. 1813—1816 kapelníkem Stavovského divadla v Praze. Jeho Čarostřelec (*Freischütz*) po prvé provozován v Berlíně 1821. V Praze hrán r. 1823 za osobního řízení skladatelova; *Faust* — Faust a Markéta, opera franc. skladatele Charles François Gounoda (1818—1893); *Trovatore* — opera Troubadour od ital. skladatele Giuseppe Verdiho (1813—1901); *Gräße* — Theodor G. (1814—1885), něm. bibliograf a literární historik; *Friedrich Kind* (1768—1843), něm. spisovatel; *Schöpfungsgeschichte des Freischützen* — Jak jsem tvořil Čarostřelce; *August Apel* (1771—1816), něm. spisovatel, psal povídky a články o hudbě; *kvartant* — kniha kvartového formátu; *Gespensterbuch* — Strašidelná kniha; *Laun* — Friedrich Laun, pseudonym něm. spisovatele Friedricha Augusta Schulze (1770—1849), autora četných dobrodružných románů; *Monatliche Unterredungen aus dem Reiche der Geister* — Měsíční rozhovory z říše duchů;
- 205: *Wagner* — Richard W. (1813—1883), něm. hudební skladatel. Jeho podobiznu od J. Nerudy v Humoristických listech 24. února 1883 viz Pod. II, 146—148;
- 206: *Blažková* — Věkoslava Ress-Blažková (1841—1873), primadona české opery, dcera učitele pražské varhanické školy Františka Blažka; *Vecko* — Čeněk V. (1834—1874), hrdinný tenor Stavovského divadla, původně učitel v Mladé Boleslavi; *Strakatý* — Karel S. (1804 až 1868), basista; na jevišti vystoupil po prvé ve Webrově Čarostřelci (22. dubna 1826); *Barcal* — Antonín B. (zemř. asi r. 1910), tenorista; *Polák* — Jindřich P. (nar. 1834), lyrický tenor; *Paleček* — Josef P. (1842—1913), basista; vystoupil při premiéře Prodané nevěsty

- (1866), ale pak odešel do ciziny; *Hynek* — František H. (1842 až 1905), basista;
- 207: *Je tomu tak asi dvě léta* — Zeyer uveřejnil v Lumíru r. 1873 první svou povídku *Duhový pták* a r. 1874 tři další povídky: *Jeho svět a její*, *Miss Olympia* a *Z papíru na kornouty*, a r. 1875 Ondřej Černyšev, který pak koncem roku vyšel i knižně;
- 208: *vězněného ubožce Ivana VI.* — původem princ brunšvický, byl r. 1741 Alžbětou, dcerou Petra Velikého, jat a vězněn, Alžběta pak prohlášena za carevnu;
- 209: *Orlov* — Grigorij Grigorjevič O. (1731—1783), rus. generál, zprvu rádce Kateřiny II., později stížený její nepřizní; *doba Cagliostroů, Swedenborgů* — Alessandro Cagliostro (1743—1795), ital. dobrodruh, v Evropě vystupoval jako zázračný lékař, v Anglii pomáhal rozvoji zednářství; Emanuel Swedenborg (1688—1772), švédský přírodopysk a filosof; v pozdějších letech se přiklonil k mysticismu a založil náboženskou sektu *Nový Jeruzalém*; *Lamberti* — postava exotického kouzelníka, kterému se podaří v 6. kapitole Zeyerova románu nadpřirozenými čarou udusit lásku carevny Kateřiny II. k Ondřeji Černyševu a vrátit ji k jejím státním povinnostem;
- 212: *Necht' politické bouře burácejí* — narážka jednak na jihoslovanské povstání v Bosně a Hercegovině proti tureckému panství, jednak na trvajících boje mezi mladočechy a staročechy o obeslání říšského sněmu, o správu Prozatímního divadla apod.; *Willenlos thut Dichters Mund...* — Bezděčně z básníkových úst radost i bolest do písní se line;
- 213: *má silně politickou a časovou stránku svou* — Neruda již v neděli 6. února pod čarou vzpomněl Heydukovy knihy *Cymbál a husle* v souvislosti s tehdejšíma maďarským terorem proti Slovákům a vyslovil obavu: „Možno že brzy uslyšíme, že maďarská svoboda, která netrpí slovenských škol a matic, také Cymbálu a huslím zapoví vstup na půdu uherskou“; *Hned prvním akordem* — sbírka je uvedena dedikací „Bratřím Slovákům“ a básní „Nedivte se!“;
- 216: *kdo ti do koupelky penízek dal nový?* — k tomu Heyduk ve vysvětlivkách dodává: Do první koupele házejí kmotři a hosté dítku peníze, aby bylo bohaté;
- 217: *Zschokke* — Johann Heinrich Daniel Z. (1771—1848), něm. básník, také u českých čtenářů oblíbený; *neštěstí cizího lidu nadchnulo Byrona* — angl. básník George Gordon B. (1788—1824) v básni *Childe Haroldova pouť* opěval také slávu a velikost Řeků, sám se účastnil povstání proti Turkům a přitom zahynul; *Parom* — (dial.) Perun, nejvyšší bůh slovanské pohanské mythologie;
- 218: *příliš doširoka* — kniha *Cymbál a husle* má 369 stránek jen básnického textu, kromě vysvětlivek a slovníčku; *na osm skupin* — jsou to: I. Rozhledy, II. Elegie tatranské, III. Vzkazy, IV. Hovory, V. Drobné zvěsti, VI. Různé listy, VII. Popěvky a VIII. Žert a pravda;

- 219: *ohlasů slovenských v Lumíru* — v Lumíru r. 1873 na str. 489 otiskl Heyduk básně Betáarská šlechta, Vyfintěný a Ruch s poznámkou, že jde o obrázky z chystané knihy Cymbál a husle; *Groth* — Klaus G. (1819—1899), dolnoněmecký básník; *Reuter* — Fritz R. (1810 až 1874), vl. jm. Heinrich Ludwig Christian Friedrich, oblíbený něm. lidový básník;
- 220: *Meißner* — Alfred M. viz vysv. k str. 158; *Geibel* — Emanuel G. viz vysv. k str. 86;
- 222: *Meißner* — Alfred M. viz. vysv. k str. 158;
- 223: *Figaro* — franc. satirický časopis, zal. r. 1854, stal se od r. 1866 politickým a literárním deníkem; *Jules Sandeau* (1811—1883); *Rose et Blanche* — Růžena a Blanka; *Revue des deux mondes* — časopis věnovaný literatuře, politice a vědě, zal. r. 1829; *La tour de Percemont* — Věž percemontská; *Román Indiana* vyšel r. 1832;
- 224: *Girardinova* — Delphine G. (1804—1855), franc. básnířka; *Les lettres d'un voyageur* — Listy pocestného; *Elle et lui* — Ona a on; *Michal Bourges* — M. de B. (1797—1853), franc. právník a politik; *Le compagnon du tour de France* — Vandrovní tovaryš; *Lamennais* — Félicité de L. (1782—1854), franc. filosof; *Pierre Leroux* (1797—1871), franc. publicista a myslitel; *Les sept cordes de lyre* — Sedm strun na lyře; *Louis Blanc* (1811—1882), franc. publicista; *Ledru-Rollin* — Alexandre Auguste L.-R. (1807 až 1874), franc. radikální politik, r. 1848 člen provisorní vlády; *Jules Favre* (1806—1880), franc. právník a politik; *Etienne* — E. de Senancour (1770—1846), franc. spisovatel, k jeho románu Obermann napsala Sandová předmluvu;
- 225: *Consuelo* — román z r. 1842;
- 226: *O lyrice Vrchlického pronesli jsme se svého času* — viz str. 163;
- 227: „*rapilli*“ — sopečný popel smíšený s kamením;
- 228: *s básněmi ve Květech* — v I. roč. týdeníku Květy 22. a 29. listopadu 1866; „*Václav*“ — báseň je dedikována „Milému příteli svému Janu Nerudovi, spolubojovníku v českých Thermopylách“; *v Osvětě různá... poemata* — byly to r. 1872 Jeremia a Královrah, 1873 Synové smutku, 1874 Na stráni, Bystřice a Na Něvě a r. 1875 Král Juan; *kde Stašek co praktický právník žije* — v letech 1876—1877 byl Stašek v Roudnici advokátním koncipientem; *o rychlé pokračování* — II. svazek Básní vyšel až r. 1880 tiskem A. Mareše v Roudnici, v komisi knihkupectví dr. Grégra a Dattla;
- 232: *Karolína Světlá* — viz str. 41—43 a vysv. k str. 157; *Sandová* — viz str. 222—225;
- 233: *Bohumil Havlasa* — (1852—1878), spisovatel a publicista, zemřel v rusko-turecké válce v Alexandropoli na Kavkazu jako ruský poddůstojník; *modlitba Hálkova* — počátek 30. básně první řady sbírky Vítězslava Háška V přírodě;
- 234: *Cyranova cesta do Měsíce* — Německy psaný deník Pester Loyd přinesl

- ve dnech 2., 5. a 7. září 1876 obsáhlý článek Jules Verne vor zweihundert Jahren (Jules Verne před dvěma sty lety), věnovaný osobnosti franc. spisovatele Cyrana de Bergerac (1619—1655) a zejména jeho fantastické skladbě *L'autre monde*, kde líčil neuskutečněnou cestu do jiného světa, k Slunci a na Měsíc. Pražské aktuality nabyly článek tím, že se v Novém českém divadle od 20. srpna 1876 hrála velká výpravná hra se zpěvy a tanci *Ku Měsíci* (od W. J.), zpracovaná podle Vernova románu *Cesta ku Měsíci* (Neruda o hře psal ve fejetonu *Služky dramatu* a nová hra *Ku Měsíci* v NL 22. srpna 1876). Hra dosáhla úspěchu a pomohla zlepšit finanční situaci mladočeského družstva; *za nebožkou Žitnou branou* — s bouráním pražských hradeb a bran bylo započato roku 1874 (viz Česká spol. III, 397—399); *Springfield a fysik Green* — postavy z románu Vernova;
- 235: *Breughel* — Pierre B. (1565—1637), belgický malíř, maloval také fantastická zjevení;
- 237: *spalování mrtvol* — otázce tohoto tehdy v Rakousku neobvyklého pohřbívání věnoval Neruda humoristický fejeton 25. března 1874 *Stran toho spalování mrtvol* (viz Drob. kl. II, 368—370);
- 239: *Ada Christenova* — viz vysv. k str. 90; Neruda touto anonymní poznámkou komentoval rovněž anonymní překlad Jakuba Arbese Christenové povídky *Pozdě*. (O Nerudově autorství této poznámky viz článek Karla Poláka v *Slovesné vědě* IV, 1951, 61);
- 240: *Prokop Chocholoušek* — viz vysv. k str. 157; *Není teď poesie časovější* — v létě r. 1876 Srbsko vypovědělo s Černou Horou Turecku válku, ale již 16. září 1876 bylo poraženo a Turci obsadili část srbského území. Tyto události rozjitřily veřejné mínění celé Evropy, zvláště slovan-ských národů; *Hálkův Goar* vyšel po prvé r. 1864, po druhé r. 1875 a *Černý prapor* r. 1867 a 1874;
- 241: *je literatura česká „panenskou“* — narážka na výtky literárních zpátečníků na konci padesátých let poesii mladých básníků, že jejich literatura je příliš průbojná a málo „panenská“ (viz Lit. I, 56 a *Básně* I, 65); *sans phrase* — bez fráze; *Herloš* — Karel H., vl. jm. Herloszsohn (1812—1849), německočeský spisovatel, pražský rodák, psal romány s náměty z českých dějin. U českých čtenářů byl více oblíben než u německých; *Politické úřady zacházely s ním co s proletářem politickým* — r. 1859 bylo Chocholouškovi sice dovoleno odebrat se ze své internace v Haliči do vlasti, ale jen do svého rodiště Sedlce u Tábora, kde pobýval až do r. 1861, kdy teprve se směl vrátit do Prahy;
- 242: *když psal první povídky své jižní* — např. povídku *Černohorci* uveřejnil r. 1843 (v *Květech*), pověst ze srbských bojů *Drak Notjaiský* r. 1846, scény z Bosny *Hajduci* r. 1847 (původně v *Květech*) apod.; *Neven* — Zabavni i poučni list, vycházel od r. 1852 v Záhřebě;
- 244: *Carův kurýr* — franc. titul zní Michal Strogoff a vyšel r. 1876; o Jules Vernovi viz vysv. k str. 104; *Ostrov čarovný* — francouzsky

- se jmenuje l'Île mystérieuse (1875); o něm pod titulem Tajupný ostrov viz str. 197—202;
- 245: *Monroeova náuka* — James Monroe (1785—1831), pátý president Spojených států severoamerických, tvůrce doktriny z 2. prosince 1823 o izolaci Ameriky od evropských politických událostí; *Ivan Ogarev* — jméno hrdiny románu mohlo připomínat Nikolaje Platonoviče O. (1813—1877), který pocházel z bohaté šlechtické rodiny, ale připojil se k revolučně demokratickému hnutí Gercenovu a navždy opustil Rusko;
- 250: *Antonín Marek* (1785—1877) byl v neděli 18. února pohřben na Vyšehradě; *The sleeping and the dead* — Shakespearův *Macbeth*, 2. jedn. 2. výstup. Překlad je pravděpodobně Nerudův; Josef Jiří Kolár (r. 1868) překládal „Jsouť spáč a mrtvec pouhé obrazy“ a Josef V. Sládek (r. 1898) „Spící a mrtví jen jako obrazy“; *Když Napoleon I. skončil* — zemřel r. 1821 na ostrově sv. Heleny; *po smrti Napoleona III.* — zemřel r. 1873; *Tyrtaeus* — řecký vlastenecký básník ze 7. stol. př. n. l.; *Kollár* (1793—1852); *Čelakovský* (1799—1852); *Václav Kliment Klicpera* (1792—1859); *Pavel Josef Šafařík* (1795—1861); *František Palacký* (1798—1876); *Karel Hynek Mácha* (1810—1836); „*nová generace literární*“ — míněn tzv. kruh Májový, seskupený kolem almanachu *Máj* z r. 1858;
- 251: *přišel k matičce Praze* — Marek opustil Libuň 1. října 1876;
- 252: *před dvěma lety... spis zvláště vyšlý* — míněna knížka učitele Františka Zelenky *O působení Antonína Marka, děkana v Libuni...* (1875); *při posledních roztržkách v národě* — narážka na ostrý politický spor mezi přívrženci staročechů a mladočechů a právě se tvořící strany klerikální, seskupené kolem deníku *Čech*;

Mezi nekrolog Ant. Marka a článek o A. V. Šemberovi chronologicky zapadá nepodepsaný nekrolog JUDr. Roberta Nápravníka, otištěný v NL 2. března 1877. Nápravník byl osobním přítelem Nerudovým, jenž ho podněcoval k překládání. (O Nerudových vztazích k Nápravníkově rodině viz A. Pražák v dopisech, 1950, str. 173—182). Přítelem Nápravníkovým byl také S. B. Heller z doby jeho pobytu ve Vlašimi. Je těžko rozhodnout, kdo z nich je autorem nekrologu. Protože Nerudovo autorství je pravděpodobné, ne však bezpečně doložené, otiskujeme článek na tomto místě.

JUDr Robert Nápravník,
spisovatel český, advokát vlašimský,
zemřel dne 28. února o 5. hodině odpo. v 37. roce svého věku

Již zase zazněl umíráček. Pozdě v noci na včerejšek došla nás telegrafická zvěst o úmrtí našeho přítele, příliš pozdě, než abychom byli smutnou zprávu mohli vřadit ještě do svého listu. Konáme svou povinnost tedy dnes, se srdcem těžkým.

Robertem Nápravníkem vypadl opět jeden z článků toho řetězu, který se byl v rocích šedesátých pevně sestavil na obranu politických i národních práv českého lidu, a věru že Nápravníkem vymknul se jeden z článků nejpevnějších. Kdekoli se jednalo o práci tuhou, namáhavou, Nápravník se osvědčil co pracovník nejotruzenější. Kdekoli se jednalo o záležitost důležitou, spojenou i s nebezpečím osobním, Nápravník vstoupil na místo ohrožené a zasadil v ně veškeru bytost svou. Kdekoli bylo třeba celého muže, v Nápravníkovi vždy jsme našli muže toho. A přitom nebylo osobní ctižádosti v něm, jeho ctižádostí byl vždy a vždy jen prospěch národa.

Od samého počátku Národních listů sdílel se v redakci jich a setrval v ní přes všechny změny a časové svízele na čtrnácte let. Byl také zodpovědným redaktorem v nebezpečných letech 1866—1867, a rozumí se samo sebou, že také on nebyl ušetřen ran, které tenkrát politického redaktora stíhaly jako krupobití. Musil se podrobiti procesům pro přestupky, přečiny i zločiny, celá řada trestních let přisouzena též jemu, jen náhlé politické změně a z ní vyšlé amnestii děkoval, že neupadl do žalářů, v nichž by jeho život byl zhasnul as již tenkrát.

Robert Nápravník, syn kupcův, narodil se v Humpolci. Studie své konal hlavně v Praze, kdež 30. července roku 1867 povýšen na stupeň doktorský. Již co studující byl všestranně činný, uvádíme jen, že po dvakrát, roku 1858 a roku 1861, zvolen předsedou Akademického čtenářského spolku. Jeho činnost byla vždy výdatna a nesla se ve směrech nejrozmanitějších. Ač se stále oddával co nejpilnějšímu studiu pro povolání své životní, pro právnictví, byla vedle toho spolková, žurnalistická i spisovatelská činnost jeho vždy velice obsáhlá. Zvláště jeho překlady z frančtiny a italštiny byly hledány, vynikalyť svědomitou věrností, věcným porozuměním i přesností jazykovou. Uvádíme z větších toho oboru prací Hugovy romány *Muž, který se směje* a *Námořní dělníci*, Laboulayův román *Princ pudlík* a Vernovy oblíbené spisy *Cesta kolem Měsíce*, *Cesta kolem světa za osmdesáte dní* a *Pět neděl v balóně*. Poslednější tři spisy vydala Matice lidu a byly na titulu znamenány pseudonymem „J. Drn.“ Téhož pseudonymu nebo pouhého „R. N.“ užíval také při svých převodech divadelních, jichž je dlouhá řada. Uvádíme jen kusy: *Mnoho přátel naše škoda*, *Benoiton*, *Gavaut*, *Minard a sp.*, *Pavel Forestier*, *Černí ďáblové*, *Kabát*, *kalhoty a vesta*, *Decourcellův Souboj v Krči* atd. Také libreto jedno, a sice dle textu italského, upravil pro české jeviště, Ricciho to opery *Duo son tre*, kterážto opera však pro nahodilé příčiny nebyla pak provozována. Ve Sbírce zákonů, jejíž vydání podniknul dr. Edv. Grégr, sdílel se sestavováním důležitých rejstříků.

Nápravník zhasnul nyní tiše, po dlouhotrvající prsní chorobě, jsa teprv třicet sedm roků stár. Zhasnul na samém počátku praktického svého působení, usadiv se teprv před dvěma roky co advokát ve Vlašimi.

Byl tedy z těch, jimž život úplně vyzrálého ovoce poskytuje jen málo. As před osmi lety vstoupil v sňatek se slečnou Marií, dcerou vysoce ctěného chrudimského měšťana a dřívějšího měšťanosty pana Pešky. Šťastné manželství jeho, láskyplná, vzorná péče jeho vzdělané a jemnocitné choti prodlužovaly mu dny jeho života. Přece i v manželství tom měl osud pro něho zase rány těžké. První synek záhy zemřel, a nyní, teprv před třemi měsíci, zemřel mu také synek druhý. Zbyla jen dcerka Odolena.

Podotýkáme ještě, že slečna Libická, nyní samostatná divadelní ředitelka, dříve vynikající síla pražského našeho divadla, je sestrou zesnulého.

Pohřeb Nápravníkův odbývá se zejtra v sobotu ve Vlašimi, o druhé hodině odpolední.

Právnictví naše ztrácí v Nápravníkovi sílu neobyčejné bystrosti a logiky tak přesné a soudné, že se jí vůbec obdivováno. Přátelé jeho ztrácíme duši věrnou. Národ ztrácí pracovníka a bojovníka neudolného.

Dopracoval — dobojoval — dotrpěl!

Hugovy romány — český překlad románu *Muž, který se směje* vyšel r. 1870 a překlad *Námořních dělníků* r. 1868; *Edouard René Lefébre de Laboulaye* (1811—1883), franc. právník a spisovatel; o překladech *Vernových románů* viz. vysv. k str. 104; *Mnoho přátel naše škoda* a *Černí ďáblové* — od franc. dramatika Victorina Sardoua (1831—1901); *Gavaut, Minard a sp.* — komedie od franc. spisovatele Edmonda Gondineta (1828—1888); *Pavel Forestier* — od franc. spisovatele Emila Augiera (1829—1889); *Kabát, kalhoty a vesta* — od franc. spisovatele Charles Victor Voirinu řečeného Varin (1796 až 1869); *Souboj v Krči* — od franc. spisovatele Adriena Decourcella (1821—1892); *Ricci* — Luigi R. (1805—1860), ital. hudební skladatel, který zemřel v Praze; *Libická* — Arnoštka L. (1837—1893);

- 253: *Alois Vojtěch Šembera* — 21. března 1877 se dožíval profesor vídeňské university A. V. Šembera (1807—1882) sedmdesáti let. Neruda měl vřelý vztah k celé Šemberově rodině, zejména k Vratislavu Kazimíru Š. (Viz doslov k *Dopisům II*);
- 254: „*fuga, do níž hlas svůj kladl národ teprv po národu*“ — J. W. Goethe, *Maximen und Reflexionen*; *Jakub Všetěčka* (1850—1931), pozdější středoškolský profesor, filosof pozitivista. Zemřel v Jičíně;
- 255: *Penn* — William P. (1644—1718), angl. náboženský sektář (kvaker), byl nucen opustit Británii a dočasně se usadil v Sev. Americe, kde se snažil působit pro zlepšení stavu Indiánů a černochů;
- 256: *Almanach na oslavu A. V. Šembery* — Nerudovo autorství potvrzuje dopis Vratislavu Kazimíru Š. (po 5. dubnu 1877, viz *Dopisy II*, 176); *Jakub Všetěčka* — viz vysv. k str. 254; *Emanuel Miřiovský*

- (1846—1911), básník z okruhu Lumíra, působil jako středoškolský profesor i na Moravě; *Edvard Parma* (1853—1921), později advokát ve Frenštátě; *Tomáš Hořava* (nar. 1853), pozdější středoškolský profesor; *Jan Urban Jarník* (1848—1923), pozdější profesor romanistiky na Karlově universitě; *Th. Vlastimil Masaryk* (1850—1937);
- 258: *Román z českých dějin* — Proti vzrůstající činnosti klerikální strany, organisované na konci šedesátých let, rozvíjelo zejména radikální křídlo mladočeské skupiny prudký boj. V publikacích Matice lidu se vyzdvihoval význam historických osobností, jako byl Žižka a Jiří Poděbradský; r. 1868 byl uspořádán manifestační zájezd do Kostnice, v letech sedmdesátých pak zvláště rolník Alfons Šťastný z Paďova vydává řadu proticírkevních a protipapežských brožur. Také něm. román *W. Annaschje* o Jiřím Poděbradském zapadal do širších souvislostí protiklerikálního tažení; neboť také Prusko po vítězství nad Francií (1871) se dostalo do prudkého konfliktu s papežem Piem IX., katolické církvi odňat dozor nad národním školstvím, církevní řády ze země vypovězeny, biskupská výkonná moc omezena, až konečně r. 1875 katoličtí kněží donuceni ku slibu, že se podrobí říšským proticírkevním zákonům.
- W. Annaschj* (1802—1866), nezjištěný anonym autora, který pocházel z hornofalckého kmene; román čítá přes 1400 stran a v čele nese heslo: *Veritas vincit* (Pravda vítězí); *Náš český historický román spí* — na počátku roku 1877 hlavní umělečtí tvůrci historického románu Václav Beneš Třebízský (1849—1884) a Alois Jirásek (1851—1930) stáli teprve na začátku své literární činnosti, kdežto ze starších spisovatelů tohoto žánru na příklad Jan Bohumil Janda Cidlinský (1831—1875) byl již mrtev a literární hodnota románů Josefa Svátka (1835—1897) byla nízká; *Herloš* — viz vysv. k str. 241; *Alessandro Manzoni* (1785—1873), ital. romanopisec, vylíčil ve svém románu *I promessi sposi* (1827) politické a veřejné události italské z počátku 17. stol. Do češtiny ho přeložil Prokop Ondrák (Zasnoubenci, 1842 až 1844);
- 260: *Nikde po Čechách ani nejmenší pomník Poděbradův* — na postavení Poděbradova pomníku pomýšleli např. již r. 1870 v Poděbradech, jak svědčí časté zprávy v novinách o pořádání peněžních sbírek a zábav ve prospěch zamýšleného pomníku. Teprve r. 1891 sochař B. Schnirch vytvořil Poděbradovu sochu;
- 261: *kněží se začali míchat do politiky* — narážka na českého básníka a tehdejšího již vyšehradského kanovníka Karla Aloise Vinařického (1803—1869), který po návratu jezuitů do Prahy napsal a vydal dvě bojovné brožury. První, *Jezuité* (Odpověď Národním listům), vyšla r. 1866 a druhá, *Druhá a poslední odpověď Národním listům k otázce o jezuitech*, r. 1867. Zde Nerudu jmenuje nedoučeným gymnasistou, nejapným „pachatelem“ fejetonů, zlolajcem a pod.; *prohlašují ústy svého vůdce* — v neděli 8. dubna 1877 se konala

- v Praze slavnostní přípravná schůze katolíků „v příčině padesátiletého biskupského jubilea sv. Otce“. Předsedal kardinál Prucha, účastnili se a mluvili kn. Jiří Lobkovic, hr. Schönborn, kanovník Karlach. Schůze vyvrcholila řečí kardinála arcibiskupa Bedřicha kn. Schwarzenberga, v níž mluvil o novodobé modle — národnosti. NL hned v úterý 10. dubna řeč arcibiskupovu komentovaly ostrým úvodním článkem *Národnost, modla nové doby*;
- 262: *Dathan a Abiron* — levité, kteří se vzbouřili proti nadvládě Mojžíšově; *Anania* — nejvyšší židovský kněz, který vystoupil proti apoštolu Pavlovi; byl zavražděn za poslední židovské války pro podezření, že straní Římanům; *magik* — kouzelník; *podepisuje dnes tisíce Čechů adresu* — týká se akce na odeslání pozdravné adresy papeži Piu IX. při příležitosti jeho jubilea;
- 263: *Světová výstava časopisů a rukopisů* — V roce 1877 slavil pražský odborový a vzdělávací spolek Typografická beseda patnácté výročí svého trvání. Při této příležitosti byla v Praze uspořádána všeobecná výstava časopisů a rukopisů. Byla zahájena 15. května 1877 v sálech Měšťanské besedy ve Vladislavově ulici a potrvála do 10. června. Zhlédlo ji přes 16 000 návštěvníků. Veškeré pražské noviny, ale zejména *Národní listy* věnovaly výstavě po dobu jejího trvání velkou pozornost. V seznamu těch, kdož si získali největší zásluhy o výstavu, čteme ve výstavním katalogu na dvou místech jméno Nerudovo. Nerudova korespondence na příklad s V. K. Šemberou dosvědčuje, jak Neruda již v r. 1876 pomáhal opatřit materiál pro výstavu. (Viz *Dopisy II*, 100, 116, 152, 153 aj.); *starý Pfeffel* — Gottlieb Konrad P. (1736—1809), něm. spisovatel;
- 264: *Man holt die Zeitung über Meer...* — sem noviny se vozí přes moře a ze všech dálných míst;
- 265: *emballage* — papírový obal; *Gintl* — Heinrich E. G., ústřední inspektor východohaličské železnice, „zvláštní příznivec této výstavy“; *létavé listy* — letáky; *Boyard* — Augustin B., inženýr v Bruselu; *pendant la guerre* — za války, tj. za války prusko-francouzské v l. 1870—1871; *pendant la Commune, après la Commune* — za Komuny, po Komuně, rozumí se revoluční vláda lidu v Paříži od března do května 1871 za války prusko-francouzské; *Japan je mou platonic-kou láskou* — Neruda tyto sympatie k japonskému lidu a kultuře nejvýrazněji projevil v několika fejetonech o japonské exposici na Vídeňské světové výstavě r. 1873. (Viz *Studie, krátké a kratší II*, 169—194);
- 266: *was Großes auch der Mensch erfunden...* — cokoli velkého kdy člověk vynašel, nic většího až dosud nenašel; *ilustrovaný časopis lipský* — týdeník *Leipziger illustrierte Zeitung* vycházel od r. 1843 v Lipsku a byl hojně rozšířen i v české společnosti;
- 267: *Niebuhr* — Berthold Georg N. (1776—1831), něm. profesor starověkých dějin;

268: *Malý Beust* — Friedrich Ferdinand B. (1809—1886), rakouský říšský kancléř, jeden z hlavních odpůrců vyrovnání s Čechy. Po pádu Hohenwartově zbaven svého úřadu a stal se rakousko-uherským vyslancem v Londýně (1871—1878) a pak v Paříži (1878 až 1882); *Ivakura* — I. Tornoni (1815—1887), státník, původně odpůrce evropské civilizace, později její stoupenec v Japonsku; *Anastasiu Grün* (1808—1849), něm. spisovatel; *Prešern* — France P. (1805—1849), slovinský básník; *Vodnik* — Valentin V. (1758—1810), slovinský básník; *Milton* — John M. (1608—1674), angl. básník, jehož *Ztracený ráj* přeložil Jos. Jungmann do češtiny (1811); *Vitali*, — Giuseppina V. (nar. 1846), r. 1867—1868 účinkovala také v Praze v Prozatímním divadle, kde zpívala ve prospěch Národního divadla; *Janouškova* — Fanny Janouschek (1830—1912), něm. herečka českého původu; *Dessoir* — Ludwig D. (1810—1875), vl. jm. Leopold Dessauer, něm. herec; *Salvini* — Thomasso S. (1829—1916), slavný ital. herec; *Piloty* — Karl P. (1826—1886), něm. litograf a historický malíř; *Schwanthaler* — Ludwig Michal Sch. (1802—1848), něm. sochař, který byl znám v Čechách svými sochami pro Slavín Ant. Veitha v Liběchově; *Smetana* — Bedřich S. (1824—1884); *Slavík* — Josef S. (1806—1833), český houslista; *Laub* — Ferdinand L. (1832—1875), český houslista; *Zbyněk Berka z Dubé* (1551—1606), pražský arcibiskup; *Fejfalík* — Julius F. (1833—1862), český literární historik, první prokazoval již r. 1857 a 1859 nepravost padělků RKZ; *gen. Klapka* — György Kl. (1820—1892), generál maďarského revolučního vojska; *Strossmayer* — Josip Juraj S. (1815—1905), chorvátský biskup, zakladatel chorvátské akademie věd; *plukovník Vlacković* — Đoko Vl. (nar. 1831), srbský bojovník za svobodu proti Turkům; *Čerňajev* — Michajl Grigorjevič Č. (nar. 1828), ruský generál a publicista, zúčastnil se v srbské armádě boje proti Turkům. R. 1877 byl v Praze velmi oslavován, ale rakouská policie ho vypořádala; *lord Gladstone* — William Ewart G. (1809—1898), angl. státník; *Jules Janin* (1804—1874), franc. kritik a publicista, duchaplný fejetonista, hlavně v deníku *Journal des débats*; *Rochefort* — Victor Henri R. (1830—1913), franc. radikální žurnalista; *Napoleon III.* (1808—1873), císař francouzský; *Evženie* (1826—1920) viz vysv. k str. 51; *Isabella* — I. Marie Luisa (nar. 1830), královna španělská; *Ševčenko* — Taras Grigorjevič Š. (1814—1861), ukrajinský básník, žil v l. 1846—1857 ve vyhnanství, kdy mu nějaký čas bylo zakázáno psát verše a malovat; *Cesare Cantù* (1807—1895), italský historik; *Manzoni* — Alessandro M. viz vysv. k str. 258; *Starý Prokop* — Josef Alois P. (1809—1862), herec, přítel Tylův, ředitel kočovné divadelní společnosti; *Zitek* — Josef Z. (1832—1909), architekt, projektant budovy Národního divadla; *president Hayes* — Rutheford Birchard H. (1822—1893), president Spojených států severoamerických; *Halévy* — Jacques H. (1799—1862), franc. hudební skladatel,

- autor také u nás proslulé opery *Židovka*; *Donizetti* — Gaetano D. (1797—1848), ital. hudební skladatel; *Meyerbeer* — Giacomo M. (1791—1864), hudební skladatel; autor oper např. *Robert Ďábel*, *Hugenoti* aj.; *Père-Lachaise* — pařížský hřbitov, kde je pochována řada významných osobností (viz *Pařížské obrázky*, *Menší cesty* 80);
- 269: *Exoriare aliquis...* — Vzejde jednou z našich kostí mstitel, (citát z *Vergilia*, *Aeneis* IV, 625, viz *Pařížské obrázky*, *Menší cesty* str. 87); *furor autographicus* — podpisové řádění, vašeň sbírat autor-
ské podpisy;
- 270: *Černá Indie* — v originále *Les Indes noires* (1875); o Jules Vernovi viz vysv. k str. 104; *Tajuplný ostrov* — viz zde str. 197—202; *Chancellor* — viz zde str. 174—179; *Kurýr carův* — viz zde str. 244—249; *Fontenelle* — Bernard le Bovier, F. (1657—1757), franc. spisovatel a myslitel; *Huyghens* — Christian H. (1623—1695), holandský fyzik a astronom; *Nicollet* — Joseph Nicolas N. (1786—1843), franc. astronom;
- 271: *Gruithuysen* — Franz G. (1774—1852), něm. astronom;
- 272: *Les catacombes de Paris* — Pařížské katakomby (1854), román od franc. spisovatele Elie Bertheta (1815—1891);
- 273: *František Šimeček* (1842—1877) byl mladším kolegou Nerudovým v redakci NL. Šimeček, rodák jihočeský, po absolvování gymnasia v Jindřichově Hradci vstoupil r. 1865 v Praze do řádu františkánského a studoval bohosloví, ale již r. 1869 z řádu vystoupil a žil pak v bídě. Teprve v listopadu 1870 byl přijat do redakce NL jako soudní referent. Záhy se však u něho projevil známky plicní choroby a 25. září 1877 zemřel. Vedle básní otištěných za jeho života zachovala se v pozůstalosti i řada básní rukopisných. K soubornému vydání celého básnického odkazu nikdy nedošlo. R. 1954 uspořádal Fr. Bařha výbor pod titulem *Dejte mi v ruku břitký meč* (nakl. *Mladé fronty*);
- 275: *Zpověď* — Neruda si text básně z almanachu *Ruchu* (str. 157—158) ve své citaci upravuje a zlepšuje. Tak v. 7 *zpovídat*] *vznávat*; v. 9 *o víře*] *o ráji*; v. 11—12 *až děvince se oči*] *že dívce se až oči*; v. 17 *pobožná*] *kajicná*; v. 19 *až svatá byla docela*] *až svatá se z ní stala již*; v. 22 *slzmi*] *slzma*; v. 24 *ale o žádný*] *o žádný ale*;
- 277: *Revanche!* — Článek je vlastně doslovem k Nerudovým fejetonům *Francouzové jsou na mysli pomateni* (viz str. 69) a *Kterýže národ je duševně chorý* (*Čes. spol.* III, 255—262); *Bauernfeld* — Eduard von B. (1802—1890), rakouský spisovatel, přítel Grillparzerův; *Der Deutsche spottet...* — Němec se rád vysměje Čechovi, Mařar pomlouvá Švába, a jak se národy chytanou za pačesy, mají bohužel všichni pravdu; *Dr. Josef Schlüter* — pracovník v dějinách něm. hudby (např. *Allgem. Geschichte der Musik* 1863, *Aus Beethoven's Briefen* 1870). Válečným událostem z let 1870—1871 věnoval několik oslavných publikací;

- 278: *nynější Poznaň* — vídeňským kongresem r. 1815 bylo knížectví poznaňské připojeno k Prusku, které začalo toto území násilně germanisovat (viz též fejeton Poláci na pruském sněmě v Čes. spol. I, 37—40); „*velký*“ *Bedřich* — Friedrich II. (1712—1786), vládl v l. 1740—1786, zakladatel výbojné vojenské moci pruské; *Barbier* — Henri August B. (1805—1882), autor sbírky polit. poesie *Iambes*; *Gavarni* — Sulpice-Gillaume G. (1804—1866), spolupracovník satirického časopisu *Charivari*; *Bertall* — Charles Albert d'Arnoux, řečený B. (1820—1882); *Goethe pravil: „Píseň politická...“* — Faust, I, scéna v Auerbachově sklepě (Brander);
- 279: *Poèmes de la guerre, Pendant la guerre, Au bruit du canon, Pendant l'Invasion* — Válečné básně, Za války, V rachotu děla, Za invase, tituly básn. sbírek; „*français — succès*“ — „francouzský — úspěch“; *Banville* — Théodore de B. (1823—1891), franc. básník; *Prudhomme* — René François A. Sully-P. (1839—1907), autor knihy *Impression de la guerre* (Válečné dojmy); *Laprade* — Pierre Martin Victor de L. (1812—1883), autor sbírky *Pendant la guerre* (Za války); *Bergerat* — Auguste Emile B. (1845—1923), autor básnické sbírky *Poèmes de la guerre*; *Theuriet* — André T. (1833—1907), franc. spisovatel; *Manuel* — Eugène M. (1823—1901), autor sbírky *Pendant la guerre* (1873); *Eckstein* — Ernst E. (1845—1900), něm. spisovatel; *Blumenthal* — Oskar B. (1852—1917), zakladatel Lessingova divadla v Berlíně, dramatický spisovatel a satirik; *Lindau* — Paul L. (1839—1919), něm. dramaturg a spisovatel; „*Doba hrůzy*“ — Hugova sbírka polit. poesie z r. 1872; *mag wohl einen Franzmann leiden* — nepřesný citát z Fausta I, scéna v Auerbachově sklepě (Brander) „*ein echter deutscher Mann mag keinen Franzosen leiden*“ = kdo pravý Němec je, má pifku na Francouze (překl. Ot. Fischera); *Alfred Meißner* — viz vysv. k str. 158; *Tyrtæus* — řec. básník ze 7. stol. př. n. l., autor bojovných válečných písní;
- 280: *Bazaine* — Achille B. (1811—1888), franc. maršál, vydal zradou pevnost Mety pruské armádě za války prusko-francouzské r. 1870 až 1871; *Au roi Guillaume de Prusse* — Pruskému králi Vilémovi; Vilém I. (1797—1888), něm. císař v l. 1871—1888; *eine ganz gemeine Schmachepistel* — zcela sprostá potupná epištola; *Beckerova píseň... „ein herrliches Rheinlied“* — píseň z r. 1840 od průměrného veršovce Nikolause B. (1809—1845)... nádherná píseň o Rýnu; *eine frech frivole Antwort* — drze frivolní odpověď; *Pois le Degran- ges* — snad Michel D. le P. (1734—1822), známý pod jménem frère Archange, řečník a polemik; *Renaud* — Armand R. (nar. 1836), franc. spisovatel, autor sbírky *Au bruit du canon* (1871);
- 281: *Bergerat* — viz vysv. k str. 279; *Ferrières* — F. en Bric, zámek, kde se 19. a 20. září 1870 setkal Jules Favre s kancléřem Bismarckem při bezúspěšném jednání o příměří;
- 282: *vzdor některým zkušenostem z roku 1866* — tj. za války rakousko-

- pruské; *flambeau des âmes* — pochodeň duší; *cely národ Francouzů* — je duševně chorý — viz úvod. vysv. k str. 277;
- 283: *Jana Nerudy Povídky malostranské* vyšly před 20. říjnem 1877 (viz *Dopisy II*, 193). Tento fejeton, v němž Neruda sám píše o své knize, aby na ni upozornil, připomíná jeho dřívější články „List ‚stého‘ exempláru české knihy otci spisovateli“ a „České písemnictví za posledních dnů“ ze srpna 1865. (Viz *Lit. I*, 509—512 a 513—544.) Tehdy se Neruda zamýšlel nad osudem svých *Arabesek*, jichž se neprodalo více než sto exemplářů. V letech sedmdesátých k vzrůstajícímu nezájmu měšťanských kruhů o původní českou knihu přistoupil také ostrý politický boj mladočechů se staročechy, kteří vyhlašovali bojkot literární produkce pokrokových autorů, většinou sympatisujících s mladočechy; „100 Dukaten eine Wanze!“ — Sto dukátů za jednu štěnici! Narážka na inzerát tinktury, jehož textu Neruda i jinde použil (viz např. *Čes. spol. III*, 128);
- 284: *Lichtenberg* — Georg Christoph L. (1742—1799), něm. satirik a rozhodný odpůrce sentimentální fantastiky i všeho mysticismu, Nerudou často citovaný;
- 286: *K otázce spisovatelské* — Na podzim r. 1877 se v českých i německých časopisech rozvinula prudká polemika o tom, mají-li či mohou-li čeští vědci a spisovatelé psát a publikovat také německy. Do polemiky zasáhl z německé strany např. *Tagesbote aus Böhmen*, vládní *Pražský deník*, z české strany např. *Riegrův Pokrok*, *Šimáčkův Posel z Prahy*, *kolínská Koruna česká* aj. Přitom byla dotčena otázka hospodářského zabezpečení českých vědců, spisovatelů i novinářů, která se od polovice let sedmdesátých v denním tisku i v časopisech literárních (*Lumír*, *Osvěta*, *Ženské listy*) vynořovala častěji. *Riegrův deník Pokrok* zaujal k německému publikování stanovisko negativní a v několika člancích (*Českým historikům literárním a — českým kapsám*, *Novočeští „deutsche Gelehrte“* apod.) ukazoval na to, že by to hovělo jejich záměrům odnárodňování a poněmčování. Naproti tomu *Šimáčkův deník Posel z Prahy* v několika úvodních člancích i ve fejetonu (*Vylučování českých vědců z národa*, *Purifikace učenců* apod.) poukazyval na to, že někteří mladí badatelé, jako např. O. Hostinský, Ant. Frič, J. Vejdovský aj., jsou nuceni uveřejňovat své práce německy a přitom se nikterak neodnárodňují;
- 287: *Koldrové* — Josef Jiří K. (1812—1896), herec a spisovatel, a František Karel K. (1830—1895), herec a kreslíř; *Malá* — Otilie Sklenářová-Malá (1844—1912), herečka v Prozatímním a pak v Národním divadle; *Lev* — Josef L. (1832—1898), operní pěvec, barytonista; *tam pod Balkánem dole* — ve válce Černohorců a Srbů proti Turkům, která trvala od července r. 1876; *comparatio claudicat* — přirovnání kulhá; *asentovat* — o asentaci se za Rakouska mluvílo při odvodu k povinné vojenské službě, jíž se musil každý podle zákona podrobit; *Statistische Monatschrift* — míněn článek G. Schimmera

- Literarische Production Österreich's 1870—1876, jenž vyšel v III. roč. Statistische Monatschrift, str. 478—481. Tento měsíčník vydávala K. K. Statistische Central-Commission;
- 288: *vzdor krachu* — finanční a hospodářská krize z r. 1873; *Musejník* — Časopis Českého musea; *Osvěta* — měsíčník Osvěta, založen r. 1871 Václavem Vlčkem;
- 290: *Dokud divadlo české bylo v lásce celého národa* — od r. 1873 stalo se také české divadlo pražské předmětem prudkého sporu mezi mladočechy a staročechy, zejména když v květnu 1876 převzalo vedení divadla mladočeské družstvo. Staročeská žurnalistika tehdy vyhlášovala bojkot českých představení, a to mělo neblahé důsledky finanční pro herce i pro dramatiky (viz vysv. k str. 283);
- 291: *Jules Verne* — viz vysv. k str. 104;
- 294: *Prusko, děsná sekyra...* — narážka na pruské vítězství ve válce r. 1870—1871;
- 295: *Milostivá paní!* — První ukázky z chystané básnické sbírky Písně kosmické Neruda otiskl 10. července 1877 v Lumíru. Již od let bedlivě sledoval výsledky vědeckého astronomického bádání a technického pokroku. S tím souvisel i jeho dávný zájem o romány Jules Verna a jeho kosmické fantasie. Viz např. Nerudův referát o románě Servadac, str. 291—294. O souvislosti tohoto fejetonu s celou problematikou vzniku a osudu Kosmických písní viz vysv. F. Vodičky v *Básních II*, 337—346; *Teď mám té suchopárné řeči dost...* — verše z Goethova Fausta v překladu J. J. Kolára z r. 1863;
- 296: *Laplace* — Pierre Simon L. (1749—1827), franc. hvězdář; *Mädler* — Johann Heinrich von M. (1794—1874), něm. astronom;
- 297: *Češi ozářili vlast svou* — narážka na polemiky mezi staročechy a mladočechy, které vedly k rozštěpení buržoasní politické organizace, strany národní; *Prokul* — daleko;
- 299: *Vlastencové z Boudy* — Od Josefa Jiřího Stankovského (1844—1879), spisovatele, překladatele a divadelního organizátora. Polemický tón, jenž zaznívá z celého Nerudova referátu, byl vyvolán nepodepsaným úvodníkem Literární bilance v Národních listech z 27. listopadu od Ferdinanda Schulze, jenž ve svém článku vlastně jen rozvíjel myšlenky, které několik dní předtím (24. listopadu) pronesl na přednášce v Umělecké besedě Josef Durdík. Schulz pateticky upozorňoval na nebezpečnost, jež prý hrozí české vzdělanosti z patrného úpadku české literatury krásné i vědecké, jak dosvědčují fakta uvedená Durdíkem. Původní produkce česká v uplynulém roce prý klesla na tak nízký stupeň, že se dá srovnat jedině s produkcí let padesátých. Mimo dva almanachy vyšel toliko jediný svazek básní, v krásné próze vydány prý pouze dva pozoruhodné spisy a z dramatické tvorby se neudržela na scéně ani jediná skladba. Z časopisů se beletrii věnovaly toliko Lumír a Světozor a další pak jen vědě (sem Schulz zahrnoval i Vlčkovu Osvětu); *Ze skladu Ottova* — Jan O.

- (1841—1916), nakladatel; *Lumír Mikovcův* — Ferd. Břetislav M. (1826—1862) vydával časopis *Lumír* v l. 1851—1862; *Lumír Sládkův* — Lumír, obnovený Vítězslavem Hálkem a Janem Nerudou, přešel od 1. ledna 1877 do majetku Jos. V. Sládka; *novely Kolárovy* — Josefa Jiřího K. (1812—1896);
- 300: *Osvěta* — viz vysv. k str. 288; *Světobzor* — obrázkový týdeník (1867—1899), založen dr. Fr. Skrejšovským, vystřídal řadu redaktorů; *Česká včela*... obrázkový časopis k zábavě a poučení, vycházel v l. 1876—1880, redigoval Bohuslav Pichl; *Koleda* — zábavný čtrnáctideník, založil Jan Havelka (1832—1886), vycházela v Olomouci v l. 1876—1882;
- 301: *Stuna* — Matěj S. (nar. 1765), dram. spisovatel; *Tandler* — Josef Jakub T. (1765—1825), dram. spisovatel; *Melezinek* — Václav M., pernikář, člen Thámovy básnické družiny; *divadlo Nosticovo* — pozdější Stavovské, nyní Tylovo; *Brunián* — Jan Josef B. (nar. 1733), herec a tanečník; *Bouda* — dřevěná divadelní budova uprostřed Koňského trhu (nynějšího Václavského náměstí), kam se soustředila česká představení, vystavěna r. 1786 a na podzim r. 1789 stržena;
- 305: *Dopisy redakční* — Je těžko rozsoudit, které z těchto redakčních odpovědí na dopisy a na zásilky rukopisů jsou Nerudovy a které psal spoluredaktor Vítězslav Hálek. Mnohé z nich ostrým vtipem, kousavou pointou i formou poukazují se vši pravděpodobností na autorství Nerudovo. Proto jsme zařadili všechny redakční odpovědi do souboru spisů Nerudových; *P. A. H. v P.* — Adolf Heyduk v Písku, kde byl tehdy profesorem; *B. H. v K.* — snad Bohumil Havlasa (1857 až 1877). Hned pak v 10. čís. *Lumíra* (str. 110 n.) počato s uveřejňováním jeho novely *Na dráze*; *B. Sch. v Římě* — sochař Bohuslav Schnirch (1845—1901), který r. 1871 odjel do Itálie. V 3. čísle *Lumíra* (str. 34—35) otiskl črtu *Z věčného města* a také v několika dalších sešitech uveřejnil dopisy z Říma; *Adolf Friedrich von Schack* (1815 až 1894), něm. básník a literární historik. Překládal ze španělštiny a z orientálních jazyků; *R. E. J.* — R. E. Jamot, tj. Josef Thomayer (1853—1927), pozdější profesor vnitřního lékařství, který počínaje „obrázkem ze zátiší“ *Život na našich rybnících* (čís. 6, str. 67—68) stal se pilným spolupracovníkem *Lumíra*;
- 306: *Vyhovujem vícestranné té žádosti* — jde patrně o žádost, aby si *Lumír* všímal také divadla. V témže čísle se po prvé objevila glosa *Theatralia* s poznámkou pod čarou, že počínajíc příštím číslem bude *Lumír* přinášeti také kritiku divadelní (str. 36);
- 307: *A. H. v P.* — Adolf Heyduk v Písku, viz. vysv. k str. 305; *O zpěvy Firdusiho* — F. (940—1020), perský epik; zmínka o překladateli týká se patrně Jaromíra Břetislava Košuta (1854—1880);
- 308: *A. H. v P.* — Ad. Heyduk v Písku;
- 310: *někdejší Lumír* — míněn *Lumír* Ferdinanda Břetislava Mikovce (1826—1862). V době, kdy Neruda psal tuto odpověď, vycházely dva

historické časopisy: Časopis Musea Král. českého za redakce Jos. Emlera a Památky archeologické a místopisné pod vedením dr. Jos. Kalouska;

- 311: P. S. — patrně Primus Sobotka (1841—1925), jehož jazykozpytnou studii Slovo a báj Neruda otiskl hned v následujícím čísle (12) na str. 138—140; E. Š. — patrně Ervín Špindler (1843—1918), jemuž pak Neruda otiskl na str. 229 lyrickou báseň V budoucím století pod titulem K ukázkám novější lyriky české; A. H. — patrně zase Adolf Heyduk;
- 312: *Ráčil jste opsat Krolmusa* — Václav K. (1787—1861), archeolog a národopisec; E. M. v O. — Emanuel Miřiovský (1846—1911), který byl tehdy v Olomouci profesorem;
- 315: J. Z. V. — pravděpodobně Jan Zdeněk Veselý (1850—1890), majitel pivovaru u Myslíků, sokolský pracovník a dramatický spisovatel. Na str. 259—260 Lumír otiskl jeho článek Svatební obyčeje Slezanů, v němž líčí své zkušenosti z cesty po Slezsku.

O B S A H

1867:

Nový pracovník na národa roli dědičné: Matice lidu	7
Z literatury zbytečné	10
Z epigonské literatury	14
Austria polyglotta	18
Památka Rukopisu kralodvorského	21
Z literární činnosti Besedy umělecké	24
Matice lidu	27
Album pařížské	30

1868:

Něco všeobecného o vzdělanosti a něco zvláštního o českých časopisech ilustrovaných	34
---	----

1869:

Prvosenky. Básně Václava Šolce	38
Český román vesnický a jeho tvůrkyně	41
Almanah českého studentstva	44

1870:

Ruch. Almanah omladiny československé	47
Z nynější časové literatury velkoněmecké	50
Karel Jaromír Erben	54

1871:

Vzpomínka na Václava Šolce	57
Básně Alexandra Petófiho	61
Jan z Dubé. Báseň Otakara Červinky	65

1872:

Francouzové jsou na mysli pomateni	69
Starý měsíc vysloužil	74

1873:

Korespondence Prokopa Chocholouška	77
------------------------------------	----

1874:

Františka Vymazala Slovanská poesie	78
Matice lidu. Kus „boucharónské“ činnosti	82
Básně Svatopluka Čecha	85
Z nových kněh	89
O Petrarkovi	94
Goll a Dörfel	98
Jules Verne (Příhody kapitána Hatterasa, Země kožešin, Cesta do středu Země, Dvacet tisíc mil pod mořem)	104
Našim kosmopolitům	130
Pohádky z naší vesnice Vítězslava Háška	135
Jules Verne (Příhody tří Rusů a tří Angličanů, Děti kapitána Granta)	139
Robinsonády	152

1875:

Nové básně (Otakar Červinka: Jan Žižka z Kalichu, Jar. Vrchlický: Z hlubin, Jos. V. Sládek	156
Le Chancelier . Od Jules Verna	174
Nové knihy (Boh. Čermák, Jos. Wenzig)	180
Písně Bérangerovy	184
Gusle (Siegfried Kapper)	185
Gustav Pfleger Moravský	189
Thet Oera Linda Bok	193
Jules Verne a jeho román Tajuplný ostrov	197
O libretu Webrova Čarostřelce	203
Ondřej Černyšev. Román od Jul. Zeyera	207

1876:

Nové básně. Cymbál a husle. Od Adolfa Heyduka	212
Cymbál a housle	220
George Sand	222
Nové knihy (Jar. Vrchlický: Epické básně, Kar. Světlá, Boh. Havlasa)	226
Cyranova cesta do Měsíce	234
Ada Christenova	239
Jih. Román od Prokopa Chocholouška	240
Carův kurýr. Nejnovější román od Julia Verna	244

1877:

Antonín Marek	250
---------------	-----

Alois Vojtěch Šembera	253
Almanah na oslavu Aloise Vojtěcha Šembery	256
Román z českých dějin (Aus König Poděbrads' Tagen. Von W. Annaschj)	258
Světová výstava časopisů a rukopisů	263
Černá Indie. Román Jules Verneův	270
František Šimeček a jeho verše	273
Revanche!	277
Jana Nerudy Povídky malostranské	283
K otázce spisovatelské	286
Servadac. Román Jules Verna	291
Milostivá paní!	295
Vlastencové z Boudy. Napsal J. J. Stankovský	299
Dodatky	303
Dopisy redakční	305
Ediční poznámka	319
Vysvětlivky	321

KNIHOVNA KLASIKŮ
SPISY JANA NERUDY
Svazek dvanáctý

LITERATURA

II

*Svazek připravil Jan Thon
Graficky upravil František Muzika*

Spisy Jana Nerudy řídí Ústav pro českou literaturu Československé akademie věd. Hlavní redaktor Jan Mukařovský Redakční rada: Aleš Haman, Miloslav Novotný, Miloš Pohorský, Rudolf Skřeček, Felix Vodička. Výkonní redaktoři Aleš Haman a Olga Svejková

*Vydalo Státní nakladatelství krásné literatury a umění, n. p., jako svou 1343. publikaci v redakci krásné literatury. Praha 1961.
Odpovědný redaktor Jiří Sirotek.*

*Vytisklo Rudé právo, tiskárna vydavatelství ÚV KSČ, Praha 1.
18,86 autorských archů, 19,26 vydavatelských archů
D 01*10039*

*Náklad 2000 výtisků — Tematická skupina 13/1 — Vydání první
Cena váz. 22,20 Kčs
63/VIII-2*